

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורביל בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודשי
תשרי - מרחשוון
תשפ"ה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זצוקללה"ה



תפלה קצרה לפני לימוד המצוות

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגדול זצוקלה"ה

רבוּן העוֹלָמִים מִלְךְ עֲלִיּוֹן אֲדוֹן הַכֹּל אֵב
תְּרַחֲמֵם וְהַסְלִיחוֹת מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּקִדָּה וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה עַל
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְהַבְדַּלְתָּנוּ מִן
הַתּוֹעִים וְקִרְבָּתְנוּ לְעַבְדֻתְךָ וְנָתַתָּ לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְחַיֵּי עוֹלָם נִמְעָת
בְּתוֹכָנוּ וְשִׂמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עֲלֵינוּ קְרָאתָ:

אָנָּה מִלְךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים פָּתַח לָבֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ
וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נִפְשֵׁנוּ וּמִבְּיַנְיַתְךָ
תְּבַיְנֵנוּ לְהִבִּין וְלְהַשְׁפִּיל לְשִׁמְעֵי לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד
לְשִׁמּוֹר וּלְעִשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד
תוֹרַתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּאַהֲבָה לְכוּן לְאַמְתָּה וְלְהִבִּין
עִמְּךָ סוּדוֹתֶיךָ, וְתִצְלָנוּ מִכָּל שְׁגִיאַה וְטָעוּת,
וְתִשִּׁים בְּלָבֵנוּ אֶהְיֶיךָ וְיִרְאַתְךָ כֹּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְכוּף
אֶת יַצְרָנוּ לְהַשְׁתַּעֲבֵד לְךָ וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן לְחֶסֶד
וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵנוּ, וְשִׁירְאוּ
מִעֲלוֹתֵינוּ וְלֹא חֶסְרוֹנוֹתֵינוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ מֵהֵם,
וְתִגְבִּיֵה קַרְנֵנוּ לְמַעַלָּה, וְתִצְלָנוּ מִכָּפַי כָּל אוֹיֵב,
וְכָל הַחוֹשְׁבִים עֲלֵינוּ רָעָה מִהֲרָה הַפֵּר עֲצָתָם
וְקַלְקַל מַחֲשַׁבְתָּם וְעִשָּׂה עִמָּנוּ לְטוֹבָה אוֹת:

וְהֲרַנֵּי בּוֹלֵל עֲצָמוּ בְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד
הַמִּצְוֹת וְהַלְכוּתֵיהֶם שְׂאֵנֵי לוֹמֵד הַיּוֹם
וּבְכָל יוֹם, וְלֵאמֹר כֹּל נִפְשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַקְדוֹשִׁים
וְלֵהַכִּלֵּל בָּהֶם בְּכֹל וּפְרָט, וְיִהְיֶה לְלִמּוּד זֶה עוֹלָה
לְפָנֶיךָ אֲבִינוּ מִלְּפָנֵינוּ כְּאֵלּוּ קִימַתִּי כֹל מִצְוֹת הַמִּלְךְ
חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו וְגוּרֹתָיו וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׁפִתֵינוּ,
וְזָכוּת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עֶבֶד נֶאֱמָן אֲשֶׁר עַל יָדוֹ
נָתַתָּ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת יַעֲמֵד לָנוּ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה
אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי אֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי עִמְךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׂמִיךְ וְלוֹמְדֵי תוֹרַתְךָ
לְשִׁמּוּהָ, וְתִמְהַר וְתַחֲיֵשׁ לְגִאֲלָנוּ עַל יְדֵי מוֹשִׁיחַ
צְדִקְנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְשֵׁם נִעֲבָדְךָ בְּרָאָה
כִּימֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קִדְמִנִיּוֹת:

(אהרן הללמוד יאמר גם ברוך אלהינו שבראנו לבורו וכו').



בהוצאת מכון

"משנת הלכות גדולות"

להוצאת ספרי

כ"ק מרן אדמו"ר הגדול זצוקלה"ה

בנשיאות כ"ק טרנן האדמו"רים שליט"א



כל הזכויות שמורות

קרית אונוואר, רמת

ת.ד. 23451

ירושלים - 9123401

02-5869097

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

U.S.A.

(718) 851-0806

הוצאה לאור:



02-5869097

דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר וצוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה כבר יצא לאור קונטרס חודשי הזו מהמהדורה החדשה במשך כל מחזור ל"ז ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמורי"ם מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

ובס"ד עכשיו לרגל התחלת מחזור ל"ח ללימוד המצוות יש להשיג את הספר כולו 'מצות המלך' מהדורה חדשה בחניות הספרים או ע"י המכון.

בברכת התורה

מכון משנה הלכות

חודשי תשרי - מרחשון נתנדב ע"י

הרה"ח ר' טובי גדלי הערבסט הי"ו

לעילוי נשמות

אביו הר' משה שלום ב"ר יעקב ז"ל

נלב"ע ב' אלול

חמיו הר' יחיאל מיכל ב"ר ישעי' דוד הכהן ז"ל

נלב"ע ר"ה תשפ"א

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

718-255-9118, 2, 1

לקבלת הקונטרס ב'אימייל'

וא לשלוח אימייל ל:

MitzvaYomis@gmail.com

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל להצטרף ללימוד ה'מצוה היומית' התפרסם לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה דרבים. ובזכות לימוד וקיום המצוות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

יעקב יוסף טווערסקי
כ"ק אדמו"ר מסקווידא (זצוק"ל)

יעקב קמינצקי
ר"מ מתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יצחק הוטנר
ר"מ מתיבתא חיים בערלין (זצוק"ל)

לוי יצחק גרינוואלד
גאב"ד צעהלים (זצוק"ל)

מושה פיינשטיין
ראש ישיבת תפארת ירושלים (זצוק"ל)

מרדכי שלמה פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מבויאן (זצוק"ל)

מרדכי שלום יוסף פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מסדיגורא (זצוק"ל)

שלמה הלברשטאם
כ"ק אדמו"ר מכאנוב (זצוק"ל)

שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב
גאב"ד מאטרסדארף (זצוק"ל)

נודע כי כ"ק אדמו"ר מגור
ה'לב שמחה' זצוקל"ה
קבע שיעור לימוד יומי בספר 'מצות המלך'.

אברהם יפהן
ר"מ בית יוסף נאוואהרדק (זצוק"ל)

אברהם יהושע העשל
כ"ק אדמו"ר מוקאשיניץ (זצוק"ל)

אברהם קלמנוביץ
ראש ישיבת מיר (זצוק"ל)

אהרן קאטלר
ראש ישיבת בית מדרש גבוה לעקוואד (זצוק"ל)

אליעזר זוסיא פורטיגאל
כ"ק אדמו"ר מסקולען (זצוק"ל)

גדליה שאר
ר"מ במתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין
מנהל עזרת תורה (זצוק"ל)

יוסף ברויער מפפד"מ
רב ור"מ דקהל עדת ישרון (זצוק"ל)

יוסף גרינוואלד
כ"ק אדמו"ר מפאפא (זצוק"ל)

מנחם מנדל שניאורסאהן
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש (זצוק"ל)

מבוא הספר וקריאות הקודש במלואם נדפסו בסוף חלק ב'.

לוח מצוה יומית - חודש תשרי

ערב שבת:	ט"ז תשרי
מצוה תקעב. לא תשיך לאחריך	
שבת קודש:	י"ז תשרי
מצוה תקעג. לנכרי תשיך	
יום ראשון – בראשית:	י"ח תשרי
מצוה תקעד. בל תאחר	
יום שני:	י"ט תשרי
מצוה תקעה. מוצא שפתיך תשמור	
יום שלישי:	כ' תשרי
מצוה תקעו. כי תבוא בכרם רעך	
יום רביעי:	כ"א תשרי
מצוה תקעז. ואל כליך לא תתן	
יום חמישי:	כ"ב תשרי
מצוה תקעה. וחרמש לא תניף	
ערב שבת:	כ"ג תשרי
מצוה תקעט. וכתב ספר כריתות	
שבת קודש:	כ"ד תשרי
מצוה תקפ. מחזיר גרושתו	
יום ראשון – נח:	כ"ה תשרי
מצוה תקפא. חתן לא יצא לצבא	
יום שני:	כ"ו תשרי
מצוה תקפב. נקי יהיה לביתו	
יום שלישי:	כ"ז תשרי
מצוה תקפג. לא יחבול רחיים	
יום רביעי:	כ"ח תשרי
מצוה תקפד. השמר בנגע הצרעת	
יום חמישי:	כ"ט תשרי
מצוה תקפה. דיני הלוקח משכון	
ערב שבת:	ל' תשרי
מצוה תקפו. לא תשכב בעבוטו	

יום חמישי - האזינו:	א' תשרי
מצוה תקנו. חמשים כסף דאונס	
ערב שבת:	ב' תשרי
מצוה תקנח. לא יוכל לשלחה	
שבת קודש:	ג' תשרי
מצוה תקנט. דין פצוע דכא	
יום ראשון – שבת יוה"כ:	ד' תשרי
מצוה תקס. לא יבוא ממזר בקהל	
יום שני:	ה' תשרי
מצוה תקסא. עמוץ ומואב בקהל	
יום שלישי:	ו' תשרי
מצוה תקסב. לא תדרוש שלומם	
יום רביעי:	ז' תשרי
מצוה תקסג. לא תתעב אדומי	
יום חמישי:	ח' תשרי
מצוה תקסד. לא תתעב מצרי	
ערב שבת:	ט' תשרי
מצוה תקסה. איסור טמא במחנה	
שבת קודש:	י' תשרי
מצוה תקסו. יד מחוץ למחנה	
יום ראשון – שבת חוה"מ:	יא תשרי
מצוה תקסז. יתד על אונך	
יום שני:	י"ב תשרי
מצוה תקסח. לא תסגיר עבד	
יום שלישי:	י"ג תשרי
מצוה תקסט. לא תונו	
יום רביעי:	י"ד תשרי
מצוה תקע. איסור קדישה	
יום חמישי:	ט"ו תשרי
מצוה תקעא. לא תביא אתנן	

לוח מצוה יומית – חודש מרחשון

יום ראשון – חיי שרה: ט"ז מרחשון	מצוה תרב. אבן גדולה וקטנה
יום שני: י"ז מרחשון	מצוה תרג. זכירת עמלק
יום שלישי: י"ח מרחשון	מצוה תרד. מחיית זכר עמלק
יום רביעי: י"ט מרחשון	מצוה תרה. לא תשכח
יום חמישי: כ' מרחשון	מצוה תרו. מצות וידוי מעשר
ערב שבת: כ"א מרחשון	מצוה תרו. להתודות וידוי מעשר
שבת קודש: כ"ב מרחשון	מצוה תרח. אונן במעשר שני
יום ראשון – תולדות: כ"ג מרחשון	מצוה תרט. טמא במעשר שני
יום שני: כ"ד מרחשון	מצוה תרי. לא נתתיו למת
יום שלישי: כ"ה מרחשון	מצוה תריא. והלכת בדרכיו
יום רביעי: כ"ו מרחשון	מצוה תריב. מצות הקהל
יום חמישי: כ"ז מרחשון	מצוה תריג. לכתוב ספר תורה
ערב שבת: כ"ח מרחשון	מצוה א. מצות פריה ורביה
שבת קודש: כ"ט מרחשון	מצוה ב. מצות מילה
יום ראשון – ויצא: ל' מרחשון	מצוה ג. איסור גיד הנשה

שבת קודש: א' מרחשון	מצוה תקפז. להשיב המשכון לבעל
יום ראשון – לך לך: ב' מרחשון	מצוה תקפח. ביומו תתן שכרו
יום שני: ג' מרחשון	מצוה תקפט. עדות קרובים
יום שלישי: ד' מרחשון	מצוה תקצ. לא תטה משפט גר
יום רביעי: ה' מרחשון	מצוה תקצא. חובל בגד אלמנה
יום חמישי: ו' מרחשון	מצוה תקצב. ושכחת עומר בשדה
ערב שבת: ז' מרחשון	מצוה תקצג. לא תשוב לקחתו
שבת קודש: ח' מרחשון	מצוה תקצד. דיני מלקות ארבעים
יום ראשון – וירא: ט' מרחשון	מצוה תקצה. לא יוסיף להכותו
יום שני: י' מרחשון	מצוה תקצו. לא תחסום שור
יום שלישי: י"א מרחשון	מצוה תקצז. איסור יבמה לשוק
יום רביעי: י"ב מרחשון	מצוה תקצח. מצות יבום
יום חמישי: י"ג מרחשון	מצוה תקצט. מצות חליצה
ערב שבת: י"ד מרחשון	מצוה תר. להציל הנרדף
שבת קודש: ט"ו מרחשון	מצוה תרא. לא לחוס על הרודף

מצוה תקנו

לְתַן הָאוֹנִים חֲמִשִּׁים סָלָעִים וַיִּשְׁאַנְהָ (מצות עשה רכ"ז)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂיִשָּׂא הָאוֹנִים אֶת אֲנוּסְתוֹ וַיִּתֵּן לְאֲבִיהַ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף, שְׁנַאמֶר (דברים כב, כט) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנְּעֶרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תְהִיָּה לְאִשָּׁה'.

מְשַׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּדִי לִיָּסֵר אֶת הַנְּבָלִים מִן הַמַּעֲשֵׂה הָרַע הַזֶּה וּלְהַרְחִיק אֶת הַזְּמָה מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִהְיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַפְּקָרָה, שְׂאֵם הָאוֹנִים בְּתוֹלָה לְמִלְאוֹת חֶפְצוֹ בָּהּ וַיִּלְךְ לֹא יִקַּל בְּעֵינָיו לַעֲשׂוֹת כֵּן פְּעָמִים רַבּוֹת (חינוך). וְלִפִּי שְׂהָאִישׁ הַמְּפַתָּה בְּתוֹלָה יִהְיֶה פְתוּיֹו אִם בְּנִדָּר וּשְׁבוּעָה

משנה הלכות

אם באונס או ברצון, או שבאו בסוף ביאה, עיין שם.

דברים שבין אונס למפתה. דברים בין אונס למפתה, האונס נותן ד' דברים, והמפתה שלשה, המפתה נותן בושת ופגם וקנס, ומוסיף האונס ונותן אף את הצער¹. אונס נותן מיד, מפתה לכשיוציא או שלא ירצו לתנו לו². אונס שותה בעציצו אפילו חיגרת אפילו סומא ומוכת שחין, מפתה אם רצה להוציא יוציא³. ועיין בעל הלכות גדולות בכתובות ובמשנה הלכות שם (סי' רעד-רעה).

פרטי דיני קנס. ואינו חייב עד שתהא נערה בתולה מבת ג' שנים עד י"ב שנים וחצי, פחות מזה או יותר פטור מקנס⁴. וקנס שוה בכל אדם, בושת ופגם צריך אומד בית

תקנו) גדרי החיובים. המאנס בתולה מצות עשה שישאנה לאשה ויתן לאבי הנערה חמישים כסף, וחייב לישא אותה אפילו היא בעלת מום, או מוכת שחין, כללו של דבר בעציצו שבחר לו⁵. מיהו אם אסורה עליו אינו רשאי לישאנה. ואפילו אינה אסורה אלא מדברי סופרים⁶. ואיזהו אונס הבא עליה בעל כרחה, וכל הנבעלת בשדה הרי זו בחזקת אנוסה עד שיעידו עדים שהיתה ברצונה, וכל שנבעלה בעיר בחזקת מפותה⁷, ועיין בהשגות הראב"ד שכתב 'חיי ראשי אם יש שם עדים יבואו ויעידו ואם אין שם עדים קנס אין שם', ובספרי משנה הלכות על בעל הלכות גדולות (כתובות סי' קכ"ד) כתבתי דנפקא מינה כגון שבאו עדים והעידו על המעשה והלכו להם למדינת הים, ולא העידו

תקנו) א. רמב"ם הל' נערה בתולה פ"א ה"א-ג. אבן העזר סי' קע"ז ס"ג. ב. רמב"ם שם ה"ה. אבן העזר שם ס"ד. ג. רמב"ם שם ה"ב. ד. רמב"ם שם פ"ב ה"א-ב. אבן העזר שם ס"א. ה. שם ה"ז. ו. שם פ"א ה"ג. אבן העזר שם ס"ג. ז. שם ה"ח. אבן העזר שם ס"א.

שִׁישָׂאָנָה לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָהּ וּבָזָה תִּתְרַצֶּה אֵלָיו, וְאִם שְׁיִיתָן לָהּ מֵהָר וּמִתָּן
 בְּאִפְנֵי שְׂהִיָּא לְאֵהֲבַת מְמוֹן תִּתְרַצֶּה בָּזָה, אֲבָל הָאֲנָס לְגַבְהָ לְבוּ וְרִשְׁעוּ לֹא
 נָדַר אֵלֶיהָ וְלֹא דִבֵּר שׁוֹם דְּכַר לֹא לְשִׂאָנָה לְאִשָּׁה וְגַם לֹא לִתָּן לָהּ מִתְּנֹת,
 אֲלֵא בְּחֻזְקָה בָּא וְהִחְזִיק בָּהּ, וְלִכֵּן מִעֲנִישְׁתּוּ תוֹרָה כְּנֶגֶד שְׁנִיָּהֶם, כְּנֶגֶד
 הַמִּתְּנֹת אֲמָרָה תוֹרָה שְׁיִיתָן לְאִבֵּי הַנְּעֻרָה חֲמֻשִּׁים כְּסָף,¹ וְאִם לֹא הִבְטִיחָה
 שִׁישָׂאָנָה עֲנִישׁוּ שְׁיִקְחָנָה לְאִשָּׁה (אֲבֵרְבָּאֵל דְּבָרִים כֵּב, כח), זֹלַת כִּי הִזִּיק לְאִבֵּיהָ
 כְּסָף הַבְּתוּלוֹת שְׂהִיָּה יָכוֹל לְקַדְּשָׁה שְׂבַרְשׁוֹתוֹ הִיא, גַּם כִּי הַתוֹרָה אֲמָרָה
 (דְּבָרִים שֵׁם כט) 'לֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה'.²

כתובות לט: רמב"ם הל' נערה פ"א, ספר המצוות מצות עשה רי"ח ולא תעשה שנה"ח, סמ"ג
 עשין ג"ד ולאויין פ"ד, סמ"ק סי' קפ"ב וקפ"ז, אבן העזר סי' קע"ז.

מצוה תקנה

לֹא יוֹכַל לְשַׁלְּחָה כָּל יָמָיו (לֹא תַעֲשֶׂה שִׁל"א)

הַזְּהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הָאוֹנִס שְׁלֹא יוֹכַל לְגַרְשׁ אֶת אֲנוּסָתוֹ לְעוֹלָם,
 שְׁנֵאמָר (דְּבָרִים כֵּב, כט) 'לֹא יוֹכַל לְשַׁלְּחָה כָּל יָמָיו'.

משנה הלכות

שדיני קנסות אין נוהגין בינינו, מנדין אותו
 עד שיפייס התובעת¹, ומחרימין את האונס
 גם עכשיו לקחת לאשה אם היא ואביה רוצים
 בו, ואם יש לו אשה ויש חרם שלא ליקח ב'
 נשים מנדין אותו עד שיתן לה נדוניא
 להשיאה להגון לה².

תקנה) גדרי המצוה. המאנס בתולת ישראל
 ונשא אותה לאשה כמצוותו
 הרי זה אסור לשלחה כל ימיו³. ואם עבר

דין¹. יתומה יש לה קנס וקנסה לעצמה
 כשנאנסה². המאנס יתומה או כל אשה
 שנתארסה ונתגרשה חייב בקנס³. וכל אלו
 שיש להן קנס אין להן כתובה, שלא תיקנו
 כתובה אלא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה,
 וזה אסור להוציא². כהן גדול שאנס בתולה
 לא יכנס שהוא מצוה על הבתולה³. ולעולם
 אין אדם משלם קנס על פי הודאת פיו, אלא
 על פי עדים, ולכן אם הודה מעצמו פטור².
 ונוהג בזמן שיש בית דין סמוכין, ואע"פ

ח. כתובות מ: ט. שם פ"ב ה"ג. י. שם ה"ד. יא. שם ה"ז. יב. שם פ"א ה"ד. יג. שם ה"ו. יד. שם פ"ב ה"ב.
 טו. אבן העזר שם ס"ב. טז. פתחי תשובה אבן העזר שם ס"ק ז. תקנה) א. רמב"ם שם. אבן העזר סי' קע"ז ס"ג.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. הַכָּל הַגָּדוֹל שְׁמוֹדְדִין לוֹ בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הוּא אָנֹס אוֹתָהּ בְּעַל כְּרָחָה הַתּוֹרָה אוֹנְסוּ בְּעַל כְּרָחוּ שְׁיַעֲמֵד עִמָּה לְעוֹלָם לְדַעְתָּהּ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רכט). וּכְבָר אָמְרוּ רַז"ל (כתובות לט).

'אוֹנֵס שׁוֹתָהּ בְּעִצְיוֹ, אָפְלוּ הִיא חֲגֵרַת וְאָפְלוּ הִיא סוּמָא וּמַכַּת שְׁחִין' לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ לְעוֹלָם. וּלְפִי שְׁמֹדְרָךְ הָרָשָׁעִים לְמִלְאוֹת תְּאוֹתָם בְּמִי שְׁחַלְשׁ מִמֶּנּוּ, וּלְאַחַר הַמַּעֲשֵׂה נִבְלָה יִנְיַחְנָה וְתִהְיֶה בּוֹכָה בְּצַעַר עַל כְּתוּלֶיהָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ, אָבַל אִם יְהִי בְּדַעְתּוֹ שֶׁתִּהְיֶה קְשׁוּרָה עִמוֹ וּמַפְלֵת עָלָיו כֹּל יָמָיו, וְיַחֲבִיב בְּשֶׂאֵר כְּסוֹת וְעוֹנָה, וְאָפְלוּ אִם יִקְוֶין בָּהּ לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ וַיִּכְרִיחוּהוּ בֵּית דִּין לְהַתְּדִיר עִמָּה בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, וַיִּתְחַיֵּב עוֹד לְתַן חַמְשִׁים כֶּסֶף לְקָנֶם, בְּאֵמַת כִּי אֵין סֶפֶק שְׁיִכְבֹּשׁ תְּאוֹתוֹ וַיִּצְרוּ הָרַע מַעֲשׂוֹת

משנה הלכות

והעידו שתבעה אותם לזנות, ואפילו הודה המאנס שהיתה בתולה פטור מקנס דאין משלמין על פי עצמו, ושאר כל הנשים יש להם קנס¹, ואפילו פסולות כגון ממזרת, ונתניה, והכותית למאן דאמר גירי אמת הן², שבויה וגירות ושפחה שנפדו ונשתחררו פחותות מבת ג' שנים ויום אחד יש להם קנס³, הבא על אחת מחייבי כריתות כגון אחותו או אחות אביו וכו' והנידה, אף על פי שהם בכרת יש להם קנס⁴. הבא על חייבי מיתות בית דין פטור מקנס⁵.

פרטי דינים. מי שאנס אשה ואין כאן עדים והודה מעצמו ונשאה ואח"כ גרשה בעל כרחה עובר בלאו, ומיהו לענין מלקות אפשר דאין לוקין אותו⁶. רצתה היא להתגרש

וגרשה אחר שנשאה עובר בלאו ואינו לוקה עליו, דחייב להחזירה, היה כהן או שמתה קודם שהחזירה או קדם אחר וקידשה, הרי זה לוקה על שגרשה⁷. נמצא בה דבר זימה או שאינה ראויה לבוא בקהל או שאסורה דרבנן, מותר ומצוה לגרשה ואסור לקיימה⁸. ומיהו אם עבר וגירש מגורשת לכולי עלמא, ואפילו לרבא דסבירא ליה כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, הכא מהני דאתקש גירושין למיתה⁹.

אלו שאין להן קנס. ועשר בנות הן שאין להן קנס, הבוגרת, הממאנת, המגורשת מן הנישואין, האיילונית, השוטה, החירשת, הגירות, השבויה, המשוחררת, ומי שיצא עליה שם רע בילדותה כגון שבאו ב' עדים

ב. ע"ע רמב"ם הל' נערה בתולה פ"א ה"ג. ג. רמב"ם שם ה"ז. ד. שם ה"ה. ה. תוס' תמורה ה. ד"ה מיתביי. ו. רמב"ם שם פ"א ה"ט, ופ"ב ה"ט. ז. סמ"ג עשין נ"ד. ח. רמב"ם שם פ"א ה"י. ט. שם ה"א. י. שם ה"ג. יא. ועיין אבן העזר סי' י"ט, מנחת חינוך.

נְבִלָה (עיין חינוך מצוה תקנו. מעמי מצות שם), וּבָוֶה יֵשׁ קֶצֶת תַּנְחוּמִין לְהַעֲנִיָּה
הַמְבִיֶּשֶׁת שֶׁתִּשְׁאָר עִמּוֹ לְעוֹלָם, פֶּן יִבְיַשְׁנָה אִישׁ אַחַר בְּדָבָר הָרַע שֶׁאַרְעֵ
לָהּ, וּפְקוּדֵי ה' יִשְׂרָיִם מִשְׁמַחִי לְבַיִ (עיין חינוך שם).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקנט

לֹא יָבֵא פְּצוּעַ דְּכָא וּכְרוֹת שְׁפָכָה (לא תעשה של"ב)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִשָּׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל מִי שֶׁנִּפְסְדוּ לוֹ כְּלֵי הַמְּשָׁלָה
עַד שֶׁאֵינּוּ רְאוּי לְהוֹלִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, ב) 'לֹא יָבֵא פְּצוּעַ דְּכָא
וּכְרוֹת שְׁפָכָה בְּקֹהֶל ה'".

מִשְׁרָשֵׁי הַמְּצוּהָ. כִּי רָצָה הָאֵל בְּרוּךְ הוּא לְשַׁכַּת אֶת הָאָרֶץ, וְזֶה בֵּינּוֹן
שֶׁאֵינּוּ רְאוּי לְהוֹלִיד לֹא יִתְקַיֵּם בּוֹ רְצוֹן הַבּוֹרָא, וְאִשָּׁה זֹ אַף שְׁלֹא
נִצְטְוְתָהּ מִכָּל מְקוֹם תּוּכַל לְנִשְׂא לְאִישׁ אֲשֶׁר יּוּכַל לְבָנוֹת בֵּית וּלְהוֹלִיד, וְאִם
תִּנְשֵׂא לוֹ תִפְסִיד וַיְהִי הַנִּשְׂוֹאִין לְבַטְלָהּ (עיין אברכנאל דברים כב, ב-מ. מצודת דוד
(רדב"ז) מצוה קסו). גַּם כִּי רָצָה הַשֵּׁם בְּרוּךְ הוּא לְהַרְחִיק מֵעַם קְדִישׁוֹ כָּל מִין

משנה הלכות

מספק, עבד שאנס חייב בקנס ואסור
לישאנה^{טו}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן שאסור
לגרש אנוסתו.

תקנט) גדרי האיסור. פצוע דכא הוא כל
שנפצעו הביצים שלו, וכרות
שפכה שנכרת הגיד שלו^{טז}, והני מילי שנעשו
בידי אדם^{טז}. ובג' אברים אפשר שיפסל הזכר
בגיד, ובביצים, ובשבילים שבהם נתבשל

מותרת^{טז}. ואינו חייב בקנס עד שיבוא עליה
כדרכה ובעדים ואין צריך התראה^{טז}. באו
עליה עשרה בני אדם שלא כדרכה, למי
שתרצה לינשא חייב האיש הזה לישא אותה
ואסור לגרשה^{טז}. ויש להסתפק אם גירשה
בעל כרחא או נתרצית ואחר כך רוצה בשני
מהעשרה בני אדם אם חייב לישא אותה. קטן
פטור מקנס וחייב לישא כשיגדל, אנדרוגינוס
שאנס ספק אי חייב בקנס ואין מוציאין

יב. ע"פ תהלים יט, ט. יג. עיין אבן העזר שם ס"ג. יד. רמב"ם שם ה"ח. טו. ירושלמי מובא במנחת חינוך.
טז. מנחת חינוך. **תקנט) א.** רמב"ם הל' איסורי ביאה פט"ז ה"ג. אבן העזר סי' ה' ס"ב. ג. רמב"ם שם ה"ט.
אבן העזר שם ס"י.

הַשְּׁחַתת זֶרַע וְכָלֵי הַזֶּרַע וְלַעֲשׂוֹת פְּעָלָהּ שְׁלֵא לְהוֹלִיד בְּשׁוּם צַד וְאָפוֹן, וְכִדּוּעַ שְׁהַמְלָכִים מְסַרְסִים הַזְּכָרִים לְמַנּוֹתָם שׁוֹמְרֵי הַנְּשִׁים, וַיֵּשׁ מִן הַזְּכָרִים הַפְּחוּתִים אֲשֶׁר רוֹצִים שְׁלֵא לְהוֹלִיד וּמַפְסִידִים אִיבָרֵי הַזֶּרַע, וְהוֹהִירָה הַתּוֹרָה כִּי כָּל מִינֵי סְרוּם בְּיַדֵּי אָדָם וְהַשְּׁחַתת כְּלֵי זֶרַע אֲסוּר לָבֵא בְקָהֶל ה', וַיִּרְחֲקוּ מְאֹד מִזֶּה בְּיָדְעָם שְׂיִתְרַחֲקוּ אוֹתָם מְקָהֶל, וּבָזָה הַחֲלוּק בֵּין סְרוּם בְּיַדֵּי אָדָם לְיַדֵּי שָׁמַיִם (חינוך). וזולת שְׁקָרוּב הַדָּבָר שֶׁתּוֹנָה

משנה הלכות

שאר פרטים. דעת הברכי יוסף דגם אם סרסה אשה בידי אדם הרי היא פצוע דכא ואסורה לבוא בקהל והבא עליה לשם אישות לוקה וחלקו עליו האחרונים. עבד גם כן שייך בו פצוע דכא, אנדרונוס פצוע דכא ספק ואין לוקין עליו^א. נכרי פצוע דכא אסור בבת ישראל מן התורה, ואם בא עליה האשה לוקה^ב. גוי פצוע דכא שנתגייר אסור בבת ישראל ולא אמרינן כקטן שנולד דמי ונעשה בידי שמים^ג, כהן פצוע דכא אינו בקדושתו דוקא לענין הזיווג אבל לשאר דברים הרי הוא בכהונתו ואוכל בתרומה, ואסור לטמא למתים^ד. ספק פצוע דכא נחלקו הפוסקים אי אסור בקהל^ה. נחתך הגיד למעלה מעטרה בשיפוע כקולמוס כשר, ניקבה עטרה וכשיראה קרי יוצאת על ידי הנקב פסול. נסתם הנקב חזר להכשרו^ו. חזרה הסתימה ונסתרה בידי שמים נסתפק ביד דוד אם הוה

שכבת זרע, וכיון שנפצע אחד מאלו הג' בידי אדם נפסל מלבוא לקהל, ואסור בבת ישראל, ואם היה נשוי אשה אפילו יש לו בנים ממנה חייב לגרשה^ז.

נשים שמותר בהן. ומותר בגירות ומשוחררת ואפילו כהן שהוא פצוע דכא מותר בגירות ומשוחררת ונתינה ובכל אחד מהספיקות^ח. דעת קצת פוסקים דכהן פצוע דכא מותר בגרושה וחללה^ט ויש חולקים^י, ויש מתירין אפילו בממזרת^{יא}.

בידי שמים. פצוע דכא בידי שמים כגון שנולד כן, הרי זה מותר, ואם בא לו על ידי חולי מחלוקת הפוסקים בזה^{יב}, ובירושלמי^{יג} מחלק בין ביצה של ימין לשל שמאל, ויש להזהיר להרופאים שעושיין ניתוח שיחתכו ביצה השמאלית אם אפשר (עיין משנה הלכות כתובות ע"א).

ג. רמב"ם שם ה"ג. אבן העזר שם ס"ב. ועיין תשובות חתם סופר סי' י"ט. שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כ"ב, וח"ד קס"ו. ד. רמב"ם שם ה"א. אבן העזר שם ס"א. ה. חלקת מחוקק אבן העזר שם ס"ק א. ו. בית שמואל שם ס"ק א. ז. רמ"א שם. ח. אבן העזר שם ס"י. ועיין ב"ח שם. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קס"ו. ט. הובא בתוס' יבמות עה. ד"ה שאין לו, עיין בקומץ מנחה. י. מנחת חינוך בקומץ מנחה. יא. מנחת חינוך. יב. ועיין מנחת חינוך. יג. עיין ח"מ אבן העזר שם ס"ק א. יד. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כ"א-כ"ב, וח"ד סי' קס"ו. טו. עיין אוצר הפוסקים מזה. טז. רמב"ם שם ה"ד-ה. אבן העזר שם ס"ג.

הָאִשָּׁה תַּחֲתָיו בְּהִיּוֹתוֹ אֵינּוּ רְאוּי לְתַשְׁמִישׁ, וְאֶפְלוּ אִמְרָה רוֹצָה אֲנִי בּוֹ אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ (עיין אברבנאל ומצודת דוד שם).

יבמות עה: עו. עמ: רמב"ם הל' איסורי ביאה פט"ז, ספר המצוות לא תעשה ש"פ, סמ"ג קי"ח-קי"ט מנה אותם לשני לאוין, סמ"ק סי' רצ"ז-רצח, אבן העזר סי' ה.

מצוה תקם

לא יבא ממזר בקהל ה' (לא תעשה של"ג)

הַזֹּהִיר הַקְּרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יֵשֶׁא מִמְזַר בֵּת יִשְׂרָאֵל הַכְּשֶׁרָה, שְׁנֵאמַר (דברים כג, ג) 'לֹא יִבֵּא מִמְזַר בְּקֹהֶל ה'.'

בְּיַשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ (ירושלמי קידושין פ"ג הי"ב) דְּלִשׁוֹן 'מִמְזַר' הוּא 'מוֹם זָר', שְׁפִינֵן שְׂבָא מִטַּפָּה רְעָה חֵיבֵי כְּרִתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין תִּקְנָתוֹ וְהִרְכָּבְתוֹ רְעָה הוּא, כִּי טַבַּע הָאָדָם צָפוֹן בְּכִנּוּ וְחֻטָּאוֹ יִסְבֵּל, וְלִכְּנֹן צִנָּה הָאֵל בְּרוּךְ הוּא לְהִרְחִיקוֹ מִזֶּרַע הַקִּדְשׁ, וְהִתִּירוֹ לוֹ לִשְׂאֵא בֵּת מִינּוֹ אוֹ יֵשֶׁא שְׂפָחָה לְטַהַר אֶת זֶרְעוֹ (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה קסו. ועיין חינוך). וְאֲנִי אֲדוֹן

משנה הלכות

המפרשים² דלא פגום לכהונה אלא שפגום ומקולקל בטבעו ואין משפחתו מיוחסת וראוי להרחיק ממנו למיוחס). וממזר אחד זכרים ואחד נקבות אסורים לבוא בקהל לעולם³. ויש לדייק דבעמון ומואב כתיב 'לא יבא עד עולם', ובממזר כתיב 'גם דור עשירי' ולא כתיב עד עולם אף דאיסורו לעולם הוא, ופירשתי במקום אחר¹ דקיימא לן ממזר דלא ידוע לא חי, וקיימא לן דעד דור עשירי מדרכי משפחתו וכדאמרו (סנהדרין צד.). 'ג'יורא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאה

כפצוע דכא בידי שמים וכשר. פצוע דכא שקידש בת ישראל בביאה יש להסתפק אי מקודשת כיון דהוי ביאת איסור, ונראה דמקודשת כחייבי לאוין וחייב לגרשה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים.

תקס) גדר ממזר ודינו. איזהו ממזר, זה הבא מאחת מכל העריות, בין מחייבי כריתות ובין מחייבי מיתות בית דין, חוץ מהבא על הנידה שאע"פ שהולד פגום אינו ממזר אפילו מדרבנן⁴. (ופגום פירשו

תקס) א. רמב"ם הל' איסורי ביאה פט"ז ה"א. אבן העזר סי' ד' סי"ג. **ב.** עיין אבן העזר שם בבית שמואל ס"ק ט"ו. ועיין חידושי משנה הלכות יבמות הל' עריות סי' ע"ד. ושו"ת משנה הלכות ח"ז סי' רי"א-רי"ג. **ג.** רמב"ם שם. אבן העזר שם ס"א. **ד.** עיין חידושי משנה הלכות יבמות הל' עריות סי' ע"ג.

בְּזֶה שָׂאֵם מִפְּנֵי טַעַם זֶה שְׂטַמְבַּע הָאֵב צָפוֹן בְּבָנִים, תִּקְשָׁה וְהִלֵּא הָאֵב גּוֹפֵה מִתֵּר בְּקֶהֱל, וְכֵן אִמּוֹ וְהַבָּנִים שְׂיֹלְדוּ עוֹד בְּהִתֵּר גַּם כֵּן יִהְיוּ מִתְרִים, וְאִיךְ יִהְיֶה הַפְּרִי חֲמוֹר מִהֶעֱקֵר. וְלוֹיֵא דְבָרֵיהֶם תִּקְדוּשִׁים נִרְאָה עוֹד לְפִי שְׂאִמְרוּ רַ"ל (קידושין ע:): 'אֵין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל מְשַׁפְּחוֹת מִיַּחְסוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וְהָבֵא עַל הָעֲרוֹה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מִמְזֵר דּוֹחָה רַגְלֵי הַשְּׂכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן צְנֹתָה הַתּוֹרָה שְׁלֵא לְבֹא בְּקֶהֱל יִשְׂרָאֵל וְשְׁלֵא יִרְכָּה פְּסוּלִים כְּמוֹתוֹ, וּמִיָּהוּ בְּבֵת מִינוֹ אוֹ בְּשַׁפְּחָה מִתֵּר שְׁהֵנִי מִמִּילָא פְּסוּלִים הֵם וְיָבֵא הַפְּסוּל וְיִזְדוּג עִם הַפְּסוּל, אֲבָל לֹא יִתְעַרֵּב בְּקֶהֱל הַכְּשָׁרִים וּמִיַּחְסִים לָהּ!'

יבמות מט. עח. קידושין סח. עג. רמב"ם הל' איסורי ביאה פט"ו, ספר המצוות לא תעשה שנ"ד, סמ"ג לאוין קי"ז, סמ"ק סי' רצ"ה, אבן העזר סי' ד.

משנה הלכות

קמ"ט). וממזר מותר בגרים והבנים ממזרים,¹ ויכול לטהר בניו שישא שפחה וישחרר הבנים.²

ממזר ספק ומדברי סופרים. ספק ממזר כגון הבא על ספק אשת איש, וולד הנמצא בשוק, ואשה פנויה שילדה ולא אמרה ממי נתעברה, או שאמרה מפלוני נתין או ממזר, מן התורה מותרין לבוא בקהל, וחכמים עשו מעלה ביוחסין בכל הספיקות ואסורין לבוא בקהל ואסורים בממזרים ובספק ממזרים.³ ממזר מדברי סופרים מותר בממזר מדברי סופרים.

נאמנות. נאמן האב לומר זה בני ממזר, או בן גרושה או בן חלוצה,⁴ ודוקא שלא הוחזק עדיין בכשרות על פי האב,

באפיה', נמצא דלאחר דור עשירי נשתכח שם הממזרות מהם ולא יחיו עוד, ולכן כתבה התורה 'גם דור עשירי' והבן.

שאר דיני ממזר. אשת איש שנתעברה באמבטי או באופן שלא על ידי ביאת איש, אפילו קלטה זרע מאיסורי ערוה אין הולד ממזר, ומיהו אסור להזריע אשה באופן זה.⁵ אשה שבעלה במדינת הים ושהה יותר משנים עשר חודש וילדה אחר שנים עשר חודש הולד ממזר, ודעת רבינו בעל הלכות גדולות שאינו בחזקת ממזר דחיישינן שמא בא על ידי שם, ועל כל פנים הוה ספק ממזר, ואם ניכר בה פריצות ממזר ודאי הוא. ממזר שנשא ישראלית או להיפך כיון שבעל אחר הקידושין לוקה (ועיין משנה הלכות ח"ג סי'

ה. עיין בחלקת מחוקק אבן העזר סי' א סק"ח, ובבית שמואל שם ס"ק י. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי'קנ"ד-קנה וסי' ק"ס. ו. רמב"ם שם ה"ט. אבן העזר סי' ד' סי"ד. ז. רמב"ם שם ה"ז-ח. אבן העזר שם סכ"ב. ח. רמב"ם שם ה"ג. אבן העזר שם ס"כ. ט. רמב"ם שם הכ"א-כב-כג-כד. אבן העזר שם סל"ו. י. אבן העזר שם סט"ז. יא. רמב"ם שם ה"ז. אבן העזר שם סכ"ט.

מצוה תקס"א

לֹא יִבֹּא עֲמוֹן וּמוֹאָב בְּקֶהֱל ה' (לא תעשה של"ד)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִתְחַתֵּן בְּזִכְרֵי עֲמוֹן וּמוֹאָב לְעוֹלָם וְאֶפְלוּ לְאַחַר שְׂוִיתֵינֵינוּ, שְׁנַאֲמַר (דברים כג, ד) 'לֹא יִבֹּא עֲמוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהֱל ה'".

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁמִפְרָשׁ בַּפְּרָשָׁה (שם, ה) 'עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ אֲתֶכֶם בְּלֶחֶם וּבַמִּים בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׁכַר עָלֶיךָ אֶת בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר לְקַלְלֶךָ', שְׁתֵּי מִדּוֹת שֶׁל אֲכֻזְרִיּוֹת גְּדוּלָּה¹, וּמִכָּאֵן אָמְרוּ רַ"ל (סנהדרין קג:) 'גְּדוּלָּה לְגִימָא שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת גְּדוּלוֹת נִתְרַחְקוּ מֵעַם

משנה הלכות

האחרונים² אי מותרין כספק ממזר או אסורין, ולעניות דעתי נראה דספק מותר, דאי ספק אסור יאסרו כל האומות שמא עמוני הוא, ויש לומר דאזלינן בתר רובא³. גר עמוני או מואבי שבא על בת ישראל לוקה, ולדעת הרמב"ם⁴ בקידושין דוקא, ולדעת הרמב"ן⁵ אפילו בלא קידושין.

ולד עמוני ואחד משאר אומות. גר עמוני מותר בנתינה ובגירות ובשפחה, והולד הולך אחר הפגום שבשניהם⁶. כיצד נשא אשה גיורת מצרית, הולד אם הוא זכר דינו כעמון ואסור לעולם, ואם היא נקבה דינה כמצרית, ובאומות העולם הולד הולך אחר הזכר כיצד עמוני שנשא מצרית הולד עמוני, ומצרי

אמנם אם הוחזק אינו נאמן, ואם אמר עליו ממזר וחזר ונתן אמתלא לדבריו נאמן⁷. ועיין בהלכות גדולות הל' עריות (ובספרי שו"ת ח"ב סי' כ"א) ובאבן העזר (סי' ד). הנולד מאשה פנויה ואומרת לכשר נבעלתי הולד כשר אף דהוה פגום⁸. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תקס"א) גדרי הלאו. כל זכר מזרע עמון ומואב אסורים לבוא בקהל ישראל הם ובניהם עד עולם, ואפילו נתיירו וקיבלו עליהם תורת ה' אסורים לבוא בקהל, אבל נקבותיהם מותרות לבוא בקהל מיד אחר שנתיירו, ודבר זה גזירת הכתוב הוא עמוני ולא עמונית⁹. ספק עמוני נסתפקו

יב. רמ"א שם. יג. רמב"ם שם פי"ח ה"ג-ד-טו. אבן העזר סי' ו' סי"ז-יח. **תקס"א** א. ע"ע טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שכזו. ג. רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ב הי"ח. אבן העזר סי' ד' ס"ב. ג. שער המלך הל' איסורי ביאה פט"ו הכ"א. הובא בפתחי תשובה אבן העזר שם ס"ק ז, אבני מילואים סי' ד' ס"ק כ"ז. ד. עיין חידושי משנה הלכות קידושין סי' י'. שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' ק. ה. רמב"ם שם פט"ו ה"ב. ועיין מגיד משנה שם בשם תשובת הרמב"ם. ו. עיין שם במגיד משנה. ז. מנחת חינוך.

ישראל' על דבר אשר לא קדמו בלחם ובמים', לא כן 'מלכי צדק מלך
שלים הוציא לחם ויין', והודיענו הכתוב גדל מעלת גמילות חסדים
והרחקת מדת ההפוך שהראו רשעים ואכזריותם לבני אחי אביהם, קהל
גדול עיפי הדרך העוברים בגבולם ולא יצאו להקדימם אפלו בפת לחם
וחמת מים, ולא עוד אלא ששכרו את בלעם לקללם. ולכן קבלו את שלהם
ונתרחקו לעולם מהם, ושאר כל האמות מתרין מיד לכשיתגירו, אבל
רשעים כאלו אין ראויים להתערב בעם קדש לעולם (עיין הינדך).

יבמות עו: עז. קידושין עז: ברכות כח. ידים פ"ד מ"ד, רמב"ם ה' איסורי ביאה פ"ב, ספר
המצוות לא תעשה נ"ג, סמ"ג לאוין ק"ג-קיד ומנאם שני לאוין, וכן מנה הרמב"ן ז"ל, יראים
ר"ב, אבן העזר ס"ד.

מצוה תקסב

לא תדרש שלמם (לא תעשה של"ה)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לדרש שלום עמו ומואב לעולם, שנאמר
(דברים כג, ז) 'לא תדרש שלמם ומכתם כל ימך לעולם'.

משנה הלכות

דכל דפרוש מרובא קפריש ואנו תולין שהוא
מן הרוב^ז. והיראים (מצוה ר"ב) כתב דמואב
לא נתבלבל על ידי שנחריב כדאמרין במגילה
(יב:): 'אמרו ליה לאחשורוש זיל לגבי מואב
דלא גלו דכתיב (ירמיה מו, יא) 'שאנן מואב
מנעוריו ושקט הוא על שמריו ולא הורק מכלי
אל כלי עמד טעמו בו וריחו לא נמר', ועיין
בתוס' שם (ד"ה זיל), ובר"ש סוף מס' ידים.
ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים אם נכירם.
תקסב) גדרי הלאו. אסור להשלים עם עמון
ומואב ולדרוש בשלומם כל

שנשא עמונית הולד מצרי^ט. גר מצרי שנשא
כותית עמונית הבן עמוני והבת מותרת, ויש
גורסין הבת מצרית^י. גר מצרי שנשא גיורת
עמונית הולד מצרי ואסור עד דור שלישי^{יא}.
גר עמוני שנשא שפחה הולדות משחררם
ומותרין לבוא בקהל, כן נראה לי^{יב}.

בזמן הזה. ועכשיו שבא שנחריב ובלבל את
כל העולם כולו, ועירב את האומות זה
עם זה (לבד מאחינו בני ישראל שלא נתערבו
שהם מצויינים במילה ובתורה הקדושה)
עמוני ומואבי שנתגיירו מותרין לבוא בקהל

ח. בראשית יד, יח. וע"ע זו"ח מב. ט. רמב"ם שם פ"ב הכ"א. אבן העזר שם ס"ז. י. שם ברמ"א. יא. רמב"ם
שם. אבן העזר שם ס"ח. יב. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' רכ"א. יג. רמב"ם שם הכ"ה. אבן העזר שם ס"י.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מֵאַחַר שֶׁשָּׂאָר הָאֲמוֹת אָפְלוּ הַמִּצְוִיִּם שֶׁשֶׁעָבְדוּ אֶת
 יִשְׂרָאֵל בְּעִבּוֹדַת הַפֶּרֶךְ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה עַד שֶׁרַחַם עָלֵינוּ ה'
 אֱלֹהֵינוּ וְהוֹצִיאָנוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה, מִכָּל מְקוֹם לֹא נִתְרַחֲקוּ רַק שְׁלֹשָׁה
 דּוֹרוֹת, וְהֵנִי נִתְרַחֲקוּ לְעוֹלָם מְלֵה־חַתָּן בָּם, אֲבָל גִּשְׁלִים עִמָּהֶם וּבְצִאֵת
 לְמַלְחָמָה עֲלֵיהֶם נִקְרָא לָהֶם לְשָׁלוֹם, לְכֵן הִזְהִירָנוּ הָאֵל בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא
 לְדַרְשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם כָּל הַיָּמִים לְעוֹלָם" (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה (ש).
 וּבִסְפָרֵי (פר' כי תצא מב), 'רבי שמעון אומר מצרים הללו טבעו ישראל בים,
 וְאֲדוּמִים הֵם קִדְמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, לֹא אֶסְרָם הַכְּתוּב אֲלֵא שְׁלֹשָׁה
 דּוֹרוֹת, עֲמוּן וּמוֹאָב שֶׁנִּטְלוּ עֵצָה לְהַחֲטִיֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל אֶסְרָם הַכְּתוּב אֶסּוּר
 לְעוֹלָם, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַמַּחֲטִיֵּא הָאֲדָם קָשָׁה לָן מִן הַהוֹרְגוֹ וְכוּ', שֶׁהַמַּחֲטִיֵּא
 מוֹצִיאֵו מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא'. וְאָמַר 'כָּל יְמֵיךָ לְעוֹלָם', כְּלוֹמַר

משנה הלכות

נקבות. עוד כתב המנחת חינוך דלאו ד'לא
 תדרוש' עובר גם בנקבות, ופלא
 שלא זכר מה דמבואר ביראים (מצוה רצ"ו)
 'שלא ידרשו שלום בני עמון ומואב הזכרים',
 וכתב זכרים ולא נקבות. גם החינוך שם כתב
 'ואיסור זה נוהג בזכרים שהם בני מלחמה
 בזמן שהיו ישראל על אדמתן שהיו נלחמים
 עם עמון ומואב שהם באיסור זה מהשלים
 עמהם' וצריך עיון גדול.

להחזיר להם טובתם. עוד כתב הרא"מ
 'נראה לי דאמר הכתוב שלא
 תקדים להם שלום וטובה, אבל אם עשו עמך
 טובה אתה רשאי לגמול להם ולדרוש להם
 שלום בתשלומין, שזה אינו נקרא דרישת
 שלום אלא תשלום שלום, וראיה מדוד דכתיב

הימים, בין שהוא בשעת מלחמה שנצטוינו
 כשנצר על העיר שנשאל קודם המלחמה
 מאנשיהם שישלימו אתנו אם ירצו, ולעמון
 ומואב אסור לשאול לשלום, ובין בשאר
 אופנים². ובספרי (פר' כי תצא מא) 'לפי
 שנאמר (דברים כ, י) 'וקראת אליה לשלום'
 יכול אף עמון ומואב כן, תלמוד לומר 'לא
 תדרוש שלומם', לפי שנאמר (שם כג, יז)
 'עמך ישב בטוב לו לא תוננו', יכול אף עמון
 ומואב כן, תלמוד לומר 'וטובתם', ואף על פי
 שאין שואלים בשלומם אם הקדימו והשלימו
 מקבלין אותם³. ואסור לעשות עמהם שום
 חסד כגון ביקור חולים, ולוית המת ושאר
 עניני גמילת חסדים, והמנחת חינוך כתב
 דאפילו נתגיריו ונעשו גרי צדק אסור לדרוש
 שלומם וטובתם, וצריך עיון בזה.

יְמֵי חַיֵּיךָ תְּלוּיִים בְּזֶה שֶׁלֹּא תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם כִּדְבַר שֶׁלֹּא תִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם (מעמי מצות שם), וְלֹא נֶאֱסְרוּ הַנְּשִׁים מִפְּנֵי שֶׁדָּרְכוּ שֶׁל אִישׁ לְקֶדֶם וְאִין דְּרָפָה שֶׁל אִשָּׁה לְקֶדֶם, וְדִכְתִּיב (תהלים מה, יד) 'כָּל כְּבוֹדָה בֵּת מֶלֶךְ פְּנִימָה', וְאִישׁ נֹתֵן שָׂכָר וְלֹא הָאִשָּׁה. וְעוֹד אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (ויק"ר לד, ח), 'וְכִי צְרִיכִין הָיוּ לְקָדָה, וְהֵלֵא הָיָה לָהֶם הַבְּאָר וְהַמֶּן וְהַשְּׁלֹו וְעַנְנֵי כְּבוֹד, אָמַר ר' אֱלִיעֶזֶר דִּרְךְ אַרְיָן הוּא הֵבֵא מִן הַדִּרְךְ מִקְדִּימִין לוֹ מֵאֲכָל וּמִשְׁתָּה'.

ספרי פ"ד כי תצא מא, רמב"ם הל' מלכים פ"י, ספר המצוות לא תעשה נ"ו, סמ"ג לאוין רכ"ח, וראים רצ"ו.

מצוה תקסג

לֹא תִתְעַב אֲדָמִי (לֹא תַעֲשֶׂה שְׁל"ו)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהִרְחִיק זֶרַע עֵשׂוֹ לְאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְבְרִית הַדָּת וְנִתְגַּיְרוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, ח) 'לֹא תִתְעַב אֲדָמִי כִּי אֶחִיד הוּא'.

משנה הלכות

תקסג) דיני חיתון באדומי וחשבון הדורות. כל הגויים כולם כשיתגיירו ויקבלו עליהם כל המצוות שבתורה, וכן העבדים כשישתחררו הרי הן כישראל לכל דבר, שנאמר (במדבר טו, טו) 'הקהל חוקה אחת יהיה לכם ולגר', ומותרין להכנס בקהל ה' מיד (חוץ מענין שררה וקצת ענינים שאין מעמידין מהם), ומותר לישא הגר ישראלית והמשוחררת או להיפוך, חוץ מד' עממין והם עמון ומואב המבוארים במצוות הקודמות, ואדום ומצרים*. אדומי אחד זכר ואחד נקבה שנתגיירו, דור ראשון ודור שני כלומר בנו ובן בנו אסורין לבוא

(שמואל ב י, א-ב) 'זימת מלך בני עמון וימלוך חנון בנו תחתיו. ויאמר דוד אעשה חסד עם בני עמון עם חנון בנו כאשר עשה אביו עמדי חסד וישלח דוד לנחמו', והביאו הסמ"ג והגהות מיימוניות, אבל הכסף משנה" תמה עליו ממה שמבואר במדרש (במ"ר כא, ה) דדוד חטא בזה ששלח לנחם את חנון 'אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי 'לא תדרוש שלומם' וגו' ואתה עברת על דברי' עד כאן, עיין שם. ונוהג בזכרים, ובזמן הזה בלבל סנחריב מלך אשור כל העולם, ולדעת היראים מואב עדיין במקומם עומדים, עיין לעיל מצוה תקס"א.

ד. עיין יבמות עז: עז. ה. הל' מלכים פ"ו. א. רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ב הי"ז. אבן העזר סי' ד' ס"ט.

מְשַׁרְשֵׁי הַמְצָוָה. מֵה שֶׁבָּאָר הַפְּתוּב 'כִּי אֲחִידָה הוּא', שֶׁהֲלֹא אִחַ עָשׂוּ לְיַעֲקֹב, וּכְשֶׁחֲזַר בְּתִשְׁבֻּכָה תִּקְבְּלֵהוּ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שבת). וּלְפִי שֶׁהִזְהִירָה הַתּוֹרָה לְהִרְחִיק אֶת עַמּוֹן וּמוֹאָב בְּתַכְלִית הַרְחוק לְעוֹלָם, צָוָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִלְמַד קָל וְחֹמֶר לְבָנָי עָשׂוּ מִבְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב שְׁלֹא עָשׂוּ שׁוּם מַעֲשֵׂה רָעָה לְיִשְׂרָאֵל בְּפַעַל אֶלֶּא בְּשִׁלְיוֹת, וּפַעַם אַחַת שְׁלֹא קָדְמוּ נְאֻסְרוּ לְעוֹלָם בְּקֹהֶל יִשְׂרָאֵל, קָל וְחֹמֶר לְעָשׂוּ שְׂצַעַר אֶת יַעֲקֹב וּבְנָיו אַחֲרָיו בְּנֵי יַעֲקֹב, בְּפֶה צַעַר וְצָרוֹת סִבְּלָנוּ מֵהֵם וְעַדֵּן לֹא עֲבַרְנוּ, עַל אַחַת בְּפֶה וּכְפֹה לְהִרְחִיקֵם לְעוֹלָם, עַל בֵּן בֶּן אֶת הַצְּוִי שְׁלֹא לְהִרְחִיקֵם, כִּי לֹא מִחֲשְׁבוֹתָיו מִחֲשְׁבוֹתֵינוּ וְלֹא יָדַח מִמֶּנּוּ נִדַּח (עיין חינוך). וְהִרְבֵּה שְׂעָשׂוּ לָנוּ הָיָה בְּשִׁבְלֵי גְזֻרְתּוֹ יִתְפָּרֵךְ שָׁמוּ בְּפִרְכָּה שֶׁבָּרַכָה אֲבִינוּ יִצְחָק (בראשית כו, מ) 'וְהָיָה כִּאֲשֶׁר תִּרְיַד וּפְרַקְתָּ', וְאִם הָיָה 'הַקָּל קוֹל יַעֲקֹב' לֹא הָיוּ 'יָדַי עָשׂוּ'.

משנה הלכות

לישראל וכדומה עובר בלאו זה ואין לוקין עליו, ומיהו אין מצוה להתחתן עם לבני ישראל המיוחסין ח"ו.¹

בזמן הזה. ובזמן הזה שעלה סנחריב ובלבל העולם כולו, גם הם מותרים² אבל היראים (מצוה ר"ד) כתב וזה לשונו 'וספק בידי אם יותרו אדומים מבלבולו של סנחריב, דיש לומר שלא נתבלבל, מדאמר בעבודה זרה פרק קמא (:) 'אמר ליה אנטונינוס לרבי אתינא לעלמא דאתי, אמר ליה אין, אמר ליה והכתיב (יחזקאל לב, כט) 'אדום וכל מלכיה וכל שריה' וכו', אלמא לא נתבלבל, ויש לומר שהבלבול אינו מועיל בזרע המלכים שהן מוכרין מתוך חשיבתן מי הם ומי תולדותם

בקהל ישראל, ודור שלישי מותר לבוא בקהל שנאמר (דברים כג, ט) 'בנים אשר יולדו להם וגו' יבוא להם בקהל ה"י. אדומי שנשא אדומית ונתגייירו בעודה מעוברת הולד שני, שנאמר 'אשר יולדו', הכתוב תלאן בלידה³. אדומי שלישי שנשא מצרית ראשונה הולד שני וכן לעולם הולד הולך אחר הפגום, וכל שאינו שלישי לאב ולאם שניהם אסורים לבוא בקהל⁴. גר עמוני שנשא אדומית הולד עמוני, ואם זכר אסור לבוא בקהל, ואם נקבה אסורה עד דור שלישי⁵. גר אדומי שנשא אדומית עובר בלאו הבא מכלל עשה.

גדרי הלאו. והמונע מהם מלהתחתן בדור שלישי מכח איסור שבו שהצר

ב. ע"פ מלאכי א, ב. ג. בראשית כז, כב. ד. רמב"ם שם הי"ט. אבן העזר שם ס"ג. ה. רמב"ם שם ה"כ. אבן העזר שם ס"ד. ו. רמב"ם שם. אבן העזר שם ס"ו. ז. רמב"ם שם ה"א. אבן העזר שם ס"ז. ח. חינוך מצוה תקס"ד. ט. רמב"ם שם ה"ה. אבן העזר שם ס"י.

(עיין אלה המצוות (חאגיז) מצוה תקסג), והוא על הַרְךָ שְׂאֲמְרוּ (פנהדרין צו:)' מַעֲמִיד עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ קִשָּׁה'. אֲלֵא שְׂמֹגְלִגְלִין זְכוּת עַל יְדֵי זָכָאי וְחֹב עַל יְדֵי חֵיבֵי. מִכָּל מְקוֹם כִּיּוֹן שֵׁישׁ לָהֶם קָרְבָּה מִחֲמַת אַחֲוֹת אֲבִיהֶם הָרֵאשׁוֹן, אִם רוֹצִים לְהִתְקַרֵּב וּלְהִתְגַּיֵּר 'לֹא תִתְעַב' (עיין טעמי מצות שם. מצודת דוד (רדכ"ו) מצוה קסד).

יבמות עו: קידושין עד: רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ב, ספר המצוות לא תעשה נ"ד-נה, סמ"ג לאוין קט"ו-קטז, יראים סי' ר"ג-רד, אבן העזר סי' ד.

מצוה תקסד

לֹא תִתְעַב מִצְרִי (לא תעשה של"ו)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהִרְחִיק הַמִּצְרִי מֵהִתְחַתֵּן עִמּוֹ בְּדוֹר הַשְּׁלִישִׁי, שְׁנַאֲמַר (דברים כג, ח) 'לֹא תִתְעַב מִצְרִי כִּי גַר הָיִיתָ בְּאֶרֶצוֹ'.

מִיִּשְׂרָאֵל הַמִּצְוָה. גִּלְתָּה הַתּוֹרָה בְּפָרְשָׁה 'כִּי גַר הָיִיתָ בְּאֶרֶצוֹ, וְאַף עַל פִּי שְׂזָרְקוּ הַזְּכָרִים שְׁלָכֶם לְיָאוֹר הָיוּ לָכֶם אֲכִסְנַיָּא בְּשַׁעַת הַדְּחָק (רש"י ורבינו בחיי דברים שם), וְלֹא תִלְמֹד קָל וְחֹמֶר מַעֲמוֹן וּמוֹאָב כְּמוֹ שִׁפְתֵּי בְּמִצְוֵה הַקּוֹדֶמֶת. אֲבָל מִכָּל מְקוֹם לֹא הִתְרוּ מִיָּד אֲלֵא לְאַחַר

משנה הלכות

עובר בעשה הבא מכלל לאו, ויש אומרים בלאו הבא מכלל עשה. ומצרית מעוברת שנתגיירה בנה מצרי שני.

ולד מהם ושאר אומות. עמוני קודם שנתגייר שנשא אשה מצרית הולד

עמוני, ומצרי שנשא עמונית הולד מצרי, ואם יתגיירו הולד הולך אחר הפגום שבשניהם, לפיכך גר עמוני שנשא גיורת מצרית הולד אם הוא זכר הרי הוא עמוני, ואסור לעולם

ומהיכן באו' עד כאן. ובשאלת יעב"ץ (ח"א סי' מ"ו) נסתפק בזה מדעת עצמו ופסק להחמיר, ופלא שלא הרגיש בדברי היראים. וישראל בני מלכים הם ולא יתבלבלו לעולם וניכרים הם.

תקסד) דיני חיתון במצרי. גר מצרי אחד זכר ואחד נקבה, אסורים לבוא בקהל ישראל אחר שנתגיירו הם ובניהם עד דור שלישי, והמתחתן בהם קודם זמן הזה

שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, אַחַר שְׁיִסוּר מֵהֶם קִצַּת זְהֻמָּתָם וַיִּקְבְּלוּ קִצַּת עֲנָשׁם הָרְאוּי לָהֶם. וְכָתַב הַחֲנוּךְ וְאֵל תִּשְׁמַע מִדְּבָרֵינוּ שְׁנֵהִיָּה מְצוּיִים לְהִתְחַתֵּן עִם הָאֲדוּמִים וְהַמְצָרִים אַחַר שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, שְׁאִין כּוֹנֵנֵת הַכְּתוּב לְצוּוֹתֵנוּ לְהִתְחַתֵּן עִמָּהֶם חֲלִילָה, וְהַמְשַׁפְּחוֹת הַמֵּיחֶסֶת שְׁבִיִּשְׂרָאֵל לֹא יִרְדּוּ מִמֶּעֶלְתָּן לְהִתְחַתֵּן עִמָּהֶם, אֲבָל יִמְנַעֵנוּ הַכְּתוּב מִהֲרַחֵק חֲתוּנָם בְּטַעֲנַת אֲסוּר, וְיוֹדִיעֵנוּ שְׁאִין בָּהֶם אֲסוּר כָּלֵל בְּמִי שְׂיִרְצָה לְהִתְחַתֵּן בָּהֶם, וְשִׁפְתֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁקוּ.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלכות

התוס' (שם ד"ה נאמן אתה) הקשו ב'האי גיורא שאמר נתגירת ביני ובין עצמי. ואמר ר' יהודה נאמן אתה לפסול את בניך. והקשו התוס' דהא קיימא לך נכרי ועבד שבא על בת ישראל הולד כשר, ומאי נפקא מינה בהימנותיה ומאי פסול בבנים איכא, והראשונים ז"ל האריכו, ובחידושי כתבתי דיש לומר דנפקא מינה אי האי גיורא היה מצרי או אדומי או עמוני או מואבי, ואמר נתגירת ביני ובין עצמי, נמצא הולד הולך אחר הפסול ופוסל ממש בניו, ואתי שפיר 'נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך', וניחא נמי לשון 'לפסול את עצמך', דלכאורה היה לו לומר נאמן אתה על עצמך ואי אתה נאמן על בניך, ולהנ"ל יש לומר דבאמת הוא פוסל עצמו בזה שהוא גר מצרי ופוסל בניו, ואינו נאמן, והבן כי קצרתי כי הוא דבר חדש ונכון בס"ד.

בקהל, ואם היא נקבה דינה כמצרית עד דור שלישי^ג, וגר מצרי שנשא כותית עמונית הבן עמוני והבת מותרת, ויש אומרים הבת מצרית^ד. גר מצרי שנשא גיורת עמונית, הולד מצרי. כללו של דבר אם נתגירו לעולם הולד הולך אחר הפגום, ומי שאינו רוצה להתחתן עם מצרי בדור שלישית מפני איסור עובר בלאו, ומיהו אינו מחויב להתחתן בהם וכמו שנתבאר בטעמי המצוה^ה.

בזמן הזה. והאידינא שבא סנחריב ובלבל כל האומות נחלקו הראשונים ז"ל אי מצרים בכלל, דעת רבינו בעל הלכות גדולות והרא"ש^ו דמצרי באיסור עומד שנתן להם הכתוב קצבה לשוב אחר מ' שנה, ודעת הרמב"ם^ז דגם המצרים הותרו, ואפשר דהוה ספק מצרי.

ביאור דברי התוספות ביבמות (מז). והנה

ג. ע"ע רש"י שם, ט. ורבינו בחיי שם, ח. ד. רמב"ם שם הכ"א. א. אבן העזר שם ס"ז. ה. אבן העזר שם ברמ"א. ו. רמב"ם שם. אבן העזר שם ס"ח. ז. חינוך. ח. עיין בטור ס"ד. ט. שם הכ"ה. י. יבמות מה.

מצוה תקסה

שְׁלֵא יבא טָמֵא לְתוֹךְ הַמַּחֲנֶה (לא תַעֲשֶׂה ש"ח)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא יִכְנֶס כָּל טָמֵא תוֹךְ מַחֲנֶה לְוִיָּה, וּלְדוֹרוֹת
לְהַר הַבַּיִת, שְׁנֵאֲמַר (דברים כג, יא) 'כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה
טָהוֹר מְקַרֵּה לְוִיָּה וַיֵּצֵא אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יבא אֶל תוֹךְ הַמַּחֲנֶה'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּדֵי שְׁלֵא לְטָמֵא מְקוֹם הַמְקֻדָּשׁ וּלְגַרְשׁ מִשָּׁם הַקְדוּשָׁה,
שְׁגֻבּוּלוֹת חֵלֶק הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ וְאִין כַּח בְּקִדְשָׁה לְחוּל
אֶלָּא כְּשִׁפְנָה מִשָּׁם הַטְּמֵאָה (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תַעֲשֶׂה ש"א), וְהוּא עַל דְּרָךְ
שְׁפָתוֹב (שמות כה, ח) 'וַעֲשׂוּ לִי מְקֻדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם'. וּמָה שְׁנֵאֲמַר (ויקרא טז,
טז) 'הִשְׁכֵּן אֹתָם בְּתוֹךְ טְמֵאתֶם', בְּאַרְנוּ בְּמְקוֹם אַחַר דְּהָתָם בְּצַבּוֹר מִיִּירֵי

משנה הלכות

בחדושי' מדברי הרמב"ם¹ שכתב מפורש
דשניהם טהורים עד שיוציאו².

עכו"ם אם מטמא בקרי. עכו"ם אינו מטמא
בקרי, ובשו"ת דובב מישרים (ח"א סי'
קל"ו) נסתפק בעכו"ם שמל ולא טבל אם
יהיה עליו טומאת זיבה, ובחדושי הקשיתי
להגאון שליט"א והבאתי מתוספתא (זבים
פ"ב ה"ד) ומגמרא בניזר (סו.) 'גר שנתגייר
מטמא מיד בזיבה', במה דברים אמורים בזמן
שנתגייר מהול, וכן כתב הראב"ד³ 'אמר
אברהם מפורש בתוספתא אימתי בזמן
שנתגייר כשהוא מהול, אבל מל ואח"כ ראה
תולין לו כל זמן שמצטער', והכסף משנה⁴

תקסה) טומאות האסורות במחנה לוייה
ודיניהם. אדם טמא

שנטמא על ידי שיצא ממנו טומאה מגופו,
כבעל קרי זב וזבה נידה ויולדת ומצורע,
אסורים לבוא למחנה לוייה והוא הר הבית
בירושלים, אבל הטמאים בטומאת מגע
מותרין ליכנס להר הבית מן התורה⁵. ובכלל
בעל קרי הם איש ואשה ששימשו והוציאו
זרע טמאים הם, וגם האשה טמאה כרואה
ולא כנוגעת⁶, וכן האשה שפלטה שכבת זרע
תוך ג' ימים הוה לה כרואה והוה טומאה
מגופה⁷. המשמש אשה ולא הוציא שכבת
זרע טהור וכן האשה טהורה עד שיוציא
האיש⁸, ועיין משנה למלך⁹ והארכתי

תקסה) א. עיין יומא נו: נו. **ב.** רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ב-ג. **ג.** שם הל' אבות הטומאה פ"ה ה"ט.
ד. שם הי"א. **ה.** שם הי"י. **ו.** הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ג. **ז.** עיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קע"ב.
ח. הל' אבות הטומאה פ"ה. **ט.** ועיין איגרות משה אבן העזר סי' ע"ב, ועיין לעיל מצוה ק"פ י. הל' ממחוסרי
כפרה פ"ב ה"ד. **יא.** שם.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מֵה שְׁנִלְתָּה הַתּוֹרָה (שם, טו) 'כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מִתְהַלֵּךְ
בְּקָרֵב מִחֲנֶךָ לְהַצִּילֲךָ וְלָתֵת אִיבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מִחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ
וְלֹא יֵרָאֶה כֶּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ'. וּמֵאַחַר שֶׁנִּפְשׁוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל
דִּבְקוֹת בְּשִׁכְנֵיהָ לְעוֹלָם, וְכֹל שֶׁכֵּן בְּמַחֲנֶה שֶׁכָּלֵן נִקְוֵי נֶפֶשׁ, וְכֹל הַיֵּרָא
מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבִידוֹ כְּבָר חֲזָר וְהֵלֵךְ לוֹ לְשׁוּב אֶל הַבַּיִת, וְנִשְׁאַרוּ הַטּוֹבִים
וְהַצְדִּיקִים שֶׁבָּהֶם אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם, וְרֵאוּי לָהֶם לְעֹמֵד
בְּנִקְיֹת, כְּאֲשֶׁר יִדְוֶע וּמִפְרָסֶם שֶׁהַנְּקִיּוֹת מְבִיאָה לְיַדֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהַצּוֹאָה
שֶׁהִיא טְמֵאת הַגּוּף יִרְחֲקוּ מִמֶּנָּה (חִינוּךְ. וְעֵיין טַעְמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבִלִי) מִצְוֹת עֲשֵׂה
לֹא). גַּם כִּי כְּשֶׁהָאָדָם מִסֵּךְ רַגְלָיו מִגְּלֵה אֶת בְּשָׂרוֹ פָּנָיו שֶׁל מִפְּהַ וְנִרְאָה

משנה הלכות

שיסגור בדלת בעדו ולא ישבו שני אנשים
ביחד, ואולי רק על המקום הקפידו, כמו
שכתב בספרי "ויד' מקום" (עיין מצוה תקס"ז)
ולא יפנה בעמידה שלא יחליש גופו, ומגלה
מלאחוריו טפח ומלפניו טפחיים דלקילוח מי
רגלים צריך יותר, ואל ידחוק עצמו הרבה
שלא ינתק שיני הכרכשתא, ולא ישב
במהירות ובחוזק שמנתק שיני הכרכשתא,¹
ולא יקנח בחרס, ולא בעשבים יבשים ולא
בצרוור שקינח בה חבירו,² ובגמרא (שבת
פב.) 'אין מקנחין בדבר שהאש שולט בו'
והשתא דדשו בו רבים 'שומר פתאים ה"ט'.
ומקנחין בשמאל ולא בימין, ולא יקנח
באצבע האמצעי שכורך בו הרצועה'. ונוהג
בזמן שישראל על אדמתן עורכין מלחמה,
ובזמן הזה שיבואו ישראל במלחמה עם
משיח מלכינו.

דיני צניעות. וזה לשון הרמב"ם³ 'צניעות
גדולה נוהגים תלמידי חכמים בעצמן,
לא יתבזו ולא יגלו ראשן ולא גופן, ואפילו
בשעה שיכנסו לבית הכסא יהא צנוע ולא
יגלה בגדיו עד שישב, ולא יקנח בימין,
ויתרחק מכל אדם, ויכנס לחדר לפנים מן
החדר מערה לפנים מן המערה ונפנה, ואם
נפנה אחורי הגדר יתרחק כדי שלא ישמע
חבירו קולו אם נתעטש, ואם נפנה בבקעה
ירחיק כדי שלא יראה חבירו פירועו, ולא
ידבר כשהוא נפנה אפילו לצורך גדול, וכדרך
שנוהג צניעות ביום בבית הכסא כך נוהג
בלילה, ולעולם ילמד אדם עצמו להפנות
שחרית וערבית בלבד כדי שלא יתרחק'
עכ"ל. ויש לעיין קצת אם בשעת המלחמה
שתיקנו מקום היה להם מחיצות לכל אדם
שיפנה, דגם זה הוא מדיני בית הכסא

ג. עיין ע"ז כ: ד. ה' דעות פ"ה ה"ו. ה. מגן אברהם ס"ג' ס"ק ד. ו. או"ח ס"ג' ס"ד, ומגן אברהם שם.
ז. או"ח שם ס"ט. ח. או"ח שם ס"א. ט. רמ"א או"ח שם, ומגן אברהם ס"ק י"א (הלשון הוא ע"פ שבת
קכט:). י. או"ח שם ס"י, ו"ט' ס"ק ט, ומגן אברהם ס"ק ח.

בו העָרָה וּבָשָׂר הַתַּחְתּוֹן, וְאָסוּר לֹאמַר דְּבַר קְדֻשָּׁה נֶגְדַּ הָעָרָה^{יא}, וְלֹכֵן
'לֹא יִרְאֶה כֶּךָ עֲרוֹת דְּבַר וְשָׁב מֵאַחֲרָיֶךָ'.

ספרי פר' כי תצא מז, רמב"ם הל' מלכים פ"ו, ספר המצוות מצות עשה קצ"ב-קצג, סמ"ג
עשין קי"ט, יראים רצ"ד.

מִצְוַת תַּקְסוּ

וַיִּתֵּד תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲזַנְךָ (מצות עשה רכ"ט)

צְוָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לְכָל אֶחָד מֵהַחֲלָלִים הַיִּשְׂרָאֵלִים יִתֵּד לְחַפֵּר
בוּ מְקוֹם לְפָנוֹת שָׁם וּלְכַסּוֹתוֹ, שְׁנַאֲמַר (דברים כג, יד) 'וַיִּתֵּד תְּהִיָּה לָךְ עַל
אֲזַנְךָ'.

מִיִּשְׂרָאֵל הַמִּצְוָה. כְּתַבְנוּ קִצַּת בְּמִצְוַת הַקּוֹדֶמֶת, תִּקְחֵנוּ מִשָּׁם. וְצוּה
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁבֹאוֹתוֹ מְקוֹם הַפְּנוּי גַם בֵּן לֹא תְהִיָּה צוּאָתוֹ
גְלוּיָהּ אֵלָא יְכַסְּנָה, כְּאָמְרוּ 'וַיִּתֵּד תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲזַנְךָ', כְּלוֹמַר שְׁיִהְיֶה לוֹ יִתֵּד
עַל כְּלֵי מִלְחָמָתוֹ לְחַפֵּר וּלְכַסּוֹת אֶת צוּאָתוֹ, וְזֶה כְּבוֹד לְשֵׁם וְשְׁמִירָה
מִהָעָפוּשׁ וְהַהֶפְסֵד, וְשִׁלָּא יִתְגַּנוּ חֲבֵרָיו בְּצוּאָתוֹ. הֲלֹא תִרְאֶה שֶׁסִּפֵּק הַקְדוּשׁ

משנה הלכות

מתניו כלפי דרום (גירסת הגר"א 'כלפי
המחנה') תלמוד לומר 'ושבת וכסית את
צאתיך'. ומכאן יש לפשוט מה שנסתפקתי
במצוה הקודמת דלא עשו מחיצות, דמקום
מחיצות הרי נפנה לכל צד ואין צריך לדקדק.
וזה לשון הטור (ס' ג) 'וכשיושב יכוון שיהא
פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא, אבל
לא ישב בין מזרח למערב, ומיהו דוקא
שנפנה במקום מגולה אבל במקום שיש
מחיצות כגון בית הכסא שבבית אין צריך
לדקדק, וכן מבואר.

תקסז) גדרי המצוה. מצות עשה להיות לכל
אחד ואחד מחיילי ישראל יתד
תלויה עם כלי מלחמתו, וכשיצא יחפור בה
ויפנה ויכסה צאתו, ובין שיש עמהן ארון ובין
שאין עמהן ארון כך הם עושין תמיד, שנאמר
'והיה מחנך קדוש'^{יא}. ולשון הספרי (פר' כי
תצא מז) "ויתד תהיה לך על אזנך" אין אזנך
אלא מקום זיינך, 'והיה כשבתך חוץ' בשיבה,
'וחפרת בה' שומע אני יהא חופר באחת
ומכסה באחת (תלמוד לומר 'ושבת וכסית'),
ר' ישמעאל אומר מנין שלא יהא אדם הופך

יא. עיין ברכות כה: שבת קנ. תקסז) א. רמב"ם הל' מלכים פ"ו הט"ו.

בְּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר מְזוּזֵן הַנִּבְלָע בְּאֲבָרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁקְצוּ אֶת מַחְנֵיהֶם
 בְּהוֹצְאָת הַמּוֹתְרוֹת, וְלֹא יִצְטָרְכוּ לָיִד וַיִּתֵּד לְפִי שְׂאִין הַנָּשִׁים יְכוּלוֹת לְעַמּוֹד
 עַל הָעֲנָן הַהוּא, מִה שֶׁלֹּא הָיָה בֵּן בְּמַחְנֵה הַמְּלַחְמָה כִּי כָּלֵם אֲנָשִׁים (אברבנאל
 דברים שם י-טו). וְכָתַב הָרַמְבַּ"ן ז"ל (דברים שם י) בְּטַעַם כִּפְסוּי הַצּוֹאָה 'כִּי אֵין
 הַצּוֹאָה כְּטַמְאָה שֶׁתִּטְמֵא אֶת מְקוֹמָהּ וְתִהְיֶה בּוֹקְעַת וְעוֹלָה, אֲכָל אֲסוּר
 לְרֵאוֹתָהּ בְּעַת הַתְּפִלָּה וּבְהִיּוֹת הַלֵּב דְּבוֹק בְּשֵׁם הַנִּכְבָּד, מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבָרִים
 הַנִּמְאָסִים יוֹלִידוּ גְּנָאֵי בְּנֶפֶשׁ וַיִּשְׁבְּשׂוּ כּוֹנֵת לֵב הַטְּהוֹר, וְכֹאֲשֶׁר נֶעְלְמָה
 מְעִינֵי רוֹאֵה אֵין רַע' (וכן ברקאנאמי פר' כי תצא ד"ה ומעם ושבת וכסית).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת. ורבינו הבעל הלכות גדולות והיראים ועוד מנאו מצוה
 זו אחת עם מצוה הקודמת.

משנה הלכות

שאר דיני צניעות. בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה) 'ולא ישתין מעומד מפני הניצוצות הניתזין על רגליו, וכשיראו אותו כך יאמרו הרי הוא כרות שפכה ויוציאו לעז על בניו, וממקום גבוה מותר, ולעפר תיחוח דליכא ניצוצות מותר, ואם אי אפשר לו משתין כדרכו ויסייע קצת בבגדו להגביה האבר קצת שילכו המים למרחק, ולא יגע באבר, נפלו מעט על רגליו ישפשף^ב. ולא יגע באבר וישתין, ואפילו לנשוי מידת חסידות

ליזהר בזה^א. אסור לחכך באבר^ב, עקצו כנה מסירה על ידי בגד. המשהה נקביו עובר משום 'בל תשקצו', והמשהה לקטנים עובר גם משום לא יהיה בך עקר' (דברים ז, יד)^ג. הנפנה ביהודה לא יפנה אלא דרום צפון^ד, ואפילו בחוץ לארץ שלא יהא נפנה לצד השכינה ח"ו^ה. וממחנה ישראל למדו לכל מקום שיהיו קדושים ולענין כל דבר שבקדושה, ונוהג בזמן המלחמה שישראל על אדמתן. ולענין צניעות בכל מקום ובכל זמן.

ב. או"ח סי' ג' סי"ג. וט"ז שם ס"ק י"ג. ומגן אברהם שם ס"ק י"ג. ג. או"ח שם סי"ד. ד. או"ח שם סט"ז.
 ה. או"ח שם סי"ז. וט"ז שם ס"ק י"ג (השני). ו. ברכות סא: הובא בט"ז שם ס"ק ג. ז. ט"ז שם.

מצוה תקסח

לא תסגיר עבד אל אדוניו (לא תעשה של"ט)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְהַחְזִיר עֶבֶד שֶׁבֵרַח מֵאֲדוֹנָיו מִחוּצָה לְאֶרֶץ
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר (דברים כג, טז) 'לֹא תִסְגֹּר עֶבֶד אֶל אֲדוֹנָיו'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. בְּטַעַם לָמָּה מְקָרָא זֶה דְּבּוּק לְמַעְלָה מִנֶּה, שְׂאֵם יִבְרַח
הָעֶבֶד מֵאֲדוֹנָיו אֲשֶׁר יִצְאֵת עָלָיו לְלַחֵם וַיִּנְצַל אֶל מַחְנִיף לֹא
תִסְגִּירֵנוּ בְּמִמּוֹן אֲשֶׁר יִתֵּן, אֲלֵא יֵהָא בֶן חוֹרִין וַיַּעֲבֹד אֶת ה' בְּמָקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ וְלֹא נַעֲבֹד אֲנַחְנוּ בּוֹ, וְכֹל שֶׁכֵּן שְׂאִינְנוּ הֶגְוֵן שְׁנַחְזִירֵנוּ
אֶל אֲדוֹנָיו לְעֶבֶד עֲבוּדָה זָרָה, מְלַבֵּד שְׂיִתְכֵן שְׂיִלְמֵד לָהֶם דְּרֹךְ מְבוֹא הָעִיר
בְּחִזְרוֹ אֶל אֲדוֹנָיו הָרֵאשׁוֹן, כִּי בְּעֵינַי זֶה יִלְכְּדוּ מְדִינֹת רַבּוֹת עַל יְדֵי הָעֲבָדִים

משנה הלכות

תקסח) דיני עבד שברח. עבד שברח מחוצה לארץ ישראל אין מחזירין אותו לעבדות, ואומר לרבו שיכתוב לו גט שחרור, ויכתוב לו שטר חוב בדמיו עד שתשיג ידו וישלם, ואם לא רצה האדון לשחררו מפקיעין בית דין שיעבודו מעליו וילך לו בלי שטר חוב.^א

דעת שאר ראשונים אי הוי מופקע. וכתב הרא"ש והר"ן והתוס' (כתובות קי: ד"ה ה"ג) דעבד שברח לארץ ישראל אם רצה האדון למכרו או להשתעבד בו עצמו בארץ ישראל רשאי, והא דאמרינן בגמרא (גיטין מה). 'ואי לא מפקעינא מיניה' לאו דוקא, אלא דלא יהיב לי רשות להשיבו לחוץ לארץ וממילא הוה כמופקע לפי שהוא לא ירצה לעכב בארץ ישראל, ולמכרו לא ימצא אלא בפחות מדמיו שהכל יודעין שאינו יכול להוציאו, לפיכך השיאו עצה לכתוב שטר על דמיו, אבל דעת הרמב"ם נראה דאין מחזירין אותו לעבדות כלל בין לאדון זה ובין לאדון אחר. וכן נראה דעת רבינו תם.^ב ולענין אם היה עבד כהן אי אוכל בתרומה ומותר בשפחה כנענית, עיין תוס' בגיטין ורמב"ם

לעלות לארץ ישראל. עבד שאמר לרבו לעלות לארץ ישראל, כופין את רבו לעלות עמו או ימכור אותו למי שיעלהו לשם, רצה האדון לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, והעבד אינו רוצה אינו יכול להוציאו עד שירצה מעצמו, ודין זה אפילו כשארץ ישראל ביד עכו"ם.^ב ועבד זה שברח לארץ ישראל הרי הוא גר צדק.^ג

תקסח) א. רמב"ם הל' עבדים פ"ח ה"י. יו"ד סי' רס"ז ספ"ה. ב. רמב"ם שם ה"ט. יו"ד שם ספ"ד. ג. רמב"ם שם ה"א. ד. גיטין סי' מ"ג. ה. כתובות שם. ו. יב: ד"ה שבק ליה. מב: מעוכב גט שחרור.

וְהַבּוֹרְחִים, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (גיטין מה). אֶפְלוּ בְּעֶבֶד כְּנַעֲנֵי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מְחוּץ לָאָרֶץ לָאָרֶץ 'לֹא תִסְגִּיר' (רמב"ן דברים שם). וְהַטַּעַם בְּזֶה לְמַעַלְתּוֹ וְכַבּוֹד אֶרְצֵנוּ הַקְדוֹשָׁה, שֶׁהַבּוֹרַח לְשֵׁם יִנְצַל מֵעֲבֹדוֹת לְהִיּוֹת בֶּן חוֹרִין, וְלֹא נִמְסָרְהוּ לְשׁוֹב לְחוּץ לָאָרֶץ לְעֶבֶד הַיּוֹשְׁבִים עַל הָאֲדָמָה הַטְּמֵאָה, שְׂאִין כָּל הַמְצוֹת נוֹהֲגוֹת שָׁם, וְכִיּוֹן שֶׁנִּכְנָס בְּכַקְעָה מְהֻרָה נִבְחַר לְעֲבֹדֶת יוֹצֵר כָּל יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, הָעוֹמְדִים בָּהּ רְאוּיִים לְהִיּוֹת עֲבָדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְלֹא עֲבָדֵי בְּנֵי אָדָם (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלכ. חינוך).

גיטין מה. רמב"ם הל' עבדים פ"ח, ספר המצוות לא תעשה רנ"ד-רנה, סמ"ג לאוין ק"פ, יורה דעה סי' רס"ז.

מְצוּחַ תִּקְסַט

לֹא תוֹנֶנּוּ (לֹא תַעֲשֶׂה ש"מ)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂלֵא לְהוֹנוֹת אֶת הָעֶבֶד שֶׁבָּרַח מְחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, יז) 'עֲמִד יֵשֵׁב וְגו' בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנֵנּוּ'.

משנה הלכות

תקסט) גדרי האיסור. עבד שברח מאדוניו מחוץ לארץ לארץ ישראל הרי הוא נעשה גר צדק, ואסור להונותו בדברים או בממון, ולא זה הוסיף לו הכתוב אזהרה אחרת על מי שמענה אותו מפני שהוא שפל רוח יותר מן הגר, נמצאת למד שהמאנה את הגר הזה עובר בשלשה לאוין, משום 'לא תונו איש את עמיתו' (ויקרא כה, יז), ומשום 'גר לא תונה' (שמות כב, כ), ומשום 'לא תוננו' (דברים שם), ומשום 'לא תלחצנו' (שמות שם)^א. והלחם משנה תמה על הרמב"ם ז"ל דהיה לו לומר עובר בד' לאוין, הג' שבגר, והד' דלא תוננו' עיין שם.

בהלכות תרומות^ב, ונראה דתלוי במחלוקת הנ"ל, דאי יכול להשתעבד בו אם כן הוא הדין עבד גמור, ואי נימא דאסור להשתעבד בו אם כן אסור בכל הני. חזר העבד לחוץ לארץ מעצמו, לדעת הרמב"ם הרי הוא בן חורין כיון דנשתחרר כבר בארץ ישראל, ולדעת התוס' והרא"ש האדון תופסו וחוזר ומשתעבד בו, ומותר להסגירו לרבו כשחזר מעצמו לחוץ לארץ^ט. וגם נפקא מינה במחלוקתם לכל המצוות דעבד מחוייב כאשר ובן חורין חייב בכלם כגר צדק. ונוהג לאו זה בזכרים ונקבות בכל זמן כשיברח העבד מחוץ לארץ לארץ ישראל שלא להסגירו.

ז. עיין רמב"ן שם. ח. פ"ו ה"א. ופ"ט ה"ה. ט. עיין מנחת חינוך. **תקסט) א.** רמב"ם הל' עבדים פ"ח ה"א.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁבְּאֲרָנוּ לְעֵיל בְּמִצְוֹת ס"ג-ס"ד, לְפִי שֶׁהוּא חֲלוּשׁ הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מֵהַגֶּר, וְאֲדוֹנָיו רוֹדֵף אַחֲרָיו וְאֵין לוֹ מִי שְׂיִרְחֵם עָלָיו, עַל בֶּן הַזֵּהִירָה הַתּוֹרָה עָלָיו בֵּינּוֹן שֶׁבָּא וְטָבַל לְשֵׁם עֲבֹדוֹת, וְעִקְשׁוּ בָּא לְחִסּוֹת תַּחַת בְּנִפְי הַשְּׂכִינָה לְפִי עֲרֹבוֹ, אֵין רָאוּי לְצַעֲרוֹ יוֹתֵר וְלְדַחֲתוֹ מִדְּחֵי אֵל דְּחֵי אֵלָא לְקַרְבוֹ בֵּינּוֹן שֶׁהוּא עָנִי בְּיוֹתֵר, וְיוֹצֵר כָּל יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ מִבֵּיט אֵל עָנִי וְנִבְּחָה רוּחַ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלג). וְלִכֵּן הַזֵּהִירָנוּ שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶפְלוּ בְּדַבְרִים הָעֹבְדֵי וְהַגֵּר, מֵאַחַר שֶׁבְּחָרוּ בָּךְ וְלִישַׁב בְּאַרְצְךָ. וְגַם לִתֵּן לְדַעַתְנוּ וְלְהִבִּין וְלִרְאוֹת מֵה בֵּין יוֹשֵׁב בְּאַרְץ לְהַיּוֹשֵׁב בְּחוּץ לְאַרְץ, שֶׁהָרִי הָעֹבֵד שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁחֵיב רַבּוֹ לְהִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ וְאִסּוּר לְשַׁחֲרָרוֹ לְעוֹלָם, וְאִם שֶׁחָרְרוּ עוֹבֵר בְּעִשָּׂה, מִכָּל מְקוֹם אִם בְּרַח מִרְבּוֹ מְחוּץ לְאַרְץ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל יֵצֵא לְחֵרוֹת, בְּזִכּוֹת בּוֹאוֹ לְאַרְץ נְעִשָּׂה

משנה הלכות

א"כ ממילא התורה חייבו להוציאו, ואפילו לא כתב לו שטר על דמיו מצוה לשחררו. שפחה שברחה או חציו עבד וחציו בן חורין בכלל הלאו הזה⁷. וכל העבדים האמורים כאן מיירי שמלו וטבלו לשם עבדות, וכך הם סתם עבדים שבתלמוד. ונוהג איסור זה שלא להונות עבד בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ואין לוקין עליו. וכתב בנתיבות עולם על הסמ"ג 'ויש מזה אסמכתא לעשות הזכרה והספקה לאחינו אשר עזבו את מקומם וארצם, וסבלו יסורים וסכנות דרכים לגור בארץ ישראל, ולחסות תחת כנפי השכינה והם בעניותם עובדים את ה', ועיניהם כלות ומיחלות ומצפים לתשועת ה' על ידי אחיהם שבגולה, ושלא יצטרכו לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ, ויש מאנשי מעשה שקודם

על איזה עבד חל לדעת שאר ראשונים. וכבר הבאנו במצוה הקודמת מחלוקת התוס' והרא"ש על הרמב"ם דבארץ ישראל נמי אכתי עבד הוא עד שלא שיחררו, ולפי דבריהם אינו עובר בלאו דאונאת הגר דאינו גר כלל קודם שנשתחרר, רק התורה הזהירה בלאו ד'לא תוננו' על עבד זה. ולשיטתם אם אחר כך שיחררו שוב אינו עבד ואין בו לאו זה ד'לא תוננו', דרק בעבד נאמרה וזה אינו אלא ככל גר צדק.

שאר פרטים. וראיתי מקשים האיך אמרינן ליה לאדון לכתוב לו גט שחרור ולעבור על 'לעולם בהם תעבודו' (ויקרא כה, מז), ולעניות דעתי דבר זה שיבוש הוא, דכשצותה התורה 'לא תסגיר עבד אל אדוניו',

חֲפָשִׁי מֵאֲדוֹנָיו שְׁהָרִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁם מוֹשֵׁב אֱלֹקִים (אלשך דברים כג, מו-ז). עוד יש בזה זכרון כי עבדים היינו במצרים ועשנו ה' בני חורין, והדבק בדרךכו (עיין טעמי מצות שם).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקע

לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל (לא תעשה שמ"א)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְבֹא עַל הָאִשָּׁה בְּלֹא פְתָה וְקִדּוּשִׁין, שְׁנֵאמַר (דברים כג, יח) 'לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי בְּרָבוֹת הַזְּנוּת רַבַּת הַמְהוּמָה, וּבְהִיּוֹת הָאִשָּׁה מְזוּמָּנֶת לְכָל בְּאִיָּה וּמִפְקֶרֶת לְכָל יִתְעַרֵּב זֶרַע אִישׁ עִם רַעְהוּ לֹא נִתֵּן לְהַבְחִין, וַיְהִיו פְּרוֹתֶיהָ מְעַרְבִים זֶה עִם זֶה, וְאִישׁ אֶת אָבִיו לֹא יָדַע וְאֶת אָחִיו לֹא יָבִיר, וְקִרְוָי הָאֵב וּמִשְׁפָּחָתוֹ יְהִיו מְכַסִּים מִמֶּנּוּ, וּמְלֵאָה הָאֶרֶץ זָמָּה בְּהַנְשָׂאִם לְאֲנָשִׁים אוֹ אֲנָשִׁים יִשְׂאוּ נָשִׁים אֲשֶׁר לְפַעֲמִים יְהִיו קְרוֹבָיו

משנה הלכות

אשה שאין קידושין תופסין בה, והוא ערוה מן העריות². ולהרמב"ן ז"ל הבא על הערוה, לבד הלאו שבערוה, עובר עוד על הלאו ד'לא תהיה קדישה', והבא על אשה בלא קידושין להרמב"ן אף שהיא מופקרת לזנות ולא הוה קדישה, מכל מקום עובר בעשה ד'כי יקח איש אשה' (דברים כד, א) לבד האיסור דרבנן³, והוא כשהפנויה טהורה היא. אבל הבא על הפנויה שכבר ראויה לראות, והוא לערך מבת י"ב והכל לפי טבע האשה, הרי הוא והיא בכרת, שהרי אורח בזמנו בא ואין הנשים הפנויות טובלות לנידתן, ולאיסור

שישב לסעודה מפריש פרוטה לעניי ארץ הקדושה, וקורא אני עליהם מה שכתוב (יחזקאל מא, כב) 'זה השולחן אשר לפני ה'" עכ"ל ודפח"ח.

תקע) גדר קדשה. הבא על אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה, וזו קדישה האמורה בתורה לדעת הרמב"ם ז"ל⁴, והרמב"ן ז"ל חולק ואמר דלאו זה דקדישה לא בא להזהיר שלא לבוא על אשה בלא כתובה וקידושין, דאין בזה איסור תורה אבל איסור דרבנן הוא, והלאו בא שלא לבוא על

תקע) א. הל' אישות פ"א ה"ד. **ב.** ספר המצוות לאוין שנ"ה. **ג.** עיין בחינוך ומנחת חינוך.

בְּלִי יָדִיעָה, וְיִזְלִיד מְמֹזָר וְהוּא לֹא יָדַע וְאִשָּׁם (עיין סמ"ג לא תעשה פה)'. גַּם כִּי
 כְּשִׁתְּהִיָּה מִפְקֶרֶת סוּפָה לְהַבְעֵל לְאִנְשִׁים שֶׁהִיא בְּעֶצְמָה עֶרְוָה לָהֶם, שְׂאִין
 סֶפֶק כִּי הַמְּפַקֶּרֶת לְרַבִּים לֹא תִקְפִּיד אַחֲרַי בֵּן בֵּין חֲתִיכַת שְׁמֹן לְחֲתִיכַת
 חֶלֶב, וְתִתְחַיֵּב כָּרַת בְּעֶצְמָהּ, וּמִטַּעַם זֶה הִזְהִיר הַפְּתוּב (ויקרא יט, כט) 'אֵל
 תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּדָה לְהַזְנוֹתָהּ', וְהִזְהִיר עַל אֲבֵי הַבַּת שֶׁלֹּא תִבְעַל לְמִי שֶׁהִיא
 עֶרְוָה עָלָיו וְתַעֲשֶׂה זֹנֶה (חינוך). וְדַעַת הַרְמַב"ן דְּעַקֵּר הַלְּאוּ בֵּן שֶׁלֹּא לְבֹא
 עַל אִשָּׁה שֶׁאִסּוּרָה לְבַעַל בְּעֶנְיָן שְׂאִין קְדוּשֵׁינָן תּוֹפְסִין בָּהּ, עֵינֵי שָׁם (בהשגות
 לספר המצוות ללא תעשה שנ"ה)'.¹

יבמות לז: סנהדרין עו. פב. רמב"ם הל' אישות פ"א והל' נערה בתולה פ"ב והל' איסורי ביאה
 פ"ה, ספר המצוות לא תעשה שנ"ה, סמ"ג לאוין פ' ופ"ה, אורח חיים סי' קנ"ג בהג"ה, אבן
 העזר סי' כ"ו וסי' קע"ז.

משנה הלכות

פילגש. והנה הטור¹ כתב 'אם בא עליה אדם
 בלא קידושין לשם זנות לוקה משום 'לא תהיה
 קדישה', והיא זונה האמורה בתורה, ותמהו
 עליו הפוסקים דלא קיימא לן כר' אלעזר
 דפנוי הבא על הפנויה הולד ממזר. ובספרי
 שו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' נ"ב) יישבתי
 דבריו דב' מיני זונות הן, א', זונה לענין פסול
 כהונה, ב', בת הפנויה שהפקירה עצמה לכל,
 ובתורה (בראשית לד, לא) 'הכזונה יעשו' וגו'
 ותרגום 'הכנפקת ברא', והבא עליה במלקות,
 ועיין שו"ת מהרשד"ם. ונחלקו הראשונים ז"ל
 אי מותר אדם בפילגש בזמן הזה² עיין בספרי
 הנ"ל. ונוהג בכל מקום ובכל זמן ובכלל הלאו
 שעל הבית דין לבער הנשים כאלו.

נידה אין חילוק בין פנויה לאשת איש. ואף
 שהדבר פשוט מאוד, כתבתי זה לפי שראיתי
 כמה אנשים טועים בזה!³

שאר פרטים. והזהירה התורה על האב שלא
 לחלל את בתו להזנותה, שלא יאמר
 האב הואיל ולא חייבה התורה אונס ומפתה
 אלא שיתן מומן לאב, הריני שוכר את בתי
 הבתולה לזה בכל מומן שארצה, או אניח לו
 לבוא עליה בחנם הזהירה עליו בלאו, שלא
 אמרה תורה באונס ומפתה קנס אלא במקרה
 ולהעניש הרשע!⁴ ודעת הרמב"ן דנכלל בזה
 הלאו שלא תהא בת ישראל לעבד לאשה, וכן
 שפחה לבן ישראל לאשה, וכן פי' התרגום⁵.

ד. ועיין חינוך מצוה לה, ואלה המצוות (האגוז) מצוה לה, הובא לעיל שם. ה. הביאו בחינוך כאן. ו. עיין שו"ת
 משנה הלכות ח"ה סי' קכ"ה-קכ"ו וסי' קל"ד. ז. רמב"ם הל' נערה בתולה פ"ב הי"ז. ח. ספר המצוות שם
 והובא בחינוך. ט. אבן העזר סי' כ"ו. י. אבן העזר סי' ל"ג. יא. רמ"א אבן העזר סי' כ"ו ס"א.

מצוה תקעא

לא תביא אתנן זונה (לא תעשה שמ"ב)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְהַקְרִיב עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶתְנֵן זוֹנָה וּמַחִיר כְּלָב, שְׁנַאֲמַר (דברים כג, יט) 'לֹא תָבִיא אֶתְנֵן זוֹנָה וּמַחִיר כְּלָב בַּיִת ה' אֱלֹקֶיךָ'.

מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַקֶּרֶן בָּא לְכַפֵּר עַל הַחַטָּאִים, וּבְהִיּוֹת קֶרְפָּנוּ בָּא מֵאֶתְנֵן זוֹנָה נְשִׁיחָא עֲבָרָה מְטַנְפַת הַאִיךְ יָבֵא בְּזָה לְעַמּוּד לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא וּלְבַקֵּשׁ כְּפָרָה בְּמִצְוֵה הַבְּאָה בְּעֲבָרָה הַנְּמַאֲסָת לַה' (עיין חינוך), וַיִּצְעַק הַקֶּרֶן אֶתְנֵן זוֹנָה וּמַחִיר כְּלָב אֲנִי, וְהוּא חָשַׁב לְהָבִיא קֶרֶן לְכַפֵּר עוֹן, וְהוּא קוֹרָא תִּגְר וּמְזִכִּיר עוֹנוֹתָיו, וְאִין קְטַגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִגוֹר (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלו. ועיין אלה המצות (האגוז) מצוה תקעא). וְהַרְמַבְ"ן (דברים שם) כָּתַב 'כִּי הַזּוֹנוֹת יַעֲשׂוּ בְּאֶתְנֵן שְׁלָהֶם מִצְוֹת וְחוֹשְׁבוֹת בְּזָה לְכַפֵּר עַל חַטָּאתָן,

משנה הלכות

לאשתו נידה אע"פ שהם בכרת אתגנה מותר.^א נתן לה מעות ולקחה קרבן או שהחליפה השה באחר מותר.^ב חיטים ועשאן סולת, זיתים ועשאן שמן, ענבים ועשאן יין, מותר שכבר נשתנו.^ג בהמה מעוברת הולד כשר, הקנה לה העובר במעי אמו נאסר.^ד ואינו חל אלא על דבר הראוי להקרבה.^ה פסק עמה שתבעל לאחר, פסק ליתן טלה אחד ושלח הרבה, נתן אתנן לזכר, כולם אסורים.^ו בא עליה ואח"כ נתן לה, נתן לה דבר שאינו שלו, נתן לה בהמת הקדש, מנה אותה על פסחו

תקעא) גדרי אתנן האסור. האומר לזונה האסורה באיסור לאו או כרת, אחד גויה או שפחה או ישראלית, הא לך דבר זה בשכרך, הרי זה אתנן האמור בתורה ואם הקריבה למזבח לוקה, ביאה דלית בה לאו או כרת, אפילו שכבר נבעלה אשה זו לחייבי לאוין או כריתות ונעשית זונה דאורייתא אין אתגנה אסור לדעת הרמב"ם ז"ל^א ודעת התוס'^ב דכל שנעשית זונה פעם אחת הרי אתגנה אסור בכל גווני. הנותן לפנויה אפילו היא קדישה והוא כהן אתגנה מותר, וכן

תקעא) א. רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ד ה"ח. רמ"א סי' קנ"ג סכ"א. ומגן אברהם שם ס"ק מ"ח. ב. תמורה כט: ד"ה גירסא ראשונה. מגן אברהם שם. ג. רמב"ם שם. רמ"א שם. ד. רמב"ם שם הי"ד. ה. שם הט"ו. מגן אברהם שם ס"ק מ"ו. ו. עיין מנחת חינוך, מגן אברהם שם. ז. רמב"ם שם הי"ד. ח. רמב"ם שם ה"ט-י-יא. מגן אברהם שם ס"ק מ"ו.

כְּמוֹ שִׁינְכִירוּ רַבּוֹתֵינוּ (ויק"ר ג, א) בְּמִשְׁלַל שְׁלָהֶם 'גִּיפּא בְּתַפּוּחֵיא, וּמְפִלְגָא לְבִישָׂא, וְלִכְךָ אִסְרָה תּוֹרָה אֶתְנָן לְכָל גְּדַר, כִּי עֲתָה יוֹסִיפוּ לְחַמָּא, וְכֵן עֲנִין מַחִיר כְּלָב, בַּעֲבוּר כִּי הִצִּידִין בְּכָלְכִים וְשׁוּמְרֵי הַחֹמוֹת יִגְדְּלוּ כְּלָבִים עֲזֵי נַפֶּשׁ מְזִיקִים אֶת הָרַבִּים וַיִּדְּירוּ בְּמַחִירֵיהֶם לְהִיּוֹת כַּפָּר לְנַפְשָׁם, וְעוֹד שֶׁהוּא דֶרֶךְ בְּזִיוֹן' (עכ"ל הרמב"ן). וְרִמּוֹז גְּדוֹל מְזֵה שְׁלָא לַעֲשׂוֹת צְדָקָה בְּמַעוֹת הַבָּא בְּאִסּוּר, וּמִטַּעַם זֶה אֵין מְקַבְּלִים מַעוֹת צְדָקָה מִמַּחְלָלֵי שֶׁבֶת בְּפִרְהֶסְיָא, שְׁלָא יַחֲשְׁבוּ כִּי הוּא כַּפָּר בְּנַפְשָׁם.

תמורה כט: רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ד, ספר המצוות לא תעשה ק, סמ"ג לאוין שט"ו, אורח חיים סי' קנ"ג.

מצוה תקעב

שְׁלָא לְתַן רַבִּית (לא תעשה שמ"ג)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדָשׁוֹ שְׁלָא לְלוֹות בְּרַבִּית מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר (דברים כג, כ) 'לֹא תִשָּׂךְ לְאַחֶיךָ נִשְׂךְ כֶּסֶף נִשְׂךְ אֶכֶל נִשְׂךְ כָּל דָּבָר

משנה הלכות

תורה ומפות לספר תורה, נר ושמן למאור, וציצית לטלית מצוה, ודוקא מהן ואם נשתנו או שנתן לה מעות מותר לקנות בהם מצוה². פנויות הקדשות שמקדישות דבר מותר לקבל מהן³. ונוהג בזכרים ונקבות בזמן הבית לענין קרבנות, ולענין דבר שבקדושה בכל זמן. ודע דהמנחת חינוך כתב דלהרמב"ן אם הקריבו אתנן ומחיר יחד לוקה שנים, ושגגה הוא דמפורש כתב הרמב"ן ז"ל⁴ דאין לוקין עליהן אלא מלקות אחד, וצריך עיון גדול⁵.

תקעב) העוברים בהלואה בריבית. המלוה בריבית המלוה עובר

וחגיגתו, נתנה האשה אתנן לבועל כולם אינם אתנן ומותרים למזבח⁶. נתן לה עופות דעת הרמב"ם⁷ דהוי אתנן והראב"ד השיגו.

מחיר כלב. איזה מחיר כלב, האומר הילך טלה זה תחת כלב זה ואפילו כמה טלאים בשביל כלב אחד כולם נאסרו⁸, ועיין בחושן משפט סי' ר"ג.

שאר צרכי מצוה. ואתנן ומחיר שוין בכל עניניהם. ואסור לעשות מהם דבר של מצוה כגון שנתן לזונה או החליף בכלב אבנים יקרות או כלי בית הכנסת או קלף לספר

ט. שם ה"י י"ג והט"ו. מגן אברהם שם. י. שם הט"ו. יא. רמב"ם שם הט"ז. מגן אברהם שם ס"ק מ"ז. יב. מגן אברהם שם ס"ק מ"ח. יג. רמ"א או"ח שם. ועיין בביאור הלכה שם. יד. בשורש ט', הביאו החינוך מצוה ז. טו. ועיין

אֲשֶׁר יִשְׁדָּה, וּבֵא הַפְּרוּשׁ הַמְּקַבֵּל מִמֹּשֶׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם לֹא תִנְשֶׁד
מֵאַחֲיָד וְלֹאסֵר עַל הַהֲלוֹאָה.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְּצוּתָה. כְּכֹר כְּתִבְנוּ בְּאֶסוּר רִבִּית (מצות סז-סח שמג). וְרַבּוּ בּוֹ
אֲזֹהְרוֹת הַרְבֵּה לְפִי שְׁהֵם מְעִידִים עַל עֲצֻמָּן שְׁכַפְרוּ בְּאַלְקֵי
יִשְׂרָאֵל חֵם וְחֲלִילָה^א וּבִיצִיאַת מִצְרַיִם וּבִתְחִית הַמֵּתִים, וּלְפִי שְׁיִכּוֹל אָדָם
לְהִזִּיק בְּנִכְסָיו וְלִתְגַם לְכָל מִי שְׁיִרְצָה הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה אֶפְלוּ הַלּוֹה רוּצָה לְתַן
לוֹ בְּרִצּוֹן הַטּוֹב עוֹבֵר בְּלֹא זֶה, אֶלֶּא יִכְטַח בְּהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הַטּוֹב שְׁיִזְמִין
לוֹ פְּרִנְסָתוֹ בְּהֵתֵר. וְאָמַר 'נִשְׁדָּה כֶּסֶף נִשְׁדָּה אֶכְּל', שְׁאַפְלוּ לְאֶכְל אֶסוּר לְהַרְוִיחַ
כֶּל שְׁכֵן כֶּסֶף, וְהוֹצִיאֵו הַכֶּתוּב בְּלִשׁוֹן 'נִשְׁדָּה' שְׁכֻמוֹ שְׁהַנְחֵשׁ נוֹשֶׁד וְהָאֶרֶם

משנה חלבות

ועובדי האדמה שצריכים תדיר ללוות נותנים הריבית במתנה גמורה בלב שלם כדי שימצאו תמיד ללוות, אבל התורה לא מחלה ואסרה מתנה ומחילה זו^א. ואפילו נתן ריבית במתנה על מנת להחזיר אסור^ב. ומיהו אם עבר ונטל מועלת מחילה אפילו בריבית של תורה שלא צריך להחזיר אף שעבר באיסור^ג.

ריבית על ידי מלאכה ושאר הנאות.
האומר לחבירו עשה עמי מלאכה קלה ואני אעשה עמך בכבידה, עשה עמי ביום קצר, ואני אעשה עמך ביום ארוך אסור, הלויני מנה על חודש ואני אלוך יותר מחודש או יותר ממנה על חודש אסור, ויש אומרים אפילו אמר סתם הלויני על חודש ואני אלווך על חודש כיון שמתנה שרק בשביל זה מלוהו

בששה לאוין והלוה עובר בג' לאוין ועשה, והערב והעדים כל אחד בלאו^א, ואם לא היה רוצה להלות לו בלי העדים עוברים גם בלפני עיוור^ב, עיין לעיל מה שכתבנו באיסורי ריבית (מצוה ס"ח ושמ"ג). ואין נפקא מינה באיסור ריבית בין מלוה לעני או לעשיר מופלג וכן בלוה^ג.

במוחל הלוה. ומאוד מאוד צריך לזהר באיסור ריבית שהרי אם אדם רוצה להפקיר כל מעותיו וליתנו במתנה כל הונו הרשות בידו, ובריבית הזהיר גם אפילו הלוה ברצונו הטוב נותן^א, ואסור אפילו בפחות משהו פרוטה^ב, ואין מתנה מועלת בה להתירה, ואפילו ריבית של דבריהם^ג, שכל ריבית בעולם מחילה ומתנה הוא שהסוחרים

סמ"ג שמנאם לשני לאוין. א. ב"מ עא. ירושלמי ב"מ פ"ה ה"ח. ב. ספרא פר' בהר פרשתא ה. ג. לשון טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלו. **תקעב** ד. רמב"ם הל' לוח ומלוה פ"ד ה"ב. יו"ד סי' ק"ס ס"א. ה. הגהות מיימוניות שם. ו. רמ"א שם. ז. חינוך. ח. יו"ד סי' קס"א ס"א. ט. יו"ד סי' ק"ס ס"ה. י. רמב"ם שם הי"ג, ומגיד משנה שם. יא. יו"ד שם בהגה. יב. רמב"ם ויו"ד שם.

מתפשט ומגיע ללב, כך הוא איש אוכלה שנושך לו בשניו ואוכל את בשרו ורובה לו בקשת להעבירו על לבו (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלו). עוד טעם שאסרה התורה הרבית אפלו ברצון שניהם, מצד האחזה שצותה התורה (ויקרא יט, יח) 'ואהבת לרעך כמוך', וכאשר ילוננו בלי רבית תחשב לו צדקה ויזכה לברכת ה' כאשר יעדה התורה (דברים כג, כא) 'למען יברכה ה' אלקיך בכל משלח ידך' (רמב"ן דברים כג, כ).

ב"מ עה: רמב"ם הל' מצוה פ"ד, ספר המצוות לא תעשה רצ"ו, סמ"ג לאוין קצ"ב, סמ"ק סי' ר"ס, יורה דעה סי' ק"ס.

מצוה תקעג

לבקש רבית מעפ"ם (מצות עשה ר"ל)

צוה הקדוש ברוך הוא לבקש רבית מן האמות אם נרצה להלוות להם, שנאמר (דברים כג, כא) 'לנכרי תשיך'.

משנה הלכות

לבעל הבית כדי שישכירוהו לעבודה, ואם שכרו בשביל כך הרי זה ריבית גמור^{טו}. כללו של דבר כל הנאה שעושה זה לזה בשביל המעות שהלוו זה לזה הרי זה אסור, ומאוד יש ליזהר שלא לחפש אחר צד היתר כי הוא מושך לאדם, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועוברים על לאו משעת כתיבה ואין לוקין עליו.

תקעג) גדרי המצוה. מצות עשה מן התורה להשיך לעכו"ם, כלומר אם הלוה לו מעות מצות עשה ליקח מאיתו ריבית, אבל אין מצוה להלוותו, זה הוא דעת

שילוהו גם כן מקבל שכר הוא ואסור^{יז}. אסור ללוה ליהנות למלוה בכל דבר שלא היה מהנהו אם לא היה מלוה לו המעות, אבל מה שרגיל בו מקודם מותר ובלבד שלא יתכוון בשביל ההלוואה, ואפילו במה שזה נהנה וזה חסר אם היה רגיל בו מקודם מותר, ודבר של פרהסיא אסור בכל אופן כגון להשאל לו בית לדור בו אפילו זה לא נהנה וזה לא חסר, וכן לכבדו בבית הכנסת במצוה כגון לקרותו לתורה או גלילה אם לא שידוע לכל שלא עשה בשביל שהלוהו^{יז}. ואסור להנותו טובת הנאה שאינה ממון^{טז}. מלמד או משרת או שכיר יום ושום אדם אסור ללוות מעות

יג. יו"ד שם ס"ט. יד. יו"ד שם ס"ז, וסי' קס"ו ס"א. וש"ך שם ס"ק א. טו. רמ"א ביו"ד סי' ק"ס סכ"ג. טז. רמ"א יו"ד סי' קס"ו ס"ג.

מְשַׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי אֵין לְגַמֵּל חֶסֶד כִּי אִם לְאֲנָשֵׁי בְרִיתֵנוּ הַמְּחֻזְקִים
 בַּתּוֹרָה, וְכִמוּ שֶׁהֵם לֹא יִגְמְלוּ חֶסֶד עִם אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֵּין
 אֲנַחְנוּ עִמָּהֶם מְדָה כְּנֶגֶד מְדָה (חִינוּךְ. אֱלֹה הַמִּצְוֹת (חֲאֲנִיז) מִצְוָה תִּקְעָג). וְרַבִּים
 שׁוֹאֲלִים שָׂאֵם הָרַבִּית דְּבַר מְגִנָּה וְנִמְאָס הוּא אִם בֵּין הָאֵיךְ צִוְּנוּ הַקְּדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא לְקַחַת מַעֲבֹ"ם, הַכֵּל הוּא, כִּי לֹא מְצִינוּ בַּתּוֹרָה גִּזְל עֲבֹ"ם מִתֵּר,
 וְאִדְרָבָה דַּעַת הַרְבָּה מִן הַפּוֹסְקִים גְּדוּלֵי הָרֵאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים דְּגִזְל עֲבֹ"ם
 אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲכַל הָאֲמֵת כִּי הָרַבִּית שֶׁהִיא נַעֲשֶׂה לְדַעַת הַלּוּה וּבְרִצּוֹנוּ
 לֹא נֶאֱסַר מִצַּד הַמְּאוּס אוֹ נִימוּס, כִּי הוּא בְּאֲמֵת כְּשֶׁאֵר מְסַחֵר, דְּמָה לִּי
 מְלוּהוּ קָרְדִים וְנוֹטֵל שְׂכָר אוֹ מְלוּהוּ מְעוֹת וְנוֹטֵל שְׂכָר, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה

משנה הלכות

ואמר תנן לי ואני אעלה לך כדרך שאתה
 נותן לישראל מותר, ואם העמידו אצל ישראל
 אסור.¹ וכן אם אמר לו הישראל הראשון
 להלוותם לו הרי זה ריבית גמורה.² נכרי
 השוכר לישראל שילוח מעותיו לישראל
 בריבית אסור, אם לא שידוע ומפורסם לרבים
 שאז מותר, אם אין אחריותם עליו לענין
 פרעון.³ ומזה יש היתר לעובדים ישראלים
 בבאנק עכו"ם ומלוים בריבית לישראלים.⁴

להלוות למומר בריבית. מומר להכעיס
 והכופר בתורה להנאה והמחלל
 שבת בפרהסיא ומומר לכל התורה כולה,
 נחלקו הפוסקים אי מותר להלוותו בריבית
 והלך אחר המחמיר, וללוות ממנו וליתן לו
 ריבית ודאי אסור לכולי עלמא, דאע"פ שחטא
 ישראל הוא, הרי הוא עושה איסור במה

הרמב"ם ז"ל.⁵ והראב"ד⁶ והרמב"ן⁷ והרשב"א⁸
 ועוד גדולי הראשונים חולקים עליו דאין זה
 מצות עשה רק היתר שהתירה תורה ליקח
 ריבית מעכו"ם, והר"ן ז"ל המליץ בעד
 הרמב"ם ז"ל, ועיין של"ה הקדוש בהקדמה
 לתורה שבכתב ישוב לשיטת הרמב"ם. ולדעת
 הרמב"ם אם הלוח לעכו"ם בלא ריבית עובר
 בעשה זו לבד מהלא תעשה ד'לא תחנם"⁹,
 ומותר להלוות בריבית לגר תושב.¹⁰

פרטי דינים. מצוה להקדים הלואת ישראל
 בחנם מהלואת עכו"ם בריבית.¹¹ עכו"ם
 שלוח מישראל ונתגייר גובה ממנו הריבית
 שעלה עד שלא נתגייר, שלא יאמרו שבשביל
 שלא יפרע הריבית נתגייר.¹² ומותר לתת
 ריבית לעכו"ם.¹³ עכו"ם שלוח מישראל
 בריבית וביקש לפרעו ומצאו ישראל אחר

תקעג) א. הל' מלוה ולוה פ"ה ה"א. ב. שם. ג. בספר המצוות שורש ו. ורמב"ן בדברים כג, כא. ד. ב"מ ע:
 ה. מנחת חינוך. ו. מנחת חינוך, ועיין רמב"ם שם. ו. וט"ז יו"ד סי' קנ"ט ס"ק א. ז. רמב"ם שם ה"ז. ח. שם
 ה"ו יו"ד סי' קע"א. ט. רמב"ם שם ה"ב. י. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד סי' קס"ט ס"ו. יא. עיין יו"ד שם ס"ה
 וס"ז. יב. יו"ד שם סכ"ג. יג. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קמ"ה.

אֶסְרֶתוּ שְׂאֵם יִקְחֶנּוּ יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יִהְיֶה עֵזְרָא פְּלִילִי לְשִׁנְיָהֶם, יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וְלֹא הִלְוָהוּ בְּחַנּוּם כְּמוֹ שְׁצִוְתָה תּוֹרָה (ויקרא יט, יח) 'וְאֶהְבֵּת לְרֵעֶךָ כְּמוֹדִי', וְלִכֵּן כְּתִיב 'הִשְׁמַר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דְבַר עִם לְבַבְךָ בְּלִיעַל' וְגוֹ', וְאִם לֹא יִקַּח נֶאֱמַר (דברים כג, כא) 'לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה'", כִּי חֶסֶד וְרַחֲמִים וְצַדִּיקָה הִיא שְׁעֵשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל חֲבָרוּ. אֲמָנָם כְּשִׁיקַחֶם מִן הַנְּכָרִי לֹא יִהְיֶה זֶה עֵזְרָא אֲלֵא כְּשִׁאֲרֵי מִסְחָר שְׂאִין חַיִּיב הַחֶסֶד וְהַלְוָאָה בְּחַנּוּם מְפָל עֲלָיו (עיין אברבנאל דברים כג, טז-כו)^{טו}, וְעֵינֵי לְעִיל (מצוה תעז).

רמב"ם ה"י מ"לוה פ"ה, ספר המצוות מצות עשה קצ"ה.

מצוה תקעד

בל תאחר (לא תעשה שמ"ד)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂלֵא לְאַחַר הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת וְשִׁאֲרֵי הַקְּרָבָנוֹת שְׁנַתְּחִיבֶנּוּ בָּהֶם, שְׁנֵאֱמַר (דברים כג, כב) 'כִּי תִדַּר נְדָר לַה' אֲלֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ'.

משנה הלכות

חסד, עיין ברד"ק על הפסוק (תהלים טו, ה) 'כספו לא נתן בנשך'.

תקעד) גדרי הלאו. אחד נדרים ונדבות ואחד שאר דברים שאדם חייב בהם מערכין ודמים ומעשרות ומתנות עניים, שעברו עליו שלשה רגלים משעה שנתחייב בהם ולא הביא קרבנותיו שנדר או התנדב, או שלא נתן הערכים והחרמים והדמים, הרי זה עבר בלא תעשה, ואין חילוק

שהוא לוקח ריבית, ואסור להלוות להם מעות בלא ריבית אם יכול להשתמט מהם^{טו}. תינוק הנשבה בין העכו"ם דין ישראל גמור ליה, וכן כל מי שיש לחשבו לתינוק שנשבה^{טז}. הקראים בזמן הזה מותר להלוותם בריבית, ויש חולקים דהוה כתינוק שנשבה^{טז}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר והלווה בתורת חסד בלבד בלא ריבית עובר בלאו זה, אבל אם מקוה להרויח או שעשה לו טובה ומחזירו מותר וחייב לעשות עמו

יד. לשון האברבנאל דברים כג, טז-כו. ד"ה והתשובה השלישית היא כי אף על פי שנודה. טו. ד"ה והתשובה הרביעית הוא כי הנשך. טז. יו"ד סי' קנ"ט ס"ב. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קי"ב. יז. יו"ד שם ס"ג בהגה. יח. יו"ד שם ס"ג.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁדַרְכֶּם שֶׁל פְּנֵי אָדָם לְנֹדֵר בְּעֵת צָרָה בְּדַכְתֵּיב (בראשית כח, כ) 'וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נֹדֶר לְאֹמֶר וְגו', וְכֵן מְצִינוּ בִּפְתֹחַ (שופטים יא, ל), אֲבָל לְאַחַר שֶׁעֲבָרָה הַצָּרָה לְפַעֲמִים יִתְחַרֵּט מֵאֲשֶׁר נֹדֵר וְאוֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹדֵעַ אֶת נִדְרֵי וּמִי בָּא לְבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי, הַזְהִיר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא תֹאמַר בֵּן 'כִּי דַרְשׁ יִדְרְשׁנוּ' (דברים שם), בְּלוֹמַר שֶׁעַל כָּל פְּנִים יִדְרְשׁהוּ ה' מַעֲמוֹ הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת לְבוֹ וַיִּפְרַע מִמֶּנּוּ מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְחֲטֵא אֶסוּר הַנֹּדֵר יִשְׁאַר בְּהוֹיָתוֹ. וְאָמְרוּ ז"ל (שבת לב:) 'בְּעוֹן נֹדְרִים אֲשֶׁתּוֹ וּבְנָיו קָטְנִים מֵתִים' חֵם וְחִלְיָה, וְזֶה 'וְהָיָה כִּדְ חֲטֵא' (דברים שם), רוֹצֵה לֹאמֵר שֶׁיְהִיָּה לָךְ דָּפִי וְחֶסְרוֹן, וְשֶׁלֹּא יִחְשַׁב הַחוֹשֵׁב שֶׁהַנֹּדֵר נִרְצָה לְאֵל יִתְבָּרַךְ מִפְּאֵת עֲצָמוֹ בְּמַחֲשָׁבָה טוֹבָה אוֹ דְבוּר שְׁגִים זֶה הוּא מִצְוָה, אָמַר (דברים שם כג) 'וְכִי תִחְדַּל לְנֹדֵר לֹא

משנה הלכות

עניים עובר בבל תאחר מיד שהיה יכול ליתנו לעניים, אין שם עניים מפריש ומניח עד שימצא עניים^א, ובמקום שיש גבאי צדקה ופסק על דעת הגבאי אינו עובר עד שישאל הגבאי ממנו^ב. נזיר שאמר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר יש אומרים^ג דעובר בבל תאחר מיד אם לא קיבלו, ויש אומרים^ד לאחר שלש רגלים. הנודר או נשבע לקיים המצוה דעת רמב"ן במלחמות ה' (שבועות ס"ג) ותוס' בשם מהרא"ם והריטב"א דאינו עובר, ובעל המלחמות (שבועות שם) והר"ן בנדרים ורבינו ירוחם (ספר אדם נתיב י"ד ח"ג) והנימוקי יוסף סבירא להו דעובר בבל יחל, ועיין משנה הלכות נדרים (סי' ג'). ולענין צדקה דעת הרמב"ן ז"ל דמותר לנדור, דדוקא

איזה רגל קודם, דקיימא לן דלא בעי כסדרן, ואין לוקה על לאו זה שאין בו מעשה, ואחר רגל אחד עובר בעשה^ה.

פרטי דינים בקרבנות. הקדיש בהמה ונפל בה מום לאחר שני רגלים ופדאה על בהמה אחרת, אינו עובר עד שיעבור ג' רגלים על השניה^ו. והקרבנות לא נפסלו לאחר ג' רגלים, אלא מקריבין, ובכל יום ויום לאחר רגל השלישי עובר בלאו ד'בל תאחר^ז. שאל על ההקדש או על שאר התחייבות והתירו לו נפטר מהלאו^ח. יורש שמביא קרבנות מורישו אינו עובר ב'בל תאחר^ט.

בצדקה ונדרים. צדקה בכלל נדרים היא, ואם פסק צדקה במקום שנמצאו

תקע"ד א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ד הי"ג. ב. שם הי"ד. ג. שם הט"ו. ד. עיין רמב"ם הל' נדרים פ"ג הכ"ד-כה. ועיין לעיל מצוה ת"ז ובמנחת חינוך שם. ה. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות שם הי"ד. ו. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"א. יו"ד סי' רנ"ז ס"ג. ז. רמ"א ביו"ד שם. ח. רמב"ם הל' נזירות פ"א ה"ד. ר"ן נדרים ג: ד"ה בל תאחר דנזירות. ט. רא"ש נדרים שם.

יְהִי בְךָ חֶטָּא' כְּמוֹ שִׁיְהִי בְּאַחֹר הַנְּדָר. וּכְתִיב (שם, כד) 'מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ, לְבָאֵר שֶׁהַנְּדָר הָעֶקֶר לְשֹׁמֵר וּלְקַיִם (עֵינַי אֲכַרְכְּנָאֵל דְּבָרִים כג, מו-כו), וְעֵינַי לְעִיל (מצוה תו-תז).

ר"ה ד: ה: ו. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ד והל' מתנות עניים פ"ח, ספר המצוות לא תעשה קנ"ה, סמ"ג לאוין של"א, יורה דעה סי' רנ"ו.

מצוה תקעה

מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר (מצוה עשה רל"א)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְקַיִם כָּל מַה שֶּׁקִּבְּלָנוּ עָלֵינוּ וְנִתְחַיְבְּנוּ עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּדַבָּר אוֹ שְׁבוּעָה וְנִדְרִים וְצִדְקָה וְקִרְבָּנוֹת וְזוֹלַת זֶה, שְׁנֵאמַר (דברים כג, כד) 'מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִמָּה שֶׁבָּאֵר הַכְּתוּב (שם) 'וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרַתָּ לָהּ' יִלְקִיךָ, כְּלוֹמַר שֶׁהַסֶּבֶךְ שִׁישְׁמֹר הַנְּדָרִים תִּהְיֶה מִשְׁנֵי צְדָדִים, א' מִצַּד הַשָּׁמַיִם בְּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר נִדְרָ אֵלָיו וְאֵין רְאוּי שִׁיִּכְזֹב לוֹ, וְהֵלֵא תִרְאֶה כִּמָּה זְהִירִין בְּנֵי אָדָם לְהַבִּיא דוֹרוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁהַבְּטִיחַ לוֹ, וְכָל שָׂבָן מִתְּנוֹת

משנה הלכות

מצוה לשאול על נדרו. ומיהו אמרו רז"ל (נדרים כב.) 'כל הנודר כאלו בנה במה והמקיים כאלו הקריב עליה קרבן', כלומר שאסור לנדר וכל שכן לקיים, ואם נדר מצוה לשאול על נדרו שלא ישל בהם, במה דברים אמורים בנדרי איסור, אבל בנדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהם אלא מדוחק?.

קיום המצוה. קרבנות שנדר כיון שעבר עליהם רגל אחד ולא הביא עובר בעשה אם בא לירושלים, אבל אם לא עלה

בקדשי מזבח חיישינן דילמא אתי לידי תקלה, אבל לצדקה ומעשר לעניים ולקיים מצות נשבעין ונודרין, וכן כתב הרשב"א בריש חולין, והרדב"ז (סי' תתפ"ב) ועוד אחרונים חולקין. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים נקבות.

תקעה) גדרי המצוה. מצות עשה של תורה שיקיים אדם שבועותיו או נדריו, שנאמר 'מוצא שפתך תשמור', ונאמר (במדבר ל, ג) 'ככל היוצא מפיו יעשה'.

מִלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, ב' מִצַּד הַנּוֹדֵר עֲצָמוֹ, שְׂאִין כְּבוֹדוֹ שְׂלֵא יִשְׁמַר אֶת דְּבָרוֹ, וְעַל זֶה אָמַר (שם) 'נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ' (עיין אברכנאל דברים כג, טז-כו). וימאחר שֶׁהַדְּבוּר בְּאֵדָם הוּא יִתְרוֹנוֹ עַל הַבְּעָלֵי חַיִּים, וּפְיוֹ הוּא הַכְּלִי אֲשֶׁר בּוֹ יִשְׁבַח לְקוֹנוֹ, אֵין רְאוּי לְחַלְלוֹ וּלְמַנְפוֹ בְּנִבְלוֹת פֶּה וְשִׁקָּר חֲלִילָה (טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה רלג). עוֹד דְּרָשׁוּי, 'מוֹצֵא שְׂפִתֶיךָ' כְּלוֹמֵר אֶפְלוֹ הוֹצֵאת הַשְּׂפָתִים מִן הַשֵּׁפָה וְלַחוּץ בְּלִי בְּנוֹת הַלֵּב 'תִּשְׁמַר וְעֲשִׂיתָ כְּאֲשֶׁר נִדְרַתְּ לָהּ', כִּי אֲמִירתוֹ לְגִבוּהַ כְּמִסִּירתוֹ לְהִדְיוּט דְּמִו, כֹּל שֶׁכֵּן 'נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ' בְּכֹונַת הַלֵּב שְׁנַתְּחִיב לְשַׁמֵּר וּלְקַיֵּם.

ר"ה ו. שבועות כו: מס' נדרים, רמב"ם הל' נדרים, ספר המצוות מצות עשה צ"ד, סמ"ק עשין קכ"ד, יורה דעה סי' ר"ד.

משנה הלכות

הנדר באיסור הנעשה על ידי אדם וחזיר איסורו בידי שמים, וזה נקרא נדרי איסור¹. מין הב', המחייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו כנדרים ונדבות, האומר הרי עלי, הרי זה נדר וחייב באחריותו, והאומר הרי זו, הוא נקרא נדבה ואינו חייב באחריותו אם מתה או נגנבה². וצדקה בכלל זה³, ועיין לעיל (מצוה תקע"ד).

פרטי דינים. הנודר בטעות וכן נדרי אונסין נדרי הבאי אין צריכין התרה ואינו עובר⁴. נדר חל על נדר⁵, ויש אומרים דאינו חל⁶. נזירות חל על נזירות⁷. ופרטי דינים רבים הם המפוזרים בשולחן ערוך, ועיין בספרי משנה הלכות נדרים ונזיר. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

לרגל באונס או אפילו במזיד אינו עובר, אם חלה הקרבן אינו עובר, בין רגל לרגל אינו עובר רק ברגל עצמו⁸. וכל אלו שאינם חייבים לעלות לרגל אע"ג דבאו לירושלים אינם עוברים⁹. הנודר בצדקה חייב ליתנה מיד, אין כאן עניים יפריש מיד ויתנה לעני הנמצא ראשון, ואם פירש לאיזה עני יתן אינו עובר עד שימצא אותו עני, ובמקום שיש גבאי צדקה ונדר על דעת הגבאי כיון שתבעו עובר¹⁰.

שני מיני נדרים. ושני מיני נדרים הם, א', שיאסור עליו דבר המותר לו כגון פירות וכיוצא בו, ואומר הרי עלי כקרבן או ככל דבר הנידור, ואינו תופס אלא בדבר הנידור, אבל אמר הרי זו כחזיר אינו נדר, שצריך לתלות

ג. ע"ע שבועות כו: ד. מנחת חינוך. ה. עיין ראש השנה ו: ז. יו"ד סי' רנ"ז ס"ג. ז. רמב"ם הל' נדרים פ"א ה"א. יו"ד סי' ר"ד ס"א-ב. ח. רמב"ם שם ה"ב, והל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"ד-ה. ט. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"א. יו"ד סי' רנ"ז ס"ג. י. רמב"ם הל' נדרים פ"ד ה"א. יו"ד סי' רל"ב ס"ה ז' וסי"ג. יא. רמב"ם שם פ"ג ה"א. יב. יו"ד סי' רל"ט ס"ד-טו. יג. רמב"ם הל' נזירות פ"ד ה"ב. יו"ד שם סי"ב.

מצוה תקעו

כִּי תִבְנֶה בְּכָרֶם רֶעֶד (מצות עשה רל"ב)

צִוָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיזֵת הַשָּׂכִיר אוֹכֵל בְּשַׁעַת עֲבוּדָה מִמָּה שְׁעוֹבֵד בוֹ אִם יִהְיֶה הָעֲבוּדָה בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, שְׁנַאֲמַר (דברים כג, כה) 'כִּי תִבְנֶה בְּכָרֶם רֶעֶד וְאֶכְלֵת עֲנָבִים כַּנְּפִשָׁךְ שְׁבַעְדָּ'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְצָוָה. לְפִי שְׁצַעַר גְּדוֹל הוּא לְאָדָם שְׁנֹכְנֵס בְּכָרֶם חֵבְרוֹ הָעָשִׂיר וְעוֹשֶׂה בְּעֲנָבִים, וְהָעֵין רוֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד וּמִתְאַוֶּה לְאָכֵל מֵהֶם וְאִין לְאֵל יָדוֹ, וְיִהְיֶה לוֹ צָרוֹת עֵין לְבַעַל הַבַּיִת וְיִכְנִיס עֵין רָעָה בְּתִבּוּאָתוֹ, וְכַאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ רְשׁוֹת לְאָכֵל מִמָּה שְׁעֵמֵל וְיִגַּע בוֹ יִהְיֶה שְׂמֵחַ בְּכַרְבַּת ה' שְׁנָתָן לְחֵבְרוֹ וְלֹא יִהְיֶה לוֹ צָרוֹת עֵין, וּמִתָּר לְאָכֵל בְּדִינָר אֶפְלוֹ שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה אֵלָא בְּמַעֲהָ כֶּסֶף, אֵלָא שְׂמַלְמַדִּין אוֹתוֹ שְׁלֵא יֵהָא רַעֲבָתָן בְּיֹתֵר וְיֵהָא נוֹעֵל דְּלֵת

משנה הלכות

את הקטנים מן הגדולים לא יאכל מהם, אף על פי שהיא גמר מלאכת הקטנים, שעיקר המלאכה לצורך הגדולים להרחיב להם מקום ועדיין לא נגמרו, העושה בדבר שאינו גידולי קרקע כגון חולב ומגבן ומחבץ אינו אוכל. העושה בתלוש לאחר שנגמרה מלאכתו למעשר כגון בודל בתמרים וגרוגרות, אינו אוכל, שכל דבר שאין אחר חיוב מעשר חיוב אחר אינו אוכל, בפת אוכל עד שיתחייב בחלה, היינו שיתן מים על הקמח, תבואה שאינה עומדת ללחם נגמרה מלאכתה מיד. היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, עושה בגפן זה לא יאכל בגפן אחר, גפן שמודלת אגב חברתה אוכל משניהם, ומתקנת חכמים

תקעו) קיום המצוה. השוכר את הפועל שיעבוד אצלו בגידולי קרקע, הן שכיר יום הן קבלן, או שכרו לעשות עמו במחובר זכתה לו התורה לפועל ישראל שיאכל ממה שעבד, ואינו אוכל אלא בשעת גמר מלאכה כלומר קוצר או בוצר, דאז נותן לכליו של בעל הבית זכתה לו התורה גם כן, וכן אם הפועל העושה בתלוש מן הקרקע קודם שיגמור סוף מלאכה המחייב אותו בחיוב האחרון שבו אוכל ממה שהוא עושה, ואם חסמו עובר ושלומי משלם מלקי לא לקי. פועל העושה שלא בשעת גמר מלאכה כגון העודר בגפנים או מכסה שרשי האילנות, ואפילו המנכש בצלים ושומים כגון שעוקר

תקעו) א. רמב"ם הל' שכירות פי"ב ה"א-ב. חו"מ סי' של"ז ס"א-ב. ג. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ שם ס"ב. ג. רמב"ם שם ה"ה. חו"מ שם.

בְּפָנָיו (עיין מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רלד). זולת פי וְדָאֵי מֵאֵהֶבֶת הַבּוֹרָא
אֶל עַמּוֹ רְצָה לְלַמְּדֵם לְהִיּוֹת לָהֶם נֶפֶשׁ יָפָה וְרִצּוֹן טוֹב, וְעַל יְדֵי זֶה תַּחּוּל
עָלְיוּ בְּרַפְתַּת הַשֵּׁם עֲלֵיהֶם, וּבְאֵם יִדְקֶדֶק הַפְּעֵל הַבֵּית עִם הַפּוֹעֵל עַל כָּל
גְּרַעִין תְּבוּאָה מוֹרָה בְּנִפְשׁוֹ הַפִּילוֹת וּמִזֶּנֶן רַע מְאֹד אַחַר שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ
בְּרַכּוֹ בְּכֹל, וְהָעֲנִי עוֹבֵד אֶצְלוֹ לָמָּה לֹא יִהְיֶה מִפְּרִי מַעֲלָלוֹ, וְהָרַעָה וְהַמְאָרָה
תִּדְבַק בְּרַעִים וְהַטּוֹבוֹת בְּטוֹבִים, מִיֵּן בְּמִינוֹ (חינוך).

ב"מ פז: רמב"ם הל' שכירות פי"ב, ספר המצוות מצות עשה ר"א ולא תעשה רס"ז-רסח, סמ"ג
עשין צ"א ולאזין קפ"ב-קפג, סמ"ק רע"ג-רעד, יראים קס"ג-קסד, חושן משפט סי' של"ז-של"ז.

מצוה תקעז

וְאֶל פְּלִיָּד לֹא תִתֵּן (לא תעשה שמ"ה)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִקַּח הַשְּׂכִיר מִמָּה שְׁעוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר עַל
אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כה) 'וְאֲכַלְתָּ וְגוֹ' וְאֶל פְּלִיָּד לֹא תִתֵּן'.

משנה הלכות

והעובר ולא הניח עובר בלאו^ד, ונוהג בכל
מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תקעז) כמה מותר לו לאכול. פועל שעשה
מלאכה שמותר לו לאכול אוכל
כדי שבעו, ויכול הפועל לאכול אפילו יותר
על שכרו, כגון ששכרו אינו אלא דינר והוא
אוכל שווה סלע עד כדי שבעו, ומיהו מלמדין
אותו שלא יהא רעבתן לטובתו שלא יסגור
הפתח לפניו וימנעו מלשכרו^ה.

לאחר העבודה. ואסור לפועל לקחת ממה
שיעבוד בו לביתו, ואפילו לאכול אחר

שבשעה שהולך משורה לשורה אוכל, לא
יאכל פת עם הענבים, ולא ימצוץ הענבים
וישליך הקליפה, ולא יאכל במלח^ז, ולא יאכל
אכילה גסה ד'שבער' כתיב^ח. היה עושה הוא
ואשתו ובניו ועבדיו והתנה עם הבעל הבית
שלא יאכלו ממה שהם עושים אם הם גדולים
ומדעתם התנה לא יאכלו, ואם הם קטנים
יאכלו בעל כרחו^ט. ורשאי בעל הבית להשקות
הפועלים יין שלא יאכלו ענבים הרבה,
והפועל רשאי להרעיב עצמו בבית כדי
שיאכל הרבה אצל בעל הבית במלאכתו^י.
האוכל בשעה שאין לו לאכול עובר בלאו,

ד. רמב"ם שם ה"י. חו"מ שם ס"ט-י וסי"ב-יג. ה. רמב"ם שם ה"א. חו"מ שם ס"ד. ו. רמב"ם שם ה"ד.
חו"מ שם ס"ז. ז. רמב"ם שם פי"ג ה"ו. חו"מ שם סט"ו. ח. רמב"ם שם פי"ב ה"ג. חו"מ שם ס"ח.
תקעז) א. רמב"ם הל' שכירות פי"ב ה"א. חו"מ סי' של"ז ס"ז.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַנּוֹטֵל כָּל שֶׁהוּא מִבְּעַל הַבַּיִת שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת הָרִי
 זֶה גָּזַל מִן הַתּוֹרָה, וְלֹא הִתִּירָה הַתּוֹרָה אֶלָּא כִּנְגַד נַפְשׁ
 הַמִּתְאַוָּה, בֵּינָן שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק וְטוֹרַח בְּפְרוֹתָיו שֶׁל חֵבְרוֹ אִם לֹא יִהְיֶה
 אֲפָשֶׁר לוֹ לֵאכֹל בְּהִתֵּר יֹאכֵל בְּאֶסְרוֹי, וְהִתִּירָה הַתּוֹרָה 'כְּנַפְשֶׁךָ שֶׁבְּעַד'
 (דברים שם) כְּעִנְיָן שֶׁכְּתוּב (משלי יג, כה) 'צַדִּיק אֲכַל לְשֶׁבַע נַפְשׁוֹ' (רבינו בחיי דברים
 שם). אֲבָל הַמְּשִׁים בְּכֻלּוֹ מְאִינּוֹ שְׁלֹו מְרָאָה בְּעַצְמוֹ חֶסְרוֹן אֱמוּנָה וּבְטַחֲוֹן
 בַּה', וְרוֹצֵה לְכַטֵּחַ עַצְמוֹ בְּשֶׁל חֵבְרוֹ, וְלִכֵּן אֶפְלוּ כַּדִּי שֶׁבְּעוֹ לֹא הָיָה רְאוּי
 לוֹ, שְׁלַעוֹלָם לֹא יִשְׁבַּע, וְעַל דֶּרֶךְ 'אֵהָב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף' (קהלת ה, ט),
 וּמִי שֶׁיֵּשֵׁשׁ לוֹ מְנָה רוֹצֵה מְאִתִּים. וְאִם תִּשְׁאַל לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לְלָאוֹ זֶה,
 הֲלֹא בְּכֻלָּל גָּזַל הוּא, הַתְּשׁוּבָה הִיא לְפִי שִׁדְמָה הַפּוֹעֵל שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ חֲטָא
 בְּלָקְחוֹ מִגְּדוּלֵי קַרְקַע בְּעַת הַקְּצִיר וְהַבְּצִיר, שְׁאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַקְפִּיד

משנה הלכות

ערימות של חמישה בני אדם לא ימלא כריסו
 מאחד, אלא אוכל מכולם לפי חשבון.¹
 העושה בתאנים לא יאכל בענבים, ומונע
 עצמו מלאכול בענבים עד שיבוא לתאנים
 ויאכל אם ירצה, וכן מהרעות להיפות.²
 העושה בגת עד שלא הלכו שתי וערב אוכל
 ענבים ואינו שותה תירוש, מפני שאין
 מלאכתן ניכרת ביין, משהלכו שתי וערב
 אוכל בענבים ושותה בתירוש.³ שכרו לעשות
 בנטע רבעי אינו אוכל, לא הודיעו שהוא נטע
 רבעי פודה ומאכילו.⁴

כללים. פועל העובר ונוטל מפירות בעל
 הבית שלא בשעת עבודה לאכילה

העבודה, ולא אכל בתוך העבודה אסור.¹
 ודרשו רז"ל (ספרי פר' כי תצא נו) "ואל כליך
 לא תתן בשעה שאתה נותן בכליו של בעל
 הבית אתה אוכל, אי אתה נותן בכליו של
 בעל הבית אי אתה אוכל". ולא יקח הפועל
 יתר על אכילתו ולא יאכל אכילה גסה.²

פרטי דינים. רשאי הפועל לטבל פיתו בציר
 כדי שיאכל ענבים הרבה.³ פועל שאמר
 לבעל הבית תן לאשתי ובני מה שהיה לי
 לאכול, או שאמר הרניני נוטל מעט מזה
 שנטלתי לאכול לאשתי ובני אין שומעין לו,
 ואפילו נזיר שהיה עושה בענבים ואמר תנו
 לאשתי אין שומעין לו.⁴ היה משמר ה'

ב. ע"ע שפתי כהן (צפת) דברים כג, כו. ג. עיין קה"ר א, יג. ד. רמב"ם שם ה"ג. הו"מ שם ס"ח. ה. רמב"ם שם ה"א. הו"מ שם ס"ד. ו. רמב"ם שם פ"ג ה"ו. הו"מ שם ס"ו. ז. רמב"ם שם פ"ב ה"ג. הו"מ שם ס"ט.¹ ח. רמב"ם שם ה"א. הו"מ שם ס"ח. ט. רמב"ם שם ה"י. הו"מ שם ס"ט. י. רמב"ם שם ה"ב. הו"מ שם. יא. רמב"ם שם ה"ז.

כָּל כֶּךָ בָּזָה כְּמוֹ שֶׁהֵם מִקְפִּידִים בְּמָה שֵׁיִשׁ לָהֶם בְּבֵית, וְלִכְּן הִקְפִּידָה
הַתּוֹרָה כְּדֵי שְׂבִיעָה וְלֹא יוֹתֵר,¹ אַחַר שֶׁעָשָׂה מְלֹאכְתּוֹ מְזוֹנוֹתָיו עַל בְּעַל
הַבַּיִת, 'וְאֵל כְּלָדָּךְ לֹא תִתֵּן' (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שם. ועיין חינוך).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקעה

וְחֶרְמֵשׁ לֹא תִנִּיף (לא תעשה שמו')

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יֵאָכֵל הַשְּׂכִיר בְּשַׁעַת עֲבוֹדָתוֹ מֵה שְׂמֹתָר
לוֹ לֶאֱכֹל כְּדֵי שְׂבִיעוֹ שְׁלֹא בְּשַׁעַת עֲבוֹדָה, וְהִינוּ בְּהַלִּיכְתּוֹ מֵאֲמֵן
לְאֲמֵן, שְׁנֵאמַר (דברים כג, כו) 'וְחֶרְמֵשׁ לֹא תִנִּיף עַל קָמַת רַעְדָּ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי שְׂכִיר הוּא וְכֹא בְּשָׂכְרוֹ, וְאִם יִכְּפֹל זְמַן בְּשַׁעַת
עֲבוֹדָתוֹ לֶאֱכִילָה נִמְצָא גּוֹזֵל אֶת בְּעַל הַבַּיִת, אֵלֶּא בְּהַלִּיכְתּוֹ
מֵאֲמֵן לְאֲמֵן אוֹכֵל כִּיּוֹן שָׂאז אִינוּ מְכַפֵּל מְזִמֵּן בְּעַל הַבַּיִת". וְאָמַר 'וְקַמְפָּת
מְלִילַת בְּיַדְךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תִנִּיף עַל קָמַת רַעְדָּ', כִּי לְעִיל מִנְּהַ הַזְהִיר שְׁלֹא

משנה הלכות

מצוה זו, דעת הרמב"ם ז"ל² בפ"י המצוה
שאסור לפועל לאכול בשעת מלאכה אלא
בגמר מלאכה, שנאמר 'וחרמש וגו', ומפי
השמועה למדו שכל זמן שהוא עוסק
בקצירה לא יניף חרמש לאכילתו וכן כל
כיוצא בזה, אלא ימתין עד גמר מלאכה. ואף
על פי שמותר לאכול בשעת עבודה,
כלומר כשהולך מאומן לאומן או כשימלא
הסל קודם תקנת חכמים מפני השבת אבידה
לבעלים כדי שלא יבטלו ממלאכתו.³ אבל
הסמ"ג והרמב"ן והחינוך והיראים ושאר

עובר בלאו, ואינו לוקה דניתן להשבון.⁴
ובמנחת חינוך נסתפק כאן אי עובר גם משום
לאו דגזל שהרי גזל מה שאינו שלו, ועיין
מהר"ם ש"ק מה שכתב בזה. וצריך עיון שלא
זכרו השרים מדברי הסמ"ק (מצוה רע"ג) וזה
לשונו 'ואין לוקין על לאו זה שהרי אם עשה
כך חייב לשלם דגזלן הוא' עד כאן, ומפורש
כתב דהוה גזלן.

תקעה) דעות הראשונים וגדר הלאו. קיום
המצוה, נחלקו הראשונים בפ"י

יב. ב"מ פז; יג. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ח. תקעה) א. עיין רמב"ם הל' שכירות פי"ב ה"ב. ב. רמב"ם
שם ה"ג. ג. שם ה"ב.

לִתֵּן לְכַלְיוֹ, אֲבָל כָּאֵן מְדַבֵּר בְּפוֹעַל שְׁכָל הַיּוֹם מִנִּיף הַחֶרֶם עַל קָמַת בְּעַל הַבַּיִת מִכָּל מְקוֹם כְּשֶׁהוּא רוֹצֵה לְאָכַל לֹא יִנִּיף חֶרֶם דֶּרֶךְ רַעֲבָתָנוֹת כְּעוֹשֶׂה בְּתוֹךְ שְׁלוֹ, אֲלֵא 'וְקִטְפַת בִּידֶךָ', פְּרוּשׁ לְצַרְדָּה אֲכִילְתָּן 'לֹא תִנִּיף' הַחֶרֶם אֲלֵא 'וְקִטְפַת בִּידֶךָ'. וְכֵן דִּרְשׁוּ בְּסִפְרֵי (פ'ר' כִּי תֵצֵא נז) "וְחֶרֶם לֹא תִנִּיף' בְּשַׁעֲהָ שְׂאֵתָהּ מִנִּיף הַחֶרֶם עַל קָמַת בְּעַל הַבַּיִת', וְהַפְּנֹנָה דְלִדְיֶדְךָ לֹא תִקְטֵף בְּחֶרֶם אֲלֵא 'וְקִטְפַת בִּידֶךָ' לְאֲכִילְתָּהּ.

מראה מקומות עיין במצוה תקע"ו.

מצוה תקעט

וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת (מצוה עשה רל"ג)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהָרוּצָה לְגַרְשׁ אִשְׁתּוֹ יִגְרַשְׁנָה בְּכָתַב הַנִּקְרָא סֵפֶר, שְׁנַאֲמַר (דברים כד, א) 'וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת'.

משנה הלכות

ולאכול כי אם ביד, כך הזהיר שלא לבצור בכרם, הרי הם סמוכים זה לזה' וכו' עיין שם. ועיין בהשגות הראב"ד ובלחם משנה! ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר על זה בין איש ובין אשה והניף חרמש על קמת רעהו עבר על לאו זה, ואינו לוקה עליו מפני שחייב לשלם.

תקעט) מפני מה מגרשין. קיום המצוה, מדין תורה שלא יגרש האיש אלא לרצונו והאשה מתגרשת לרצונה ושלא לרצונה^א. ומגרש בין מחמת קטטה שלא מצאה חן בעיניו ובין מחמת אהבה, וכגון שלא תפול ליבום וכיוצא בזה^ב. ורבינו גרשום

ראשונים הביאו מספרי (פ'ר' כִּי תֵצֵא נז) 'כי תבוא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך', ותניא 'בידך' ולא במגל ולא בחרמש', וכאשר הזהיר לפועל שלא לקטוף קמה ולאכול כי אם ביד, כך הזהיר בכרם שלא לבצור לצורך אכילתו בדבר שדרכו לבצור, שהרי סמוכים זה לזה. ואפילו רבי יהודה דבעלמא לא דרש סמוכין, במשנה תורה דרש סמוכין. ועוד דכתיב 'כי תבוא בכרם רעך', וכתיב 'וכי תבוא בקמת רעך וגו' וחרמש', וי"ו מוסיף על ענין ראשון ולמדין זה מזה' עד כאן לשון הסמ"ג (לאוין קפ"ג). וזה לשון הסמ"ק (מצוה רע"ד) 'וכמו שהזהיר הכתוב על הפועל שלא לקטוף קמה

ד. דברים שם כה (הוא במצוה הקודמת). ה. עיין אלשיך דברים שם. ו. יבמות ד. ז. הל' שכירות שם. **תקעט) א.** אבן העזר סי' קי"ט ס"ו. **ב.** בית שמואל אבן העזר סי' קי"ט ס"ג. ג. ועיין שו"ת משנה הלכות

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. כִּי הָאִשָּׁה נִבְרָאת לְעֹזֵר לְאָדָם וְנִתְּנָה לוֹ לְטוֹבָתוֹ, לְפִי שְׂאִין הָאָדָם כְּשָׂאֵר בְּעָלֵי חַיִּים הַמְשֻׁנָּגִים כָּל צָרְכָם כְּגוֹן מִלְבוּשֵׁיהֶם וּמְזוֹנוֹתֵיהֶם בְּטַבַּע הָעוֹלָם, אֲבָל הָאָדָם יִקְנֶה אוֹתָם בְּזַעַת אָפוֹ, וְהָאִשָּׁה תֵּעָזֵר לוֹ מְאֹד בַּדְּבָרִים הָאֵלֹו וְתֵעָזֵר לוֹ בְּכָל עֲמָלוֹ וַיִּגִּיעַ כְּפִיו, וְתִכְוֶן לוֹ כָּל צָרְכוֹ וְהֵנָאת גּוֹפוֹ, וְתִמְנַעְהוּ מִחֲטָא וְלָלַכַת אַחַר תְּאוֹתָיו, וַיַּעֲמִיד עִמָּה בָּנִים וְהִיא תִגְדְּלֵם וְתִחַנְכֵם, וְכִמּוֹ שְׂאֵמְרוֹ רַז"ל יְבָמוֹת (ג.) 'דִּי לָנוּ

משנה הלכות

ד', שלא ישאר לו עילה שום רשות והסירה מדעתה, ובקצת נשים מתירין לו לישא אחרת על אשתו, ודבר זה לגדולי הדור לפסוק^ז. ויש שכופין להוציא, מוכת שחין, ובעל פיליפוס, וכופר באלקי ישראל, ומי שהוא רועה זונות, ועוד קצתם עיין בשולחן ערוך^ז. ובאשה מצוה לגרש העוברת על דת משה, כגון מאכילתו שאינו מעושר, ומשמשתו נידה, ואינה קוצה לו חלה, והנודרת ואינה מקיימת, והעוברת על דת יהודית, כגון יוצאת בשוק וראשה פרוע, אפילו קלתה על ראשה, אם יוצאת לרשות הרבים בלי שבכה על ראשה, ומשחקת עם בחורים ועוד כמה דברים עיין בשולחן ערוך^ז.

מי ראוי לסדר גיטין. ודיני גיטין רבים הם כהררים התלויים על חוט השערה, והמשנה ח"ו מרבה ממזרים בישראל, ולכן אמרו ז"ל (קידושין יג.) 'כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמה', ומאוד מאוד יש להזהיר ולהזהר בזה, ובפרט

מאור הגולה החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה, ובקצת נשים מתירין לו לישא אחרת על אשתו, ודבר זה לגדולי הדור לפסוק^ז. ויש שכופין להוציא, מוכת שחין, ובעל פיליפוס, וכופר באלקי ישראל, ומי שהוא רועה זונות, ועוד קצתם עיין בשולחן ערוך^ז. ובאשה מצוה לגרש העוברת על דת משה, כגון מאכילתו שאינו מעושר, ומשמשתו נידה, ואינה קוצה לו חלה, והנודרת ואינה מקיימת, והעוברת על דת יהודית, כגון יוצאת בשוק וראשה פרוע, אפילו קלתה על ראשה, אם יוצאת לרשות הרבים בלי שבכה על ראשה, ומשחקת עם בחורים ועוד כמה דברים עיין בשולחן ערוך^ז.

כתיבת ומסירת הגט. וי' דברים הם עיקרי הגט מהתורה. א', שיגרש בכתב. ב', שלא יגרש הבעל אלא מרצונו. ג', שיהא ענין הכתב ספר כריתות דבר הכורת בינו לבינה.

ח"ד סי' ר"ט. ג. אבן העזר סי' קי"ט שם ברמ"א. ד. אבן העזר סי' קנ"ד סי' א, ורמ"א שם. ה. שם סי' קט"ו סי' ג-ד. ו. רמב"ם ה' גירושין פ"א ה"א. ז. אבן העזר סי' קכ"ה סי"א. ח. עיין אבן העזר סי' קמ"ב סי' ד ברמ"א. ועיין נודע ביהודה תנינא סי' קי"ד. וחתם סופר אבן העזר ח"ב סי' ס"ד-ס"ה. ורבינו גרשום מאור הגולה ערכין כג. ושיטה מקובצת שם, כמצוין בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ק"מ. ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"י סי' רס"ו, ובמה"ת ח"ב סי' שס"ד. ט. עיין אבן העזר סי' קכ"ג סי' ברמ"א. וחלקת מחוקק שם סי' י"ג-יד. ופתחי תשובה סי' ק"ו, וסי' קמ"ב סי' ברמ"א. ועיין שו"ת משנה הלכות מה"ת ח"ד סי' קי"א. י. רמב"ם שם פ"ג הי"ח. אבן העזר סי' קכ"ג סי' ג.

שְׁמַגְדִּילוֹת אֶת בְּגִינוֹ וּמְצִילוֹת אוֹתָנוּ מִן הַחַטָּא'. וְצִוְתָה הַתּוֹרָה הָאֱלֹקִית
עַל חִבְרַת הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ, וְהִזְהִיר אוֹתָהּ שְׁלֹא תִזְנֶה תַּחַת בַּעַלָּהּ, וְלֹא אָדָם
אָמַר 'שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָהּ לֹא יִגְרַע'. אָמֵנָם כָּל אֱלוֹ לֹא יִמְצְאוּ כִּי אִם
בְּהוֹתָם מִסְפִּימִים בְּטַבַּע וּבְמִזְג שְׁזֵה יָבִיא בִּינֵיהֶם אֶהְבָּה וְהִסְכָּמָה, וְאִם
לֹא תִסְכָּים עִמּוֹ אֵלָא תִהְיֶה מִתְחַלֶּפֶת לֹא יִמְשָׁךְ לוֹ שׁוֹם תּוֹעֵלֶת, וְטוֹב
לְאָדָם שְׂיִהְיֶה יְחִידִי וְלֹא בְּחִבְרַת הַנְּחָשׁ הַצִּפְעוֹנִי. עַד שְׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ
(קהלת ז, כו) 'וּמוֹצֵא אֲנִי מֵר מִמּוֹת אֶת הָאִשָּׁה', וְאָמְרוּ רַז"ל (יבמות שם) אִשָּׁה
רָעָה הִיא מִיְדֵי דְקִשְׁשָׁה מְמוֹתָא (אברבנאל דברים כד, א-ד). וְאַחַר שְׁהִיא מוֹרַת רוּחַ
לֹא מְגַרְשָׁהּ, וְצִוָּה בְּסִפְר כְּדֵי שְׂיִתְפָּרְסֵם הַדְּבָר אוֹלֵי יִשְׁאָנָה אַחַר וְלֹא
יִכְשְׁלוּ בָּהּ (עיין הינדך).

מס' גימין, רמב"ם הל' גירושין, ספר המצוות מצות עשה רכ"ב, סמ"ג עשין ג, סמ"ק סי' קפ"ד,
אבן העזר סי' קי"ט.

משנה הלכות

שמסדרין הגדה של פסח, מרבים ממזרים
בישראל, כי הסדר הזה טוב ויפה למי שלמד
ש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים ושימש
רבותיו, אבל לסדר על פי אותו הסדר קשים
לעולם יותר מדור המבול", ועיין פוסקים
בזה ומי לא יירא. ובזמן חכמי התלמוד היו
מושיבין דיינים מיוחדין לזה שלא יבוא כל
אחד ויטפל בהם, וכל שכן בזמנינו אלה שהיה
צריך להעמיד בית דין מומחין לזה. ונוהג בכל
מקום ובכל זמן בזכרים, ועבר ולא גירש
אשתו שצריך לגרשה ביטל עשה זו והרי היא
אשת איש ועונשו גדול מאוד.

במדינה זו אשר בעוונותינו הרבים הרבה
חללים הפילה וכל הרוצה ליטול את השם
נוטל, והרבה העוסקים ומיעוטא דמיעוטא
היודעים, ובשו"ת הריב"ש כתב לו רבו הר"ן
ז"ל על גט אחד שהיה נכתב כדינו אבל לשון
ההרשאה היה מגומגם, וכתב 'מלשונם של
הבית דין ניכר שאינם תלמידי חכמים ויש
לחוש לכמה פסולים שאינם ניכרים בגט, כי
הלכות אלו הררים התלויים בשערה'. ובשו"ת
פני יהושע (ח"ב סי' ע"ז) כתב 'המשנים ח"ו
אות אפילו נקודה אינו גט, ואותן המסדרין
גיטין על פי סדר הגיטין הנדפס כמו

מצוה תקפ

לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה (לא תעשה שמ"ז)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להחזיר גרושתו אחר שנשאת או נתארסה לאחרי, שנאמר (דברים כד, ד) 'לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה'.

משׁרשי המצוה. מה שבאר הקרא (שם) 'אחרי אשר הטמאה', כי כל אשר ידעה איש אחר על ידי גשואין תחשב לו טמאה, והמעם כדי להרחיק כל מיני זמה ומיני נבלות ושלא יחליפו נשותיהן זה לזה, יכתב לה גט בערב ובבקר היא שבה אליו ומחזירה לו, וזה מעם 'ולא תחטא את הארץ' (דברים שם) כי זה סבה לחטאים גדולים, ובספרי (פר' כי תצא ס) 'ולא תחטא' להזהיר הבית דין על כך (רמב"ן דברים שם). והמעשה

משנה הלכות

לחזור לראשון ואפילו היתה מיוחדת לו מתחילה^א. חרש שגירש ברמיזה והלכה ונתקדשה לחרש אחר, ואין צריך לומר לפיקח, אסורה לחזור לבעלה החרש, אבל אשתו של פיקח שנתגרשה והלכה ונשאת לחרש ונתגרשה מותרת לחזור לבעלה הפיקח^ב. וכתבו האחרונים^ג דבכל מקום שהנישואין הראשונים היו דאורייתא והשניים דרבנן וגירש השני אין אוסר על הראשון, היו שניהם דרבנן אוסר השני על הראשון. מי שקידש אשה דרבנן ובא שני וקידשה דאורייתא והראשון לא גירש כלל, אם גירש השני שקידושו דאורייתא מותרת לראשון,

תקפ) גדרי האיסור. אדם מישראל שגירש את אשתו בין מן האירוסין, ובין מן הנישואין, והלכה ונשאת לאחר או נתארסה לאחר ונתגרשה או נתארמלה ממנו, אשה זו אסורה על הראשון להשיאה לעולם, ואם עבר ונשאה עובר בלאו זה ולוקין שניהם ככל חייבי לאוין^ד. ואפילו לא נתגרשה אלא מחמת קול בעלמא ונשאת לאחר אסורה לראשון לעולם^ה.

המותרות לחזור. גרושה שזינתה מותרת לחזור לבעלה הראשון^ו. זינתה עם אחד ונשאת לשני ונתגרשה ממנו, מותרת

תקפ) א. רמב"ם הל' גירושין פ"א ה"ב. אבן העזר סי' י" ס"א. ב. אבן העזר שם ברמ"א. ג. רמב"ם שם ה"ג. אבן העזר שם. ד. שם ברמ"א. ה. רמב"ם שם ה"ו. אבן העזר שם ס"ב. ו. עיין בית שמואל אבן העזר שם ס"ק ד.

הַזֶּה הוּא כַּמְעַשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ מַחְלִיפִים נְשׂוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה, וְכִבֵּר יָדַעַת שֶׁהָיוּ בְּקִדְמוֹנִים שֶׁחֲשָׁבוּ בְּעֵינָיו הַנָּשִׁים שֶׁהַטּוֹב וְהַנָּאוֹת שֶׁתְּהִינָה הַנָּשִׁים בְּלֶם מִשְׁתַּפּוֹת לְכָל הָאֲנָשִׁים, וְלֹא תִהְיֶה אִשָּׁה מְיַעֲדַת לְאִישׁ אֶחָד, וְגַם בָּזָה יָסוּרוּ הַמְרִיבוֹת וְהַקְטָמוֹת מִבֵּין הָאֲנָשִׁים, וְהַתּוֹרָה הֶאֱלָקִית הִרְחִיקָה מְאֹד הַדַּעַת הַמִּפְסַדַת וְהַמְגַנָּה הַזֹּאת, וְכִמוֹ שֶׁזָכַר הָרַב הַמּוֹרָה (מו"ג ח"ג פמ"ט) עֵינָיו זֶה (אברבנאל דברים כד, א-ד), וְהַרְלֵב"ג כָּתַב טַעַם שֶׁלֹּא יִהְיֶה סִבָּה לַעֲשֶׂק וְגֹזֵל, שֶׁזֶה יִגְרַשׁ אִשְׁתּוֹ שֶׁתִּנְשֵׂא לְאַחַר וְתַעֲשֶׂה פְעֻלוֹת רָעוֹת שִׁיגְרֶשְׁנָה, תִּקַּח כָּל אֲשֶׁר לּוֹ וְתִחְזֹר לְבַעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן, וְזֶה גֹזֵל וְחָמֵס מִלְּבַד הַדַּפִּי הַגָּדוֹל שִׁיזְכֶּה הָאָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ לְתַכְלִית קִנְיָן הַקְּמוֹן (אברבנאל שם).

יבמות יא: רמב"ם הל' גירושין פ"א, ספר המצוות לא תעשה שנו', סמ"ג לאוין פ"ב, סמ"ק קפ"ט, אבן העזר סי' ו' וסי' ו' וסי' קט"ו וקצ"ח.

משנה הלכות

אחר הגט עוקר הגט'. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, ואם קידש ובעל לוקה, אבל בעל ולא קידש או קידש ולא בעל אינו לוקה". ועיקר הלאו לאנשים נאמר, והנשים בכלל האיסור. ועיין שואל ומשיב (מהדורא קמא ח"ב סי' ע"ט). וגרושתו קודם שנתקדשה לאחר ראוי להחזירה אם אינה מרשעת, ובשולחן העזר (סי' א' סל"ב אות א) הביא דבפי העולם שגור דמצוה להחזיר גרושתו, עיין שם.

נישאת לעכו"ם בדיניהם הרי הוא כזנות בעלמא ולא נאסרה'.

שאר פריטים. אשה שהלך בעלה למדינות הים ושמעה שמת ונישאת בעד אחד, ואחר כך בא בעלה דאמרינן תצא מזה ומזה, או שנישאת על פי שני עדים ונמצאו שקרנים, בכל אלו לא תחזור". נישאת לקטן מותרת לחזור לראשון". גירש קטנה שהשיאה אמה ואחיה וחזר ונשאה ומיאנה בו, ונישאת לאחר מותרת לחזור לו, שהמיאון

ז. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' כ"ח. ח. עיין אבן העזר סוף סי' י"ז סנ"ו-נז-נת. ורמ"א ואחרונים שם. ט. עיין נודע ביהודה מה"ג אבן העזר סי' ס"ב-סג-סד, שלכולי עלמא קידושי קטן לאו דאורייתא, דלא כמשנה למלך. י. אבן העזר סי' ו' ס"ב. יא. רמב"ם שם הי"ב.

מצוה תקפא

שְׁלֵא יֵצֵא הַחֶתֶן מִבֵּיתוֹ כָּל הַשָּׁנָה (לא תעשה שמ"ח)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא יֵצֵא הַחֶתֶן מִבֵּיתוֹ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, שְׁנֵאמַר (דברים כד, ה) 'לֹא יֵצֵא בְּצֵבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבָר'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מְבֹאָר בְּקָרָא (שם) כְּדֵי שְׁיִשְׁמַח 'אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח', כִּי רָצָה הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא לְבָרָא הָעוֹלָם וּלְיִשְׁבּוּ בְּבְרִיּוֹת טוֹבוֹת הַנוֹלָדוֹת בְּהַכְשֵׁר וּצְנִיעוּת, וְהַפֶּד הַזְנוּת שֶׁהִיא תוֹעֵבָה לְפָנָיו. וּמֵאַחַר שְׁדַרְכִּיהָ דְרָכֵי נַעַם צְוָה וְגִזַּר עָלֵינוּ לֵישֵׁב עִם הָאִשָּׁה הַמֵּיחֶדֶת לָנוּ לְהַקִּים זֶרַע שָׁנָה שְׁלֵמָה מֵעַת שְׁנֵשְׂאָה כְּדֵי לְהַרְגִיל הַטָּבַע עִמָּה וּלְהַדְבִּיק הַרְצוֹן אֶצְלָהּ, כִּי כָּל טָבַע בָּרַב יִבְקֵשׁ וַיֵּאָהֵב מַה שֶּׁרְגִיל בּוֹ, וּמֵתוּךְ שִׁרְגִיל בְּאִשְׁתּוֹ שָׁנָה שְׁלֵמָה בְּאֵהֶבְתּוֹ אוֹתָהּ יִרְחִיק הָאָדָם דְּרָכּוֹ מֵאִשָּׁה זָרָה וַיִּפְנֶה אֶל

משנה הלכות

שנתו והחזירה בתוך שנתו, אם ממתין על כל פנים עד תום שנתו מנישואין הראשונים ואינו יוצא, או כיון שגירשה נתחייב בכל, ועכשיו שהחזירה הרי הוא מחזיר גרושתו שפטור. ועיין בגמרא (ב"מ צח:): 'שכרה בבעלים ושאלה וחזר ושכרה, מי אמרינן אתיא לה שכירות לדוכתיה, או דילמא אפסיקא לה שאלה ביני וביני, תיקו', ואם כן אפשר דבהא מילתא תליא, וצריך עיון.

מחנך בית. בנה בית והשכיר לאחרים והקדים לו שכרו הרי הוא כמי שחנכו, נתן לו שכרו לאחר שנים עשר חודש הרי כמי שלא חנכו עד עתה. בנה בית ונתן בו חפציו ונעל עליהם, אם היה צריך לבטל על שמירתן הרי זה כמי שחנכו והתחיל לישב

תקפא) גדרי המצוה. הנושא אשה חדשה בין בתולה ובין אלמנה וגרושה, ובין המייבם את יבמותו, והבונה בית חדש וחנכו, והנושא את ארוסתו, ומי שחילל את כרמו, לא יצא בצבא כלל ולא יעבוד עליו שום עול מצבא, לא לספק מים ולא לתקן את הדרכים ולא שומר בחומה ולא נותן לפסי העיר, ולא יעבור עליו דבר בעולם לא לצרכי העיר ולא לצרכי הגדוד. עבר ויצא הרי זה עובר בשני לאוין, משום 'לא יצא', ומשום 'ולא יעבור', וכן מי שהכריחו לעבור באלו עבר בשני לאוין. המחזיר גרושתו אינו חוזר מעורכי המלחמה.²

מגרש ומחזיר אשתו תוך י"ב חודש. ויש להסתפק במגרש את אשתו בתוך

הָאִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ שֶׁהִזְמִינוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וַיְסוּר מִחֻשְׁבוֹתָיו אֵלֶיהָ, וַיְכַשְׁרוּ
הַתּוֹלְדוֹת שֶׁתֵּלֵד לוֹ וַיְהִי הָעוֹלָם מֵעַלָּה חֵן לְפָנַי בּוֹרְאוֹ. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ ז"ל
(סוטה מד.) 'אֶחָד הַנוֹשֵׂא בְּתוֹלָה אוֹ אֶת הָאֵלֶּמֶנָה אוֹ הַיְבֵמָה אוֹ הַגְּרוּשָׁה'
חַיֵּב בָּזֶה, שֶׁכֵּלֵן רְאוּיִין לְכֹךְ לְפִי הַטַּעַם הַנּוֹזֵר, אֲבָל לֹא הַמְחִזִּיר גְּרוּשָׁתוֹ
(חינוך מצוה תקפב). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד לְפִי שֶׁהֶחֱתַן צָרִיךְ שְׂמוֹר לְבַל יִקְטַרְגּוּ עָלָיו
הַמְזִיקִים (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רלו).

סוטה מג. מד. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ופ"ז, ספר המצוות מצות עשה רי"ד ו"א תעשה שי"א,
סמ"ג לאוין ר"ל עשין קכ"א, יראים ק"צ.

מִצְוַת תִּקְפַּב

נְקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ (מִצְוַת עֲשֵׂה רל"ד)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁיִּשְׁמַח הֶחֱתָן עִם אִשְׁתּוֹ שָׁנָה תְּמִימָה, שֶׁנֶּאֱמַר
(דברים כד, ה) 'נְקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח'.

משנה הלכות

יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה!
ונוהגת מצוה זו בזמן הבית לענין מלחמה,
ולענין שראוי לאדם לשמח את אשתו שנה
ראשונה עיין להלן (מצוה תקפ"ב) מה
שכתבתי בזה בס"ד.

תקפב) גדרי המצוה. קיום המצוה, הנושא
אשה או בונה בית חדש
וחנכו או חילל כרם 'נקי יהיה לביתו שנה
אחת"', ובאשתו 'ישמח את אשתו אשר
לקח'. ואינו יוצא למלחמה ואינו מספק מים
ומזון לאחיו במלחמה ולא נותן לפסי העיר,²
ועיין במצוה הקודמת ותלמדנו לכאן כי כל
דיניהם שוין.

בו, ואם אינן צריכין לישב ולשומרן הרי זה
כמי שלא חנכו.¹ הבונה או נוטע כרם בחוצה
לארץ אינו חוזר עליהו.³

אשה האסורה לו ושאר פרטים. ותניא
בספרי (פר' כי תצא סא) "כי יקח איש
אשה חדשה' וכו', מי שחדשה לו, פרט
לאלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן
הדיוט, ממזרת ונתנינה לישראל, בת ישראל
לממזר ולנתני'. ונראה דאף דאינו חוזר משום
'אשה חדשה' מכל מקום חוזר משום עבירה
שבידו. ואפשר לדעת הרמב"ם דקידושין
לחוד אינו עובר וצריך עיון. וכל אלו
במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה בכל

ד. שם הי"ג. ה. שם הי"ד. ו. רמב"ם שם ה"ח. ז. שם ה"ד. **תקפב) א.** רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"י.
ב. שם הי"א.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. כְּתַב הַרְמַב"ן (דברים שם) שְׂאֵם יִתְעַסֵּק בְּצַרְכֵי הַמְלַחְמָה אִיךָ יוּכַל לְשִׁבֵּת עִם אִשְׁתּוֹ וּלְשִׁמְחָהּ, וּמִתִּי יַעֲשֶׂה גַם הוּא לְבֵיתוֹ דְּבָרִים הַצְרִיכִים אֵלָיו, כִּי הַלּוֹקֵחַ אִשָּׁה בּוֹנֵה בֵּית חֶדֶשׁ וְרָאוּי שְׂיִבְקֶשׁ צַרְכֵי בֵּיתוֹ, לְכֵן אָמַר 'נְקִי לְבֵיתוֹ' פְּלוֹמֵר בְּעֵבֹר צַרְכֵי בֵּיתוֹ, וְהַסְפָּה הַשְּׂנִית מִפְּאֵת אִשְׁתּוֹ כִּדִּי לְשִׁמְחָהּ, וְהַגְדִּיל הַזְּמַן לְשָׁנָה כִּי בּוֹ יַעֲבְרוּ כָּל חֻלְקֵי הַשָּׁנָה וְאַחַר כֵּךְ כִּבְּר הַכֹּל חוּזֵר חֲלִילָה, גַּם כִּי הֵיא כִּבְר תֵּלֵד בֵּן אוֹ בַת וְתִפְסֵק שְׂמִיחַת הַחֲתָנָה וְתִתְעַסֵּק בְּצַרְכֵי הַבָּנִים וְגַדוּלָם (אברבנאל כד, ה-ז). עוֹד טַעַם בְּזֶה דְּקָדָם שֶׁנִּשְׂאָ אִשָּׁה הָיָה צָרִיךְ לַעֲרֹךְ מְלַחְמָה עִם יְצָרוֹ בְּכָל עֵת, וְעָתָה נַח רְגָזוֹ שְׂכַבְר יֵשׁ לוֹ פֶּת בְּסֻלּוֹ, לְפִיכֵךְ 'לֹא יֵצֵא בְּצָבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו' לְכָל דְּבַר עֲבָרָה, 'נְקִי יִהְיֶה' שְׂיִהְיֶה נְקִי מִן הַחֲטָא (טעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה שמב) 'לְבֵיתוֹ' עַל עִסְקֵי בֵּיתוֹ, שְׂיִהְיֶה נּוֹהֵר

משנה הלכות

לשמחה ולישב עמה שנה אחת נוהגת בכל מקום ובכל זמן, והעובר על זה ופרש ממנה לעמוד זולתה ימים רבים תוך שנתה ואפילו במחילתה ביטל עשה זו, ומכל מקום הרוצה לצאת לדבר מצוה או לשמוח עם רעיו וישוב לימים מועטים מותר, ויש אומרים שבמחילתה מותר לעולם' עד כאן. והיראים (מצוה ק"צ) כתב וזה לשונו 'למדנו בשנה ראשונה שנושא אדם אשה חייב לשמחה שנאמר 'ושמח את אשתו' בכל דבר שיודע שיש לה שמחה, ומצוה זו נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ שהוא חובת הגוף, ותנן בקידושין בפרק קמא (קידושין לו:)' כל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ', הלכך אף בזמן הזה נוהגת מצוה זו' עכ"ל. והמנחת חינוך תמה מאוד

בזמן הזה. ודע דנפלה מחלוקת בין הפוסקים אי נוהגת מצוה זו בזמן הזה לענין חתן שיהא אסור לצאת מביתו שנה ראשונה, למשל לסחורה וכדומה, הרמב"ם בספר המצוות כתב דאסור לצאת אפילו לסחורה, והביאו בעיר מקלט ובנחל קידומים פרשת כי תצא, וכן כתב הדבר משה (אבן העזר סי' כ"ח), אבל הרדב"ז (סי' רל"ח) האריך הרבה דלא נאמרה מצוה זו אלא שלא יצא למלחמה, אבל שלא ילך לסחורתו לתועלתו ולהנאתו אין זה בכלל, ועל מה שכתב הרמב"ם בספר המצוות כתב דשיבוש הוא שנפל בספרים, והכוונה ברמב"ם שהחתן לא יצא לדרך לצורכי רבים, אבל לצורך עצמו למה לא יצא להרויח לשמח את אשתו. והחינוך כתב 'ולענין שראוי לכל אדם

לְהִתְנַהֵג בְּמִתְרָה וּקְדוּשָׁה וּבְדִינִים הַשְּׂיִכִּים לְחַתֵּן כְּלָה וְאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ,
 וּכְשִׁירְגִיל עֲצָמוֹ בַקְדוּשָׁה שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ יִהְיֶה בְּמוֹחַ לְעוֹלָם שְׂבִמְתֵּרָה
 יִשְׁמַח עִם 'אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח' (שם מצות עשה רלו).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקפג

לֹא יַחְבֵּל רַחִים וְרֵכֵב (לא תעשה שמ"ט)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְמַשְׁכֵּן כָּל דָּבָר שְׂעוּשֵׁין בּוֹ אֶכָּל נֶפֶשׁ,
 שְׁנַאֲמַר (דברים כד, ו) 'לֹא יַחְבֵּל רַחִים וְרֵכֵב'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׂמִפְרָשׁ בַּקְרָא (שם) 'כִּי נֶפֶשׁ הוּא הַבֵּל', וְהוּא
 לְתוֹעֵלַת הַיְשׁוּב (חינוך), וְלִפִּי שְׂכָלֵי הַמְּזוּן הֵם הַכְּנָה לְכִרְיָאוֹת
 הַגּוֹף וְלַחִיּוֹת נֶפֶשׁוֹ וְנֶפֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו אֲשֶׁר אֵלָיו תְּלוּיִים לְהַחִיּוֹתָם, וְאִם
 חָבֵל לֹא יַחְשֵׁב שְׂחָבֵל הַרַחִים וְהַרֵכֵב שֶׁהֵם דָּמִים, אֶלָּא חָבֵל גַּם הַגּוֹף

משנה הלכות

איזה כלים בכלל האיסור. משכן כלים רבים, כל אחד מהם עושים בו אוכל נפש כגון כלי הטחינה וכלי הלחם וכלי הלישה, חייב על כל כלי וכלי, חבל שני כלים שעושים בהם מלאכה אחת כגון רחיים ורכב, או זוג של מספריים שגוזזין בהם הירק, וצמד של פרות חייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו, וכל כיוצא בזה. אוכל נפש עצמו מותר למשכן ובלבד שישאיר לו הסידור שמסדרין לו. ולא נאסרו אלא כלים שעושים בהם אוכל נפש ממש, הרחיים והערבות והיורות שמבשלין בהם, והסכין של שחיטה, אבל כלי

מנא ליה להחינוך דחתן אסור לצאת, ובמחילת כבוד תורתו אישתמיטתיה דברי הרמב"ם והיראים הנ"ל, וכבר תמהו האחרונים למה השמיטו בעלי השולחן ערוך להביא הלכה זו.

תקפג) גדרי האיסור. אסור למשכן ללוה כלים שעושה בהם אוכל נפש, והממשכן כלים אלו עובר בלאו ומחזיר אותן לבית דין, ואינו לוקה, ואם נאבדו או נשרפו עד שלא החזרו חייב מלקות* (ועיין להלן מצוה תקצ"א).

תקפג) א. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"ב. חו"מ סי' צ"ז ס"ו וס"ח. **ב.** רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"י. **ג.** חו"מ שם ס"א.

לְמוֹזֵן כְּדֵי לְקַיֵּם הַנֶּפֶשׁ, לְכֵן 'לֹא יִחְבֹּל' (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שמוג).
 וְכֵן הַקְּבֵלָה הָאֲמֵתִית שְׁלֹא בְלִבְד רַחִים וְרֻכְבָּ, אֲלֵא גַם כָּל דְּבַר שְׂמִשְׁמִשׁ
 לְהַכִּיז מִזֶּזֶן אֲנַחְנוּ מְזַהְרִים מְלַלְקָחוּ לְמִשְׁבוּזִי, אֲלֵא שְׂדַבְר הַכְּתוּב בַּהוּה.
 וּבְתַרְגוּם יְרוּשְׁלָמִי (דברים שם) 'לֹא תִהְיוּן אֲסוּרֵי חֲתָנִין וְכִלְיֵן אַרוּם כָּל דְּעֵבֵד
 אֵלֶיךָ כְּפֶר בְּחַיֵּי עֲלָמָא דְאַתִּי, וּפְרִשׁ רַבְנֵנוּ מִנַּחֵם הַבְּבֵלִי (מעמי מצות שם) שְׁלֹא
 לְעֵבֵב זְמַן הַנְּשׂוֹאִין כִּי הַנֶּפֶשׁ מְמִשְׁכְּנַת בִּינֵיהֶם אֲלֵא יִנְשְׂאוּ מִיד. וּבְפְרוּשׁ
 יוֹנָתָן (דברים שם) שְׁלֹא יִהְיֶה קוֹשֵׁר חֲתָנִים וְכִלּוֹת בְּכִשׁוּף שְׂמִינְעָהוּ מִבֵּא עָלֶיהָ,
 וְכֵתֵב בְּחֻרְדִּים (פכ"ט מצוה מב) 'מַעֲשֵׂה בְּאָדָם אֶחָד שְׂעֵשֶׂה כֵּן וּמַת בְּתוֹךְ
 שְׁנָתוֹ, וְאָמַר שְׂאִין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

ב"מ קטו. רמב"ם הל' מ"ה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רמ"ב, סמ"ג קפ"ט-קצ, ומנאה
 הסמ"ג ל"שני לאוין, סמ"ק סי' רס"ט-רע, חושן משפט סי' צ"ז.

משנה הלבית

ואינו עושה מלאכה אלא באחד מותר
 למשכן השאר, וכן לעולם בכל מה שאינו
 עושה מלאכה מותר למשכון, ואם עושה
 מלאכה בכלום אסורים^ז. מי שהיה לו רחיים
 לחוד או רכב לחוד וכיוצא בזה אינו עובר
 בלאו זה, שהרי הלואה אינו עושה בו מלאכת
 אוכל נפש, והוה כמשכנו שבירי כלי, ואפילו
 קנה אחר כך החלק השני אינו עובר על
 הראשון שהרי כשמשכנו לא היה כלי אוכל
 נפש ואינו מצטרף, ואם החזירו לו מכאן
 ואילך עובר^ח. ונחלקו הפוסקים אי בערב
 מותר למשכון כלי אוכל נפש, אף שמותר
 למשכנו אבל שמא דוקא שאר כלים ולא כלי
 אוכל נפש^ט. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל
 זמן בזכרים ונקבות.

אומנות כגון זוג של מספרים שמסירים בהם
 השער של ראש ושל זקן, ופרות החורשות
 מותר למשכון^י. ורחיים ורכב שאמרו היינו
 רחיים של יד, אבל רחיים של מים או קיטור
 הם כקרקע ולא שייך בהו משכון^{יא}.

בשעת הלואה או מדעתו. ולא אסרה תורה
 אלא הבא למשכן שלא בשעת
 הלואה, אבל בשעת הלואה מותר למשכן כל
 כלים שבעולם דלא גרע ממכר שאין מונעין
 לו לאדם למכור כל מה שיש לו אם רוצה או
 ליתן הכל במתנה^ב. מסר לו מדעתו או לשליח
 בית דין כלים שעושים בהם אוכל נפש מותר
 לקחתם^ג.

שאר פרטים. היה לו חמישה כלי אוכל נפש

ד. ראה ב"מ קטו. ה. רמ"א חו"מ שם ס"ח. ו. שם ס"ו. ז. ראב"ד ומגיד משנה שם ה"א-ב. חו"מ שם ס"ו.
 וסמ"ע שם ס"ק י. ח. חו"מ שם ס"א. ט. שם ס"ט. י. עיין מנחת חינוך. יא. מנחת חינוך.

מצוה תקפד

שלא לקיץ סימני צרעת (לא תעשה ש"נ)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לקיץ ולתלש סימני טמאת הצרעת, שנאמר (דברים כד, ח) 'השמר בנגע הצרעת'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְצוֹת. דָּבָר מְשֻׁבָּל הוּא שָׂאִין רְאוּי לְאָדָם לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר מִשְׁפָּטֵי ה', וְהַקּוֹצֵץ סִימְנֵי צָרַעַת רוֹצֵחַ לְהַסְתִּיר בְּשֵׂתוֹ וְעֹנֵשׁוֹ, וְהַתּוֹרָה אִמְרָה יִפְרָסֶם צִעְרוֹ לְרַבִּים בְּדֵי שְׂיִבְקָשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁכֵּן אֵילָן שְׂמִשִּׁיר פְּרוֹתָיו סוֹקְרִין אוֹתוֹ בְּסִקְרָא וְטוֹעֲנִין בְּאֲבָנִים שְׂיִרְאוּ רַבִּים וַיִּבְקָשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים. וְכֹאֲשֶׁר יִקּוּץ בְּעֵנֶשׁ יִגְדִּיל עָלָיו הָעֵנֶשׁ, אֲלֵא יִקְבֵּל

משנה הלבות

אינו לוקה². התולש סימני טומאה עד שלא בא אצל כהן טהור, וכן אם תלש בימי הסגר, ועובר בלאו, ואם תלשן לאחר שהוחלט הרי זה מוחלט כמו שהיה, ואין לו טהרה עד שתפרח הצרעת בכולו, או עד שתתמעט בהרתו מכגריס³. מי שנקצצה בהרתו שלא בכונה הרי הוא טהור, קצצה בכונה אין לו טהרה עולמית⁴. התולש שערה אחת ונשרה השניה טהור, היו שלש תלש שנים ונשרה אחת הרי זה בטומאתו⁵.

שאר פרטים. וכן המגלח הנתק לוקה, ומותר למצורע לישא במוט על כתיפו שיש בה צרעת ולקשור הסיב על רגלו, ואם הלכו סימני טומאה ילכו, והוא שלא נתכוון לכך⁶. הקוצץ בהרתו של חבירו חייב, היו שניהם מזידיים והנקצץ סייע לוקין שניהם, אחד שוגג ואחד מזיד המזיד חייב והשוגג פטור,

תקפד) גדרי הלאו. התולש סימני טומאה (מד' מראות נגיעים או מבגדו או מביתו הראוי לסגור) כגון תולש שער לבן, בין שתלש כולו או מקצתו, או הכוה את המחיה כולה או מקצתה, וכן הקוצץ הנגע כולו מבשרו או מבגדו או מביתו, בין קודם שבא הכהן לטמאו, בין בתוך ימי הסגירו או בימי חלוטו, ואפילו לאחר הפיטור, הרי זה עובר בלא תעשה ואינו לוקה עליו עד שיועיל מעשיו, כיצד הרי שהיתה בהרת ובה שלש שערות לבנות ותלש אחת, כיוה מקצת המכוה ונשאר ממנה כעדשה, וכל כיוצא בזה שמיעט הצרעת אבל נשאר עליו עדיין שיעור טומאה, אינו לוקה מדאורייתא דהרי לא הועילו מעשיו לטהרו ומכין אותו מרדות⁸.

אי הועיל. התולש את הנגע כל זמן שלא היה סימן טומאה דלא אהני מעשיו נמי

תקפד) א. רמב"ם הל' טומאת צרעת פ"י ה"א. **ב.** עיין משנה למלך שם. מנחת חינוך. **ג.** רמב"ם שם ה"ב. **ד.** שם ה"ג. **ה.** שם ה"ד. **ו.** שם ה"א.

הַיְסוּרִים וַיִּסְבֵּל הַצַּעַר וְהַכְּלִימָה לְכַפֶּרָה, וַיִּתְפַּלֵּל לְיוֹצֵר כֹּל יִתְפַּרֵּךְ שְׁמוֹ לְרַפְּאוֹתוֹ מִחֵץ מִפְתּוֹ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שמד). עוֹד טַעַם יִישׁ בְּזֶה שְׁלֹא יִחְשַׁב הָאָדָם שְׂיִהֵא עֲנִין הַכֹּהֵן כְּדִין הָרוֹפְאִים, שְׂאֵם הָיִיתָ שְׂיִהֵיהָ תוֹעֵלֶת לְבְנֵי אָדָם בְּשִׁמִּירַת עֲצָמָם לֹא יִתְחַיְבוּ בְּנֵי אָדָם לְשִׁמְעַ אֲלֵיהֶם וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יִוְרוּ אוֹתָם אִם לֹא יִרְצוּ, וַיִּהְיֶה הַכֹּל תְּלוּי בְּרִצּוֹן הַמְּצַטְעֵר, וְאִם רוֹצֵה לְהַפֵּר עֲצָתָם הָרְשׁוּת בִּידוֹ וְלֹא יֵהָא מְחַיֵּב בְּעִשְׂיָתוֹ כְּחַיִּיב שְׂאֵר הַמְּצוֹת, וְלִפְיֹכֶךָ בְּאֵת הָאֲזוּהָרָה 'הַשְּׁמֵר בְּנִגְעַ הַצָּרְעַת' שֶׁהוּא מְחַיֵּב לְבֹא אֶל הַכֹּהֵן וְלִגְלוֹתוֹ אֵלָיו בְּאֵמֶת וּבְתַמִּים עַד שְׂיִרְפָּאוֹהוּ ה' (אברבנאל דברים כד, ח-ט).

מצות כב. שבת קכ"ב: נגעים פרק ז, רמב"ם הל' טומאת צרעת פ"י, ספר המצוות לא תעשה ש"ח, סמ"ג לאוין שס"ג.

מצוה תקפה

לֹא תִבֵּא אֶל בֵּיתוֹ לְעֵבֶט עֲבָטוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁנ"א)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִמְשֹׁכַן הַלְוִי אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵיתוֹ אוּ בְּחוּץ בְּזוֹעַ אֶלָּא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ בֵּית דִּין, שְׁנַאֲמַר (דברים כד, י) 'לֹא תִבֵּא אֶל בֵּיתוֹ לְעֵבֶט עֲבָטוֹ'.

משנה הלבנת

תקפה) גדרי האיסור. מלוה שבא למשכן ללוה שלא בשעת הלוואה לא ימשכנו הוא בעצמו, ואם משכנו בעצמו עובר בלאו, אלא בית דין שולחים שלוחם, אסור למלוה או שליח בית דין ליכנס לביתו של לווה למשכנו, ואפילו אם ביקש המלוה ליכנס לבית הלוה ולכתוב כל מה שבביתו אין בית דין נזקקין לו ליכנס כלל, אלא אם ימצא

אחד מתכין ואחד אינו מתכין, המתכין חייב ושאינו מתכין פטור¹. ערל שהיה בהרתו על ערלתו מותר לו למול דאתי עשה ודחי לא תעשה דצרעת², ומיהו לא יתכין לקוץ הבהרת³. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שמי שנצטרע ומכיר בסימני צרעת ועובר ותלשם חייב מלקות אפילו בזמן הזה.

ז. משנה למלך שם. ועיין מנחת חינוך. ח. רמב"ם שם ה"ה. ט. מנחת חינוך.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַתּוֹרָה חָסָה עַל בְּשָׂתוֹ שֶׁל לֹוֶה, וּכְשֶׁאֲחֵרִים
 מְחַפְּשִׁין בְּכָלֵי בֵּיתוֹ הוּא מִתְבַּיֵּשׁ בּוֹ, וְעוֹד שֶׁלֹּא יָבֵא לְיָדֵי
 מְרִיבָה וּרְצִיחָה (רבינו בחיי דברים שם), וְאָף עַל פִּי שֶׁעֵבֵד לֹוֶה לְאִישׁ מִלֹוֶה², לֹא
 יֵהְיוּ בְּנֵי אָדָם כְּהַפְקָר, וְיִרְבֶּה הַחֲמָס שֶׁהַגְּדוֹל יֵהְיֶה בּוֹלֵעַ הַקְּטָן וַיִּמְשָׁכֵן
 אוֹתוֹ בְּזָרוּעַ מִבְּלֵי פֶחַד, וְהַקְּטָן לֹא יוּכַל לְקַחַת דִּינּוֹ מִהַגְּדוֹל מִפְּחָדוֹ מֵאֲלוֹ
 לְמַעַלְתּוֹ (חינוך. ועיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שמה), וְעַל בֶּן הַשְּׂוֵה הַכְּתוּב
 בְּיַנְיָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ הַכֹּל עַל פִּי בֵּית דִּין וְכֹזֵב יֵהְיֶה מִתְקַן יָשׁוּב הָעוֹלָם (חינוך).
 גַּם כִּי יֵרָאֶה דְבָר יָקָר אֲצֵל הָעָנִי וַיִּלְךָ וַיִּלְוֶנוּ מִמּוֹן בְּשַׁעַת דְּחָקוֹ כְּדֵי שִׁיקַח
 מִמֶּנּוּ הַדָּבָר. וּמִזֶּה הַטַּעַם מִתָּר לָבֵא לְבֵית הָעָרֵב, הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עָלוֹ
 הַשָּׁלוֹם (משלי ב, טו) 'לִקַּח בְּגָדוֹ כִּי עָרֵב זָר', וְהֵיךְ רָאוּי יוֹתֵר לְמִשְׁכֵּן הַלֹוֶה
 שֶׁאֲכָל וּבִבּוֹ הַכֶּסֶף יוֹתֵר מִהָעָרֵב לֹא בָּאוּ לִידּוֹ הַמְּעוֹת, וְהַטַּעַם בָּזֶה שֶׁהַלֹוֶה
 לֹוֶה מִתּוֹךְ דִּחַק וְהָעָרֵב נִכְנָס מִתּוֹךְ הַשְּׁפַע, לְכַד הַתּוֹרָה הַתִּירָה לְמִשְׁכֵּן

משנה הלכות

במעותיו, אבל כשהגיע זמן הפרעון ובא
 לגבות חובו וזה אינו רוצה לפרעו והוא
 בחזקה שיש לו מטלטלין ומבריח, שליח בית
 דין נכנס לביתו למשכנו ויפרע לזה חובו,
 שפריעת בעל חוב מצוה ומכין אותו עד
 שתצא נפשו כדי לקיימה, ואין כופין אותו
 להשכיר עצמו ולא לעשות שום מלאכה כדי
 לפרוע, ואפילו כתב לו בשטר שיתפוש הלוה
 גופו אינו כלום.¹ נשבע להיות חבוש עד
 שישלם, יש אומרים דצריך לקיים שבועתו.¹
פריעת בעל חוב מצוה. ועיין גליוני הש"ס
 בכתובות (פו.) דפשיטא ליה דפריעת
 בעל חוב לא הוה אלא מצוה דרבנן, ופלא

לו דבר בחוץ יקחנו, ויש לשליח בית דין
 ליקח המשכון מיד הלוה בזרוע ונותנו
 מלוה.²

אופנים שמותר לכפותו. במה דברים
 אמורים שאסור למשכנו וליכנס
 לביתו אפילו שליח בית דין ללוה, אבל מותר
 למשכן לערב וליכנס לבית הערב ליטול
 משכון בזרוע, ויש אומרים דבכלי אוכל אין
 חילוק בין ערב ללוה, וכן ערב קבלן הרי הוא
 כלוה, מי שיש לו שכר אצל חבירו בין שכר
 עצמו או בהמתו או כליו או שכר ביתו, מותר
 למשכנו, ואם זקפן עליו במלוה אסור.³ יש מי
 שאומר דכל זה כשבא למשכנו להיות בטוח

תקפה) א. ע"ע שפתי כהן (צפת) דברים שם. **ב.** משלי כב, ז. **ג.** עיין ב"מ קטו. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"ז.
 ד. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ סי' צ"ז ס" ה. רמב"ם שם ה"ז. חו"מ שם סי' ד. ו. חו"מ שם סט"ו. ז. שם ברמ"א.

הָעֶרֶב וְלֹא הַלְלוּהָ (רבינו בחיי שם). עוֹד יֵשׁ טַעַם שֶׁלֹּא יָבֵא אֶל בֵּית הַלְלוּהָ בִּי אוֹלֵי יָקַח מִמֶּנּוּ הַדְּבָר הַיּוֹתֵר צָרִיךְ אֵלָיו, וְכַשֵּׁי־עַמּוּד בַּחוּץ יוֹצֵיא לֹ הַיִּשָּׂר בְּעֵינָיו וַיִּתְּנֵהוּ לוֹ (אברבנאל דברים שם).

ב"מ קיג: קטו. רמב"ם הל' מלואה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רע"ט, סמ"ג לאוין קפ"ו, סמ"ק סי' רס"ו, הושע משפט סי' צ"ו.

מצוה תקפו

לֹא תִשְׁכַּב בְּעַבְטָאוֹ (לא תעשה שנ"ב)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְמַנַּע הַמְּשָׁכּוֹן מִבְּעַלְיוֹ בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ אֵלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, יב) 'לֹא תִשְׁכַּב בְּעַבְטָאוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמְּצוּהָ. אָמְרָה תוֹרָה (שם) 'כִּי אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בְּעַבְטָאוֹ', אֲלֵא 'הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹטָא כְּבוֹא הַשְּׁמֵשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ' (שם, יג), וְאִם לֹא תִשְׁיָכְנוּ לוֹ בְּמָה יִשְׁכַּב, וְאִם תִּשְׁיָכְנוּ לוֹ יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ, שֶׁכָּבֵד קָנָה הַמְּלוּהָ הַמְּשָׁכּוֹן וְלֹהֲכֵי מִתְּבַרְךָ. וְרָצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת

משנה הלכות

המשכון שלא בשעת הלואה מצות עשה להחזיר המשכון ללוה אם עני הוא וצריך לו להשתמש בו, ואפילו עשיר בקרקעות ואין לו מטלטלין כאלו שמשכן וצריך להם מצוה להשיב לו, וכשיעבור זמן הצריך להם יחזירם למלוה, משכן לו כסות יום מחזיקו כל הלילה, וכן בכסות לילה, וכן המחרישה וכיוצא בו, לא החזיר לו עבר בלאו זה ועשה, אם כן מה מועיל לו המשכון כדי שלא ישמט החוב בשביעית ולא יעשה מטלטלים אצל בנו, דמטלטלי דיתמי לא משעבדי למלוה, אלא יפרע מהמשכון אחר שמת הלוה, וכל זה

שלא הרגיש השר בדברי רש"י שם (פו. ד"ה פריעת בע"ח מצוה) ושאר פוסקים דהוה דאורייתא, ועיין משנה הלכות כתובות (סי' רכ"ב) מה שהארכתי בזה". ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר עליו אין לוקין אותו מפני שנתן להישבון.

תקפו) גדרי הלאו. הממשכן את חבירו שלא בשעת הלואה, הן על פי בית דין בהיתר המבואר לעיל (מצוה תקפ"ה) והן בזרוע, או שנתן לו הלוה מדעתו, כל שקבל

אֶת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מִצְוָה זוֹ כְּאֶמְרָם (ויק"ר לה, ח) 'יֹוֹתֵר מִמָּה שֶׁהַבַּעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה עִם הָעֲנִי הָעֲנִי עוֹשֶׂה עִמּוֹ' (עיין אלשיך דברים כד, ה-טז). וְנִקְרָא עָנִי לָזֶה כְּשֵׁאִין לוֹ עֲבוֹט אַחֵר כִּיּוֹצֵא בּוֹ, הָאֵל אֱלוֹ הָיוּ לוֹ שְׁנֵי כְּלִים מְאוֹתוֹ מִיַּן נוֹטֵל אֶחָד וּמְחִזִּיר אֶחָד, בֵּין שֶׁהוּא עָנִי אוֹ עֹשֶׂיר בְּנִכְסִים רַבִּים, וְאִפְלוּ עָמַד אֶצְלוֹ שְׁנַיִם רַבּוֹת חֵיב הוּא לְהַחֲזִיר לְעוֹלָם, מְחִזִּיר וְנוֹטֵל וּמְחִזִּיר עַד שֶׁיִּחְלִיטוּהוּ לוֹ בֵּית דִּין. וְאִינוּ חֵיב לְהַחֲזִיר אֶלָּא כְּסוֹת יוֹם אוֹ כְּסוֹת לַיְלָה" אוֹ כְּלִים שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ אֶכָּל נֶפֶשׁ, וְשֶׁאֵר כְּלִים אִינוּ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר אַף עַל פִּי שֶׁצָּרִיךְ לָהֶם.

ב"מ קיג. רמב"ם הל' מלוה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה ר"מ ומצוות עשה קצ"ט, סמ"ג לאוין קפ"ז ועשיון צ"ד, סמ"ק רס"ז, חושן משפט סי' צ"ז.

מצוה תקפז

לְהָשִׁיב הַמְשֻׁבּוֹן לְבַעְלָיו (מצות עשה רל"ה)

צְנוּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהָשִׁיב הַמְשֻׁבּוֹן לְבַעְלָיו בְּעֵת שֶׁיִּצְטָרְכוּ אֱלֹוֵי שְׁנַאֲמָר (דברים כד, יג) 'הָשִׁיב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשְּׁמַשׁ'.

משנה הלכות

חולקים². ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר וממשכן את העני דבר שהוא צריך לו ולא החזירו לו בזמנו עובר בלאו זה, ואינו לוקה, ועובר עוד משום 'לא תבוא אל ביתו' (דברים כד, י), ומשום 'השב תשיב לו את העבוט' (שם, יג), ומשום 'לא תשכב בעבוטו' (שם, יב).³

תקפז) גדרי המצוה. מצות עשה על המלוה להשיב המשכון שמשכן את

כשמשכנו שלא בשעת הלואה, משכנו בשעת הלואה אינו חייב להחזיר לו.⁴

יורשים וערבים. מת הלוח והניח יורשים אינו חייב להחזיר להם המשכון דאמרינן 'לו' ולא ליורש, מת המלוה הבנים חייבים להחזיר.⁵ הממשכן לערב, והממשכן בשכר וכל אלו שממשכנין בעל כרחו של לוח ונכנסין לביתו, עיין מה שכתבנו לעיל (מצוה תקפ"ה), יש אומרים דאינם עוברים, ויש

ט. ב"מ קיג. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"ו. י. רמב"ם שם. יא. ב"מ שם. יב. שם קיג: **תקפז** א. רמב"ם שם ה"ה. חו"מ סי' צ"ז סט"ז וס"כ. ב. רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם סי"ט. וסמ"ע ס"ק ל"ג. ג. מנחת חינוך בשם טור. ד. רמב"ם שם ה"ה. חינוך.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מה שפארנו במצות הקודמות. והתורה אמרה (שם) וישכב בשלמתו וברכך, ברכה זו למה, אמרו חז"ל (ב"מ פב.) 'אמר רבי יצחק מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר (שם) 'ולך תהיה צדקה', אם אינו קונה משכון צדקה מנין, כלומר שהרי לא נתן לו כלום ואם כן למה חשבו הפתויב לצדקה שנתן לו, 'אלא מפאן שבעל חוב קונה משכון'. וכיון שפמיד שקבל המשכון קנאו והרי הוא שלו, אלא שהתורה צותה לו להשיבו לו בתורת צדקה כדרך שנותן לעני, שהרי אין לו במה לשכב ולכן יש לו צדקה. ואמרה תורה 'וברכך' מלמד שמצוה לברכך, ואם לא ברכך יכול לא תהיה מברך, תלמוד לומר 'ולך תהיה צדקה' מכל מקום (עיי' מעמי מצות (ל"מ הבבלי) מצות עשה רלו). ועל דרך הרמזו פי נפשו של אדם ממשכנת ביד ה' עיפה ויגעה, שנאמר (תהלים לא, ו) 'בידך אפקיד רוחי, ומחזירה בברך

משנה הלכות

וצריך להם חייב להחזיר, היה עני כשמשכנו והעשיר ויש לו עכשיו אינו חייב להחזיר, כללו של דבר הכל הולך אחר הנצרך. גיזבר של הקדש או של עניים הממשכן לצדקה או להקדש אין צריך להחזיר. כשמחזיר המשכון צריך להחזירו בעדים ולהתרות בו אל תחזירו לי אלא בפני עדים, שאם לא כן היה נאמן לומר החזרתי או פרעתי במיגו דהחזרתי.^ה

סדר גביית החוב ממטלטלין. הגיע זמן פרעון ובא לגבות חובו אומרים ללוח הבא כל המטלטלים שיש לך ולא תניח אפילו מחט אחת ואפילו כלי אוכל נפש, ונותנין ללוח מהכל מזון שלשים יום וכסות הראויה לו לייב חודש ומיטה לישב עליה ומיטה

ללוח אחר הלואה כשאינו לו מטלטלין אחרים להשתמש בהם, ומשיב לו את הכר בלילה ואת המחרישה ביום, וכן מחזיר לו כלי אומנות ביום וכל כיוצא בזה, היה לו שנים נוטל אחד ומחזיר אחד, ומחזירו עד עולם, היה הכלי מדברים שאינו צריך להם ואינו מניחים אותה ללוח הרי זה מניחו אצלו עד ל' יום, ומל' יום ואילך מוכרו בבית דין, מת הלוח אינו מחזיר עוד וגובה ממנו חוב ואם מת הלוח אחר שהשיב המשכון לבניו שומטו מהם ואינו מחזיר.^ה

פרטי דינים. ואפילו עשיר הרבה בקרקעות ושאר דברים אבל אין לו מטלטלין אלו מצוה להחזיר. היה לו מטלטלין הרבה כשמשכן והעני ועכשיו אין לו מאותן כלום

תקפז) א. רמב"ם שם ה"ה-ו. חו"מ סי' צ"ז ס"ז-יז-יח-יט. ב. חו"מ שם ס"כ. ג. מנחת חינוך מצוה תקפ"ו. ד. חו"מ שם ס"ב. ה. שם סכ"א.

חֲדָשָׁה, וְזֶה שְׁפָתוֹב (איכה ג, כג) 'חֲדָשִׁים לְפָקְרִים רַבָּה אֱמוּנָתְךָ', נֶאֱמָן לְהַשִּׁיבָה (עיין מעמי מצות שם. ועיין שם לא תעשה שמו), וְכִלֵּי יוֹם בְּיוֹם וְכִלֵּי לַיְלָה בְּלַיְלָה, וּמִטַּעַם זֶה אֵין לִישָׁן בְּיוֹם כִּי אִם לְהַעֲוֹסְקִין בַּתּוֹרָה בְּלַיְלָה וּמִתְפָּכִין לַיְלָה לְיוֹם.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקפח

בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ (מצות עשה רל"ז)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתֵת שְׂכָר שְׂכִיר בְּיוֹמוֹ וְלֹא יֵאָחַר אוֹתוֹ לְיוֹם אַחֵר, שְׁנֵאָמַר (דברים כד, טו) 'בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שֶׁהַתּוֹרָה חָסָה עַל הָעֲנִי 'כִּי עֲנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נִשְׂא אֶת נַפְשׁוֹ' (שם), וְאָמְרוּ רַז"ל (עיין זוה"ק ח"ג פת.) "פְּקֻדוֹנָא דְמְמוֹנָא לֹא בְּעֵינָא וְכֹל שְׂכֹן פְּקֻדוֹנָא דִּנְפְשָׁא', וְהֵאֵי שֶׁהַשְּׂכִיר עֲצָמוֹ סָפֵן נַפְשׁוֹ בְּעֵבוֹר מְזוֹנוֹ (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רלח), דְּעָלָה בְּכַפְּשׁ וְנִתְלָה בְּאֵילָן

משנה הלכות

שהם כשאר נכסיו שבעל חוב גובה מהם חובו, והוא הדין למקומות בית הכנסת.¹ ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תקפח) על איזה שכר עובר. מצוה עשה מן התורה לשלם שכר השכיר בזמנו, אחד שכר אדם ואחד שכר בהמה או כלים.² ובשכר קרקעות נחלקו הפוסקים אי בכלל המצוה.³ וכן בשכר דירה כתבו

וצרכי המיטה הראויים לו לישן עליהם, ואם היה עני מיטה ומפץ לישן עליו, ואין גותנין כלים כאלו לאשתו ובניו אע"פ שהם קטנים, וחייב הבעל לזונם, מכל מקום אין על הבעל חוב חיוב לפרנסם, ונותנין לו סנדליו ותפיליו, היה אומן גותנין לו שני כלי אומנתו מכל מין ומין, וימכרו שאר המטלטלים כולם בבית דין ויתנו לבעל חוב, ואפילו אם הוא תלמיד חכם אין מניחין לו ספריו ואפילו ספרי תורה

1. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"ה. 2. רמב"ם שם פ"א ה"ז. חו"מ שם סכ"ג. **תקפח) א.** 'והיינו דהוה רב המנונא עביד, כד הוה ההוא אגיר מסתלק מעבידתיה, הוה יהיב ליה אגריה, ואמור ליה טול נפשך דאפקידת בידיא טול פקדונך. ואפילו אמר יאה בידך, דאנא בעינא לסלקא אגרי, לא הוה בעי, אמר פקדונא דגופך לא אתחזי לאתפקדא בידי, כל שכן פקדונא דנפשא' וכו'. 3. רמב"ם הל' שכירות פ"א ה"א. חו"מ סי' של"ט ס"א. ג. חו"מ שם.

וְכִי־יֵצֵא בָּזֶה מִמְּלָאכֹתַי, וְהִמְעַכְבֵּב שְׂכִירוֹתוֹ כְּמַעֲכָב נַפְשׁוֹ, וְכִי־יִזְכֹּן שְׂמַעְכָּב נַפְשׁוֹ מֵת הוּא, וּמִכָּאֵן אָמְרוּ (גדרים סד): דְּעֵנִי חָשׁוּב כְּמֵת. וְאִם לְפַעְמִים הַשְׂכִּיר עֲצָמוֹ בְּמִלְאכְתּוֹ לְכַדֵּי שְׂבָעוֹ, וּמִן הַשְׂכָּר הַזֶּה יִקְנֶה מָה שְּׂיֵאכְלוּ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו בְּלֵילָה, וְאִם לֹא יִתֵּן שְׂכָרוֹ לֹא יֵאכְלוּ וְלֹא יִתְפָּרְסוּ וְאִין לָהֶם בְּמֵי לְבַטַח (עיין רמב"ן דברים שם). וְהָיָה כִּי יֵחֵם לְבוֹ עַל אִשְׁתּוֹ כְּגֹפוֹ וּבָנָיו יוֹצֵאֵי יָרְכוּ 'וּקְרָא עֲלֵיךְ אֵל ה' וְהָיָה בְּךָ חֶטָּא' (דברים שם), וְסִמוּךְ לָהּ (שם, טז) 'לֹא יָמוּתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים', שְׁעַל יְדֵי בָנִים שָׁל זֶה אִם לֹא תִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ נִתְחַיְבַת

משנה הלכות

לענין זה וחייב לשלמו ביומו, ומיהו כל זמן שהחפץ ביד האומן אינו עובר, נתנו לו אפילו בחצי היום כיון ששקעה עליו החמה עבר^א.

גר תושב. גר תושב שקיבל עליו ז' מצוות בני נח יש בו משום 'ביומו תתן שכרו'^ב, והטעם הוא כמו שדרשו (ב"מ קיא): בפסוק (דברים שם יד) "מאחריך פרט לאחרים (כלומר גויים) 'גר' זה גר צדק, 'בשעריך' זה אוכל גבילות'. ועיין לעיל במצוה ר"ל קצת דינים השייכים לכאן ותלמדם משם.

במקום הפסד. מי שאינו יכול לפרוע בו ביום כי אם שיאבד ממון הרבה משלו אינו חייב לשלם ביומו^ג. ולכאורה לפי מה דקיימא לן צריך לפזר כל ממונו שלא לעבור על לאו, ואם כן הכא אמאי בשביל שלא יאבד מעות שלו יכול לעבור, ויש לומר לפי מה שכתב החוות יאיר (סוף סי' קל"ט) דבלאו שאין בו מעשה אינו מחויב לבזבז כל

הפוסקים דתלוי במחלקות הפוסקים בתלוש ולבסוף חברו אי דינו כתלוש או כמחובר לענין שבועה^ד.

זמן תשלומין. ואיזהו זמן התשלומין, שכיר יום גובה כל הלילה ובבוקר עובר בבל תלן, שכיר לילה זמנו ליתנו כל היום ובערב עובר משום 'ביומו תתן שכרו'. פועלים דידן שאין עושין מלאכה עד הלילה כיון ששקעה עליהם חמה עובר משום 'ביומו תתן שכרו'. שכר שעות אם כלו ביום תשלומיו כל היום, כלו בלילה תשלומו כל הלילה^ה. שכר שבת שכר חודש שכר שנה שכר שבוע (שמיטה) יצא ביום גובה כל אותו היום, בלילה גובה כל אותו הלילה^ו. השוכר בערב שבת ונדחה לפרוע עד לאחר השבת בשביל השבת אינו עובר עוד מדאורייתא שהרי נדחה ביומו משום שבת, ומיהו חייב מדבריהם משום 'אל תאמר לך ושוב למחר'. וקבלנות כשכירות

ד. ראה ב"מ קיב. ה. עיין חו"מ סי' של"ט וקצות החושן שם ס"ק א. ו. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"ג.
ז. רמ"א שם. ח. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ד. ט. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ה. י. ע"פ משלי ג, כה. עיין ב"מ ק: חינוך כאן. ועיין מנחת חינוך סוף מצוה ר"ל. יא. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ו. יב. רמב"ם שם ה"א. יג. חינוך.

מִיִּתָּהּ בְּשִׁבִיל בְּנֵינוּ (אברבנאל דברים כד, י-כב)^י. וְעַל הַדָּךְ הֶרְמוּ כִּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הֵם כְּמִנְיֵן יְמוֹת הַחֲמָה^י, וְאָדָם שְׁכִיר יוֹם צָרִיךְ לָתֵת בְּכָל יוֹם חֶקוֹ בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְאִם לֹא יָבֵא הַיּוֹם צוֹעֵק וְתוֹבֵעַ חֶקוֹ וְעֵלְבוֹנוֹ, וְלִכֵּן 'בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׁכָרוֹ' (טעמי מצות שם)^י. וְעַיִן לְעֵיל מִצְוָה ר"ל.

ב"מ קיא: רמב"ם הל' שכירות פי"א, ספר המצוות מצות עשה ר', סמ"ג עשין צ', סמ"ק סי' רנ"ג, יראים רס"ד, חושן משפט סי' שצ"ט.

מִצְוָה תַקְפֵּט

שְׁלֹא לְקַבֵּל עֵדוֹת מִקְרוֹבִים (לא תַעֲשֶׂה שְׁנֵי)

הַזֹּהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְקַבֵּל עֵדוֹת קְרוֹבִים כָּלֵל בֵּין לְזִכּוֹת וּבֵין לְחֻבָּה, שְׁנֵיאָמַר (דברים כד, טז) 'לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בְּנֵים' וְגו'.

משנה הלכות

הרמב"ם^י דמהתורה לא נפסלו אלא קרובים משפחת האב בלבד, והם האב עם הבן, וכן עם בן הבן, והאחים מן האב, ובניהם זה עם זה, והדוד עם בן אחיו, וכל שאר הקרובים מן האם או מצד אישות הם מדברי סופרים, ודעת גדולי הפוסקים דגם קרובי האם פסולים דאורייתא ועיין בחושן משפט^י. ופסול עדות קרובים גזירת הכתוב הוא^י, כן כתבו רוב הפוסקים (ואל תתמה ממה שכתבנו טעם בזה, כי כל מה שאתה יכול ליתן טעם תן). ובירושלמי (סנהדרין פ"ג ה"ט) כתבו הטעם דפסול הקירבה הוא משום שאם יזומו האחד יתחייב השני מחמת קרובו, ופסקו כן הרי"ף והרא"ש, ועיין ר"ן בכתובות

ממונו^י, ואם כן אתי שפיר דאינו צריך, שוב נזכרתי דקושיא זו הוקשה במוצל מאש (סי' מ"ה), ועיין בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' י"ז) שתירץ כן, ועוד תירץ דלא אמרינן דצריך לפזר כל מעותיו בשביל לא תעשה בשביל חוסר ממון חבירו, ורק באיסורים עיין שם, ודבריו הקדושים נכונים. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תקפט) גדרי האיסור. אסור לקבל עדות קרובים בין שהעדים קרובים זה לזה ובין שהעדים קרובים לבעלי דין או לדיינים שדנין אותן^י, ובנים שאמרה תורה לאו דוקא אלא הוא הדין שאר קרובים. ודעת

י. ד. שפתי כהן (צפת) דברים כד, טו. ע"פ הוזה"ק ח"ג פה. טו. ראה מכות כג: 'שלוש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה'. טז. עיין שפתי כהן שם. יז. וכן כתב הפרי מגדים או"ח סי' תרנ"ו. **תקפט) א.** רמב"ם הל' עדות פי"ג ה"א. חו"מ סי' ל"ג ס"א-ב וסי"ז. ב. שם. ג. סי' ל"ג ס"ב ברמ"א. ושי"ך שם ס"ק א. ופחי תשובה שם ס"ק ג. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ל"א. ד. רמב"ם שם הט"ו. חו"מ שם ס"י.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. אָמְרוּ בִירוּשָׁלַיִם (פְּנֵה־רֵוִן פ"ג ה"ט) דְקָרֹבִין פְּסוּלִין לְהַעֲדִי מִשּׁוּם דְאִין יְכוּלִים לְהַזְמִם וּלְחַיֵּב אֶחָד בְּשִׁבִיל קְרוֹבוֹ, וְאִמְרִינָן בְּגִמְרָא (פְּנֵה־רֵוִן כח.) 'בָּנִים לְעֵלְמָא מְנַלְן (דְּפְסוּלִין לְהַעֲדִי), אָמַר רַמִּי בַר חֲמָא סְבָרָא הוּא פְּדִתְנִיא אִין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זִמְמִין עַד שְׂיִזְמוּ שְׁנֵיהֶם, וְאִי סְלָקָא דְעֵתָךְ בָּנִים לְעֵלְמָא כְּשֵׁרִים נִמְצָא עַד זִמְמָא נִהְרַג בְּעֵדוּת אָחִיו, דְאִי לֹא דְאִסְהִיד הָאִי קְרוֹבוֹ בְּהֵדָה לֹא הָוּה מְקַטְל, נִמְצָא שְׁנֵי בָּנִים מִתִּים זֶה עַל עֵדוּת זֶה' (רש"י שם ד"ה בעדות). וְאִפְלוּ לְהַנִּי שִׁטוֹת דְלֹא קִיִּימָא לָן בִּירוּשָׁלַיִם בְּזֶה וּכְגִמְרָא דִילָן, יֵשׁ לִזְמַר הַטַּעַם לְפִי שְׁהַקְרוֹב הוּא כְּגִוּפוֹ מִמֶּשׁ וְאִין אָדָם מַעֲדִי עַל עֲצָמוֹ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שמו), וְרָצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת דִּין רַק בְּעֵדוּת שְׁלֹא יִפְלֵ שׁוּם חֲשָׁד וְנִגְיָעָה, לֹא כֵן קְרוֹבִיו שְׁהוּא בְּשָׂרוֹ וְנִפְשׁוֹ (אור המצות (לאנגר) ח"ד מצוה רפו). וְעַל דְּרַךְ הַסּוּד 'לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים', כְּלִזְמַר שְׁלֹא יַעֲנִשׁוּ

משנה הלכות

בעליהן מעידין זה לזה, אבל ראשון בראשון או ראשון בשני אמרינן בהו תרי בעל כאשתו ואין מעידין, האיש עם אחותו ראשון בראשון, ובניהם שני בשני. וכל הפסולים מחמת קירבת נשותיהם, מתו נשותיהם אפילו הניחו בנים הרי זה נתרחק וכשר¹.

שאר פרטים. גרים אין להם קירבה דכקטן שנולד דמי². קהל שמינו עדים ותיקנו שלא ישוה שום עדות זולתם כשרים להעיד אפילו לקרוביהם, כיון שקיבלום עליהם. אבל מינוי סתם עדים בעיר אין כוונתם שיעידו לפסולים, וכן דיינים הממונים בעיר לא ידונו לקרוביהם, וכן נוהגין³. ואפילו התחיל

כ"ח, ובשו"ת שואל ומשיב מהדורא תנינא (סי' פ"ו), ובחידושי הארכתי בזה בס"ד⁴.

קירבה הפוסלת. ואלו הן הפסולין להעיד, האחין זה עם זה בין מן האב ובין מן האם הם ראשון בראשון, ובניהם זה עם זה הם שני בשני, ובני בניהם זה עם זה הם שלישי בשלישי, ולעולם שלישי בראשון כשר, ואין צריך לומר שלישי בשני, האב עם בנו כראשון בראשון, לפיכך האב עם בן בן בנו כשר שהוא שלישי בראשון, וכן הדרך בנקבות לענין כל אשה שאתה פסול לה להעיד, וכל אשה שאתה פסול לה אתה פסול לבעלה, שתי נשים שהם זו בזו שני בשני

ה. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רס"ג. ו. רמב"ם שם ה"ג-ד-ה-ו-ז. חו"מ שם ס"ב-ג-ד. ז. רמב"ם שם פ"ד ה"א. חו"מ שם ס"ב. ח. רמב"ם שם פ"ג ה"ב. חו"מ שם ס"א. ט. חו"מ שם ס"ח.

בְּעוֹלָם הַבָּא אִם יֵשׁ לָהֶם בְּנִים צְדִיקִים וּבָרָא מִזְכָּה אָבִיא, 'וּבָנִים לֹא
 וְיִמְתּוּ עַל אָבוֹת' אִם הֵם צְדִיקִים, דְּבַעֲזֵן אָבוֹת בְּנִים קְטַנִּים מִתִּים
 וּבְצַדִּיקָתָם לֹא יוֹמְתוּ (טעמי מצות שם).

ב"ק פח. סנהדרין כז: רמב"ם הל' עדות פ"ז, ספר המצוות לא תעשה רפ"ז, סמ"ג לאוין רמ"ו,
 סמ"ק סי' רל"ד, חושן משפט סי' ק"ג.

מצוה תקצ

לֹא תִּטֶּה מְשַׁפֵּט גֵּר (לא תעשה שנ"ד)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהַטּוֹת מְשַׁפֵּט גֵּר אוֹ יְתוֹם, שְׁנֵאמַר (דברים
 כד, יז) 'לֹא תִּטֶּה מְשַׁפֵּט גֵּר יְתוֹם'.

מִשְׁרֵי הַמִּצְוָה. בְּעֵנֵן הַטִּית מְשַׁפֵּט הַטַּעַם גְּלוּי הוּא, וְעֵינַי לְעִיל (מצוה
 רלג)^א. וּבָאָה הָאֲזִהָרָה מְכַפֶּלֶת בְּגֵר וְיְתוֹם לְפִי שְׁהֵם חֲלוּשֵׁי כַח
 מְדַבְּרִים וּמְעַנִּים יוֹתֵר מֵאַחֲרֵים, וְאִין מִי שְׁיָרִיב אֶת רִיבָם (טעמי מצות (לר"מ הבבלי)
 לא תעשה שמח). וְאֵל יַחֲשֹׁב הַשּׁוֹפֵט אַחַר שְׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ הוּא פּוֹקֵד עוֹן אָבוֹת
 עַל בְּנֵיהֶם, וּבָעִיר הַנִּדְחָת צְוָה לְהַמִּית הַבְּנִים עַל חַטָּא אָבוֹתָם, וְיַעֲשֶׂה כֵּן

משנה הלכות

יט, טו) שנאמרה בכל ישראל וגם הם בכלל,
 ואם היה הגר יתום עובר בשלשה לאוין
 שנאמר 'משפט גר יתום'^ב, ואינו לוקה מפני
 שאין בהם מעשה.

גר יתום. וכתב הרדב"ז ז"ל 'ואם תאמר למה
 לא מנה להו בג' לאוין במנין המצוות, ויש
 לומר ד'גר יתום' מחד קרא נפקא, ואם תאמר
 אם כן לא יהא עובר אלא אם כן יהיה גר
 יתום, אבל גר לבדו או יתום לבדו לא יעבור
 אלא במה שהוא כולל בכל ישראל, ויש לומר

בכשרות ונתחתן עמו קודם גמר דין פסול
 לגמור"^א. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים
 שעליהם לקבל עדות. ואין לוקין עליו שאין
 בו מעשה ויש ליזהר מאוד תחת החופות
 להזמין עדים שאינם קרובים.

תקצ) גדרי האיסורים. גר או יתום שבאו
 לדין עם בעל דין אחר, אסור לו
 לדיין להטות דינו, ואם הטו את דינו עובר
 בשני לאוין, אחת משום 'לא תטה משפט גר
 יתום' ואחת מ'לא תעשו עול במשפט' (ויקרא

י. סנהדרין קד. יא. רמב"ם שם פי"ד ה"ב. חו"מ שם סי"ג. ובתשובות חתם סופר סי' י"ז. תקצ) א. חינוך.
 ב. ע"פ דברים ה, ט. ג. רמב"ם הל' סנהרין פ"כ הי"ב.

גַּם הוּא וַיִּטֶּה מִשְׁפַּט הַיְתוּם וַיִּפְקֹד עֵזֶן אֲבוֹתָיו עָלָיו, וְכֵן בָּגַר שְׂאֵבוֹתָיו עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה וּמְשִׁיכִים בְּהַבְלִיָּהֶם יִטֶּה מִשְׁפַּט יוֹצְאֵי חֲלָצִיָּהֶם עֲלֵיהֶם, לְכֵן בָּא הַפְּתוּב בְּאַזְהָרָה מִיַּחַדָּת שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפַּט אֶלָּא בְּצַדֵּק יִשְׁפַּט אֶת עַמִּיתוֹ (עיין אור המצות (לאנגנר) ח"ד מצוה רפ. ועיין אברבנאל דברים כד, י-כב). וְהַטְּעֵנָה לְעִנְשָׁם בְּשִׁבִיל הָאֲבוֹת אֲדַרְבֵּה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹהֶבְכֶם בְּדַכְתִּיב (דברים י, יח) 'וְאֶהֱבֶה גַּר לְתַת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה', וְכֵן בְּיְתוּם מִבְּאֵר בְּקִרְא (שמות כב, כ) 'וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ' (עיין אור המצות שם), וְדַמְעָתְם מְצוּיָה בְּיוֹתֵר, וּכְשֶׁהֵם צוֹעְקִים נְעֻנִים עַל מַעֲנִיָּהֶם (מעמי מצות שם). גַּם אָמְרוּ 'לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט', בְּעֵת הַרִיב הַזֶּהָר בְּאֵלוֹ שֶׁלֹּא יִסְתַּתְמוּ טַעֲנוֹתֵיהֶם מִפְּנֵי שְׁפִלוּתָם וּפְתַח פִּיךָ לֹאֲלֵם בְּמִקוֹם הַרְּאוּי (ספורנו דברים כד, ז), וְעַל זֶה אָמְרוּי מוֹעֲנִין לִיתוּמִים.

ספרי פר' כי תצא עא, רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב, ספר המצוות לא תעשה ר"פ, סמ"ג לאוין ר"ז.

משנה הלכות

אינו חלש משאר בני אדם ולא גרע מגדול שנתגייר דלא אמרינן כקטן הוא כיון דבמציאות אינו חלש מאחרים אפילו לדעת המנחת חינוך. ויש להסתפק בקטן שנתגייר או שהטבילוהו בית דין, ולדעת הרבה שיטות אפילו נתגייר על ידי הוריו מכל מקום כשהגיע ל"ג שנים יכול למחות, והיטו בית דין דינו, ובשנת י"ג עשה מחאה ונעשה עכו"ם למפרע אי נעקר הלאו מהם, ואי נימא דאינם עוברים אם כן לאו זה ביתום הוה התראת ספק, וצריך עיון, ועיין בסמ"ג מצוה ר"ה, ולעיל מצוה רל"ג ובמה שכתבתי שם, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

דגרסינן בספרי (פר כי תצא עא) "לא תטה משפט גר יתום" מה אני צריך והלא כבר נאמר (דברים טז, יט) 'לא תטה משפט ולא תכיר פנים', מלמד שכל המטה דינו של גר עובר בשני לאוין, משמע דדרוש קרא הכי 'לא תטה משפט גר' אפילו שאינו יתום, ואם היה 'גר יתום' עובר בג' לאוין, דמשמע 'גר' ומשמע 'גר יתום'. יתום ישראל אינו עובר אלא בלאו הכולל של כל ישראל. והמנחת חינוך תמה דכל גר יתום הוא שהרי כקטן שנוול דמי, ותירץ דבקטנותו נקרא גר יתום, ובגדלותו נקרא גר. וצריך עיון דאפשר שמדבר היכא דנתגייר הוא והוריו עמו דמיקרי יתום בשביל זה, שהרי

מצוה תקצא

ולא תחבל בגדר אלמנה (לא תעשה שנ"ה)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא למשכן אלמנה בין עניה ובין עשירה, שנאמר (דברים כז, יז) 'לא תחבל בגדר אלמנה'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שָׁחַם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל בְּרִיּוֹתָיו וְצָנְנוּ לְחוּם וּלְרַחֵם עַל הָאֱלֻמָּנָה שְׁלֵפָה שָׁבוּר בְּקִרְבָּה (חינוך), וְכֵן דּוֹאֲגָת עַל פְּרִדַּת בַּעֲלָהּ וּמִכְפָּה עַל אֲבֵרְתָהּ, שָׁאֵם הָיָה חֵי הָיָה מְשֻׁמָּחָה וּמְפֻרְנָסָה וְרַב אֶת רִיבָהּ, וּבְאֱלֻמָּנָה כְּתִיב (שמות כב, כו) 'וְשִׁמְעֵתִי כִּי חֲנוּן אֲנִי', שֶׁהַנְּשֻׁמוֹת בָּאוֹת לְעוֹלָם זָכָר וּנְקֵבָה וּכְשֶׁנִּפְטָר יוֹשְׁבִים שְׁנֵיהֶם בְּגֵן עֵדֶן שֶׁל מִטָּה, שֶׁהַנְּשֻׁמָּה מִמֶּתֶנֶת לְחֻבְרָתָהּ בְּגֵן עֵדֶן וּמִתְעַנֶּגֶת עַל פְּרִדַּתָּהּ מִחֻבְרָתָהּ בְּזֶה הָעוֹלָם,

משנה הלכות

בהשגות¹. ומיהו עיין הסמ"ע² והש"ך³ ובקצות החושן⁴ מה שכתבו בשיטת הרמב"ם ז"ל ותמצית הדברים דהאי תשלומין לאו תיקון להלאו הוא, ועיין ביאור הגר"א שם⁵ ודו"ק.

בשעת הלואה. ומותר למשכנה בשעת הלואה, ולדעת הרמב"ם⁶ אפילו בשעת הלואה אסור ורבו עליו החולקים⁷. ומותר למשכן שאל על פי בית דין את מי שיש לו שכר אצלו בין שכר אדם או בהמה וכלים⁸.

באיזו אלמנה אסור. ודעת הסמ"ע⁹ דאלמנה לאו דוקא אלא הוא הדין גרושה, והט"ז¹⁰ הוסיף אפילו בתולה, והש"ך¹¹

תקצא) גדרי האיסור. אלמנה בין שהיא עניה ובין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה, ואם עבר ומשכנה עבר בלאו. ומה שאמרו 'בגד אלמנה' לאו דוקא אלא הוא הדין כל דבר שבעולם אסור למשכנה אלא שדיבר הכתוב בהווה. עבר וחבל חייב להחזיר, ואם תודה שחייבת בית דין מגביהין מכסותה אם יש לה, דלא אמרו אלא שלא לחבול אבל לא אמרו שלא להגבות, כפרה בממון תשבע, אבד המשכון או נשרף קודם שהחזירו לוקה¹².

מלקות. כך כתב הרמב"ם ז"ל¹³, ותמהו עליו הראשונים והאחרונים ז"ל כיון דאיתא בתשלומין האיך לוקה ומשלם, עיין

תקצא) א. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"א. חו"מ סי' צ"ז ס"ד. ב. שם. ג. שם ה"ב. ד. חו"מ שם ס"ק כ"ה. ה. שם ס"ק ד. ו. שם ס"ק ה. ז. חו"מ שם. ח. שם. ט. ראב"ד שם. י. עיין רמב"ם שם ה"ז. חו"מ שם. ועיין מנחת חינוך שדן בזה. יא. שם ס"ק כ"ב. יב. שם ס"ק א.

וּמִצְטַעֲרֵת הַנְּשֻׁמָּה בְּגֵן עֵדֶן עַל צַעַר חֲכָרְתָּהּ בְּזֶה הָעוֹלָם, כִּי הַמַּתִּים מִצְטַעֲרִים בְּצַעַר הַחַיִּים, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (דברים כו, ו) 'וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצָּרִים וְלֹא־בִתְיֻנוּ' מִכָּאן שְׁהָאֲבוֹת מִצְטַעֲרִים בְּקָבֶר בְּצַעַר הַחַיִּים, וְהַנְּשֻׁמָּה הִיא מִתְרַעֶמֶת לְיוֹצֵר כֹּל וְאוֹמֶרֶת לְפִי שְׁגֹרֶת דִּין אֶמֶת בֵּינִי וּבֵין בֵּית זִוְגֵי בָּאִים לְמִשְׁכָּנָהּ וּלְגִזְלָהּ, מִיַּד שׁוֹמֵעַ שֶׁנֶּאֱמָר 'וְשִׁמְעֵתִי כִּי חֲנוּן אָנִי' (טעמי מצות (לר"מ (הבבלי) לא תעשה שמט). עוֹד טַעַם אָמְרוּ (ב"מ קטו.) שְׁלֵא לְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רַע בְּשִׁכּוֹנָתָהּ, בְּבֹאוֹ בְּקָר וְעָרַב אַחַר הַמִּשְׁכָּן וְלִהְיִיבוּ (רש"י שם ד"ה משיאה), זוֹלַת כִּי אֶפְשָׁר שְׁיִבֹא לְיַד זְנוֹת בְּבֹאוֹ לְבֵיתָהּ יוֹם יוֹם פְּעַמִּים, וְסָחוֹר סָחוֹר אָמְרִינָן לְנִזְרָא" (עיין אברבנאל דברים כד, י-כב).

ב"מ קטו. רמב"ם הל' מלוה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רמ"א, סמ"ג לאוין קפ"ח, סמ"ק סי' רס"ח, חושן משפט סי' צ"ז.

מצוה תקצב

וְשִׁכַּחַתְּ עִמָּךְ (מצוה עשה רל"ז)

צָוָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִנִּיחַ עִמָּךְ הַשְּׁכַחָה, שֶׁנֶּאֱמָר (דברים כד, יט) 'וְשִׁכַּחַתְּ עִמָּךְ בְּשָׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ'.

משנה הלכות

לענין משכון^{טו}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תקצב) גדרי ושיעור המצוה. מצות עשה כשנשכח עומר בשדה בשעת הקצירה להניח לעניים^{טז}. שיעור העומר כל זמן שאין בו סאתים תבואה, יש בו סאתים אינו שכחה דזה גדיש ולא עומר, שכח שני עומרים אף על פי שהיו סאתים או יותר הוי

חולק דדוקא אלמנה וכן כתב התומים^{יז} ועיין באחרונים. אלמנה מן האירוסין בכלל הלאו^{יח}. אלמנה שנישאת לשני ואח"כ נתגרשה מן השני ויש לה דין גרושה, יש להסתפק אי עובר בה להפוסקים שאין גרושה בכלל זה. ספק אלמנה אסור למשכנה מספק, ואם היתה במקום שיש לה חזקת אשת איש וחזקת חי לבעל, כגון באופן שהבא עליה בחטאת, דין אשת איש לה גם

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְפִי שֶׁהֶעֱנִיִּים וְהֶאֱכִיזוּנִים בְּחֶטְאָם וְעִנְיֹתָם מְלַקְטִים
 בְּשִׁבְלִים אַחַר הַקּוֹצְרִים אַחַת וּשְׁתַּיִם, וְתוֹלֵן עֵינֵיהֶם עַל
 הַתְּבוּאוֹת, בְּרְאוֹתָם בְּעֵלֵי הַשְּׂדוֹת מֵאֲלָמִים אֲלָמִים בְּתוֹךְ הַשְּׂדֵה כְּבִרְכַּת
 הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם, וְחוֹשְׁבִים בְּלִבָּם לֵאמֹר מִי יִתֵּן וְהָיָה לִי בֵּן
 לְאַסָּף עֶמְרִים לְבִיתִי וּלְשִׁמְחָה בּוֹ בְּנֵי בֵּיתִי (הִינֹךְ), וְהֵם קוֹרְאִים תִּגְרַל עַל
 הָעֲשִׂירִים שֶׁפָּרְצוּ בְּאַרְצָן, וְהֵם חֹסְרִים מְכַל טוֹב רַעֲבִים גַּם צְמֵאִים, עַל בֵּן
 הָיָה מִחֹסְדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל בְּרִיּוֹתָיו לְמִלְאוֹת תַּאֲוָתוֹ זֹכֵר בְּשִׂיחָהּ מִקְרָה
 מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁיִּשְׁכַּחְהוּ בְּעַל הַשְּׂדֵה וַיִּזְכֶּה בּוֹ הֶעֱנִיִּים, וְתִתְקַרֵּר דַּעְתָּם שִׂיחָהּ
 לָהֶם לְאַכֹּל, וַיַּעֲשׂוּ שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִקְרְאוּ תִּגְרַל (טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות
 עשה רלט). וְהָיָה בְּזֶה תוֹעֵלַת לְבַעַל הַשְּׂדֵה שֶׁיִּקְנֶה בְּזֶה נֶפֶשׁ טוֹבָה מִמֵּדַת

משנה הלכות

הקוצר שהתחיל לקצור מראש השורה ושכח
 לפניו ולאחריו, של אחריו שכחה, ושלפניו
 אינו שכחה, זה הכלל כל שהוא בכל תשוב
 שכחה, וכל שאינו בכל תשוב אינו שכחה.¹
 שנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה זה
 פניו לצפון וזה לדרום ושכחו לפניהם
 ולאחריהם, שלפניהם שכחה מפני שכל אחד
 זה שלפניו הוא לאחוריו של חברו.²

באילנות. ויש דין שכחה בקמה ובאילנות,³
 וקמה שיש בה סאתים אינה
 שכחה פחות ממנה שכחה, אילן אחד או
 שנים אפילו היו בו כמה סאין פירות הרי זה
 שכחה, שכח שלשה אילנות אינו שכחה.⁴
 אילן שהוא ידוע ומפורסם במקומו, או מצד
 פירותיו או בשמו אינו שכחה מפני שהוא
 ידוע ומפורסם,⁵ ונוהג בזכרים ונקבות בזמן

שכחה כל זמן שאין באחד סאתים.⁶ שכחוהו
 פועלים ולא שכחו בעל השדה, שכחו בעל
 השדה ולא שכחוהו פועלים, שכחוהו אלו
 ואלו והיו שם אחרים עוברים ורואין אותן
 בעת ששכחוהו אינה שכחה, עד שישכח מכל
 האדם, עומר הטמון אם נשכח הוה שכחה.⁷
 היה בעל השדה בעיר ואמר יודע אני
 שהפועלים שכחו עומר במקום פלוני
 ושכחוהו הרי זה שכחה, ואם היה בשדה
 ואמר כן אינה שכחה, שכחוהו מעיקרו בשדה
 הוא שכחה, אבל בעיר אפילו זכור ולבסוף
 שכיח הרי זה שכחה.⁸

פרטי דינים. עמדו עניים בפניו או חיפוהו
 בקש, והוא זוכר את הקש או שהחזיק
 בו להוליכו בעיר והניחו בשדה ושכחו אינו
 שכחה.⁹ הניח שלשה עמרים אינם שכחה.¹⁰

ב. שם פ"ה ה"ח. ג. שם ה"א. ד. שם ה"ב. ה. שם ה"ג. ו. רמב"ם שם ה"ד. סמ"ג לאוין רפ"ח. ז. רמב"ם
 שם ה"י. ח. שם ה"א. ט. שם פ"א ה"ו. י. שם פ"ה הכ"ב. יא. שם הכ"ג.

הַנְּדִיבוֹת, וּבִרְכָה מֵהַעֲנִי שֶׁהֵנִיחַ לוֹ הָעֹמֵר, וְעַל בְּעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ טוֹב יְנוּחַ בְּרַפְתֵּהֶם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְעוֹלָם (עיין חינוך).

פאה פרק ו, כ"מ יא. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ה, ספר המצוות לא תעשה רי"ד ומצות עשה קכ"ב, סמ"ג לאוין רפ"ח עשין קנ"ח, יורה דעה סי' ש"ב.

מצוה תקצג

שְׁלֹא לְקַחַת עֹמֵר הַשְּׂכָחָה (לא תעשה שנ"ו)

הַזֹּהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְקַחַת עֹמֵר הַשְּׂכָחָה, שְׁנֵאמַר (דברים כד, יט) 'וְשָׁכַחַת עֹמֵר בְּשָׂדֶה לֹא תֵּשׁוּב לְקַחְתּוֹ'.

בְּמִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁנֵתְפָאֵר בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל"ה. וּלְפִי שֶׁהֵיכָר הָרַע מְעַכֵּב אֶת הָאָדָם מִלַּעֲשׂוֹת חֶסֶד, וְהָעֹמֵר אֵין מִי שְׂיִודַע אִם שָׁכַח שֵׁם אִו הֵנִיחוֹ בְּמִתְכַּוֵּן שְׁלֹא הָיָה שְׂכָחָה, וַיִּחְשַׁב בְּלִבּוֹ אַחֲזֹר וְאֶקְחֶנּוּ, וְהַזֹּהִיר הַכְּתוּב בְּלֹא 'לֹא תֵּשׁוּב לְקַחְתּוֹ', כִּי מֵאֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ

משנה הלכות

שדה לקצור אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני, אימתי בזמן שקיבלה ממנו ליקח בכל השדה כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו וכו', וכתב הרדב"ז 'והטעם כיון שיש לו חלק בקציר והעני מוזהר על שלו', ונראה דסבירא ליה דמקבל שדה לקצור יש לו חלק בקציר ונעשה שותף בהתבואה, ואפילו הכי חייבים בלקט שכחה ופאה, וצריך עיון.

הפטורים. קצרוהו עכו"ם או ליסטים או קרסמוהו גמלים פטור מן השכחה¹. עפו עמריו ברוח חזקה לתוך שדה חבירו ושכח שם אינו שכחה שנאמר 'בשדך'². וכתב המנחת חינוך לפי זה הקונה תבואה

ומקום שתרומות ומעשרות נוהגים, ועיין להלן במצוה תקצ"ג לזמן הזה.

תקצג) גדרי הלאו. השוכח עומר בשדה אסור לחזור אחריו ליקחנה, אלא יניחנה בשדה עד שיבואו עניים ויקחו לנפשם, חזר ולקח הרי זה עבר בלאו ואינו לוקה שהרי חייב להחזירו לעניים, ואם אי אפשר לקיימה ולהחזירה כגון שנאבד או נשרף לוקה, ועיין לעיל (מצוה תקצ"א)³.

שותפות. והמנחת חינוך נסתפק כאן בשדה השותפות אי שייך שכחה, וכתב 'הרמב"ם לא פירש דין זה, ולעניות דעתי נראה לדייק ממה שכתב הרמב"ם⁴ 'המקבל

תקצג) א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א ה"ה. **ב.** שם פ"י הט"ו. **ג.** שם. **ד.** שם פ"ב ה"ד. **ה.** שם פ"ה ה"ה.

הִיְתָה זֹאת לָךְ לְשִׁכַּח הָעֶמֶר 'לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ' (דברים שם), וְאִם לֹא תִנְיָחוּנוּ אֵתָהּ מִחֶסֶר לָךְ הַבְּרָכָה, לְבַד מִהָעֵנֶשׁ עַל בְּפוּל עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה (עֵינֵי טַעְמֵי מִצְוֹת (לר"מ הכבלי) לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁנִי). וְכִרְוֹר מִן הַשֶּׁכֶל שֶׁצָּרָךְ הָאָדָם לְקַבֵּעַ בְּנַפְשׁוֹ הַנְּדִיבוֹת וְהַרְחַמְנוֹת עַל הָעֵנִיִּים בְּכֹל מְקוֹם אֲשֶׁר נִפְנָה בְּקִצִיר וּבְכִצִיר, וְאֶפְלוּ בְּקַעְרָה אָמְרוּ חַז"ל (עירובין נג:). צָרִיךְ שְׂיָנִיחַ פֶּאֶה, וְלֹא יִהְיֶה רַעֲבָתָן (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה רמה). וְכִרְשׁ"י, "לְמַעַן יִבְרַכְךָ" אֵף עַל פִּי שָׂבָא לְיָדוֹ שְׂלֵא בְּמִתְבּוֹן אֱלֹא עַל יָדֵי שְׂכַחָה, עַל כָּל פְּנִיִּים יַעֲדָה לוֹ הַתּוֹרָה בְּרָכָה, 'קַל וְחֹמֶר לְעוֹשֵׂה בְּמִתְבּוֹן, אָמַר מַעֲתָה נִפְלָה סֵלַע מִיָּדוֹ וּמִצָּאָה עֵנִי וּנְתַפְרִינִם בּוֹ הוּא מִתְבַּרֵךְ עָלֶיךָ' (וכן הוא בספרי פר' כי תצא עג).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלכות

בזמן הזה להניח שכחה אפילו בארץ ישראל, ודחקו האחרונים לחפש טעם לדבר מאחר שהאידנא ברוך ה' רוב ישראל הם, וליכא משום טעמא שכתב הרמ"א (יו"ד סי' של"א) שיטלום עכו"ם, וקצת כתבו הטעם משום דהאידנא אין העניים מצויים בשדות כלל ואין העניים סומכין על זה כי אין שוה להם לכתת רגליהם בשדות, וכיון שאין עניים מצויים בשדות אין חיוב להניח, ולטעם זה אם ימצאו עניים או שיהיו הקוצרים עניים ודאי מחויב להניח העומר השכחה, ועוד נתנו טעמים בדבר.

מחבירו אפילו במחובר שיקצור מכל שכן בתלוש שאין לו בגוף הקרקע רק התבואה שלו, אם כן אין כאן דין שכחה כי לא הוי בשדך, ולעניות דעתי זה אינו ממה שהבאתי לעיל דברי הרמב"ם בהמקבל שדה חבירו לקצור, דכיון שיש לו חלק בקציר מוזהר על שלו, והתם הרי אין לו בשדה כלום, ואפ"י הכי חייב בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. עומר ששכח על אבן איבעיא דלא איפשיטא ולחומר'.

בזמן הזה. ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות כתרומות ומעשרות, ומיהו לא נהגו

מצוה תקצד

לְהִלְקוֹת רְשָׁעִים מִלְּקוֹת (מצוה עשה רל"ח)

צְנוּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִלְקוֹת הָעוֹבְרִים עַל קִצַּת מִצְוֹת שֶׁפְּתוּרָה כְּפִי הַמִּבְחָר בַּקְּרָא, שְׁנַאֲמַר (דברים כה, ב-ג) 'וְהִפְּהוּ לְפָנָיו כְּדִי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר. אַרְבָּעִים יִכְנֹו'.

מִשְׁרָשִׁי הַמִּצְוָה. כִּי בַחֲסָדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל נַפְשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִכְרְתוּ נַשְׁמָתָם וַיָּמוּתוּ חֵם וְחִלְיָה מִיַּד כְּשִׁיעֲבָרוּ עַל מִצְוֹת ה', וְלִכֵּן צְנוּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִסֵּר הָעוֹבְרִים בְּשִׁבְטֵי לִגְו כְּסִילִים כְּדִי שִׁישׁוּבוּ אֵלָיו וַיִּזְכּוּ בְּאַחֲרוֹנָה בְּעוֹלָם שְׁפֵלוֹ טוֹב, וְכַעֲנִין דְּכִתְיִב (משלי יב, יח) 'יִסֵּר בְּגֹף

משנה הלכות

דין מלקות. ובודקים העדים בדרישה וחקירה כדרך שבדקין בידי נפשות¹ (עיין לעיל מצוה תס"ג) ולוקין ל"ט מכות, ומספר זה הוא אפילו גיבור כשמשון, ומיהו לאדם חלש אומדין אותו הבית דין כמה יכול לקבל שלא ימות מהכאה זו, דלהלקותו אמרו ולא להמיתו². ואומדין במנין הראוי להשתלש, כלומר אמדוהו לקבל עשרים מלקין אותו י"ח שהוא שלש פעמים שש³.

סדר המלקות. כיצד מלקין, כופין שתי ידי על העמוד אילך ואילך וחזן הכנסת אוחז בבגדיו, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו, עד שהוא מגלה את לבו, ואינו מכהו על כסותו שנאמר 'והכהו' עליו ולא על כסותו, אבן נתונה מאחוריו שהחזן עומד עליה ורצועה של עגל בידו כפולה לשנים

תקצד) המצוה. מצות עשה מן התורה להלקות את המחוייב מלקות בבית דין⁴. ואין מלקין אותו אלא בפני בית דין של שלשה וסמוכין, ולא בפני הדיוטות⁵.

מי לוקה. חייבי מלקות הם העוברים על לא תעשה שיש בו מעשה, או חייבי כריתות, אחר שהתרו בהם שני עדים כשרים⁶. ודע דראיתי באמרי שפר להגאון ר' שלמה קלוגר בסוף פר' במדבר (ד"ה אל תכריתו) ד'חייבי כריתות שנלקו פטורין מכרת, אבל חייבין עדיין במיתה בידי שמים⁷ עיין שם. ופלא פירושו שהרי להדיא אמרו על זה בספרי (פר' כי תצא עו) שאחר שנלקה אחיך הוא, ואי נשאר עליו מיתה בידי שמים אכתי רשע הוא, ועוד ראיות וצריך עיון.

תקצד) א. רמב"ם הל' סנהדרין פט"ז ה"א. **ב.** שם ה"ב. **ג.** שם ה"ד, ופי"ח ה"א. **ד.** שם פט"ז ה"ד. **ה.** שם פי"ז ה"א. **ו.** שם ה"ב.

כִּי יֵשׁ תִּקְנָה, וְלֹא דֶרֶךְ נִקְמָה חֵם וְחִלְלָה, וְהִרְאִיה שְׁהֵרִי אוֹמְדִים אוֹתוֹ כַּמָּה יָכוֹל לִסְבֹּל, וּמֵאַחַר שֶׁקִּבְּלוּ עֲנָשָׁם פִּתְרָם מִיַּד פֶּרֶת, וְהֵם חַיִּים כִּי יֵשׁ תִּקְנָה שְׁיִשׁוּבוּ (עיין חינוך. ומעמי מצות (ל"מ הבבלי) מצות עשה רמ). וְאַפְּלוּ אִם כִּבֵּר הִתְחִילוּ לְהַפּוֹתוֹ וְרָאוּ שְׂאִינוּ יָכוֹל לִסְבֹּל הָאֵמֶד מִנִּיחִין אוֹתוֹ וְנִפְטָר (חינוך). וּמִזֶּה הַטַּעַם נִרְאֶה דְּמִי שֶׁנִּלְקָה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים עַל אוֹתוֹ עוֹן מִכְּנִיסִין אוֹתוֹ לְכַפֵּהוּ, דְּכִבֵּר הַחֲזֹק שְׁלֹא יָשׁוּב עוֹד, וְלִבְנֵי מִכְּנִיסִין אוֹתוֹ לְכַפֵּה וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁעוֹרִים עַד שֶׁפָּרְסוּ נִבְקַעַת¹. וְהַטַּעַם שֶׁמִּלְקִין בְּרִצּוּעָה שֶׁל שׁוֹר וְחִמּוֹר לְרַמֵּז לוֹ כִּי 'יָדַע שׁוֹר קָנְהוּ וְחִמּוֹר אָבוּם בְּעֵלְיוֹ' (ישעיה א, ג), יָבוֹאוּ יָאלוּ וַיִּסְרוּ אֶת מִי שְׁלֹא יָדַע קוֹנֵו (רכינו בחיי דברים כה, ג).

מצות כב: כג. כתובות לב: רמב"ם ה"ט' סנהדרין פ"ז, ספר המצוות מצות עשה רכ"ד, סמ"ג עשין ק"ה.

מִצְוַת תִּקְנָה

לֹא יִסִּיף (לא תַעֲשֶׂה שְׁנִי²)

הַזִּהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהוֹסִיף לְהַפּוֹת הַחוּטָא מִמָּה שְׁיִוְכַל לִסְבֹּל, וְלֹא יוֹתֵר מִל"ט לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, ג) 'לֹא יִסִּיף'.

משנה הלכות

שלוקה 'והפלא ה' את מכותך' (דברים כה, גט), והשני מונה והשלישי אומר לחזן הכה, וכל זמן שהוא מכה על פיו הוא מכה³. ואין לוקין שניים כאחד⁴. ומנין המחויבים מלקות בתורה הם ר"ז⁵. ונוהג בבית דין של סמוכין בכל מקום ובכל זמן שיש סמוכין.

תקצה) גדרי האיסור. חוטא שמלקין אותו על רשעתו אסור להוסיף רצועה אחת על ל"ט או על האומד שאמדוהו

ושנים לארבעה, ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בו, רוחב הרצועה טפח וארכה כדי שתהא מגעת עד פי כריסו, יד של רצועות שאוחז בה ארכה טפח⁶. האיש המכה צריך להיות יתר בדעה וחסר בכח, ומגביה הרצועות בשתי ידיו ומכה בידו אחת בכל כוחו, מלקהו שליש מלפניו על חזהו בין דדיו, ומאחוריו שליש על כתף זה ושלש על כתף זה⁷. המוכה אינו עומד ואינו יושב אלא מוטה, הדיין מביט בו וגדול שבדנינים קורא כל זמן

ז. סנהדרין פ"א: ח. שם. ט. שם פ"ז ה"ח. י. שם ה"ט. יא. שם ה"י-יא. יב. שם ה"י. יג. שם ספי"ט.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הִיא מֵדַת אֲכֹזְרִיּוֹת גְּדוֹלָה שְׁיִכָּה אָדָם חִבְרוּ
 שְׂאִינּוּ בְּדִין לְהַכּוֹתוֹ, וְאָמְרוּ רַז"ל (סנהדרין נח:): 'הַמְּגַבִּיחַ יָד עַל
 חִבְרוּ לְהַכּוֹתוֹ אֶפְלוּ לֹא הִכּוּ נִקְרָא רָשָׁע, דְּכָתִיב (שמות ב, יג) 'וַיֹּאמֶר
 לְרָשָׁע לָמָּה תִּכֶּה רַעְדָּךְ', וְכָל שֶׁכֵּן לְהַכּוֹתוֹ מִכָּה רַבָּה לְמִי שְׂאִינּוּ בְּדִין
 (עיין חינוך. ובמאה שערים (על המצוות) שער תשעה ושמונים). וְאִין רְאוּי לְהַכּוֹת בְּרִיָּה
 בְּעוֹלָם כִּי אִם 'בְּדֵי רִשְׁעָתוֹ' בְּדֵי לִיָּסְרוֹ, כִּי הַמִּכָּה לִיָּסְרוֹ מֵדַת רַחֲמָנוּת
 הוּא כְּמוֹ שְׂאֹמֵר שְׁלֵמָה עָלָיו הַשְּׁלוֹם (משלי יט, יח) 'יָסַר בְּנֶךְ כִּי יֵשׁ תִּקְוָה',
 וְהַמוֹסִיף לְהַכּוֹת יוֹתֵר מִכְּפִי יִכְלֹת הַמִּכָּה הָרִי זֶה כְּאֵלוֹ הָרְגוֹ. וְטַעַם
 אֲרַבְעִים עַל פִּי מִדְרָשׁוֹ (במ"ד ה, ד) 'לְפִי שְׁעָבַר עַל הַתּוֹרָה שְׁנַתְּנָה
 בְּאַרְבָּעִים יוֹם, וְגַרְם מִיתָה לְעַצְמוֹ שְׁנוֹצֵר לְאַרְבָּעִים יוֹם, יִלְקַח אֲרַבְעִים
 וַיֵּצֵא יָדָיו עֲנָשׁוֹ' (הובא ברמב"ן דברים שם א), וּבְצִרוֹ חֲכָמִים אַחַת מִפְּנֵי שֶׁהוּא

משנה הלכות

שׁוֹה פְּרוּטָה הוֹאִיל וְחַיִּיב לְשַׁלֵּם אִינוּ לֹקָה,
 דְּכֻלָּל בִּידֵינוּ אֵין אָדָם מְשַׁלֵּם מִמוֹן וְלֹקָה עַל
 דְּבַר אַחַד.^ד

הַפְּטוּרִים. מִלְקָהוּ לְשֵׁם מוֹסֵר וְלִמּוּד אִינוּ
 לֹקָה וְאִינוּ עוֹבֵר, וְכֵן אִם הִרְגוּ
 אִינוּ נִהַרְג אַחֲרָי שְׁעוֹשֵׂה לְשֵׁם מִצְוָה וְלֹא
 נִתְכַּוֵּן לְהוֹרְגוֹ כִּי אִם לִיָּסְרוֹ,^ה וְעַל זֶה אָמְרוּ
 ז"ל (מכות ח:): 'חוּץ מֵהָאֵב הַמַּכָּה אֶת בְּנוֹ
 וְהִרְב לְתַלְמִידוֹ וּמַת תַּחַת יָדוֹ שְׁפִטוֹר', וְדוּקָא
 לְלִמּוּד תּוֹרָה אִם אִוְמָנוּת שְׁצִרִיךְ לוֹ (עֵיין לְעִיל
 מִצְוָה ת"י). הַמַּכָּה רָשָׁע אִינוּ עוֹבֵר בְּלֹא, וְכֵן
 הַמַּכָּה לְמִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְמִיתָה אִף עַל פִּי
 שְׁעֵשֶׂה תְּשׁוּבָה.^ו וְאִם תֹּאמֶר בְּדִין נִגְמֵי רָשָׁע
 הוּא, וְהַתִּירוּץ דְּבִזָּה כִּיּוֹן שֶׁנִּלְקָה אַחִיר הוּא.

בֵּית דִּין, עֵיין לְעִיל (מִצְוָה תִּקְצ"ד), וְאִם
 הוֹסִיף בְּרִצּוּעָה אַחַת הָרִי חֲחוּן הַמַּכָּה עֵבֶר
 עַל לֹא תַעֲשֶׂה ד'לֹא יוֹסִיף', וְאִם מֵת בְּרִצּוּעָה
 זֶה הָרִי חֲחוּן גּוֹלָה.^א מִי שֶׁאִמְדוּהוּ לְלִקּוֹת
 וּנְתַקְלַק לְבִרְעִי לְאַחַר שֶׁהַתְּחִילוֹ לְהַלְקוֹתוֹ אִם
 בְּמִי רִגְלִים, אִם שֶׁנִּפְסְקָה הַרְצוּעָה, אִם שֶׁנִּתְקַ
 עַצְמוֹ מִן הָעִמּוּד וּבִרְחָ, הַדִּין בְּכָל אֵלוֹ דִּנְפִטֵר
 מֵהַכָּאָה^ב וְאִם הוֹסִיף בְּכָל אֵלוֹ וְלִקָּה עוֹבֵר
 בְּלֹא זֶה.^ג וּבְכֻלָּל הֵלֹא כָּל מַכָּה חִבִּירוֹ שֶׁהוּא
 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְיֵשׂא אָדָם קָל וְחוֹמֵר וּמָה זֶה
 שֶׁנִּתְנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ צוּה הַכְּתוּב
 שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ עַל רִשְׁעוֹ, קָל וְחוֹמֵר
 לְשֹׂאֵר כָּל הָאָדָם, וְלִפְיֶכֶךְ כָּל הַמַּכָּה אֶת
 חִבִּירוֹ אִפְּלוֹ הַכָּה עֵבֶד הַכָּאָה שֶׁאֵין בֵּה שׁוֹה
 פְּרוּטָה לֹקָה, אֲבָל אִם הַכָּה הַכָּאָה שִׁישׁ בֵּה

תִּקְצָה א. רמב"ם הל' סנהדרין פט"ז הי"ב. ב. שם פ"ז ה"ה. ג. חינוך. ד. שם פט"ז הי"ב. ה. סמ"ק.
 ו. עיין רמב"ם הל' ממרים פ"ה הי"ב.

יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֵינוֹ מַעִיר כָּל חֲמָתוֹ אֶפְלוּ עַל הַרְשָׁעִים (גור אריה דברים שם ב), וְלִכְּנֹן לֹא יִלְקַח רַק ל"ט, רוֹמֵז ל'מַל' הַתְּחִיָּה (רכינו כחיי דברים שם), וְכִיּוֹן שְׁנִקְלָה אַחִידָה הוּא.

כתובות לב: ג. סנהדרין נח: רמב"ם הל' סנהדרין פט"ז והל' חוב"ב פ"ה, ספר המצוות לא תעשה ש', סמ"ג לאוין קצ"ט, סמ"ק סי' פ"ד, חושן משפט סי' ת"כ.

מצוה תקצו

לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ (לא תעשה שנ"ח)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִמְנַע הַבְּהֵמָה מִלְּאֹכַל מֵאוֹתוֹ דְּבַר שֶׁתַּעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדָתָהּ, שְׁנֵאֲמַר (דברים כה, ד) 'לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי הַנִּרְאָה הוּא מְשׁוּם צֶעַר בְּעֲלֵי חַיִּים, כִּי אֵין לָךְ צֶעַר גָּדוֹל בְּאֲשֶׁר הַשׁוֹר עוֹשֶׂה מִלְּאֹכָה קֶשֶׁה וְהַמְּאֹכֵל לְפָנֶיהָ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְאֹכַל מִמֶּנּוּ וּמְצַמְעֵר מִזֶּה (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תקיד. ועיין מאה שערים (על המצוות) שער תשעים). וַיֵּשׁ לְהַבְיֵא רְאִיָּה לְדַבֵּר מִשְׁכִּיר יוֹם שְׁאוּכֵל כְּדֵי שֶׁבָּעוּ,

משנה הלכות

שעל גבה, ומה שנאמר 'שור' דדיבר הכתוב בהווה, ואחד החוסם אותה בשעת מלאכה ואחד החוסם אותה מקודם ועשה בה מלאכה, ואפילו חסמה בקול לוקה*.

שכר בהמה. שכר בהמה וחסמה ודש בה לוקה, ומשלם לבעלים ד' קבין לפרה, ומ' קבין לחמור ליום, שמשעה שמשכה נתחייב במזונותיה ואינו חייב מלקות עד שיודש בה והיא חסימה².

על ידי עכו"ם ושאר מניעות. ישראל הדש בפרתו של עכו"ם עובר, ועכו"ם הדש

ונוהג איסור זה לענין שלא להכות אחד מישראל בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ולענין איסור מוסיף במלקות בזמן שיש בית דין סמוכין הראויים להלקות.

תקצו) גדרי הלאו. בהמה שעושה בגידולי קרקע בין במחובר ובין בתלוש אסור לחסום את פיה שלא תאכל ממה שהיא עובדת בה, וכל המונע הבהמה מלאכול בשעת מלאכה לוקה, ואחד שור ואחד כל בהמה וחיה, בין טמאים בין טהורים, ואחד חרישה ואחד כל שאר מלאכות של גידולי קרקע, היתה נושאת משא אוכלת ממשא

תקצו) א. רמב"ם הל' שכירות פ"ג ה"א-ב. חו"מ סי' של"ח ס"א-ב-ג. ב. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"ד.

והגם שאם התנה שלא לאכל אינו אוכל, התם לפי שיש בו דעת למחל ולא יצטער בזה, ולפיכך אם התנה על בניו הקטנים תנאו בטל, לפי שאינו יכול להתנות ולמחל על צערם, וכן הדבר בבהמה העושה במלאכה (ועיין בנמרא (ב"מ ז.) מה שאמרו בענין 'משום דמעלי לה'). וצוה הקדוש ברוך הוא ללמד נפשנו לרדף אחר החסד והחמלה על כל בעלי חי, ולא דוקא עם בני אדם אלא גם על בהמות שלא נבראו אלא לשמשנו, ולחוס עליהם ולתן חלק מיגיעת בשרם להשביעם מאשר טרחו, ותרגיל בזה הנפש להטיב אל בני אדם (חינוך. ומעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנב). וסמך הפרשה ל'כי ישבו אחים יחדו' (דברים שם ה), שאם יעבר מדה פנגד מדה נפרעין ממנו ויזרע ולא יהיה לו בנים, ותפל אשתו ליקם ויקח השדה ולא יאכל מאותה תבואה (מעמי מצות שם).

ב"ק נד: ב"מ פט: ז. רמב"ם הל' שכירות פי"ג, ספר המצוות לא תעשה רי"ט, סמ"ג לאוין קפ"ד, חושן משפט סי' של"ח.

משנה הלכות

מותר למונעה, שלא הקפידה תורה אלא על הנאתה והרי אינה נהנית.^א

פרטי דינים. פרות המהלכות על התבואה לפי שירט להם הדרך אין עובר על 'לא תחסום'.^ב ורשאי השוכר להאכילה אגודות קש שלא תאכל הרבה, ורשאי בעל הפרה להרעיבה שתאכל הרבה מהדישה.^ג פרות הדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום 'לא תחסום' ומפני מראית העין תולה לה בטרסקלין שבפיה מאותה המין.^ד ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

בפרתו של ישראל אינו עובר, ואם עשה העכו"ם מעצמו ולא אמר ליה הישראל אפילו איסור אין בו, אמר לעכו"ם חסום פרתי ודוש בה, ישב לה קוץ בפיה ודש בה, רבץ לה ארי מבחוץ, הרביץ בנה מבחוץ, היתה צמאה ואינו משקה אותה, פרס עור על הדיש שלא תאכל, וכיוצא בזה אסור ואינו לוקה, היה המאכל שעושה בה רע לבני מעיה ומזיקה, או שהיתה חולה ואם תאכל תתריז (שתעשה חולי מעיים), או שאכלה הרבה ומתיירא שלא תחלה מרוב מאכל

ג. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ה ו-ז. ד. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ שם ס"ח. ה. רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם ס"ט. ו. רמב"ם שם ה"ד.

מצוה תקצו

לא תהיה אישת המת החוצה (לא תעשה שנ"ט)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא תנשא היבמה לאיש זר ולא יבא זר עליה בעודה זקוקה ליבום, שנאמר (דברים כה, ה) 'לא תהיה אישת המת החוצה'.

משרשי המצוה. על דרך הפשט לפי שירדה התורה לסוף דעתו של אדם שמת בלא בנים מצמצער הרבה בראותו אישת בריתו וכל הנוג ועמלו ימסר ביד זר, וימשל זר על אשתו כגופו ויבכסו אשר רכש בנפשו ובזעת אפו, וימחה שמו מן העולם כמסרו הכל על שם הבעל השני. ולכן צוה התורה להקים לו שם ולא יפרת שמו, וימסרו הכל

משנה הלכות

אם נישאת לא תצא, ולכתחילה לא תינשא.^א שומרת יבם שזנתה לא נאסרה על יבמה אם הוא ישראל, ויש אומרים שאסורה לבעול משום קנס^ב.

נתקדשה לזר. זקוקה לייבם שנתקדשה לאחר נותן לה הזר שקידשה גט,

ויבמה מייבם או חולץ, אם היה היבם כהן שאסור לישא גרושה תצא מהזר בגט שלא יהא חוטא נשכר, ויבמה חולץ לה, ואם חזר הזר שגרשה מהאירוסין ונשאה אחר שחלץ לה יבמה אין מוציאין אותה מידו, ויש אומרים דאפילו חזר ונשאה מוציאין כיון שנתקדשה לו במזיד באיסור, אבל קידשה בשוגג שלא ידעו שהיה לה יבם אם רוצה היבם לייבמה צריך המקדש לגרשה. ואם

תקצו) גדרי הלאו. מי שמת ובן אין לו וכן אין לו שום זרע אחר. והניח אשה אחריו ויש לו אחים מן האב שהיו בעולם בשעת מיתה (לאפוקי שנולדו לאחר שמת) אסורה אשתו להנשא לאיש זר אלא תתייבם לאחיו (עיי' להלן מצוה תקצ"ח) או שיחלוץ לה אם לא רצה ליבמה ואז מותרת לשוק^א.

נישאת לזר. נישאת לזר קודם שנתייבמה או חלץ לה אפילו בשוגג הרי זה מוציא בגט ואפילו היו לו בנים ממנה, ונאסרה עליו ועל יבמה, וי"ג דרכים שנתבארו באבן העזר (סי' י"ז) כולן בה, אלא שאין הולד ממזר, ויש אומרים שהוא ממזר דרבנן, ויבמה חולץ לה ומותרת לאחרים^ב. היה ספק אם יש לה יבם

תקצו) א. רמב"ם הל' יבום פ"א ה"א-ב. אבן העזר סי' קנ"ו ס"א. **ב.** רמב"ם שם פ"ב ה"ח. אבן העזר סי' קנ"ט ס"ב. **ג.** בעל הלכות גדולות. **ד.** רמב"ם שם ה"כ. אבן העזר שם ס"ג.

לְאָחִיו וַיִּמְשַׁל בְּנִכְסָיו בֵּינוֹן שְׂאִין לוֹ זָרַע, וַיִּרְשְׁנוּ הוּא וְיָמָּחָה שְׂמוֹ
 מִיִּשְׂרָאֵל^ה (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנג). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד כִּי רָצָתָה
 הַתּוֹרָה לְתַת תְּקוּן לְזוֹה שְׂמַת בְּלֹא בָּנִים לְבִלְתִּי יָדַח מִמֶּנּוּ נְדָח, וְהַבְּכוֹר
 אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַיָּמֵת וְלֹא יִמָּחָה שְׂמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל^ה (דברים שם),
 וְהָאֵחַ הוּא הַיּוֹתֵר קָרוֹב כְּמָה דְאֵת אָמֵר (משלי יז, יז) 'וְאֵחַ לְצָרָה יוֹלֵד',
 וְנִשְׁמֹת שְׁנֵי אָחִים כְּאֶחָד (עיין צרור המור דברים שם), וְכֵן אֵיתָא שְׁנִפְשׁוֹת נְדָב
 וְאִבְיָהוּ תֵּלוּ שְׁתֵּיָהֶם בְּפִינָהֶם בְּשַׁעָה שְׁהַרְג אֶת זְמָרִי.

יבמות יג: צב: רמב"ם הל' יבום פ"ה, ספר המצוות לא תעשה שניז, סמ"ג לאוין פ"ג, סמ"ק
 סי' קפ"ח, אבן העזר סי' קנ"ט.

מצוה תקצח

מצות יבום (מצות עשה רל"ט)

צָוָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת הַיָּבָם נוֹשֵׂא אֶת אִשְׁתּוֹ אֲחִיו מֵאֲבִיו שְׂמַת
 וְלֹא הֵנִיחַ בָּנִים, שְׁנֵאמֵר (דברים כה, ה) 'וְכֵן אֵין לוֹ וְגו' יְכָמָה יָבֵא עָלֶיהָ'.

משנה הלכות

תקצח) גדרי המצוה. מי שמת והניח אשה, בין מן האירוסין ובין מן הנישואין, ובנים לא היו לו לא מאשה זו ולא מאחרת, בין בנים כשרים ובין פסולים, ואפילו בן או בת ממזר (חוץ מן השפחה דאינו פוטר), ויש לו אח מן האב שהיה בעולם בשעה שמת זה האח, הרי זה מצוה לייבם את אשת המת לאחר צ"א יום למיתתו^ה.

מאמר. והיבמה הולכת אחר היבם במקום שהוא שם, ובית דין נותנין להם עצה ההוגנת לשניהם אם לייבם או לחלוץ^ב.

רוצה היבם לחלוץ חולץ לה ונישאת למקדש, וצריך לחזור ולקדש לאחר שחלץ להם יבמה^ה.

ספק. ספק יבמה שצריכה לחלוץ מספק ונתקדשה לאחר חולץ לה יבמה ותישב עם בעלה, ואם נתקדשה לכהן אין חולצין לה כלל שלא לאסרה עליו, גירשה לכהן או מת חולצת ומותרת לאחרים^ה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בנשים ואם עברה ונישאת קודם שנתייבמה או חלצו לה, בעדים ובהתראה מלקין אותה ואותו.

ה. דברים שם ו. ו. ראה בזוה"ק ח"ג ריז. ועיין שם ח"ג נז: ז. רמב"ם שם הי"ט-כ. אבן העזר שם ס"א. ח. רמב"ם שם הכ"א. אבן העזר סי' קס"ד ס"ז. **תקצח) א.** רמב"ם הל' יבום פ"א ה"א ג-ד והי"ט. אבן העזר סי' קנ"ו ס"א-ב, וסי' קס"ד ס"א. ב. רמב"ם שם פ"ד ה"א. אבן העזר סי' קס"ו ס"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה אַחַר שֶׁנִּשְׁאֵת לְאִישׁ הָרִי הִיא כְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו, שֶׁכֵּן יְחִיב הַטֶּבַע מֵאֲדָם הָרִאשׁוֹן שְׁלֵקָחָהּ אֶחָד מִצְלָעוֹתָיו וּמִמֶּנָּה בָּאָה הָאִשָּׁה, וְעַל זֶה אָמְרוּ 'אִשְׁתּוֹ כְּגוֹפוֹ'. וְהָאִישׁ הַזֶּה שְׁמֵת בְּלֹא בָּנִים אֵין זִכָּר לוֹ בְּעוֹלָם הַגּוֹפָנִי וְזוֹלָתִי זֹאת הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עֵצָם מֵעֵצָמוֹ וּבִשָּׂר מִבִּשְׂרוֹ, וְהָיָה מִחֲסָדֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא שִׁיְהִי הַזֶּרַע מִהָאֵחַ הַחַי יִקְרָא עַל שְׁמוֹ, וְגַם לוֹ חֵלֶק בּוֹ מִצַּד הָאִשָּׁה, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (יבמות כב.) שֶׁכָּל זֶמַן שִׁישׁ לְאֲחִיו שׁוֹם זִכָּר בְּעוֹלָם בֵּן אוֹ בַת אֶפְלוֹ מִמִּזְרַת אוֹ מִמְּזוֹרַת פּוֹטְרִין אִשְׁתּוֹ מִן הַיְבוּם, שֶׁכִּכְבֵּר יֵשׁ לוֹ חֵלֶק וְזִכְרוֹן בְּעוֹלָם הַגּוֹפָנִי (חינוך). וְעַל דַּעַת הַמְּקַבְּלִים מִפִּי מוֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם שֶׁנִּפְשׁוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲתִקוּ אוֹ תִּצְלָנָה מִגּוֹף אֵל גּוֹף, וְלֹא תִתְגַּלְּגַל הַנֶּפֶשׁ בְּאִיזָה חֶמֶד שִׁיּוֹדֵמָן אֲלֵא

משנה הלכות

בכותל, או שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ביבמתו, וכן אם הדביקוהו באבר מת לא קנה^ג.

פרטי דינים. קטן פחות מבן ט' שנים אין ביאתו כלום, ובן ט' שנים ויום אחד קנה ביבמתו כמאמר בגדול, ותמתין עד שיגדל וכונסה^ד. היבם לאחר שכנס את היבמה הרי היא כאשתו לכל דבר, ויכול להוציאה בגט ולהחזירה כרצונו^ה. כתובתה על נכסי בעלה הראשון, ואם לא היה לו נכסים כתוב לה כתובה משלו^ו. ואין צריך לקרות בנו על שם אחיו המת^ז. יש אומרים שהבא על יבמתו מברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו על ביאת יבמה^ח. יבמה שאסורה לו אפילו מדברי

מהתורה היבם אין צריך לקדשה, אלא בא עליה והיא אשתו לכל דבר, וחכמים תיקנו שלא יבוא עליה עד שיקדשה בכסף או בשטר כשאר נשים והוא נקרא 'מאמר' ביבמה^ט.

בדיעבד. הבא על יבמתו בין בשוגג, בין במזיד לשם זנות, בין שאנסוהו והדביקוהו בעל כרחו על ידי קישוי, בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה או להיפך, בין שהיא ערה או ישנה, כיון שהערה בה בפני עדים קנאה, במה דברים אמורים שנתכוון לשום ביאה בעלמא, אבל לא נתכוון לביאה כלל כגון שהוא ישן או שיכור שאינו מכיר כלום, או שנתכוון להטיח

ג. ברכות כד. בכורות לה: ד. רמב"ם שם פ"א ה"א, ופ"ב ה"א. אבן העזר שם ס"ב. ה. רמב"ם שם פ"ב ה"ג-ד. אבן העזר שם ס"ז-ח. ו. רמב"ם שם פ"ה ה"ח. אבן העזר סי' קס"ז ס"א. ז. רמב"ם שם פ"א ה"ט. אבן העזר סי' קס"ח ס"א. ח. רמב"ם שם ה"א. אבן העזר שם ס"ג, וסי' קס"ו ס"ד. ט. אבן העזר סי' קס"ו ס"ה. י. אבן העזר סי' קס"ו ס"ט ברמ"א.

בְּיוֹתֵר קָרוֹב לוֹ, וַיְהִי־הֵן הַנּוֹלָד מֵיְכֶם בְּאֵמֶת עֵצֶם מֵעֲצָמוֹ מֵאֲשֶׁתוֹ
וּנְשָׁמְתוֹ הֵינּוּ בַּעֲלָהּ, וְזֶה 'יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת' (שם) וְהוּא הוּא עֲצָמוֹ,
וְהֵבֵן. וְכֹא הַמְצָנָה בְּאֶחִים בְּלִבְדָּ שֶׁהֵם הֵכִי דוֹמִים (עֵינֵי אַבְרָבָנָא כַה, ה-י^א).

יבמות כד: ופרק יב, רמב"ם הל' יבום וחליצה, ספר המצוות מצות עשה רי"ז, סמ"ג עשין
נ"א-נב, סמ"ק סי' קפ"ה, אבן העזר סי' קס"ה-קסו וקס"ט.

מצוה תקצט

מצוות חליצה (מצות עשה ר"מ)

צְנוּהָ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת הַיְכָמָה חוֹלְצַת לְיְכֶם אִם לֹא יִשְׁאַנְנָהּ,
שְׁנַאֲמַר (דברים כה, ט) 'וְחָלְצָה נַעֲלוּ מֵעַל רַגְלֹי'.

משנה הלכות

סדר חליצה. סדר חליצה, בית דין של
שלשה (אפילו הדיוטות ובלבד
שיודעים להקרות, ושלא יהיו בעלי מומין,
ושיהיו מישראל מצד אם ואם, ולא יהיו
קרובים), הולכים למקום שרוצים לחלוץ
למחר ויושבים מעט וקובעים מקום לחליצה,
ויאמרו בפה מלא למחר נחלוץ שם, ומוסיפין
עוד שניים על השלשה, ואם לא היו בקביעות
מקום לא מעכב^א. מזהירין היבמה שלא תאכל
כלום ביום קודם החליצה, ולא תנקר שיניה
קודם שתחלוץ, היבם ינקה רגלו^ב. וחולצין
ביום^ג. הדיינים יושבין ומביאין מנעל של עור
שיש לו עקב, ומקנין אותו ליבם שיהא שלו,
לובשו בימין (איטר בימין שלו) קושר רצועות
על רגלו או שליח בית דין קושרו ועומד הוא

סופרים חולץ ולא מיבם^ד. ויבמה שלא היתה
ראוייה בשעת נפילה ליבום שוב אסורה
לייבם^ה, ואם היתה נידה בשעת נפילה מותרת
לייבם לאחר שנטהרה דראוייה היא והזמן
ממילא בא^ו. ונוהג בכל מקום ובכל זמן
בזכרים, ועכשיו נהגו שלא לייבם אלא לחלוץ
מפני שאין כוונתם לשם שמים והפורץ גדר
ישכנו נחש^ז.

תקצט) גדרי המצוה. היבם שלא רצה לייבם
אשת אחיו מצוה לו לחלוץ,
ובזמן הזה שרבו שאינם מכוונים לשם מצוה
ואמרו כל הנושא יבמתו לשם יופי כאלו פגע
באשת אח שלא במקום מצוה, מצות חליצה
קודם ליבום^ח.

יא. ד"ה והותר בזה הספק העשרים. והאברבנאל האריך שם בענין זה עיי"ש. יב. רמב"ם שם פ"ו ה"ז וה"י. אבן
העזר סי' קע"ד ס"א. יג. אבן העזר סי' קע"ה ס"א. יד. תוספות יבמות ב. אבן העזר סי' קע"ג ס"א. טו. אבן
העזר סי' קס"ה ס"א ברמ"א. **תקצט) א.** רמב"ם הל' יבום וחליצה פ"א ה"ב. אבן העזר סי' קס"ה ס"א. יבמות
לט: ב. רמב"ם שם פ"ד ה"ב. אבן העזר סי' קס"ט ס"א וס"ג-ד. סדר חליצה שלאחר סי' קס"ט ס"א ה-ו. ג. אבן
העזר שם סמ"א. סדר חליצה שם ס"י. ד. רמב"ם שם ה"ה. אבן העזר שם ס"ו. סדר חליצה שם ס"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כָּתַב רַבְּנוּ בְּעַל הַלְכוֹת גְּדוּלוֹתַי 'אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא לְמִשְׁהָ אָמַר אֶל הַיָּבִם שְׁלֵא רָצָה לַיָּבִם, רְעוּעָה, בְּגוּפָהּ
 מֵאֲנַת לְקַיִם מִצְוֹת יוֹם, לְפִיכֹךְ תַּחֲלִץ מִנְעֻלָּהּ כְּאֵבֶל וְכַמְנֵדָה שְׁדַרְכֶם
 לְהִיּוֹת יַחֲפִים, וּבְטָפָה סְרוּחָה שְׁבִגּוּפָהּ יִכְלַת לְקַיִם לְאַחִיד זָרַע לְכֹךְ
 וַיִּרְקָה לְפָנָיו טָפָה סְרוּחָה, וְהַדְיָנִים עוֹנִין 'חֲלוּץ הַנְּעֵל' שְׁלֵשָׁה פְּעָמִים,
 חֲלוּץ הַנְּעֵל כְּמֵנֵדָה, חֲלוּץ הַנְּעֵל כְּמִזְרֵד בְּמִצְוֹת' (שפתי כהן (צפת) דברים
 שם). וּבִשְׁם רַבְּנוּ יְחִיאֵל אָמְרוּ, הַיָּבִמָּה מְקוֹנֶנֶת בְּפָנֵי בֵּית דִּין 'לֹא אָבָה
 יָבָמִי' (דברים שם ז), וְהוּא מְשִׁיב 'לֹא חֲפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ' (שם, ח) וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ
 שְׁיִהְיֶה אָחִיו בְּלֹא זָרַע, וְהִיא חוֹלְצַת נַעֲלָה לֹמֵר שְׁיִתְאַבֵּל עַל אָחִיו,
 כִּי מַעֲתָה הָרִי הוּא מֵת וְנִשְׁכַּח אַחֲרֵי שְׁאֵינוֹ מְקַיֵּם לוֹ זָרַע, וְרוֹקֶקֶת
 לְפָנָיו, כְּלֹמֵר לֹא מַחְמַת יַפְיָהּ חֲמֵדְתִּיהָ, וְאוֹמֶרֶת בֵּן לְהַלְבִּינוּ, וְהַעוֹמְדִים

משנה הלכות

לאיש אשר לא יבנה את בית אהיו. ויקרא
 שמו בישראל בית חלוץ הנעל, וכל היושבים
 עונים 'חלוץ הנעל' ג' פעמים^ט. יבמה שאין לה
 יד חולצת בשיניה^ז. יבם שאין לו רגל אינו
 יכול לחלוץ^ח. לא רצה לחלוץ לה מטעין
 אותו שתתן לו מאתים זוז ולא תתן, ואם
 השלישה המעות אינה יכולה לחזור, יש לו
 אשה אחרת מנדין אותו לחלוץ^ז. וצריך
 לדקדק שהיבם גדול, ושהיא אשת המת,
 ושאינה מעוברת, ושלא ילדה וולד של קיימא
 אחר שמת הבעל^ז. ואסור לדיין ליטול שכר
 על חליצה ועל כל פנים לא יותר מכדי שעת
 בטלה^ז. ונוהג בכל מקום ובכל זמן.

והיא^א. היבמה קוראת בלשון הקודש 'מאין
 יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה
 יבמי' (לא אבה' צריכה לומר בנשימה אחת)
 והיבם קורא 'לא חפצתי לקחתה', לא היו
 יכולין לקרות מקרין אותו ומסבירין להם
 הדברים אם לא מבינים, היבם נועץ רגלו
 בארץ וסומך על דף, היבמה מוטה ומתרת
 בימינה רצועות המנעל מעל רגלו וחולצת
 המנעל ומשליכתו לארץ, וצריכין לכוון
 שניהם להתירה לשוק^ב. אחר כך היבמה
 עומדת ויורקת בארץ כנגד פני היבם רוק
 הנראה לדיינים, וצריכין הדיינים לראות
 הרוק, מקרין לה בלשון הקודש 'ככה יעשה

ה. מהרי"ק בשם בה"ג, הביאו בשפתי כהן (צפת) דברים שם. ז. דברים שם י. ז. רמב"ם שם ה"ו. אבן העזר
 שם ס"ד. סדר חליצה שם ס"ט. ח. רמב"ם שם ה"ו וה"ח. אבן העזר ס"ט-ל-לא וסמ"ד. סדר חליצה שם
 סמ"ז-מח-מט-נ-נא-נב. ט. רמב"ם שם ה"ז. אבן העזר שם ס"ח וסמ"ב. סדר חליצה שם סנ"ג-נד. י. רמב"ם
 שם ה"ח. אבן העזר שם ס"א. יא. רמב"ם שם ה"ז. אבן העזר שם ס"ה. יב. אבן העזר ס"י קס"ה ס"א
 ברמ"א. יג. אבן העזר ס"י קס"ט ס"ח. סדר חליצה שם ס"כ-כ"א וסכ"ג. יד. אבן העזר שם ס"ב ברמ"א.

שם אומרים שלשה פעמים 'חלוץ הנעל' לפרסם בשתו (שפתי כהן שם). גם להודיע שנפטרת ממנו ואינה משעבדת לו לחלק לו כבוד מעתה 'ויזקה בפניו' (חינוך).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תר

להציל הנרדף מיד הרודף (מצות עשה רמ"א)

צוה הקדוש ברוך הוא להציל הנרדף אפלו בנפשו של רודף אם לא נוכל להצילו באחד מאבריו, שנאמר (דברים כה, יב) 'וקצתה את כפה'.

משרשי המצוה. שהקדוש ברוך הוא ברא עולמו ישר, ולא יחשבו הרשעים שהתרה הרצועה וכל החזק מחברו בכח יעשה פרצונו כשלא ימצא מי שהוא מושיע לחברו החלש ומונע ומעכב ביד בעלי הזרוע, ונמצא העולם חרב ואיש את רעהו חיים בלעו, לכן צוה יוצר כל יתברך שמו להציל הנרדף (חינוך). ואין העולם מתקים כי אם בתשועת

משנה הלכות

עשה על כל ישראל להצילו באחד מאבריו הרודף, לא היה יכול לכוון ולהצילו באחד מאבריו אלא אם כן הורגו לרודף, הרי אלו הורגים אותו אף על פי שלא הרג עדיין, והורגין אותו בלי בית דין^א.

בא במחותרת ומסכן את הרבים. הבא במחותרת דינו כרודף, ואם ידוע שלא בא אלא על עסקי ממון ולא יהרוג אף אם יעמוד בעל הממון נגדו אסור להרגו^ב. מי שמסכן את הרבים כגון שעוסק בזיופין במקום שהמלכות מקפדת דינו כרודף ומותר למסרו למלכות,

תר) גדרי המצוה. גרסינן בספרי (פר' כי תצא פב) "והחזיקה במבושיו" (דברים שם יא), מה אותו מקום מיוחד שיש בו סכנת נפשות, כך כל דבר שיש בו סכנת נפשות הרי היא בקצותה את כפה, ומנין שאם אינו יכול להצילו בכפה בלבד שיש להצילו בנפשה, תלמוד לומר 'לא תחוס עיניך' ודיבר הכתוב בהווה. ומכאן למדו שכל הרודף אחר חבירו להרגו והזהירו (ובדיעבד אפילו לא הזהירו) והרי הוא רודף אחריו, בין שהיה הרודף גדול והנרדף קטן ובין שהיה הנרדף גדול והרודף קטן, מצות

תר) א. רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ו-ז. חו"מ סי' תכ"ה ס"א. **ב.** רמב"ם הל' גניבה פ"ט ה"ז. חו"מ שם ברמ"א.

החֲלֵשׁ מִיַּד הַחֹזֵק מִמֶּנּוּ, וְהִנְרִדְךָ לְעוֹלָם עֵינֶיךָ וְלָבוֹ אֶל הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ
 לְהוֹשִׁיעוֹ מִיַּד רוֹדְפוֹ, וְאָמְרוּ רַז"ל (ויק"ר כו, ה) "אֱלֹקִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדָּף" (קהלת
 ג, טו) אֶפְלוּ הִנְרִדְךָ רָשָׁע וְהִרְוִדְךָ צַדִּיק אֱלֹקִים יִבְקֹשׁ הִנְרִדְךָ, וְכָל שְׂפָן
 הִנְרִדְךָ לְאֱלֹקִים וּמִתְחַנֵּן לוֹ וְדַאי יוֹשִׁיעוֹ (עיין חינוך). וְגִלְתָּה הַתּוֹרָה בְּנִעְרָה
 הַמְאָרְסָה שְׂאֵף עַל פִּי שְׂלֵא בָּא אֶלָּא לְפִגְמָהּ וְלֹא לְהִרְגָּהּ חַיִּב לְהַצִּילָהּ
 וְאֶפְלוּ בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף, הַבֵּא לְהִרְגוֹ מִכָּל שְׂפָן שֶׁנִּתֵּן לְהַצִּילוֹ בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל
 רוֹדֵף, וְזֶה שֶׁכָּתוּב (דברים כב, כז) 'וְאִין מוֹשִׁיעַ לָהּ' מִכָּל דְּבַעֵי תְּשׁוּעָה, וּמִצְוָה
 לְהַצִּילָהּ מִיַּד הַרוֹדֵף (מעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה רמג)⁷.

ספרי פר' כי תצא פכ-פג, סנהדרין נו: עד. אהללות פרק ז, רמב"ם הל' רוצח פ"א, ספר
 המצוות מצות עשה רמ"ז ולא תעשה רצ"ג, סמ"ג עשין ע"ז לאוין קס"ד, חושן משפט סי'
 תכ"ה.

משנה הלכות

ודוקא במקום שהמלכות מקפדת ויכול להזיק לרבים^ה.
 נודע ביהודה (תנינא סי' נ"ט) אבל הכא מיירי שודאי לא כלו לו חדשיו, והבן^י.

מקשה לילד. מעוברת שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר שבמעיה בין ביד ובין בסם אם אי אפשר שתלד, מפני שהוא כרודף אחריה להרגה, ואם הוציא ראשו אין נוגעים בו דהוה כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש, וזהו טבע של עולם^ג. יצא דרך מרגלותיו עד שיצא רובו חותכו, היה בן שמונה ודאי שלא כלו חדשיו אפילו הוציא ראשו מותר לחתכו אבר אבר כנ"ל, ועיין

שאר פרטים. הרודף אחר עכו"ם וגר תושב אסור להרגו^ה. ובמנחת חינוך נסתפק ברדף אחר הטריפה או גוסס בידי אדם שאין חייבין על רציחתו מיתה אי מותר להרגו^ט, ויש עוד להסתפק ברודף אחר תינוק פחות מבן שלשים שלא יצא עדיין מתורת נפל אי מותר להורגו, ויש לפשוט ממעוברת דמניחין אותה למות כשהוציא ראשו, ואם כן פשוט דהורגין. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ג. עיין סנהדרין עד. ד. הביאו באור המצות (לאנגור) ח"ד מצוה רצג. ה. רמ"א שם. ו. רמב"ם הל' רוצח שם ה"ט. חו"מ שם ס"ב. ז. פתחי תשובה חו"מ שם ס"ק ב. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' של"א, ובמה"ת ח"ד סי' ער"ה. ח. מנחת חינוך. ט. עיין במצוה הבאה.

מצוה תרא

שלא לחום על הרודף (לא תעשה ש"ם)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לחום על הרודף הנזכר במצוה הקודמת, שנאמר (דברים כה, יב) 'וקצתה את כפה לא תחום עינך'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מְבאָר מִן הַשֶּׁכֶל וְדַעַת הַכָּל מוֹדִים בּוֹ, כִּי אֵין לָךְ דְּבָר שֶׁהַקְפִּידָה עָלָיו הַתּוֹרָה כְּשֶׁפִּיכַת דְּמִים, וּכְתִיב (במדבר לה, לג) 'ולא תחניפו את הארץ וגו', ונאמר (בראשית ד, י) 'קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה', ובפרוש גלתה התורה (שם ט, ו) 'שפך דם האדם באדם דמו ישפך', ולפיכך זה הרוצח בר מות הוא לאחר שהפקיר דם חברו להרגו (עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תעה), ומוטב שימות הוא יחידי משיהרג את חברו

משנה הלכות

תרא) באיזה עבירות מצילין מרודף. כמה ספיקות. היה יכול להציל באחד מאבריו והרגו הרי זה שופך דמים וחייב, אבל בית דין אין ממיתין אותו, כן כתב הרמב"ם^א והטור השיגו. ועיין לעיל במצוה הקודמת שהבאתי חקירה מהמנחת חינוך אי הרודף אחר הטריפה מותר להרגו, ונראה לי דזה תלוי בטעם הריגת הרודף אי משום עונש או כדי להציל הנרדף, ואי נימא כדי להציל הנרדף אם כן גם בטריפה על כל פנים מציל הנרדף איכא. ונסתפק במנחת חינוך ברודף אחר הנידה אי נהרג. הרודף אחר הערוה שנפגמה כבר פעם אחת ספק אי ניתן להצילה בנפשו^ב. מצוה על הבן להרוג האב אם הוא רודף, עוד נסתפקו במפתה קטנה כיון דאונס הוא אי ניתן להצילה בנפשו^ג.

הרואה אחד רודף אחר אחד מאישי ישראל להורגו, או אחר אחת מכל העריות שיש בהן כרת לבועל (חוץ מהבהמה) מצילין אותן בנפשו של רודף אם אי אפשר באחד מאבריו, וכן הרודף אחר הזכר, ואסור לחוס על הרודף, רדף אחר הערוה ותפסה ושכב עמה, כיון שהערה בה אפילו לא גמר, אין ממיתין אותו אלא יביאהו לבית דין^ד. רדף אחר ערוה ואחרים רודפים אחריו להצילה ואמרה להם הניחווהו כדי שלא יהרגני אין שומעין לה, אלא מבהילין אותו ומונעין על ידי הכאת אחד מאבריו, ואם אינם יכולין באבריו הורגין אותו^ה. והורגין את הרודף אפילו בשבת^ו.

תרא) א. רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"י-יא-יב. חו"מ סי' תכ"ה ס"ג. **ב.** רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"ד. **ג.** עיין מנחת חינוך מצוה ת"ר. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' שצ"א. **ד.** רמב"ם שם ה"ג. **ה.** עיין מנחת חינוך שם. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' שצ"ג. **ו.** מנחת חינוך.

וימיתוהו אחר כך בבית דין ונמצא שימותו גם שניהם. גם פי מאחר שהרודף בדמו להרג נפש מישראל נדבק בו רעה רבה, ומצוה לבער הרעה הזאת מישראל בכל אופן. ולדעת קצת מהראשונים מצוה זו נכללת בלאו ד'לא תעמד על דם רעה' (ויקרא יט, טז), והכא משמיענו באשה שאחזה במבושיו של איש אפלו להציל בעלה, כיון דכסופא מלתא ובזיון גדול שהחזיקה במקום ערוה וקצתה את פפה לא תחום עינך עליה, והצילהו באחד מאבריה. ו'לא תחום עינך' אם העין אינו מתעלם מלהסתכל בערוה תסמהו (טעמי מצות לר"מ הבבלי) לא תעשה שגד).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תרב

לא יתיה בכיסך (לא תעשה שם"א)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא יהי אצלנו בכיס או בבית משקולות ומדות חסרות ויתרות, שנאמר (דברים כה, יג) 'לא יתיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה'.

משנה הלכות

בספק סכנה כדי להציל. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תרב) השהיית והחזקות מידות חסירות.
אסור לו לאדם להשהות

בכיסו או בביתו מידה חסירה, אפילו שאינו מודד בה ואינו חושב למדוד בה, ואפילו עושה ממנה עביט של מי רגלים, שמא יבוא מי שאינו יודע וימדוד בה, ובמקום שיש

פרטי דינים. הרודף לעבור על עבירה אפילו חמורה, כגון לחלל שבת או לעבוד עבודה זרה ח"ו, אף על פי שהם מעיקרי הדת אין ממתין אותו עד שיעשה מעשה ויומת על פי בית דין. הנרדף עצמו שקם והרג לרודף, אף על פי שהיה יכול להציל את עצמו באחד מאבריו אינו חייב מיתה. ועיין בשו"ת רדב"ז (ח"ב סי' רי"ח) ובכסף משנה^ט ובבית יוסף ובש"ך^י אי צריך המציל להעמיד עצמו

ז. רמב"ם שם הי"א. ח. עיין משנה למלך הל' חובל פ"ח ה"י. ט. הל' רוצח פ"א הי"ד, מהגהות מיימוניות בשם הירושלמי. י. חו"מ סי' תכ"ו. יא. חו"מ שם ס"ק ב.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִבְּאֵר בְּקָרָא (שם, טו) 'כִּי תֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֲשֵׂה עוֹל', וְאִין חֲלוּק בֵּין עוֹשֵׂה עוֹל בְּפֶה אוּ בְמַעֲשֵׂה, בְּסִתֵּר אוּ בְגָלוּי, עַל כָּל פְּנִים עוֹל הוּא. וְעוֹד שְׁכַפֵּר בְּאֵל בְּרוּךְ הוּא וְאוֹמֵר מִי רוֹאֵנִי בְּזוֹה, וְהַשֵּׁם יוֹדֵעַ וְעַד רוֹאֵה הַכֹּל, וְאוֹמֵר 'לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ', שְׂאֵם יִהְיֶה לְךָ 'אֶבֶן וְאֶבֶן' וְאַתָּה רוֹצֵה לְהַרְוִיחַ הַרְבֵּה עַל יְדֵי עוֹל, הַתּוֹרָה מְבַשְּׂרֶת ש'לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ' וְלֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבִיתְךָ בְּרַכָּה וְיִתְמַעְטּוּ וְנִכְסֶיךָ, אֲכַל אָמַר הַכֶּתוּב (דברים שם טו) אִם 'אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק' אִז 'יִהְיֶה לְךָ'

משנה הלכות

ליטרא וחצי ליטרא ורביע ליטרא, ולא יעשה שליש או חמישית ליטרא, אלא של רביעית, מפני שמטעים בהם^א.

דיני משקולות. משקולות כסף יכולים לעשות משל מתכת, משקולת קטנה ששוקלין בהן כסף וזהב יש לחפותה בעור שמחיקה מועטת מביא היזק גדול^ב. ואסור להטמין משקולות במלח מפני שמכביד או מקיל^ג. כללו של דבר צריך לעשות באופן שלא יכול להטעות בני אדם. המאזנים צריכים להיות מיושבים כל אחד לפי מלאכתו^ד. מקום שנהגו להכריע יכריע, ושלא להכריע ישקול עין בעין, הכל כמנהג המדינה^ה.

מדידת קרקע. מדידת קרקע צריך לדקדק בחשבון על פי עקרים המתבארים בתשבורת, שאפילו מלא אצבע רואים אותה כאילו מלאה כרכום^ו. מודד קרקע יקח חבל

מנהג העיר שאין מודדין כי אם במידה הרשומה ברושם הידוע וזו אינה רשומה מותר להשהותה^א. וכל שכן שלא יהא בכיסו או בביתו מידה חסירה או יתירה למדוד ולשקול, וכשקונה מודד ביתירה וכשמוכר מודד בחסירה, ומי שיש לו עובר בלאו זה^ב. וחייבים בית דין להעמיד ממונים שיהיו מכריזים על החנויות תדיר, וכל מי שנמצא אתו מידה חסירה או משקל חסר או מאזנים מקולקלים, רשאים להכותו ולקנסו כאשר יראה לבית דין לצורך השעה^ג.

שיעורי המידות. מידת היבש עושין מסאה וחצי סאה ורובע סאה, וחצי קב ורובע הקב ושמינית הרובע, ולא יעשה קביים שלא יתחלף ברובע הסאה, ומידת הלח עושין הין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית הין, לוג וחצי לוג, ורביעית לוג ושמינית ואחד משמונה שבשמינית^ד. המשקולות עושין

תרב א. רמב"ם הל' גניבה פ"ז ה"ג-ד. חו"מ סי' רל"א ס"ג. ב. עיין רמב"ם שם ה"א-ב. וחינוך ומנחת חינוך. ג. רמב"ם שם פ"ח ה"כ. חו"מ שם ס"ב. ד. רמב"ם שם פ"ז ה"ז. חו"מ שם ס"ד. ה. חו"מ שם ס"ט. ו. שם ס"י. ז. רמב"ם שם פ"ח ה"ז. חו"מ שם ס"יא. ח. רמב"ם שם ה"ח-ט-י-יא. חו"מ שם ס"ג. ט. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"ד. ועיין לעיל מצוה רנ"ט. י. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ז.

מִמּוֹן הַרְבֵּה, כִּי הַמְצַדִּיק מְדוּתָיו שָׁם הַבְּרָכָה, וְהַחֲסְרוֹן יָבִיא הַחֲסְרוֹן (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנה). וְאָמַר 'בְּכִסְדֶּךָ' כִּי דָרְךָ לְהַסְתִּיר בְּכִיסוֹ אֶבֶן חֶסֶר. וּכְתִיב (דברים שם) 'לְמַעַן יֵאָרְכוּן יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ, כִּי זֶה יָדוּעַ אֲשֶׁר כָּל מַלְכוּת צֶדֶק תַּעֲמֹד, כִּי הַצֶּדֶק כַּפְנֵי וְהַעֲוֹת בְּהַרְיָסָתוֹ וּכְרָגָע יִפֹּל הַקִּיר (אבן עזרא דברים שם טו). וְלִפִּי שֶׁהַמְעוֹל חוֹשֵׁב שְׂיַחֲיָה לְעוֹלָם וּמְלַסְטִים אַחֲרֵים שְׂיַהֲיָה לוֹ לֶכֶן יִקְצְרוּ יָמָיו, וְהַבּוֹטָח בֵּה' יֵאָרִיכוּ יָמָיו, וְעַיִן לְעֵיל מִצְוַה רַנ"ח-רַנ"ט.

ב"ב פט. רמב"ם הל' גניבה פ"ז, ספר המצוות לא תעשה ער"ב, סמ"ג לאוין קנ"ב, חושן משפט סי' רל"א.

מִצְוַת תְּרַג

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמְלֶךָ (מצות עשה רמ"ב)

צְוַת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכֵּר בְּפֶה וּבִלֵּב אֶת הָרַע שֶׁעָשָׂה עִמְלֶךָ לָנוּ בְּדַרְךָ בְּצֵאתָנוּ מִמִּצְרַיִם, שְׁנֵאָמַר (דברים כה, יז) 'זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמְלֶךָ בְּדַרְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם'.

משנה הלכות

תרג **גדרי המצוה.** מצות עשה לזכור בפה ובלב מה שעשה לנו עמלק ושנאתו לישראל בעת שיצאו אבותינו ממצרים, שנאמר (דברים כה, יח) 'אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אליקים'. ובספרי (פר' כי תצא פו) וש"ס במגילה (יח). "זכור" יכול בלב כשהוא אומר (דברים שם יט) 'לא תשכח' הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים 'זכור' שתהא שונה בפיך'.

של חמישים אמה^א, לא ימוד לאחד בימות החמה, ולאחד בימות הגשמים, שהחבל מתקצר בימות החמה^ב.

כללים. ועונש המידות והמשקולות קשה מאוד שאי אפשר לשוב בתשובה הגונה^ג, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בכל אישי ישראל, וגם בן נח אסור בזה משום גזל, ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה, ובן נח נהרג עליו אם שקל או מדד, דקימא לך^ד דבן נח נהרג על הגזל ואפילו פחות משה פרוטה.

יא. עיין או"ח סי' שצ"ט ס"א. יב. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם סי"ח. יג. רמב"ם שם פ"ז הי"ב. חו"מ שם סי"ט. יד. עיין סנהדרין נז.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁאֵמְרוּ רַז"ל (תנחומא כי תצא ט) 'מֵהוּ עֲמֶלְק', 'עַם לֶק' עִם שְׂבָא לְלֶקֶק דְּמֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִשְׁל לְמָה הִדְבָר דּוֹמָה לְאִמְבָטֵי רוֹתַחַת שְׁלֹא הָיְתָה בְרִיָּה יְכוּלָה לִירֹד לְתוֹכָהּ, בָּא בֶן בְּלִיעַל אֶחָד וְקִפֵּץ לְתוֹכָהּ אַף עַל פִּי שְׂנֵכּוּהָ הִקְרָה לְפָנָי אַחֲרִים, אַף כָּאֵן שְׂיִצְאוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם ה' קָרַע לָהֶם הַיָּם וְנִשְׁתַּקְּעוּ הַמִּצְרַיִם לְתוֹכוֹ, נָפַל פַּחְדָן עַל כָּל הָאֲמוֹת שְׁנֵי אֲמָר (שמות טו, טז) 'אִז נִבְהָלוּ אֱלוֹפֵי אֲדוֹם' וְגו', בִּיּוֹן שְׂבָא עֲמֶלְק וְנִזְדוּג לָהֶם אַף עַל פִּי שְׂנַמַּל אֶת שְׁלוֹ מִתַּחַת יָדָיו הִקְרַם לְפָנָי אַחֲרִים". וְלִפִּי שְׂמִדְרָךְ בְּנֵי אָדָם לְשִׁכַח מַעֲשֵׂה רִשְׁעֵי שְׂנַעֲשֵׂה לֹא לְפָנָי זְמַן רַבִּי, וְעוֹד שְׂמָה שְׂעֵשׂוּ עֲשׂוּ אֲבוֹת אֲבוֹתֵיהֶם וְהָרִי בְּנֵים לֹא יוֹמְתוּ עַל אֲבוֹתָי, לְכֵן צִוְּתָה הַתּוֹרָה לְדַעַת דְּשִׂאֲנֵי עֲמֶלְק כִּי בָמָה שְׁנִלְחַם עִם אֲבוֹתֶיךָ לָךְ עֲשֵׂה וְלֹא לְאֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד, וְהַטַּעַם 'אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדִרְךָ' (דברים כה, יח), הִקְרַ אֹתָךְ לְכָל הָעַמִּים, וּמֵאִז עַד עַתָּה אֵינָם יִרְאִים מִלְּהַרַע לָךְ, וְכָל הַצְּרוֹת לָךְ מִמֶּנּוּ בָּאִים עַד הַיּוֹם. וְעוֹד שְׂזַנֵּב 'בְּךָ כָּל הַנְּחֻשָׁלִים

משנה הלכות

תמידיות, ועיין מנחת חינוך. ולעניות דעתי נראה להשוותם דודאי מצות עשה לזכור תמיד כל ימי חייו, אבל לזכור בפה סגי בפעם אחת מן התורה שלא ישכח. ועיין להלן (מצוה תר"ה) מה שנוהגים בתפוצות ישראל לקרוא פרשת זכור.

כללים. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים לדעת החינוך, כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, ויש אומרים דגם בנשים מצוה לזכור, ומי יעמוד בסוד ה' בטעם הזכירה, ונוהגים אנשי מעשה להזכירו

שיעור הזכירה. וצריך לדקדק זכירה זו כמה הוא, ומפשטות הדברים נראה דהוא מצוה תמידית לזכור בכל עת וכל שעה, והחינוך כתב וזה לשונו 'ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה אלא או ביום כמו שנצטוינו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, והטעם כי הזכירה ההיא הוא עיקר הדת וכו', אבל זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבבינו, ודי לנו לזכור זה פעם אחת בשנה או בשתי שנים או בשלש'. אבל הרמב"ם² כתב 'ומצות עשה לזכור תמיד', משמע דהוא מצוה

אֲחֲרָיָהּ (שם), שֶׁהִכָּה אוֹתָהּ מִכַּת זָנָב, שֶׁהָיָה חוֹתֵךְ מִיְלּוֹת יִשְׂרָאֵל וְזוֹרֵק בְּלִפְי שָׁמַיָא, וְגִדְף וְחָרַף בְּלִפְי מַעְלָה (תנחומא שם י), וּלְפִיכָךְ זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמְלֶכְךָ (ע"ע בטעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רמה).

מגילה יח. כט. סנהדרין כ: רמב"ם הל' מלכים פ"ה, ספר המצוות מצות עשה קפ"ה-קפט ופ"א תעשה נ"ב, סמ"ג עשין קט"ו לאוין רכ"ו, סמ"ק סי' קמ"ז, אורח חיים סי' תרפ"ה.

מצוה תרד

תִּמְחָה אֶת זָכְר עִמְלֶכְךָ (מצות עשה רמ"ג)

צְנוּה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַחֲוֹת זָכְר עִמְלֶכְךָ עַד בְּלִי הַשָּׂאִיר לוֹ שְׂרִיד, שְׁנַאֲמַר (דברים כה, יט) 'תִּמְחָה אֶת זָכְר עִמְלֶכְךָ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם'.

מִיִּשְׂרָאֵי הַמְּצוּוָה. כִּי כָּל זְמַן שֶׁהֲרַשְׁעִים בְּעוֹלָם חֲרוֹן אַף בְּעוֹלָם, וְרֵאשִׁית גּוֹיִם עִמְלֶכְךָ¹ רֵאשׁוֹן בְּרַשְׁעָתוֹ וְלָכֵן 'אַחֲרִיתוֹ עָדִי אֲבַד'. וְצְנוּה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזָכֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה עִמְלֶכְךָ כְּדֵי לְמַחֲוֹת אֶת שְׁמוֹ וְזָכְרוּ. וְצוּנוּ בְּמַצְוָה בְּעִמְלֶכְךָ יוֹתֵר מִבְּשָׂאֵר אַמּוֹת הָעוֹלָם מִפְּנֵי ג'

משנה הלכות

בהמה לומר בהמה זו של עמלק היתה.¹ והמנחת חינוך תמה מנא ליה לרש"י דאפילו בהמה צריכין להרוג, ובמחילת כבוד תורתו אישתימיתיה דברי המזרחי שם שכתב כי מילת 'זכר' בצירי מורה שלא תשאר אחריו דבר שיהיה זכרו עליו, עיין שם.

זמן החיוב ועל מי מוטל. ונחלקו הראשונים ז"ל בזמן קיום המצוה ועל מי מוטל הקיום, החינוך כתב 'זאת המצוה מוטלת על הציבור כולן וכענין שאמרו (סנהדרין כ:): 'שלש מצות נצטוו ישראל

בכל יום עם שאר זכירות אחר התפילה ונכון הוא,² והמנחת חינוך כתב ואולי אפילו לאחר ביאת המשיח נצטרך להזכירו ולזכרו מה שעשה לנו, ופלא שלא הרגיש הגאון דכן כתוב מפורש בתרגום יונתן (דברים שם יט), עיין בזה להלן במצוה תר"ה.

תרד) על איזה עמלקים מצווים. מצות עשה מן התורה למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם, הן זכר והן נקבה, קטן וגדול, מעולל ועד יונק, משור ועד שה, שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על

ה. עיין מנחת חינוך. תרד) א. הלשון ע"פ תוספתא סוטה פ"י מ"א. סנהדרין קיג: ב. במדבר כד, כ. ג. שם. ד. לעיל במצוה הקודמת. ה. רש"י דברים כה, יט. ועיין רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה.

טַעֲמִים. א', מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָיָה הַרְשָׁע הָרָאוּשׁוֹן, וּכְמוֹ שֶׁנִּבְּא עָלָיו מִשְׁלָהֶם 'רְאִישִׁית גּוֹיִם עֲמֻלָּק' וּגּוֹ'. ב', כִּי כָּבֵד נִשְׁפַּע הַשֵּׁם בְּרוּךְ הוּא 'כִּי יָד עַל כֶּסֶם יָהּ מִלְחָמָה לַה'', שְׁזָה הַרִים יָדוֹ בְּכִסָּא הַמְּלָךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּנִפְלוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, וְגַם בְּכָרִיתֵת הָעֵרְלוֹת וּזְרָקוֹן כְּלָפֵי מַעְלָהּ. ג', מֵה שֶׁאָמְרוּ (פְּסִיקְתָא דִּרב כְּהֵנָא ג, ט) 'מִשְׁלָל לְאֶדוֹן שֶׁהָיָה לוֹ כָּרֶם וּגְדָרוֹ וְהוֹשִׁיב בּוֹ כְּלָב לְשָׁמְרוֹ, בָּא בְּנוֹ שֶׁל אֶדוֹן וּפְרִיץ הַגֶּדֶר וּבָא הַכְּלָב וּנְשָׁכוֹ, כָּל זְמַן שֶׁרָצָה הָאֶדוֹן לְהַזְכִּיר חֲטָא בְּנוֹ אָמַר לוֹ זָכוֹר אֶתָּה שֶׁנִּשְׁכַּךְ הַכְּלָב, כִּךְ כָּל זְמַן שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שָׁמוֹ רוֹצֵה לְהַזְכִּיר חֲטָאֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמְרוּ (שְׁמוֹת יז, ז) 'הִישׁ ה' בְּקִרְבָּנוֹ' אָמַר לָהֶם (דְּבָרִים שֵׁם יז) 'זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמֻלָּק', וּלְכֵן 'תִּמְחָה אֶת זָכְרָ עֲמֻלָּק'.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלכות

אפשר דעל כל יחיד יהיה אז החיוב. והיראים (מצוה רצ"ט) כתב "ר" יהודה אומר ג' מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך להכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה' וכו' (סנהדרין שם). הוי אומר להעמיד להם מלך תחילה, למדנו מכאן שמצות למחות זכר עמלק על המלך מוטלת ולא על שאר אנשים, זה פי' הכתוב 'כי יד על כס יה', דהיינו המלכות, אז תתקיים 'מלחמה לה' בעמלק". והאבן עזרא (דברים שם כה) כתב 'אחר שירשו הארץ ושקטה ממלחמה מכל סביבותיה אז החיוב למחות, כי כל זמן שעוסקים במלחמות הקרובים להם אינם חייבים במלחמת עמלק'. והרמב"ם לא ביאר

בשעת כניסתן לארץ וכו' ולהכרית זרעו של עמלק, ובאמת כי על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם אם יש כח בידם בכל מקום ובכל זמן אם אולי ימצא אחד מכל זרעם (ופלא על המדפיסים בנוא יארק שהשמיטו סיום זה, כי זה היתה השמטה מחמת הצענזור והיה להם להחזירו למקומו). על כל פנים סבירא ליה דגם בזמן הזה החיוב, ועל כל יחיד. אבל הסמ"ג (לאוין רכ"ו) כתב 'מצוה זו אינה נוהגת אלא לימות המשיח לאחר כיבוש הארץ שנאמר (דברים שם יט) 'והיה בהניח לך ה' אלקיך מכל אויביך וגו' תמחה" וגו', מפורש דדוקא לאחר ביאת המשיח, אבל מכל מקום

1. עיין אלה המצוות (חאגיז) מצוה תרה. 2. שמוות יז, טז. ח. עיין תנחומא כי תצא י. ראה טעמי מצוות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנו, ושם מצות עשה רמה. ט. הביאו בהגהות מימוניות הל' מלכים פ"ה ה"ה אות א.

מצוה תרה

לא תשכח (לא תעשה שם"ב)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא נשכח מה שעשה והרע לנו עמלק בצאתנו ממצרים, שנאמר (דברים כה, יט) 'לא תשכח'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מה שאמרו בספרי (פר' כי תצא פו) "זכור" בפה 'לא תשכח' בלב, שהחויב בזה לספר לבנים ענין עמלק. ורמז בזה משה רבנו עליו השלום ענין עמלק לזמן הגלות, כי בהיותנו בארץ אמר 'זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'. והיה בהניח ה' אלקיך לך וגו' תמחה את זכר עמלק' (דברים כה, יז יט), וכאשר לא תהיה בארץ רק 'מתחת

משנה הלכות

ואפילו ליומי מלכא משיחא לא תתנשי' עד כאן, וראיה ברורה להמנחת חינוך ז"ל. ועלה אם כן לפי סברא זו דגם על נשים איכא מצוה דזכירה, אף דלענין מלחמה אינה בנשים. ועיין לעיל במצוה תר"ג מתי זמן זכירה זו.

קריאת פרשת זכור. והנה תיקנו לנו חז"ל לקרוא פרשת זכור פעם אחת בשנה, ויש אומרים דקריאתה דאורייתא¹, וצריכים כולם לשמוע הקריאה אנשים ונשים, ואם הוא במקום שאין שם מנין ילך למקום שיש מנין לשמוע. ולעניות דעתי דזה דוקא אם לא שמעו קריאתה בזמנה על הסדר, דאם שמעו על הסדר בשנה זו אם כן פרשת זכור הוה כבר פעם שנית בשנה, ואולי משום דצריך כוונה למצוה ועל הסדר אינו מכוון למצות זכור. וקבעו שבת שלפני פורים כי דין הוא לקרותה בפורים

בזה כלום, ועיין רמב"ם בספר המצוות מצוה קפ"ט. ובחידושי הארכתי², ועיין מנחת חינוך שנסתפק למה לא נתחייבו הנשים בזה, ולפי מה שכתבתי פשוט דהנשים פטורים מזה, וקל להבין.

תרה) גדרי הלאו. אסור לנו לשכוח אשר עשה לנו עמלק, והשוכח מה שעשה לנו עמלק עובר בלאו זה, לבד העשה שנתבאר לעיל³. והנה החינוך (מצוה תר"ג) כתב ד'מצוה זו נוהגת בזכרים דלהם לעשות מלחמה, והמנחת חינוך תמה עליו דמנא ליה דהזכירה מטעם מלחמה, דילמא אף לאחר ביאת המשיח נצטרך לזכור עיין שם. ופלא על הגאון ז"ל שלא זכר עת כתבו, דכן הדבר מפורש בתרגום יונתן וזה לשונו 'והיה כד יניח ה' אלקכון לכון בעלי דביכון וכו' תמחון ית דוכרנא דעמלק מתחות שמיא

י. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ש"י. תרה) א. דברים שם יז. ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה. ג. או"ח סי' תרפ"ה ס"ז.

הַשָּׁמַיִם' (שם, יט) כְּלוּמַר מִפְּזֹר וּמִפְּרֵד בֵּין הָעַמּוּם בְּגִלוּת אֲזַי לֹא תוּכַל לְזַכֵּר עֵינַי עִמָּלֶךָ בְּפִעֵל וּבְמַעֲשֵׂהָ, אֲבָל 'לֹא תִשְׁכַּח' עַל כָּל פְּנִיִם בְּחוּץ לָאָרֶץ לֹא תִשְׁכַּח מִפִּיהֶם (אברבנאל דברים שם יז-יט).⁷ וּלְפִי שְׁעֵמְלֶךָ וְשָׂרוּ הוּא שָׂרוּ שֶׁל עֵשׂו, וְאִי אֶפְשֶׁר לְפַל שָׂרוּ שֶׁל עֵשׂו עַד בִּיאַת גּוֹאֵל צֶדֶק מִכַּח בְּרַבַּת אָבִינוּ יִצְחָק 'וְהָיָה כִּאֲשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרָקֶת' וְגו' (בראשית כו, ט), וְהָרִי הוּא הַפְּלֵב הַנוֹשֶׂה, וְשָׂרוּ שֶׁל עֵשׂו הוּא סְמָאֵל הוּא הַשָּׁמַיִן הוּא הַיֵּצֵר הָרַעִי, אֲבָל לְעֵתִיד שֶׁתִּתְקִים בְּרַבַּת יִצְחָק בְּמִלְאָהּ יִהְיוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִרְאִי ה', אֲזַי 'תִּמְחָה' שְׁמוֹ שֶׁל עֵשׂו וְיִמְחָה זֵרְעוֹ שֶׁל עִמָּלֶךָ, וְזֶה הַטַּעַם 'זְכוּר וְגו'. וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים. וְהָיָה בְּהַנִּיחַ וְגו' תִּמְחָה אֶת זְכוּר עִמָּלֶךָ וּמִתַּחַת הַשָּׁמַיִם' יִמְחָה שְׁמוֹ מְלֶהזְכוּרֵינוּ.

מראה מקומות עיין במצוה תר"ג.

משנה הלכות

פנים ישמעו הקריאה בפורים ויצאו בדיעבד,^ד ויש חולקין^ה והראשון נראה עיקר^ו. מי שהוא אנוס ואין לו מנין יקרא פרשה זו בניגונות וטעמים בספר תורה בלא ברכה, ואם אין לו ספר תורה יקרא בחומש, קטן אינו עולה למפטיר בשבת זו^ז, ונוהג בכל מקום ובכל זמן.

מענינו דיומא, כי המן הרשע היה מזרע עמלק, ורצו להודיע שנצטוונו בזכירה זו עוד קודם נס זה שנעשה עם המן קבעו קודם פורים שלא יטעו שעל נס פורים נתקן. ובפורים קורין (שמות יז, ח) 'ויבוא עמלק' גם כן מטעם זה, בני הישובים שלא שמעו הקריאה בפרשת זכור בשבת על כל

ד. וכן באברבנאל שמואל א טו, ג. ה. עיין בזוה"ק ח"ג קס. 'עמלק יושב בארץ הנגב' הא יצרא בישא'. ועיין בתיקון"ז ס. 'סמאל דאיהו יצר הרע'. וזוה"ק ח"א קע. 'שרו של עשו היה, ואיהו סמאל'. ובב"ב טז. 'הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות'. ו. עיין אלשיך דברים כה, יז-יט. ז. מגן אברהם שם. ח. משנה ברורה שם ס"ק ט"ז. ט. ועיין חכמת שלמה שם להגאון ר' שלמה קלוגר. י. רמ"א שם. יא. מגן אברהם סי' רפ"ב ס"ק ט.

פְּרַשְׁתָּ כִּי תָבֹא יֵשׁ בָּהּ ג' עֵשׂוֹן וְג' לְאוֹיֵן

מִצְוַת תְּרוּ

מִצְוַת קְרִיאַת פְּרִשְׁת בַּכּוּרִים (מִצְוַת עֲשֵׂה רמ"ד)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְקִרְוֹת פְּרִשְׁת הַכּוּרִים מֵאַרְמֵי אֲבִי עַד
'אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה'" בְּעַת שְׁנַבִּיא בַּכּוּרִים לְמִקְדָּשׁ, שְׁנַאֲמַר (דברים כו, ה)

'וְעַנִּית וְאָמַרְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹקֶיךָ'.

מֵשָׂרְשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁעָקֵר קִבְּלַת אֱלֻקוֹת וְיִסוּד הַשְּׁלֵמוֹת הוּא שְׁנַאֲמִין כִּי
'לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תִּבְלַ וְיִשְׁבִי בָהּ", וְהוּא אֲדוֹנֵנוּ וְאֵין עוֹד

אַחַר, וְשֶׁהוּא הַמְּשַׁנֵּיחַ וְהַמְּשַׁפִּיעַ כָּל טוֹבוֹתֶיהָ. וְלֹא יִחַשֵׁב הָאָדָם שֶׁהָאָרֶץ
הוּא שְׁלוֹ וְכַחוֹ וְעֵצָם יָדוּ עֲשֵׂה לוֹ כָּל חִילוֹ, כִּי זֶה פְּרִיקַת עַל וּמִוְרָץ
שָׁמַיִם מְעֻלּוֹ, וְלֹא 'וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ' (דברים שם א), כְּלוֹמַר אַחַר
שְׁתַּנּוּחַ מִכָּל הָאוֹיְבִים וְתָבֹא אֶל הָאָרֶץ בְּתַתּוֹ ה' לְךָ מִתַּנַּת חֲנֻם וְתִשָּׁב

משנה הלכות

דין שיהיו מקרין את מי שהוא יודע כמו שאינו יודע.¹

המביאין ואין קורין. ואלו מביאין ולא קורין האשה והטמטום והאנדרווגיגוס והאפטרופסין והעבד והשליח לפי שאינן יכולין לומר 'אשר נתת לי' (דברים שם י'). הגר מביא וקורא כן כתב הרמב"ם ז"ל² וחלקו עליו הפוסקים כיון דלא נחלו את הארץ. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו מביא ואינו קורא, קנה שלש מביא וקורא³. הפריש ביכוריו ומכר שדהו מביא ואינו קורא⁴.

תרו) סדר הקריאה. המביא ביכורים לבית המקדש משדהו (עיין לעיל מצוה צ"א) משהגיע להר הבית נוטל סלו על כתיפו וקורא הפסוק (דברים כו, ג) 'הגדתי היום' וגו', ואחר כך מוריד הסל וקורא מ'ארמי עובד אבלי' וגו' (שם, ה) עד גמר כל הפרשה (שם, י). ומצוה לקרוא בלשון הקודש⁵ ובקול רם⁶, חיסר תיבה אחת לא יצא וחוזר וקורא, ואסור להוסיף על הקריאה הזו⁷. בראשונה כל מי שהיה יודע לקרות קורא וכל מי שאינו יודע לקרות מקרין אותו, נמנעו אלו שאין יודעין לקרות מלהביא כדי שלא יכלמו, התקינו בית

תרו) א. ע"פ תהלים כד, א. ב. עיין דברים כה, יט. ג. רמב"ם הל' ביכורים פ"ג ה"ב. ד. שם ה"י. ה. מנחת חינוך ע"פ סוטה לב. ו. מנחת חינוך. ז. רמב"ם שם ה"א. ח. שם פ"ד ה"ב. ט. שם ה"ג. י. עיין רדב"ז ומשנה למלך, ומנחת חינוך. יא. רמב"ם שם ה"ד וה"ז. יב. שם ה"ה.

בַּהּ הַשְּׁקֵט וּבְטַח אִישׁ תַּחַת תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ, צֹוֶה הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד שְׂבָכָל שְׁנָה נַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּדַבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה שְׂיִתְפָּרְסֶם בּוֹ הָאֱמוּנָה הָאֲמִתִּית (ע"ן אברבנאל דברים כו, א-ב). וְיִוָּדָה בְּקוֹל רָם בְּפִיו וּבְשִׁפְתָיו יִכְבְּדוּ, וְיִזְכִּיר הַרְעוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלֵינוּ מֵימֹת אָבוֹנוֹ יַעֲקֹב וְעַד עַכְשָׁיו, וְהִצִּילָנוּ ה' בְּרוּךְ הוּא מְכֻלָּם. וְאַחַר הַשִּׁבְחָה וְהַתְּוֹדָה לְהַשֵּׁם יִתְפָּרֵד מִבְּקֵשׁ מִלְּפָנָיו לְהַתְּמִיד הַפְּרָכָה עָלָיו וְעַל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל (ע"ן חינוך). וּבְזֶה כָּבֵד יִצְאָ כְּדֵי חוֹבָתוֹ לְהוֹרוֹת שְׁלֹה' הָאָרֶץ וְהוּא בְּעַל הַשְּׂדֵה, וְהוּא הַנּוֹתֵן הַתְּבוּאָה וְהַזֶּרַע לְזֶרַע, וְנִכְנַע לְעִבּוֹדָתוֹ יִתְפָּרֵד שְׁמוֹ (ע"ן אברבנאל שם).

ביכורים פרק ג, סוטה לב. רמב"ם הל' ביכורים פ"ג, ספר המצוות מצות עשה ק"ב, סמ"ג עשין ק"מ.

משנה הלכות

או נקצץ האילן מביא ואינו קורא שהרי הוא כמי שאין לו קרקע^{יז}, וכן שטפה נהר שדהו. הביא ביכוריו וקרא וחזר והביא ממין אחר אינו קורא, דפעם אחת בשנה קורא^{יח}. ואינו קורא אלא מעצרת ועד אחר סוכות, הביא ביכוריו לאחר חג הסוכות עד חנוכה, אף על פי שהפרישן קודם החג, מביא ואינו קורא שנאמר (דברים כו, יא) 'ושמחת' ואין קריאה אלא בשעת שמחה, מחג השבועות עד לאחר חג הסוכות^{יט}. ונוהג בזמן שבית המקדש קיים ובארץ ישראל, יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן.

המוכר שדהו לפירות הלוקח מביא ואינו קורא, בעל מביא בנכסי אשתו וקורא^כ. כהנים ולויים מביאים וקוראים שיש להם שדה מגרש^{כא}. אבדו ביכוריו קודם שהביאן להר הבית והפריש אחרים מביא ואינו קורא^{כב}.

שאר פרטים. וכתב החינוך 'ומזה יש ללמוד בתפילותינו ובתחנונינו לפני השם ברוך הוא לדקדק מאוד להיזהר בלשון, שאין לומר לפני השם יתברך כי אם בדקדוק גדול' ושפתים ישק. הפריש ביכוריו ויבש המעיין

מצוה תרו

ודוי מעשר (מצות עשה רמ"ה)

צוה הקדוש ברוך הוא להתודות לפניו יתברך שמו שעשינו כל מה שצונו בהוצאת המעשרות והתרומות ולא החזקנו בהם, שנאמר (דברים כו, יג) 'ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית וגו'.

משרשי המצוה. היות כי ענין התרומות והמעשרות דבר גדול הוא, וגם כי בהם תלוי מחית משרתי האל ברוך הוא ובהם תלוי הברכה בארץ ובפרות, וכמו שאמרו (תענית ט.) "עשר תעשר" (דברים יד, כב) בשביל שתתעשר, צוה השם יתברך להפרישם ולתתם לכל אחד חלקו הראוי לו עד שלא ישאר אצלו שום דבר מחלקי המתנות

משנה הלכות

התרומה לכהן והמעשר ללוי ומעשר עני לעני ומעשר שני פודה ומאבד הפרטה שחילל עליה, אין לו מטבע קטנה לחלל מחלל על פרי השוה פרוטה¹. וערב יום טוב האחרון של חג הפסח עושין הביעור². פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הביעור אין מעכבין אותו מלהתוודות ואינו חייב לבערן³. היו פירותיו רחוקים ממנו והגיע יום הביעור קורא שם למתנות ומזכה אותן להראוי על גבי קרקע או למי שזוכה להן לבעליהן ומתוודה למחר⁴.

פרטי דינים. הפריש המתנות שלא על הסדר או שנשרף טבלו או הפריש בטומאה

תרו) גדרי המצוה וסדר הוידי. מצות עשה להתוודות לפני ה' אחר שמוציאין כל המתנות שבזרע הארץ, וזה נקרא 'וידי מעשר'⁵. וידי זה מתוודין לאחר שנת מעשר עני כלומר לאחר שנה השלישית ושנה השישית שבשמיטה⁶. זמן הוידי במנחה ביום טוב האחרון של פסח של רביעית ושביעית⁷. ואין מתוודין אלא ביום, וכל היום כשר לוידי אלא שנהגו במנחה⁸. ונאמר בכל לשון, רצו רבים להתוודות כאחד מתוודים, ומיהו מצוה מן המובחר שכל אחד יתוודה לעצמו⁹. קודם שיתוודה צריך לקיים מצות ביעור, כלומר שיתן כל המתנות למי שמגיעין. יש לו פירות טבל מפרישם, ונותן

תרו) א. רמב"ם הל' מעשר שני פי"א ה"א. יו"ד סי' של"א סקל"ח. ב. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם. ג. רמב"ם שם ה"ג. יו"ד סקל"ט. ד. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם סק"מ. ה. רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם סקמ"א. ו. רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם סקמ"ב. ז. רמב"ם שם ה"ח. ח. שם ה"ז. ט. רמב"ם שם ה"י. יו"ד שם סקמ"ב. י. רמב"ם שם ה"א. יו"ד שם סקמ"ג.

הָרְאוּיּוֹת לָתֵת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם וְלַעֲנִיִּים (חינוך). וְלֹא הָיָה מִתּוֹדָה אִם נִשְׁאָר מִשְׁהוּ בַחֲלָקוֹ, וְכָל שְׂשֻׁהָה מֵעֲשָׂרוֹתָיו הֵצְרִיכוּ הַכְּתוּב לְבַעֲרוֹ מִן הַבַּיִת בְּעָרֵב יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל פֶּסַח שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁמִּפְּרִישֵׁין בָּהּ מֵעֶשֶׂר עָנִי, וְהָיָה מִתּוֹדָה בְּיוֹם טוֹב אֲחֵרוֹן שֶׁל פֶּסַח בְּמִנְחָה. וְלִפִּי שְׂדֵעֲתוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹט אַחַר מָמוֹן, וְאֶפְלוּ הַפְּרִישׁ הַמִּתְנַנּוֹת לְפַעֲמִים יַעֲכֹבְם בְּבֵיתוֹ וְלֹא יִתְּנֶם לְהָרְאוּי לּוֹ, וְעַל כָּל פְּנִיִם יִתְרַשֵּׁל בְּנִתְיֻנְתֶּם, צְוָה הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁיִּבְאוּ לְהַתּוֹדוֹת לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ שְׂעֵשֶׂה כְּכֹל מַה שֶׁנִּצְטַוָּה בְּבַעֲוֹר הַקִּדְשׁ וּבְמִסִּירָתוֹ, וְלֹא יוּכַל לְהַתְרַשֵּׁל יוֹתֵר וְלוֹמַר 'בְּעֵרְתִי הַקִּדְשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נִתְתָּיו וְגו' שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי' וְהוּא לֹא עֲשֵׂה", אֱלֹא יִקְיִם הַכֹּל וְיִתְבָּרַךְ בְּבִרְכַת ה'.

מעשר שני פרק ה, סוטה כב: רמב"ם הל' מעשר שני פי"א, ספר המצוות מצות עשה ק"א,
סמ"ג עשין ק"ח.

משנה הלכות

הפרשה היא בטומאה אין כאן עבירה וקפידה. ויש מהדרים אחר המצוות, לומר ביום טוב שביעי של פסח בשלישית, וברביעית, בזמן הזה מן בערתי הקודש' עד 'ארץ זבת חלב ודבש', ויש אומרים לקרוא בספר תורה במנחה ביום טוב של פסח האחרון פרשת (דברים כו, יב-טו) 'כי תכלה לעשר' עד 'ארץ זבת חלב ודבש'.

אינו מתוודה דהרי לא קיים הכל, ודובר שקרים לא יכון לפני השי"ת². ומצוה להתוודות במקדש, ואם התוודה בכל מקום יצא³. ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים, ולדעת הרמב"ם⁴ והשולחן ערוך⁵ נוהגת גם בזמן הזה. ויש מקשים כיצד יאמר 'ולא ביערתי ממנו בטמא'⁶ כיון שכולנו טמאי מתים, וראיתי לתרץ כיון שבזמן הזה כל

יא. עיין חינוך. יב. רמב"ם שם הי"ג והט"ו. יו"ד שם סקמ"ד. יג. רמב"ם שם ה"ו. יד. שם ה"ד. טו. יו"ד שם סק"מ. טז. דברים כו, יד.

מצוה תרח

שֶׁלֹא לֶאֱכֹל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּאֲנִינֹת (לא תעשה שם"ג)

הַזֶּהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לֶאֱכֹל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּאֲנִינֹת, שְׁנֵי אֲמָר (דברים כו, יד) 'לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֲנִי מִמֶּנּוּ'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהַקְדָּשִׁים שֶׁלָּחַן גְּבוּהַ הֵם, וְאִין רָאוּי לְמִי שְׁדוּאָג וְכוּאֵב לְבָבוּ מְאֹד לְקָרֵב אֶל שֶׁלָּחַן הַמֶּלֶךְ, אוּלַי יִתְגָּאֵל, וְעַל דֶּרֶךְ מְשֻׁל בְּעֵין הַפְּתוּב (אסתר ה, ב) 'כִּי אִין לְבוּא אֶל שֶׁעַר הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ שֶׁק' (חינוך. ומעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנו). גַּם כִּי בְּאֲכִילַת קְדָשִׁים תִּמְצָא כַּפָּרָה עַל הַבְּעָלִים, וְכַעֲנֵן שְׁאֲמָרוּ (פסחים נט:): 'כֹּהֲנִים אוֹכְלִים וְכַעֲלִים מִתְּכַפְּרִים', וְאִין

משנה הלכות

המלכות לאחר שנתייאשו מלקברו אינו אונן עוד^ד.

חוץ מירושלים. האוכל חוץ לירושלים לוקה מרדות מדרבנן^ה. פירות שהיו בירושלים ויצאו לוקין עליהם מן התורה מלאו ד'לא תוכל לאכול' (עיין לעיל מצוה תמ"ב), וגם מרדות על אנינות, לא היו הפירות בירושלים מעולם לוקים אותו מרדות על אכילת מעשר ומרדות על אנינות^ו.

שאר פרטים. אבילות אשתו נשואה אינו אלא דרבנן, ולכן האוכל באנינות אשתו שמתה לוקה מרדות, ספק אונן אסור במעשר^ז, וספק אונן כגון שהיה ספק בן שבעה לראשון או בן תשעה לאחרון, וכיוצא בזה. מת לו תינוק בן יומו במנחת חינוך פשיטא ליה דלוקה מדאורייתא על אכילתו,

תרח) אי הוּו לאו. דעת הרמב"ם^א והחינוך ועוד, שהאוכל מעשר שני באנינות דאורייתא בירושלים עובר בלאו ולוקה, ודעת הרמב"ן^ב והסמ"ג^ג דאינו עובר בלאו ולא הוה אלא בעשה, וכן איפליגו גמי לענין אוכל בקדשים באנינות דלדעת הרמב"ם והחינוך בלאו, ולדעת הרמב"ן והסמ"ג בעשה^ד.

גדר אנינות. והנה אנינות דאורייתא הוא כל שיש לו מת שחייב להתאבל עליו מהתורה, ויום המיתה הוה אונן דאורייתא, ובלילה מותר מן התורה דכתיב (וירא י, יט) 'ואכלתי חטאת היום', ודרשו (זבחים ק:): 'היום אסור ובלילה מותר', ומיהו מדרבנן אסור בלילה וכן כל הזמן שנשתהה המת לאחר יום המיתה בלא קבורה הוה אונן דרבנן^ה, נשתהה המת זמן הרבה מחמת

תרח) א. הל' מעשר שני פ"ג ה"ה. **ב.** ספר המצוות שורש ח. **ג.** רמב"ם שם ה"ז. ועיין מנחת חינוך. **ד.** רמב"ם שם ה"ו. **ה.** יו"ד סי' שמ"א ס"ד. **ו.** רמב"ם שם ה"ה. **ז.** עיין מנחת חינוך. **ח.** שם.

סֶפֶק פִּי בְּאֲכָלְכֶם אֶת קִדְשֵׁיהֶם הָיוּ אוֹכְלִים בְּכֹנֶה נְכוֹנָה וּבְדַעַת שְׁלָם, וְכָל תְּנוּעוֹתֵיהֶם נְכוֹנוֹת לְהִשָּׁם יִתְפָּרֵךְ, וּבְהִיּוֹת הָאָדָם מְצַעֵר וְדוֹאֵג וְחָרֵד בְּיוֹם מוֹת קְרוֹבוֹ שֶׁהוּא אוֹנֵן עָלָיו, וּמַעֲיֹו חֲמַרְמְרוּ עָלָיו, אִין דַּעַתוֹ מִיִּשְׁבַּת וּכְוָנָתוֹ מְרוּדָה, וְאִין רְאוּי לְאֵכֶל קִדְשֵׁי שָׁמַיִם (חִינוּךְ). וְהָאֲבִרְבֵּינָאֵל (דְּבָרִים כו, יב-טו) פִּרֵּשׁ 'לֹא אֶכְלָתִי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ', כְּלוֹמֵר עִם הֵיּוֹתוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי וְהָיָה לוֹ עֲנִיּוֹת הַרְבֵּה לֹא מְצֵאתִי הַתֵּר לְאֵכֶלוֹ 'מִמֶּנּוּ' לֹמֵר גַּם אֲנִי עָנִי, וְהָיָה 'אֲנִי' מַעֲנֵן דְּלוֹת וְעֲנִיּוֹת, כְּמוֹ 'בֶּן אוֹנִי' (כְּרֵאשִׁית לֵה, יח), וְדָבָר פְּלֵא הוּא. וְעֵין אֲבִן עוֹרָא (דְּבָרִים שֵׁם יד).

מעשר שני פרק ה', יבמות עג: עד. מכות יט: פסחים צא: זבחים צט: רמב"ם הל' מעשר שני פ"ג, ספר המצוות לא תעשה ק"ג-קנא-קנב, סמ"ג לאוין רס"ב-רסג-רסד.

מצוה תרמ

שְׁלֵא לֵאֲכַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּטֻמְאָה (לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁם"ד)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לֵאֲכַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּטֻמְאָה אֶפְלוּ בִירוּשָׁלַיִם, שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים כו, יד) 'וְלֹא בְעֵרְתִי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה'.

משנה הלכות

בכלל כיון שכלנו טמאי מתים אנו, ה' יטהרנו ויקדשנו בקדושתו העליונה אמן.

תרט) גדרי האיסור. האוכל מעשר שני בטומאה, בין שהמעשר שני טמא והאוכל טהור ובין שהאוכל טמא והמעשר טהור, במזיד ובהתראה לוקה, ואינו לוקה אלא האוכלו בירושלים וקודם שיפדה, אכלו בטומאה חוץ לירושלים לוקין אותו מכת מרדות^ט. ואם נכנס לירושלים וחזרו

ולעניות דעתי דאין לוקין עליו כיון דלא יצא מדי ספק נפל, ואם ברור לו שכלו חדשיו לוקה. מת שמת בשבת או יום טוב, אף דאסור לנהוג אבילות בפרהסיא אונן הוי לענין מעשר ואסור לאכול^ט. והמנחת חינוך נסתפק בסיכה באניות מה דינו, ועיין ברמב"ן (דברים כו, יד) 'לא אכלתי באוני ממנו'. מעשר שני של דמאי מותר לאכול באניות^ט. ונהוג איסור זה בזמן הבית בזכרים ונקבות, ובזמן הזה אין אוכלין מעשר שני

ט. שם. י. רמב"ם שם ה"ח. תרט) א. רמב"ם הל' מעשר שני פ"ג ה"א.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמָה פְּעָמִים בְּעֵינַי הֶרְחַק הַקֹּדֶשׁ מִן הַטְּמְאָה, וּלְפִי שִׁמְעֵשֶׁר שְׁנֵי קֳדָשׁ הוּא אֲסוּר לֶאֱכֹלוּ בְּטְמֵאָה בְּכָל שְׂאֵר קֳדָשִׁים. וְאָמַר 'בְּטְמֵא' בְּכָל אִפְן, בֵּין שְׂאֵנִי טְמֵא וְהוּא טְהוֹר, וּבֵין שְׂאֵנִי טְהוֹר וְהוּא טְמֵא, כִּי צָרִיד הִכְנַת הָאִישׁ לַעֲשִׂית הַמִּצְוָה שֶׁעַל יָדוֹ יָבֵא הַשְּׁפַע וַיִּשְׁפִּיעוּ עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם, וְהִכְנַת הַדְּבָר הַמִּצְוָה שֶׁעַל יָדוֹ יָבֵא הַשְּׁפַע, וְעַל זֶה אָמַר 'וְלֹא בְּעֵרְתִי מִמֶּנּוּ בְּטְמֵא' שֶׁהוּא הִכְנַת הַמִּקְבֵּל, אָמַר שֶׁ'לֹא אֶכְלֵתִי' בְּהִיוֹתִי טְמֵא בְּלֵתִי מוֹכֵן לְקַבֵּל שֶׁפַע קֳדָשֶׁת בְּרָכָה, וְגַם לֹא בְּהִיוֹתוֹ בְּלֵתִי מוֹכֵן הַדְּבָר הַנֶּאֱכָל לָבֵא עַל יָדוֹ שֶׁפַע שֶׁהוּא בְּהִיוֹת הַמַּעֲשֵׂר טְמֵא (עֵינַי אֲלֶשֶׁךְ דְּבָרִים כו, יב-יד). וְעֵינַי 'לֹא בְּעֵרְתִי' לְשׁוֹן בַּעוֹר, 'לֹא בְּעֵרְתִי' לַעֲשׂוֹתָהּ שְׁלֵהֲבַת בְּכִלְיוֹן חֲרוּץ לְשִׂרְפָּה,

משנה הלכות

תרומה שהתרומה קרויה קודש, ומעשר שני קרוי קודש.^א

פְּדִיוֹנוֹ וְשֵׂאֵר פְּרָטִים. מעשר שני שנטמא מותר לפדאו, ופודים אותו אפילו בירושלים ואוכלין את דמיו בטהרה כמעשר שני בירושלים^ב (עיין לעיל מצוה תמ"ב האריך פודין בזמן הזה והאריך נוהגין בה). לאחר שנפדה מותר לאכלו בטומאה כחולין.^ג אין נותנין פירות מעשר שני לעם הארץ, ולא פירות הלקוחות במעות מעשר שני, ולא מעות מעשר בעין, מפני שהם בחזקת טומאה וחישינן שיטמאו המעשר שני, מעשר שני של דמאי מותר ליתנו לעם הארץ ויאכלו כנגדו, אין מפקידין מעשר שני אצל חבר שמא ימות, ונמצא המעשר ביד בנו עם הארץ, ומפקידין מעשר שני של דמאי אצל

והוציאו ואכלו בטומאה לוקה מדאורייתא על 'לא תוכל לאכול' (עיין מצוה תמ"ב) ומכת מרדות אטומאה.^ד ואפילו להדליק בו את הנר אחר שנטמא אסור עד שיפדה.^ה טמא שטבל אף על פי שלא העריב שמשו אוכל מעשר שני, ואכילה ושתיה שוין הן.^ו ולענין סיכה בגמרא (יבמות עד). 'אמר ר' שמעון בן לוי משום ר' סימאי מנין למעשר שני שנטמא שמותר לסוכו שנאמר (דברים שם) "ולא נתתי ממנו למת למת הוא דלא נתתי הא לחי דומיא דמת נתתי, איזה דבר ששוה בחיים ובמתים זו סיכה, והרמב"ם לא הביאו בספר היד משמע דלא קיימא לן דמותר בסיכה, ועיין רמב"ן (דברים שם) 'לא אכלתי באוני'. הערל כטמא, ואם אכל מעשר לוקה מהתורה כדרך שלוקה על אכילת

א. חינוך. ג. יבמות עג; וברש"י דברים שם. ד. עיין מנחת חינוך. ה. רמב"ם שם ה"ב. ו. שם ה"ד. ז. מנחת חינוך. ח. רמב"ם שם. ט. שם ה"ג. י. עיין שם ה"א-ב.

שְׁכַשְׁחָהּ הַקְדָּשָׁה עָלֶיהָ הַטְּמֵאָה נִשְׂרָפֶת (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנה). ולא תאמר האידך יכול להזיק הַטְּמֵאָה לְהַקְדֵּשׁ ה', כִּי בַּאֲמַת הַקְדָּשָׁה בּוֹרַחַת מִמָּקוֹם הַטְּמֵאָה, דַּע זֶה.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מִצְוַת תְּרִי

וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת (לא תעשה שם"ה)

הַזֶּהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהוֹצִיא מְעוֹת מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי לְדַבְרִים שְׂאִינָן לְצַרְךָ אֲכִילָה וְשִׁתְיָה וְסִיכָה, שְׁנֵאָמַר (דברים כו, יד) 'לֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי רָצָה הָאֵל בְּרוּךְ הוּא שְׁיִשְׂמַח הוּא וּבֵיתוֹ וְהִלְוִי בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלוֹ שֶׁהֵבִיאוּ לִירוּשָׁלַיִם, וְאִם יֵתֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ דְבָרִים אֲחֵרִים, וְאִפְלוּ לְקִנּוֹת דְּבַר מִצְוָה בּוֹ כְּגוֹן תְּכַרִּיבִין לְמַת, מִמּוֹלָא תִתְבַּלְבַּל הַשְּׂמֻחָה כִּי הָאִישׁ הַפִּילִי יִתְנַנְּנוּ לְדַבְרִים אֲחֵרִים וְתִתְבַּלְבַּל הַפְּנֹהָ

משנה הלכות

עם הארץ^א. ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות ובזמן הזה מדרבנן.

תרי **גדרי האיסור**. אסור להוציא מעות מעשר שני אלא לצורך אכילה ושתיה, וסיכה בכלל שתיה היא. ואסור לקנות בהם קרקע, או מטלטלים או כלים או בגדים ועבדים, ואסור להוציא ממנו אפילו לצורך מצוה, כגון לתכריכי המת ולארון, ואם הוציא מעשר בשאר דברים עבר בלאו, ויאכל כנגדן ממעותיו בתורת מעשר^ב. ואינו לוקה על לאו

זה דכלל בידינו כל שיש בו תשלומין אין בו חיוב מלקות^ג.

סיכה. והוא הדין אם סך משמן מעשר שני עצמו למת שיאכל כנגדו^ד. ועיין רמב"ן (דברים שם) "לא אכלתי באוני' וכו', וראיתי בירושלמי (מעשר שני פ"ב ה"א) 'רבי אליעזר בשם רבי סימאי אומר 'לא נתתי ממנו למת' מה אנו קיימין אם להביא ארון ותכריכים דבר זה אסור לחי ולמת, איזה דבר שמותר לחי ואסור למת זו סיכה" עיין שם. ועיין כסף

יא. שם ה"ח. **תרי** א. רמב"ם הל' מעשר שני פ"ג ה"י. וכסף משנה ורדב"ז שם. ב. חינוך, ועיין מנחת חינוך. ג. מנחת חינוך.

(אור המצות (לאנגגר) ח"ג מצוה קנב). גם כי אינו מן הראוי ששמעשר שני, הקדש גבוה שצאמר בו 'שמחה', יתהפך משמחה ליגון ויתנונו למת. ומזה הפעם אמר ר' עקיבא מה תלמוד לומר 'לא נתתי ממנו למת', שלא החלפתי אפלו בדבר טהור' (ספרי פר' כי תבוא ז), כלומר רבי עקיבא דרש 'ולא נתתי ממנו' שלא עשיתי ממנו חליפין אפלו בדבר טהור הראוי לאכילה, כענין ששנינו (מעשר שני פ"א מ"א) 'אין מוכרין ואין מחליפין אותו, ולא יאמר אדם לחברו בירושלים הא לך יין ותן לי שמן ויהיה למת'. ועוד שהממנה מתרצה ומתפיים באכילת הפעלים דוקא, ואפלו שישנה אותה בקדשה מעלה וגבוהה יותר בין שאינו מקים הגוף לא נחא לה אלא שיאכלוהו בשמחה של מצוה (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שנו).

מראה מקומות עיין במצוה תר"ח.

משנה הלכות

ממנו קמיע וכיוצא בו, שלא ניתן אלא לסיכה של תענוג שהוא צורך כל גופו של אדם ולא לסיכה של רפואה! ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות.

בעל חי אם בולע. ודע דבמקום אחר הארכתי ליישב דברי רבינו בעל הפלאה דסבירא ליה דבעל חי בולע ופולט, והאחרונים ז"ל¹ הקיפו עליו תמיהות כתנור של עכנאי, והבאתי ראיה בס"ד לדעת ההפלאה מסיכה דבעל חי בולע, ומהגמרא (חולין ח.) שחט בסכין של איסור דבעל חי, ודו"ק כי קצרתי מאוד.

משנה מה שכתב בישוב דברי הרמב"ם ז"ל מקושית הרמב"ן עליו¹. אוכל דבר שדרכו לאכול שותה דבר שדרכו לשתות, סך דבר שדרכו לסוך, ולא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן, ולא יסחוט את הפירות להוציא מהן משקין חוץ מזיתים וענבים בלבד, ואין מפטמין את השמן אבל מפטמין את היין, אין מחייבין אותו לאכול פת שעייפשה ושמן שנסרח וכיוצא בזה אלא כיון שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה מיניה². אף על פי שניתנה לסיכה אין גותנין אותו לא על גבי צינית (פ"י מכה שתחת פרסת הרגל) ולא על גבי חזזית ואין עושין

ד. שם. ה. רמב"ם שם הי"א. ו. שם הט"ז. ז. עיין תשובות חתם סופר סי' צ"ד, ומשנה הלכות ח"ג סי' נ"ו.

מצוה תריא

וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵי וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵי (מצות עשה רמ"ו)

צְוָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָעַם קְדוֹשׁ לְהַשְׁתַּדֵּל וְלַעֲשׂוֹת כָּל מַעֲשֵׂינוּ לְהַדְמוֹת
וְלָלֶכֶת בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם יִתְפָּרֵךְ בְּכָל יְכַלְתָּנוּ, שְׁנַאֲמַר (דברים כח, ט) 'וְהִלַּכְתָּ
בְּדַרְכֵי'.

מְשַׁרְשֵׁי הַמְצוּוֹת. מֵאַחַר כִּי בְּצִלְמֵ אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם, וְעַל יְדֵי
עֲשִׂית הַמְצוּוֹה יִשְׁלִים אֲבָרָיו הַנְּשִׁמִּים, שְׁעַל כָּל אֲכָר מְצוּוֹה
מִיְחִידָת לֹ, וְנִתֵּן לָנוּ אֶת תּוֹרַתוֹ הַקְדוֹשָׁה, צְרִיךְ לְהַשְׁתַּדֵּל בְּכָל כַּחוֹ וְלַעֲמֹד
בְּצִלְמוֹ וּבְצִלְמֵ דְמוֹת תְּבִנִיתוֹ וּפְעֻלוֹתָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו (עיין מצודת דוד
(דב"ז) מצוה יא), וְכִמּוֹ שְׁאֲמָרוּ רַז"ל (ספרי פ' עקב יג) בְּפִרְוֵשׁ הַמְצוּוֹה הַזֹּאת: 'מֵה

משנה הלכות

בינונית, רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה, כיצד לא יהא בעל חמה נוח לכעוס, ולא כמת שאינו מרגיש אלא בינוני, לא יקפוץ ידו ולא יפזר יותר מדאי, אלא נותן צדקה כפי מיסת ידו ומלוה כראוי למי שצריך⁷. והמטה קצת מדרך הבינונית לצד החסד נקרא חסיד, ומגובה לב יתרחק עד קצה האחרון, ומצוה ללכת בדרכים הללו הבינונים שנאמר 'והלכת בדרכיו'⁸. וכיצד ירגיל אדם עצמו, יעשה וישנה וישלש במעשים על פי הדעות האמצעיות, ויחזור בהם תמיד עד שיהיו מעשיהם קלים עליו לעשותו, ולא יהיה בהם טורח עליו, ויקבעו הדעות הטובות בנפשו, כך למדנו בפירושו המצוה זו 'מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון וכו', ולפי שהשמות האלו נקרא בהם יוצר כל, והם הדרך

תריא) התנהגות בדרך הממוצע. קיום המצוה, הנה איתא (אבות פ"ב מ"א) 'רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם'. ולפי שדעות הרבה יש בבני אדם זו משונה מזו ורחוקה ממנו ביותר, ויש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע גופו שירש מאבותיו, ויש מהן שטבעו של אדם זה מכוון ומקבל אותם מהרה יותר משאר הדעות, ויש מהם שלמד אותם מאחרים, או שהרגיל עצמו בהם לפי שעלתה בו, או ששמע שזו דעה טובה והרגיל עצמו עד שנראה בלבו ובטבעו⁹. ושתי קצוות הרחוקות זו מזו אינן טובות, ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן, או שכבר למד אחת מהן יחזור עצמו וילך בדרך הישרה היא המידה

תריא) א. ע"פ בראשית ט, ו. **ב.** עה"פ דברים יא, כב: 'ללכת בכל דרכיו'. **ג.** רמב"ם שם ה"א-ב. **ד.** שם ה"ג-ד. **ה.** שם ה"ה.

הוא נקרא רחום אף אתה יהיה רחום, מה הוא נקרא חנון אף אתה יהיה חנון, מה הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק אף אתה יהיה צדיק, מה הקדוש ברוך הוא נקרא קדוש אף אתה יהיה קדוש'. הכלל כי צריך ללמוד בנפשנו ולהתרגל בכל הדרכים שגשתבח בהם האל יתברך שמו ואשר יחסו לו הנביאים משרתי השם. ובכלל המצוה שיבחר האדם המדות הממצעות ויהיה שם כל מדותיו בדרך הממצע, כדכתיב (תהלים ג, כג) 'ושם דרך אראנו בישיע אלקים' אל תקרא 'ושם' אלא 'ושם', באופן שתהיו ראויים להקרא בנים למקום, ועל זה אמרו פרשעים (במדבר יד, ט) 'סר צלם מעליהם', ובצדיקים 'כי קרן עור פניו' (שמות לד, כט), ו'חכמת אדם תאיר פניו' כי בצלם דמות תבניתו נברא.

סוטה יד. רמב"ם הל' דעות פ"א, ספר המצוות מצות עשה ח', סמ"ג עשין ז'.

משנה הלכות

בכל ספרי מוסר הקדושים עיין עליהם. ומצוה זו תצוה אותנו לעשות דברים בכל ימי חיינו הכל לטובה, המידות שנקרא בהם היוצר יתברך שמו, כי זה מורה שהמידות האלו הם טובים. והיות כי יכול אדם לקיים התרי"ג מצוות ולהיות נבל על פי התורה כאשר כתב הרמב"ן בפר' קדושים (ויקרא יט, ב), צוה לנו להלך בדרכיו בקדושה וטהרה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן ובכל עת בזכרים ונקבות.

הבינונית שאנו מחוייבין ללכת בה, ולכן נקראת 'דרך ה', והיא שלימד אברהם אבינו לבנו שנאמר (בראשית יח, יט) 'כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר (שם) 'למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו'.

גודל הנהגה זו. ודע דמצוה זו האריכו בה

1. ע"ע שבת קלג: וראה גם בסוטה יד. 2. עיין רמב"ם הל' דעות פ"א ה"ה. ח. עיין מו"ק ה. סוטה ה: ט. כלומר סר הצלם אלקים שעליהם. י. קהלת ח, א. יא. שם ה"ז.

פָּרַשְׁתָּ וַיִּלְךְ יֵשׁ בָּהּ ב' מִצְוֹת עֲשֵׂה

מִצְוָה תְּרִיב

מִצְוֹת הַקֶּהֱל (מִצְוֹת עֲשֵׂה רמ"ז)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ פְּרוּךְ הוּא לְהַקְהִיל אֶת כָּל עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָרַף,
בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בַּיּוֹם הַשְּׁנִי מִחֹג הַסְּפֹת לְשָׁל שְׁנַת הַשְּׁמִינִית
בְּעֶזְרָה, שְׁנַאֲמַר (דברים לא, יב) 'הַקֶּהֱל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּרַף וְגו'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁעֲקָרָן וְקִיּוּמָם שָׁל עִם יִשְׂרָאֵל הוּא הַתּוֹרָה
הַקְּדוּשָׁה, וְבָהּ יִפְרְדוּ מִכָּל אֲמָה וְלִשׁוֹן לְהִיּוֹת זֹכִים לְחַיֵּי עַד,
תַּעֲנוּג נִצְחִי שְׁאִין לְמַעֲלָה הֵימָנוּ שְׁאִין הֶפֶה יָכוֹל לְדַבֵּר וְהֵאָזֵן לְשִׁמְעַ, וְלִכְּוֹן
רְאוּי הוּא וְנִכְוֹן שְׁיִקְהִלוּ הַקֶּהֱל הַקְּדוּשׁ הַכָּל יַחַד בְּזִמְנֵן אֶחָד מִן הַזְּמַנִּים
לְלַמֵּד וְלִשְׁמַע דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת מִפִּי הַמֶּלֶךְ, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל (חגיגה ג.)

משנה הלבנת

ולאחריה ככל קורא בתורה, וכל הקהל מתקבצין סביביו ושומעין, גמר הקריאה מתפלל שבע ברכות, ואלו הן רצה, ומודים, אתה בחרתנו עד מקדש ישראל והזמנים, כדרך שמברכין בתפילה הרי שלשה, והרביעית מתפלל על המקדש שיעמוד וחותרם ברוך אתה ה' השוכן בציון. והחמישית מתפלל על ישראל שתעמוד מלכותם וחותרם הבוחר בישראל, והשישית מתפלל על הכהנים שתתקבל עבודתם וחותרם מקדש הכהנים, והשביעית מתחנן ומתפלל כפי מה שיכול וחותרם הושיעה את עמך ישראל, שעמך ישראל צריכין להושע וחותרם ברוך אתה ה' שומע תפילה. הקריאה והברכות הכל בלשון הקודש.¹

תריב) גדרי המצוה והקריאה. קיום המצוה, מוצאי שמיטה במוצאי יום טוב הראשון של סוכות, שהוא תחילת חולו של מועד של שנה השמינית, וכל ישראל בירושלים שעלו לרגל, היו תוקעין בחצוצרות בירושלים להקהיל את כל העם לעזרה, מביאין בימה של עץ לעזרת נשים והמלך יושב עליה (היה עומד הרי זה משובח), נותנין לו ספר תורה ומתחיל לקרות בו מתחילת 'אלה הדברים' עד סוף פרשת שמע, ומדלג עד ל'והיה אם שמוע' וגו', ומדלג עד ל'עשר תעשר', וקורא מ'עשר תעשר' על הסדר עד סוף ברכות וקללות, עד 'מלבד הברית אשר כרת איתם בחורב' ופוסק, והקורא מברך לפניה

'אם אנשים באים ללמד נשים באים לשמע טף למה באים לתן שכר למביאייהם, והפרוש והפנום הגדול הזה ללמד ולשמע וללמד, ומתוך הפנום הגדול הזה יספרו הכל ממה ששמעו בדברי התורה ויספרו בשבחה והוד ערכה, ויכנס בלבם חשקה, וילמדו לדעת את השם וליראה אותו כל הימים (חינוך). והיתה הקריאה במוצאי שביעית שהיא התחלת השמינית לפי הדומה לפי ששנת השביעית בלה קדש וכלם עוסקים בתורה, שאין בה עבודת הארץ, ובשמינית כל אחד חוזר לעבודתו ויהיה זה פונה לכרמו, צוה הקדוש ברוך הוא להקהיל בלם וללמדם חקי תורה ולהזהירם על המצות שלא תשתכח מפייהם ומפי זרעם לעולם.

סוטה מא. רמב"ם הל' חגיגה פ"ג, ספר המצוות מצות עשה ט"ז, סמ"ג עשין ר"ה.

מצוה תריג

לכתב ספר תורה (מצות עשה רמ"ח)

צוה הקדוש ברוך הוא לכל אחד מישראל לכתב לו ספר תורה, שנאמר (דברים לא, יט) 'כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל'.

משנה חלכות

כולו¹. חל להיות בשבת דוחין אותו לאחר השבת, שאינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב². ונוהג בזמן שישראל על אדמתו, והמצוה על המלך לקרות ועל העם לשמוע, יהי רצון שנזכה להקהל במהרה בימינו ולשמוע מפי משיח צדקינו אמן.

תריג) גדרי המצוה. מצות עשה לכל אדם מישראל לכתוב לו ספר תורה מבראשית עד לעיני כל ישראל וללמוד בה, ואפילו הניחו לו אבותיו או יש לו הרבה ספרי

המחוייבים. וכולם חייבים במצות הקהל, האנשים ונשים וטף, וכל הפטורים מן הראייה פטורין מן הקהל חוץ מנשים, וטף וערל שחייבים בהקהל³. לועזים או גרים שאינם מבינים לשון הקודש חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה וביראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו תורה בסניג, אפילו חכמים גדולים שיוודעים כל התורה כולה חייבים לשמוע בכוונה גדולה ויתירה, ונקבעה קריאה זו לחזק דת האמת, אשר בו תלוי קיום האומה וקיום כל העולם

ג. ראה דברים שם יג. ד. שם ה"א-ב. ה. שם ה"ו. ו. שם ה"ז. וראב"ד שם.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מה שִׁמְפָּרֵשׁ 'וְלִמְדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וְאָמְרוּ רַז"ל (קידושין מ:): 'גְּדוֹל הַלְמוּד שֶׁמְבִיא לְיָדֵי מַעֲשֵׂה' עַד שֶׁאָמְרוּ (פאה פ"א מ"א) 'וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלֶם', וְגִזְרָה חֲכָמָתוֹ יִתְפָּרֵךְ שָׂמוּ לְהַגִּיט בָּהּ יוֹמָם וְלַיְלָה, וְאִם לֹא יִהְיֶה לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה מְשֻׁלוֹ אֶפְלוּ אִם יִקְבַּל בְּהַשְׁאָלָה לֹא יִמְלֹט בְּזִמְן מִן הַזְּמָנִים שֶׁלֹּא יִמָּצֵא מִי שֶׁיִּשְׁאִילֵנוּ סֵפֶר תּוֹרָה, כִּי לְעֲצֹמוֹ יִצְטָרֵךְ אוֹ לְסִפְּהָ אַחֲרָת, וְנִמָּצֵא מִתְפַּטֵּל מִתּוֹרַת ה'". וְאֶפְלוּ יִקְבַּל סֵפֶר תּוֹרָה בִּירְשָׁה לְפַעֲמִים יִתְרַבּוּ הַיּוֹרְשִׁים וְכָל אֶחָד יִסְמֹךְ עַל סֵפֶר תּוֹרָה זֶה וְלֹא יִכְתְּבוּ לְעֲצָמָם, וְאוּלַי לֹא יִכְתֹּב לְעֲצֹמוֹ מִקֶּדֶם עַל סֵמֶךְ שֶׁיִּירֶשׁ מֵאֲבוֹתָיו לְאַחַר מִיתָתָם וְנִמָּצֵא דְבַר ה' מִתְפַּטֵּל קֹדֶם שֶׁיִּירָשֶׁנוּ. לְכַד כִּי אִם יִסְמֹךְ עַל זֶה לְפַעֲמִים יִירֶשׁ סֵפֶר תּוֹרָה יֵשֶׁן נוֹשֵׁן מֵאֲבוֹתָיו וְאֲבוֹת אֲבוֹתָיו שֶׁגַּם הֵם סִמְכוּ עַל יְרֵשֶׁת אֲבוֹת, וְיִמְנַע מִלְקָרוֹת בּוֹ לְרַב יֵשֶׁנוּ וְיִחַשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יִפְסֹד וְהוּא אֶצְלוֹ חֲשִׁיבוֹת גְּדוֹל, כְּדָרֵךְ הָעוֹלָם שֶׁמִּתְחַשְּׁבִים מְאֹד מַה שֶׁבָּא בִּירְשָׁה מֵאֲבוֹת אֲבוֹתָיו. לְכַד כִּי מַה שֶׁפָּרַח וְעָמַל בּוֹ חֲבִיב אֶצְלוֹ, וְלִפְיֶךָ

משנה הלכות

ז"ל אי בעי שליחות לכתוב לו ספר תורה, דעת מרן זקניי בבית שערים (יו"ד סי' שס"ה-שס"ז) שכתובת ספר תורה לא בעי שליחות אלא שוכרו כפועל ומשלם לו שיכתוב לו, ויש חולקים, ובקריית ספר למאירי (מ"ד קדושת הספר) כתב וזה לשונו 'כתבו הגאונים שאם צוה לכתוב בשכר שלוחו של אדם כמותו, ועיין בספר האשכול', ולעניות דעתי ראייה מוכרחת דלא בעי שליחות דוקא, שהרי קיימא לן קנה ספר תורה מן השוק והגייה בו אות אחת הרי הוא

תורות מאחרים חייב לכתוב ספר תורה לעצמו, ואם לקח ספר תורה מן השוק דומה כאילו גזל מצוה מהשוק, אבל אם לקח ספר תורה פסול והגייה בו אפילו אות אחת והכשירו מעלה עליו כאלו כתבו כולו, כתבו בידו הרי הוא כאילו קיבלה מהר סיני.¹

על ידי שליח. ואם עשה שליח שיכתוב לו בשכר או צוה לאחרים שיכתבו לו וכל שכן מי שאינו יודע לכתוב בעצמו יצא דשלוcho של אדם כמותו.¹ ונחלקו האחרונים

תריג) א. ע"ע חינוך. ואלה המצוות (חאגיז) מצוה תריג. ובמצודת דוד (רדב"ז) מצוה פב. ב. עיין טעמי מצוות (לר"מ הבבלי) מצוות עשה רנ. ג. רמב"ם הל' ספר תורה פ"ז ה"א. יו"ד סי' ע"ר ס"א. ד. רמב"ם שם יו"ד שם. ועיין מנחת חינוך. ה. דף ל"ו הל' ספר תורה.

כָּל אֶחָד מִחַיִּב לְכַתֵּב לְעַצְמוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו. וְרָמַז גְּדוּל יֵשׁ בְּדָבָר שָׁאֵל יִסְמְךָ עַל תּוֹרַת אֲבוֹתָיו שְׂיָבֵא לוֹ בִּירְשָׁה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לְךָ אֲלֵא כָּל אֶחָד מִחַיִּב לְעַמֵּל וּלְחַדֵּשׁ בְּתוֹרַת ה' עַל דְּרָךְ שְׂאֲמָרוֹי 'כָּל מֵה שְׂתִלְמִיד וְתִיק עֵתִיד לְחַדֵּשׁ, וְלֹא יֵאמֵר אִינִי רָאוֹי לְכַתֵּב תּוֹרַת ה' וְלֹא הִגִּיעוּ מַעֲשֵׂי לְמַעֲשֵׂי אֲבוֹתַי, אֲלֵא 'כְּתָבוּ לָכֶם' בְּאֵ הַחַיִּיב לְכָל אֶחָד כְּפִי אֲשֶׁר חֲנָנוּ ה'.

סנהדרין כא: ב"ב יג: יד. מנחות 5. רמב"ם הל' ספר תורה, ספר המצוות מצות עשה י"ח, סמ"ג עשין כ"ד, סמ"ק סי' קנ"ה, יורה דעה סי' ע"ד.

וְתוֹדָה אֶקְרִיב לָהּ בְּדַבְרִים, שְׂזַפְנִי לְסִיִּם סֵפֶר דְּבָרִים,

וְעוֹד אֲדַבֵּר תְּשַׁבְּחוֹת, לְאֲדוֹן הַהֲשַׁנְחוֹת, שְׁשֵׁם חֲלָקֵי מַעֲמָלִים בְּתוֹרָה, וְלֹא מִן הַכְּנַעֲנִים הַמְּרַבִּים בְּסַחֲרָה, וּבְרוּךְ הַחוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, לְאֶפֶר וְעַפְרָה נִבְעַר מִדַּעַת, הַנְּנִי הַעֲנִי מִמַּעַשׁ, זוּחַל עַפְרָה כְּתוֹלַעַת, שְׂסִיעֵנִי לְהוֹצִיא לְאוֹר גַּם סֵפֶר הַקֶּטֶן הַזֶּה, תְּרִי"ג מִצְוֹת שְׂנַצְטוּיֵנוּ עַל יְדֵי מִזָּה בֵּן מִזָּה, מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ מִלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, נְאֻמִּים וְקִיָּמִים עַד הָעוֹלָם, וּבְזֶה נִשְׁלָמוּ תְּרִי"ג מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ, עַל יְדֵי 'מִנְשָׁה הַקֶּטֶן' עֶבֶד הַמֶּלֶךְ, בְּהַקְדוּשׁ ר' אֲלִיעֶזֶר זָאב בֵּן הַמֶּלֶךְ, נִכְדָּ לְגֵאוֹנִים הַקְדוּשִׁים צְדִיקִים מְלָכִים וְשָׂרִים עַד דּוֹד הַמֶּלֶךְ, וְאַנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָא, כְּשֵׁם שְׂעוֹרְתָנִי לְסִיִּם סֵפֶר זֶה בֵּן תּוֹכְנִי לְהַתְחִיל וּלְסִיִּם עוֹד סִפְרִים אַחֲרַיִם וְלְהוֹצִיא לְאוֹר כְּתָבִי יְד חֲדוּשֵׁי תוֹרָה אֲשֶׁר יִשְׁנֵם תַּחַת יְדֵי.

וַיְהִי נַעֵם ה' אֲלֵקִינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ.

משנה הלכות

ממצוה זו, והשגת אריה (סי' ל"ה) הרבה לחלוק וסבירא ליה דחייבת, ועיין בגמרא (ב"ק פז:)'מאי מגילה, רב חסדא אמר ספר תורה, והתם לאשה מיירי, ואם כן נראה דגם אשה מקיימת המצוה, וצריך עיון.

כאילו כתבה כולה, והרי התם על כרחך שלא נכתבה כל התורה לשמו בתור שליחות, והבן! ספר תורה של שותפים יש סוברים דיצא בו ידי כתיבת ספר תורה ויש חולקים והכי נראה".

אשה. שאר דינים. ודעת הרא"ש וגדולי הפוסקים" דבזמן הזה מקיימין מצוה זו בספרים

אשה דעת החינוך וכן נראה דעת הרמב"ם^ט ועוד פוסקים דפטורה

1. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ויק"ר כב, א. ז. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' קפ"ט, ובח"י סי' קפ"ג.
 ח. עיין מנחת חינוך. ט. ספר המצוות מצוה י"ח. י. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קכ"ז. יא. עיין יו"ד סי' ע"ר ס"ב.



**מצוות
דרבנן**

מצות דרבנן

ראיתי לקצת מוני המצות שפדי להשלים מצות למנין 'פתר' הציגו ז' מצות דרבנן, ומאחר שגשאר ניר חלק גם אני אלך בעקבותיהם. ודע דכו' מצות אלו לאו כל הפוסקים שוים בהם, ועין בסמ"ג שחשב אבלות ותשעה באב ותענית מז' מצות, ולא באתי להכריע בזה, ודי למבין.

מצוה א

לקרא את ההלל

מצות עשה מדברי סופרים לקרא את ההלל שמונה עשר יום בשנה ולגמר אותו, ובמקומות שעושין יום טוב שני ימים גומרים אותו עשרים ואחד יום בשנה. ודעת רבנו בעל הלכות גדולות ודעמה דהלל ומגלה מצות עשה דאורייתא.

משנה הלכות

שמונת ימי חג הסוכות, ראשון של פסח, ויום עצרת, ומקומות שעושין יום טוב שני גומרים תשעה ימי חג, וח' ימי חנוכה ושני ימים של פסח, ושני ימים של עצרת, סך הכל כ"א יום. גרסינן בירושלמי (סוכה פ"ד ה"ה) 'שמונה עשר יום ולילה אחת קורין את ההלל' ומונה ליל פסח ויומו, ויש נוהגין בליל פסח לאומרו בציבור לאחר תפילת ערבית לבד ממה שאומרים בהגדה ומנהג יפה הוא. אבל בראשי חדשים וכן בשאר הימים שקוראין אותו, קריאת ההלל מנהג ואינו מצוה ולפיכך קוראין אותו בדילוג. כל היום כשר לקריאת ההלל. והקורא הלל בכל יום הרי זה כמחרף ומגדף, והאומר תהלים בכל יום אין זה בכלל

שכותבים ללמוד בהם, והט"ז² תמה עליו, עיין שם. הכותב ספר תורה לעצמו לא יתנה בנדבה לציבור אלא מניחה בבית הכנסת לקרות והוא שלו³. מכר הספר תורה או הקדיש צריך לכתוב לו אחרת⁴, ואם קנה מן השוק האחרת נראה דיצא דכבר כתב לו הראשונה ויצא ידי כתיבה. ואסור למכור ספר תורה כי אם לישא אשה בת בנימ⁵, ועיין משנה הלכות כתובות (סי' ע"ד) ואינו יוצא במצוה זו אלא בכתיבת לשון הקודש (טורי אבן). ונוהג בכל מקום ובכל זמן.

(א) קיום המצוה. שמונה עשר יום בשנה יחיד גומר בהן את ההלל, ואלו הן

יב. יו"ד שם. יג. מנחת חינוך. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קפ"ב. יד. עיין פתחי תשובה שם סק"ג. טו. יו"ד שם אבן העזר סי' א' ס"ח. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ר"י.

טַעַם תִּקְנַת הַמִּצְוָה. אָמְרִינָן בְּגִמְרָא פְּסָחִים (ק"ו). 'אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל שִׁיר שֶׁבַתוֹרָה מֹשֶׁה וַיִּשְׂרָאֵל אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה שְׁעָלוּ מִן הַיָּם, וְהִלֵּל זֶה מִי אָמְרוּ, נְבִיאִים שְׁבִינֵיהֶם תִּקְנִי לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁיְהִי אֹמְרִים אוֹתוֹ עַל כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק וְעַל כָּל צָרָה וְצָרָה שֶׁלֹּא תָבֹא עֲלֵיהֶן, וְלִכְשֶׁנֶּגְאָלִין אֹמְרִים אוֹתוֹ עַל גְּאֻלָּתָן, עוֹד אָמְרוּ (שם) 'תִּנְנוּ רַבָּנָן הִלֵּל זֶה מִי אָמְרוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר מֹשֶׁה וַיִּשְׂרָאֵל אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה שְׁעָמְדוּ עַל הַיָּם וְכוּ', רַבִּי יְהוּדָה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׂרָאֵל אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה שְׁעָמְדוּ לָהֶם מַלְכֵי כְּנָעַן וְכוּ', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַמוֹדְעִי אָמַר דְּבוֹרָה וּבָרַק אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה שְׁעָמְדוּ עֲלֵיהֶם סִיסְרָא וְכוּ', רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר חֲנַנְיָא מִישָׁאֵל וְעֲזַרְיָה אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה שְׁעָמְדוּ עֲלֵיהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע וְכוּ', רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמַר מְרַדְכֵי וְאַסְתָּר אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה שְׁעָמְדוּ עֲלֵיהֶם הַמֶּן הַרְשָׁע, הֵם אָמְרוּ 'לֹא לָנוּ' וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבָה וְאָמְרָה לָהֶם 'לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה', וְחֲכָמִים אֹמְרִים נְבִיאִים שְׁבִינֵיהֶם תִּקְנִי לָהֶם' וְכוּ'. וְהֶעֱקַר שְׁנֵיתָקֵן לְאָמְרוּ עַל גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשָׁנוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

ערכין י. תענית כח: פסחים ק"ו. רמב"ם הל' חנוכה פ"ג, ספר המצוות שורש א', סמ"ג עשין דרבנן ס' ה', אורח חיים ס' תכ"ב תפ"ח ת"צ תרמ"ד תרפ"ג, סמ"ק ס' קמ"ו, והסמ"ק סובר שהוא דאורייתא כדעת רבינו בעל הלכות גדולות.

משנה הלכות

שגומרין בהן את ההלל מברך לפניו לקרוא את ההלל' ולאחריו 'מלך מהולל בתשבחות'. וימים שאין גומרין בו את ההלל נחלקו בו הראשונים ז"ל אי מברכין, ואנו בני אשכנז נמשכין אחר פסק הרמ"א ז"ל ומברכין לעולם, ומיהו טוב להזדר לאומרו בציבור על כל פנים בימים שאין גומרין אותו, ובני ספרד הנמשכין אחר הבית יוסף אין מברכין עליו, וכל אחד יחזיק מנהגו. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

כי הוא דרך בקשה. אין מפסיקין בקריאתו ואפילו בימים שאין גומרין אותו שואל באמצע בשלום אדם שהוא צריך לנהוג בו כבוד ומשיב שלום לכל אדם, ובענין אחר לא יפסיק, ובימים שגומרין אותו דינו כבקריאת שמע לענין הפסק. הלל קריאתו מעומד. יש מקומות שנהגו לכפול פסוקים מ'אודך כי עניתני' עד סוף ההלל כל דבר ב' פעמים, ומקום שנהגו לכפול יכפול מקום שנהגו שלא לכפול לא יכפול הכל כמנהג המקום. ימים

מצוה ב

מקרא מגלה

מצות עשה מדברי סופרים לקרות המגלה ביום ארבעה עשר באדר בכל שנה ובערים המקפות חומה מימות יהושע בן נון ביום חמשה עשר בו.

טעם מצוה זו. אמרינן בגמרא (מגילה יד.) 'ארבעים ושמנה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגלה, מאי דרוש אמר רבי תיא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה ומה מעבדות לחרות אמרינן שירה, ממייתה לחיים לא כל שכן, ועוד אמרו (שם ו.) 'שלחה להם אסתר לחכמים בתבויני לדורות, שלחו לה וכו', עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה (שמות יז, יד) 'כתב זאת זכרון בפפר', 'כתב זאת' מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, 'זכרון' מה שכתוב בנביאים, 'בפפר' מה שכתוב במגלה'. ואמרו בירושלמי (מגילה פ"א ה"ה)

משנה הלכות

ואין יוצאין במקרא מגילה על הראדיא או טעלעפאן דחסר כוונת המשמיע. אשה וקטן שאחד מהן צריך להיות בבית תלך האשה לשמוע המגילה והקטן ישב בביתו ויקרא לעצמו. מצוה לקרותה בלילה, וביום. וכל היום וכל הלילה כשר לקריאה. מברך ג' ברכות לפניו ואחת לאחריה. ומהו זמן קריאתה, מדינה שהיתה מוקפת חומה מימי יהושע בן נון בין בארץ ובין בחוץ לארץ אף על פי שאין לה עכשיו חומה קוראין בט"ו באדר, ושאינה מוקפת חומה ב"ד. בני הכפרים שמתקבצים בבתי כנסיות בעירות בשני ובחמישי, קורין להם מיום הכניסה היינו מ"א באדר ואילך, ומגילה נקראת בעיקר התקנה ב"א וב"ב וב"ג וב"ד ובט"ו,

(ב) פרטי המצוה וקיומה. הכל חייבים בקריאת המגילה אנשים ונשים גרים ועבדים משוחררים ומחנכין את הקטנים לקרותה, ואפילו כהנים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, וכן מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה קל וחומר לשאר מצוות של תורה שכולן נדחין מפני מקרא מגילה. ואין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין, שהפוגע בו קוברו תחילה ואחר כך קורא, ופשוט דאין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש. ודעת רבינו הבעל הלכות גדולות דנשים ועבדים וקטנים פטורין ממקרא מגילה אלא שחייבין בשמיעה מקורא מגילה. וצריך השומע והמשמיע לכוון לצאת.

'שֶׁהָאִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עֵינֵיהֶם וּמְצָאוּ אוֹתָהּ פְּתוּכָה'. וְצִרִיךְ לֹמַר דְּהַמְקָרָא וְהַקֵּל וְחָמֵר אֲסַמְכָתָא בְּעֵלְמָא הוּא. וְזוּה לְשׁוֹן הַרְמַב"ם (הל' מגילה פ"א ה"א) 'קְרִיאַת הַמְּגִלָּה בְּזִמְנָה מִצְוֹת עֲשֵׂה מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, וְהַדְּבָרִים יְדוּעִים שֶׁהֵיא תִקְנַת הַנְּבִיאִים'. וְהַדְּבָר מְבַאֵר שֶׁהוּא כְּדִי לְתַת תּוֹדָה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלְהוֹדוֹת לְפָנָיו עַל הַנְּסִים שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ בִּימֵי אֲסַתֵּר וּמְרַדְכֵי בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה בְּשִׁעְמֵד עֲלֵיהֶם הָמֵן הַרְשָׁע וּבִקְשׁ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים, וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו עַל הָעֵץ, וְעַל הַנֶּס הַזֶּה נִתְקַן.

מס' מגילה, רמב"ם הל' מגילה, ספר המצוות שורש א', סמ"ג עשין דרבנן סי' ד', אורח חיים סי' תרס"ז, סמ"ק סי' קמ"ח.

מצוה ג

מצות נר חנוכה

מצות עשה מדברי סופרים להדליק נר חנוכה מכ"ה בכסלו שמונה ימים, בכל שנה ושנה.

מצוה זו תקנו בבית שני בימי מתתיהו בהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון הרשעה על עם ישראל וגזרו עליהם גזרות להשפיתם תורה ומצות ולהעבירם על דת ישראל, ופשטו ידם בממונם ובכנותיהם וצר להם לישראל מאד מפניהם, עד שרחם עליהם אלהי אבותינו

משנה הלכות

ג) פרטי דינים. כל אחד מישראל אחד אנשים ואחד נשים ואחד נשים ואפילו קטנים חייבים בנר חנוכה, ומצות נר חנוכה מעיקר התקנה נר איש וביתו, כלומר נר אחד לאיש וכל ביתו. והמהדרין נר לכל אחד ואחד מבני הבית, והמהדרין מן המהדרין יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך, וראוי לחנך הבנים שידליקו כל אחד לעצמו וכמהדרין מן המהדרין, מיהו מעולם לא ראינו

ומיהו בזמן הזה אין קורין רק ב"ד או בט"ו. ואין קוראין המגילה בשבת גזירה דרבה שמא יעבורנה ד' אמות ברשות הרבים, וצריך לקראתה את כולה, ואסור לקראתה בעל פה. כתיבתה כספר תורה בכל הענינים, ויש אומרים דאינו צריך עיבוד לשמה בעור. ועיין בשולחן ערוך אורח חיים (סי' תרפ"ו-תרצ"ד) פרטי דינים. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בכל אישי ישראל.

והושיעם מידם וגברו בני השמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו את ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החרבן השני (רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"א), והנצחון בהם בכ"ה בכסלו היה, וכשנכנסו הכהנים בהיכל לא מצאו שמן מהור במקדש אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה בו גם והדליקו ממנו גרות המערכה שמונה ימים, עד שהיה להם שמן מהור אחר להדליק (שם, ה"ב), ומפני זה התקינו חכמים שבאותו דור שיהיו שמונת ימים האלו ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן גרות על פתחי הפתים לפרסם הגם ולגלותו לעין כל (שם, ה"ג), ובזה תתחזק האמונה הקדושה בו יתברך שמו, המושיע לעמו ישראל בעת צרה, ויתגדל ויתקדש שמו הגדול.

שבת כא: רמב"ם הל' חנוכה, ספר המצוות שורש א', סמ"ג עשין דרבנן סי' ה', אורח חיים סי' תרע"א, סמ"ק סי' רע"ט.

משנה הלבות

משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, והדלקה עושה מצוה, ולפיכך אם הדליק ואחר כך הניחן על מקומן צריך לכבותן ולחזור ולהדליקן. וצריך שידלקו חצי שעה או יותר, ולדידן שמדליקין בפנים אם לא הדליק בתחילת הלילה בדיעבד מדליק והולך כל זמן שבני ביתו נעורים, עברה הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין ואיבד את המצווה. ואסור להשתמש לאורן. ולפיכך יש מתירין להדליק בשמן של איסורי הגאה דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ויש חולקין, ובדיעבד נראה לומר דיצא, ונוהגים להדליק גרות בבתי כנסיות בשעת התפילה ואינו יוצא בהם אפילו המדליק אלא צריך לחזור ולהדליק בביתו, ועיין בשולחן ערוך אורח חיים (סי' תר"ע-תרפ"ד) פרטי דינים. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בכל אישי ישראל.

נשים שידליקו לעצמן אלא יוצאין בנר בעליהם, וכן בתולות בנר אביהם. מצוה להדליק בשמן זית, לא היה לו שמן זית מדליק בנר של שעה או בשאר גרות אם אין לו. מי שאין לו שמן הרבה ליתן בכל נר כשיעור, יתן באחת כפי השיעור ובשאר יתן מעט מעט. הרואה נר חנוכה ולא הדליק מברך 'שעשה ניסים' (עיין או"ח סי' תרע"ו). מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, ובזמנינו שאנו דרים בין האומות מניח בטפח הסמוך לפתח מבפנים, ומניח על צד השמאל כדי שיהא מוקף במצוות, מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל, לא היה מזוזה בפתח יניח על הימין. ובירושלים עיר הקודש גם היום נוהגין כעיקר התקנה מבחוץ. ומצוה להניחם למטה מ' טפחים ולמעלה משלשה טפחים, ואם הניחם למעלה מ' עד עשרים אמה יצא. עיקר זמנן

מצוה ד

נר שבת

מצות עשה מדברי סופרים להדליק נר בשבת, ומצוה זו אינה רשות, כלומר שאם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק, ואינה מצוה שאינו חייב לרדף אחריה, אלא זה חובה.

טעם מצוה זו. תקנתה היתה מפני שלום בית, ודרשו רז"ל (שבת כה:): "ותונח משלום נפשי" (איכה ג, יז) "זה הדלקת נר בשבת, כי פשיש נר דולק בבית לא יפשו לפל הפא בתוכה ויאכל סעודתו בנגד האור, וממילא יש שלום בית ולא יבא לידי קטטה, ואם יבקש דבר ימצאה ולא יתקוטט בביתו, אבל במקום שאין נר שבת אין שלום שהולך ונכשל והולך באפלה" (עיין רש"י שם ד"ה הדלקת). ועוד יש בזה טעם משום כבוד וענג שבת, שיהא ביתו מכבד ומענג בבית הגדולים המתענגים בהרבה אור, ושני הטעמים נכונים הם, ולכן צריך להדליק בכל החדרים שהוא דר בהם

משנה הלכות

ונגד 'שמור', ויש מדליקין ז' או י' נרות, מצוה להדליק בכל החדרים שמשמשין בהן בשבת, ואין צריך לברך בכל חדר אלא סומך על הברכה שבירכה אשתו ובברכתה נכללו כל הנרות. מי שהוא באכסניא אם יש לו חדר צריך להדליק ולברך. בחורים ההולכין ללמוד צריכים להדליק, ומיהו נהגו להשתתף עם הבעל הבית שהם גרים בפרוטה, ואם גרים בפני עצמן צריכין להדליק. ו'אמר רב הונא הרגיל בנר של שבת הוויין ליה בני תלמידי חכמים' (שבת כג:), לפיכך יהא נזהר לעשות נר יפה. אשה ששכחה פעם אחת להדליק תוסיף תמיד נר אחד על מה שהיתה רגילה עד עכשיו, שכחה שתי פעמים תוסיף שתי נרות, ואם היתה אנוסה אינה צריכה להוסיף.

(ד) פרטי דינים. מצות נר שבת חובה על כל אחד להדליק כנר חנוכה, ומיהו על הנשים מוטלת מצוה זו ביותר מפני שהן מצויות בבית תמיד ועוסקות בצרכי הבית. ואיתא במדרש (עיין תנחומא מצורע ת, פי' לרבינו שרירא גאון) לפי שחיה כיבתה נרו של עולם, שנתנה לאדם מעץ הדעת ונקנסה מיתה בעולם, לפיכך מצוותה בנר שבת לכפר על האור שכיבתה. מי שאין לו מה יאכל ולא נר להדליק ישאל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק. ומצוה מן המובחר בשמן זית, והעולם נהגו בנרות, והמדקדקין מדליקין גם משמן. יש אומרים דמותו להדליק נרות של שבת בנר של חשמל, ויש חולקין. ונהגו להדליק ב' נרות לכל הפחות אחת נגד 'זכור'

אף שאין אוכלים שם, ובמקום שאוכלין הסעודה הוה מכבוד שבת, ובשאר חדרים הוה מענג שבת, ומטעם זה אשה המדלקת אם יכולה לברך במקום שאוכלין יותר טוב, אבל אם אוכלין בחצר או בבית אחר ואין הגר במקום שמדלקת אלא משום ענג ושלוש בית אפלו הכי צריך לברך, ומכל מקום צריך שידליקו הנרות על כל פנים קצת כשנתמעט האור שיהיה תועלת בגר ולא הוה פרכה לבטלה.

שבת כה: רמב"ם ה"ט שבת פ"ה, סמ"ג עשין ט', אורח חיים סי' רס"ד, סמ"ק סי' רע"א.

מצוה ה

נטילת ידים

מצות עשה מדברי סופרים לפל הידים במים בשעור כשרוצה לאכל לחם, כדתנן בחגיגה (יח): 'נוטלין לידיים לחלין ולמעשר ולתרומה'. ועקר נטילת ידים שלמה המלך תקון.

תקון מצוה זו. יש בה שני טעמים, א', משום סדר תרומה, פרוש פי סתם ידים קדם נטילתם יש להם תורת שני לטמאה ופוסלת את התרומה, ותקנו נטילה לכל ישראל לפת, שמתוך שיהיו רגילים לפל

משנה הלכות

(ה) פרטים. כל האוכל פת שמברכין עליו המוציא צריך נטילת ידים עד הפרק תחילה וסוף, אף על פי שהוא פת חולין ואף על פי שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה לא יאכל עד שיטול שתי ידיו במים. ולא יהיה במים שינוי מראה ולא נעשה בהם מלאכה, ולא יהיו נפסלין משתיית בהמה, ולא יהיו נפסלין בגילוי האוסר אותן משתייה, וצריך שיהיה בהם רביעית מים וצריך ליטול מכלי, וצריך שיבואו המים לידי מכח גברא, וצריך שלא יהא חציצה על ידו כמו בטבילה, ואם הטביל ידיו במקוה כשר

ונהגו לברך לאחר ההדלקה, וקצת נשים נוהגין להעביר ידיהם על פניהן ומברכות, ואחר כך מגלות פניהם כדי שתהא נראה כעובר לעשייתן, ונכון הוא. וכתב רבינו בעל הלכות גדולות דקבלת שבת תלוי בהדלקת הגר, כלומר דכיון שהדליק גר של שבת חל עליו שבת מיד, ויש חולקין, ונוהגין שהאשה מקבלת שבת מיד בהדלקה ולא האיש, ומיהו אם התנה בהדלקה בפירוש הכל לפי התנאי. ויתר פרטי דינים עיין בשולחן ערוך אורח חיים (סי' רס"ג-רס"ה). ונוהג בכל מקום ובכל זמן.

יְדִיהֶם לְחֻלִּין יִהְיוּ רְגִלִּין אוֹכְלֵי תְרוּמָה לְטַל יְדֵיהֶם לְתְרוּמָה וְשֵׁם הוּא חוֹבָה, וְגַם עֲבָשׁוּ שְׂאִין הַפְּהָגִים אוֹכְלִים תְרוּמָה מִפְּנֵי הַטְּמֵאָה בְּכַלְנוּ בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים לֹא בְטָלָה תִקְנָה זוּ כְּדֵי שִׁיְהִיו רְגִלִּים לְאֹכַל בְּטָהֳרָה כְּשֶׁבִמְהָרָה יִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וּלְפִי שָׂרֵב הַתְרוּמוֹת הֵן בְּפֶת שְׁמֶן הַתּוֹרָה אִין תְרוּמָה נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּדָגָן תִּירוּשׁ וְיִצְהָר, וְהַפֶּת שְׂבֵא מִמִּינֵי דָגָן דְּרָךְ אֲכִילָתוֹ בִּיד וְתִירוּשׁ וְיִצְהָר דְּרָךְ שְׁתִּיתָן בְּכָלִי, לְפִיכָךְ לֹא תִקְנוּ נְטִילַת יָדַיִם אֶלָּא בְּפֶת. וְעַיִן בְּסַמ"ג (מצות עשה כ"ז) וּבְשִׁלְחָן עֲרוּךְ אֲרַח חַיִּים (ס' קנ"ח-קס"ה). טַעַם ב' מִפְּנֵי נְקִיּוֹת, וְאַסְמְכִיהוּ בְּגִמְרָא בְּבִרְכוֹת (גנ:): עַל הַפְּסוּק (ויקרא כ, ז) "וְהַתְקַדְּשִׁתֶם אֵלֹהֵי מִים רַאשׁוֹנִים, וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים" אֵלֹהֵי מִים אַחֲרוֹנִים, 'כִּי קְדוֹשׁ' זֶה שְׁמֶן, שִׁיְהִיו סְכִין יְדֵיהֶם בְּשִׁמּוֹן קֹדֶם מִים אַחֲרוֹנִים לְהַעֲבִיר הַזְּהָמָה (רש"י שם ד"ה שֶׁמֶן מַעֲכָב), "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" זוּ בְּרָכָה'.

חולין קו. סוטה ד. רמב"ם הל' ברכות פ"ו, סמ"ג עשין כ"ז, סמ"ק ס' קפ"א, אורח חיים ס' קנ"ח.

מצוה ו

ברכת הנהנין

מצות עשה מדבריי סופרים לברך ברכת הנהנין על כל הנאה שיש לו, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל. ומצוה לברך מאה ברכות בכל יום.

משנה הלכות

1) **פרטי המצוה ואופן קיומה.** מצות עשה מדבריי סופרים לברך על כל הנאה תחילה ואחר כך יהנה ממנו, אפילו על אכילה כל שהוא וכן על שתיה וכן על ריח, והנהנה מהעולם הזה בלא ברכה מעל. וכן צריך לברך אחר אכילת כזית ואחר שתית רביעית, וכן מברכין על כל מצוה קודם שיעשה אותה ואפילו על מצוה דרבנן מברך 'אשר קדשנו

יצא. והנוטל ידיו צריך לנגד ידיו ואחר כך יאכל, והאוכל בלי ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא, וכל המזלזל בנטילת ידים בא לידי עניות ונעקר מן העולם. ואסור להאכיל למי שלא נטל ידיו ואף על פי שהוא נותן לתוך פיו (שאין האוכל נוגע בפת בידיו אפי' הכי אסור), אפילו אין לאדם מים אלא כדי שתייה נוטל ידיו במקצתן ואחר כך אוכל ושותה מקצתן.

טַעַם הַמִּצְוָה. מְבַאֵר בְּגִמְרָא (ברכות לה.) 'תִּנּוּ רַבְּנַן אָסוּר לֹא לְאָדָם שְׂיִהְיֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְרָכָה, וְכָל הַתְּהַנְּה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְרָכָה מְעַל, מֵאִי תִקְנִיתָ יְלָדִי אֶצֶל חָכָם וְיִלְמְדֶנּוּ בְרָכוֹת בְּדִי שְׂלֹא יָבֹא לְיָדִי מְעִילָה, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל כָּל הַתְּהַנְּה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְרָכָה כְּאֵלוֹ נִהְיֶה מִקֵּדְשֵׁי שָׁמַיִם שְׂנַאֲמַר (תהלים כד, א) 'לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, ר' לִוִי רָמִי בְּתִיב 'לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ' וּבְתִיב (שם קטו, טז) 'הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לֵה' וְהָאָרֶץ

משנה הלכות

סופה), היה המברך חייב מדברי סופרים והשומע חייב מן התורה לא יצא ידי חובתו עד שיענה או עד שישמע ממי שהוא חייב מן התורה כמוהו. כל השומע ברכה מישראל אף על פי שלא שמע כל הברכה ואף על פי שאינו חייב באותה ברכה חייב לענות אמן. ואם היה המברך גוי או כותי או תינוק המתלמד או שהיה גדול ושינה ממטבע שטבעו חכמים בברכה אין עונין אחריהן אמן. והעונה אמן לא יענה אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא קצרה ולא ארוכה אלא בינונית, ולא יגביה קולו יותר מן המברך. המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לבטלה והוא כנשבע לשוא וגדול עוונתו ואסור לענות אחריו אמן.

חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום.

ואלו הן ברכת המפיל קודם שינה, וכשקם ממיטתו ברכת על נטילת ידים, ואשר יצר, ואלהי נשמה, וי"ד ברכות מן ה'הנותן לשכוי בינה' עד 'הגומל חסדים טובים' (הרמב"ם אינו מונה ברכת 'הנותן ליעף כח'), וג' ברכות התורה (הרמב"ם מונה 'הערב נא' לברכה בפני עצמה), ו'ברוך שאמר' ו'ישתבח' הרי כ"ג, ושבע ברכות קריאת שמע שחרית וערבית הרי שלשים, ו'להתעטף בציצית'

במצותיו וציונו', אבל על דבר שהוא מדבריהם ועיקר עשייתן מפני הספק כגון מעשר דמאי אין מברכין עליו. ויום טוב שני אף על פי שלא נתקן אלא מפני הספק מברכין כדי שלא יזלזלו בו, וכן תיקנו חז"ל ברכות רבות דרך שבח והודאה ודרך בקשה. נמצא ג' מיני ברכות הם, ברכת הנהנין, וברכת המצוות, וברכת שבח והודאה ובקשה. וכל הברכות אסור לשנות ממטבע שתיקנו חז"ל, וצריך להשמיע לאזניו מה שהוא אומר ולא יפסיק בין הברכה ובין הדבר שהוא מברך עליו, ולא יברך כשהוא ערום עד שיכסה את ערותו, וצריך להרחיק מצואה ומי רגלים וריח רע (וכן בכל לימוד ודבר שבקדושה צריך להרחיק מהם), ומותר לברך בכל לשון שהוא מבין. כל הברכות אף על פי שהוא בירך ויצא ידי חובתו מותר לו לברך לאחרים שלא יצאו להוציאן ידי חובתן, חוץ מברכת הנאה שאין בה מצוה שאינו מברך לאחרים אלא אם כן הוא נהנה מהן. כל השומע ברכה מן הברכות מתחילתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא ואף על פי שלא ענה אמן. כל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך והוא שיהיה המברך חייב באותה ברכה (אף על פי שעונה אמן אם רוצה לצאת באותה ברכה צריך לשמוע הברכה מתחילה עד

נתן לבני אדם, לא קשיא, כּאן קדם בְּרָכָה כּאן לְאַחַר בְּרָכָה, אָמַר ר' חֲנִינָא בַר פֶּפְאָה כָּל הַנְּהַנְהָ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה כְּאִלּוּ גִזַּל לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח, כד) 'גִּזְלוּ אֶבְיוֹ וְאִמּוֹ וְאָמַר אִין פִּשְׁעָה חֵבֵר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית', עֵינֵי שָׁם. וּקְרָאִי כְּלֵהוּ אֶסְמַכְתָּא הֵם, דְּאִין זֶה מִן הַתּוֹרָה אֵלָּא סְבָרָא הוּא דְּאָסוּר לוֹ לְאָדָם שְׂיַהֲנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה, וְאֶסְמַכּוּהוּ רַבְּנֵי אַקְרָאִי.

ברכות פרק ו, רמב"ם הל' ברכות, סמ"ג עשין כ"ו, סמ"ק סי' ק"נ-קנא, אורח חיים סי' ר"ב.
מנחות מג: רמב"ם הל' תפילה פ"ו, סמ"ג עשין י"ט, אורח חיים סי' מ"ז.

מצוה ז

מצות ערובין

מצות עשה מדברי סופרים לתקן ערובין למי שצריך לזה, ושלמה המלך עליו השלום תקן ערובין לכל ישראל, וגרסינן בגמרא (ערובין כא:)

משנה הלכות

ברכות לדידן הרי כ"ו, וחסרים י"ג ברכות ממלא להו בפירות, ואם אין לו פירות יכוון שומע ומשמיע בברכות התורה והפטורה לצאת ולהוציא, וביום כיפור שחסר מ"ז ברכות מוטב לצאת בעניית אמן מלהריח ולברך ברכת הריח בכל פעם כדי להשלים המאה ברכות.

ולנהניח תפילין' (להרמב"ם אין מברכין על של ראש) הרי ל"ב, נ"ז ברכות של ג' תפילות עם ברכת המינים הרי פ"ט, י"ד ברכות שבשתי סעודות עם כוס ברכת המזון חוץ מברכת 'הטוב והמטיב' הרי ק"ג, ועם ב' ברכות הטוב והמטיב הרי ק"ה, נמצא חמישה ברכות נוספים על מאה.

ז) פרטי דינים. מצות עשה מדברי סופרים לעשות עירוב. בחצר שיש בו שכנים הרבה כל אחד מהן בבית לעצמו דין תורה הוא שיהיו כולן מותרין לטלטל בכל החצר מבתיים לחצר ומחצר לבתיים, מפני שכל החצר רשות אחת ומותר לטלטל בכולו, וכן הדין במבוי שיש לו לחי או קורה שיהיה מותר לטלטל ממבוי לחצירות ומחצירות למבוי, וכן הדין במדינה שהיתה מוקפת

ולדידן שמברכין גם ברכת 'הנותן ליעף כח' ועל תפילין ב' ברכות וגם ברכת 'ראו עינינו' הרי יש מאה ברכות גם ביום תענית שנחסר בו ח' ברכות מסעודה אחת. ומי שמפסיק מבעוד יום יוצא בחזרת השליח ציבור. ובשבת שחסר בג' תפילות ל"ו ושני ברכות מתפילין ו'ראו עינינו', חשבינן ג' ברכות דקידוש וז' דמוסף, וט"ז ברכות דשני סעודות, דהא גם ביום התענית יש מאה

'אמר רבי יהודה אמר שמואל בשעה שתקן שלמה המלך ערובין ורחיצת ידים יצתה בת קול ואמרה (משלי כג, טו) 'בני אם חכם לךך ישמח לבי גם אני'.

טעם מצוה זו. תקונה היתה פשעמד שלמה המלך ובית דינו וראו כי היו בני אדם אומרים בין שהבית מיחד לאדם אחד והחצר מיחדת לרבים ואף על פי כן מתר להוציא מן הבית לחצר שהיא מיחדת לרבים, או חצר שהיא של אדם מתר להוציא ממנה למבוי שהוא מיחד לרבים, וכן הבתים לרחובות העיר שרבים בוקעים בהם, ובזה היו טועין לומר דאין ההוצאה מלאכה ומתר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים גמורה, עמד שלמה ותקן שלא ימלטלו מן הבית לחצר שיש בתוכו בעלי בתים אחרים אלא על ידי ערוב, ומן הבית למבוי לא ימלטלו

משנה הלכות

שיד כולנו שוה במקום הזה שנשאר לכולנו, כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו, והרי כולנו רשות אחד במעשה הזה, ולא יבואו לטעות שמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים. העירוב שעושין בני החצר זה עם זה נקרא עירובי חצירות, ושעושין אנשי המבוי או המדינה נקרא שיתופי מבואות, ועירובי חצירות צריך דוקא פת שלם השוה איסר, מפת תבואה או אורז ועדשים אבל לא מפת דוחן, ושיתופי מבואות מותר בין בפת בין בשאר אוכלין כגרוגרות לכל אחד, ואם היה י"ח גרוגרות די אפילו הן מרובים מאוד, ואין משתתפין במים או מלח או כמיהין ופטירות.

עירובי תחומין. תיקנו חז"ל מי שיצא מעירו בערב שבת והניח מזון שתי סעודות רחוק מעירו בתוך אלפים אמה וקבע שביתו שם, אף על פי שחזר לביתו ולן שם יש לו

חומה גבוהה עשרה טפחים שיש לה דלתות וננעלות בלילה שכולה רשות היחיד. וכדי שלא יטעה העולם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצירות לרחובות המדינה ושווקים ולהכניס מהם לחצירות, כך יהא מותר להוציא מן המדינה לשדה ומן השדה למדינה וידמו שאין ההוצאה מלאכה, לפיכך תיקן שלמה ובית דינו שכל רשות היחיד שנתחלק בדירין ויאחז כל אחד בה רשות לעצמו וגם ישאר ממנה מקום ברשות כולם, כגון חצר לבתים שנחשוב אותו מקום שרשות כולן שוין בה כאילו הוא רשות הרבים ויהיה אסור להוציא מרשות שכל אחד אחז לעצמו לרשות שיד כולן שוה בו עד שיערבו. ומה הוא העירוב הזה, שיערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת, כלומר שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו ואין כל אחד חולק רשות לעצמו, אלא כשם

אָלָא עַל יְדֵי שְׁתוּף שִׁשְׁתַּתְּפוּ בְּלֶם בְּאוֹתוֹ מְבוּי וַיַּעֲשֶׂה הָעָרוֹב הַכֹּל רְשׁוֹת אֶחָד, וְזֶהוּ לְשׁוֹן 'עָרוֹב' שֶׁמְעַרְבַּ הַרְשִׁיזוֹת שֶׁל כְּמָה בְּנֵי אָדָם לְהִיּוֹת רְשׁוֹת אֶחָד לְכֻלָּם, וּמַעֲתָה לֹא יִטְעוּ לֹאמֹר שֶׁמִּתֵּר לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹת הַיְחִיד לְרְשׁוֹת הָרַבִּים.

מס' עירובין, רמב"ם הל' עירובין פ"א, סמ"ג מצוות דרבנן סי' א', סמ"ק סי' רפ"ב, או"ח סי' שס"ז-שע"ב.

אורח חיים סי' ת"ח.

סמ"ג לאוין ע"ה, סמ"ק סי' קצ"ד, אורח סי' תקכ"ז, ביצה פרק ב.

משנה הלכות

שבת אין אופין ומבשלין ביוב טוב לצורך שבת מדברי סופרים כדי שלא יבוא לבשל מיום טוב לחול, לפיכך אם עשה תבשיל מערב יום טוב שיהיה סומך עליו ואופה ביום טוב לצורך שבת הרי זה מותר, וזהו נקרא עירוב תבשילין, כמו שעירובי חצירות נקרא עירוב שנעשה להיכר שלא יבוא לטעות שמותר להוציא מרשות לרשות כנ"ל, כך זה התבשיל נקרא עירוב שלא יבוא לטעות שמותר לאפות ולבשל מה שאינו נאכל בו ביום. ושיעור עירוב תבשילין אין פחות מכזית מתבשיל שהוא פרפרת ואפילו צלי או שלוק, וצריך שיהיה העירוב בעין עד שיאפה ויבשל כל מה שהוא צריך לשבת, ואם נעדר העירוב קודם שיאפה ויבשל אסור.

להלך אלפים אמה ממקום שהניח השתי סעודות, וזה נקרא עירובי תחומין, שנחשב כאילו הוא דר במקום עירובו ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח ולא מביתו שהוא דר שם. אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה כגון שהיה רוצה לילך לבית אבל או למשתה של נישואין או להקביל פני רבו או חבירו שבא מן הדרך וכיוצא באלו, או מפני היראה שהיה רוצה לברוח מן העכו"ם או מן הלסטים וכיוצא בזה. מזון שמשתתפין בו מערבין בו עירובי תחומין, וצריך שיניח העירוב במקום שיוכל לאכלו בין השמשות, לפיכך אם נתכוון לשבות ברשות היחיד והניח עירובו ברשות הרבים אינו עירוב.

עירוב תבשילין. יום טוב שחל להיות ערב

פְּרֻשֵׁת בְּרֵאשִׁית יֵשׁ בָּהּ מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת

מִצְוָה א

מִצְוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה (מִצְוֹת עֲשֵׂה א)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת, שְׁנַאֲמַר (בראשית א, כח) 'וַיֹּאמֶר
לָהֶם אֱלֹקִים פְּרוּ וּרְבוּ, וַאִיכָּא דִילַיְה לֵה מ'וַיֵּאָתֶם פְּרוּ וּרְבוּ' (פר' נח,

בראשית ט, ז).

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. שֶׁהַשֵּׁם בְּרוּךְ הוּא חָפֵץ בְּיִשׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּדַכְתִּיב
(ישעיה מה, יח) 'לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה לְשִׁבְת יִצְרָה', וְהִיא מִצְוָה גְדוֹלָה
שְׁבֵה תְלוּי קוּיִם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת כִּי לְבָנֵי אָדָם נִתְּנוּ וְלֹא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁמַיִם
(חינוך), וּמִתּוֹךְ כֵּךְ יוֹדַע עֵזוֹ וְתַכְלִיתוֹ יִתְפַּרֵּךְ שְׁמוֹ וַאֲמוֹנָתוֹ, כִּי בָּרַב עִם
הַדְרַת מְלֶךְ, וְגוֹרֵם לְשִׁכְיָנָה שֶׁתִּשְׁרָה בְּיִשְׂרָאֵל (עיין פועל צדק (לבעל הש"ך) עשין א).

משנה הלכות

אשה בת בנים, ואם כבר יש לו בנים מחלוקת
הפוסקים.¹

זמן החיוב. חיוב המצוה מבין י"ח שנה, ועד
בן כ' יכול להשהות שימצא הגונה לו,
עבר עליו עשרים שנה עובר על מצוה זו בכל
יום.² ואם חשקה נפשו בתורה ואין יצרו
מתגבר עליו, זכור לטוב עד כ"ה שנה.³ ויש
אומרים אפילו כל ימיו כבן עזאי רק שיהא
בטוח בעצמו, ואין זה נמצא בזמן הזה.⁴

פרטי דינים. אשה פטורה מפריה ורביה, ויש
אומרים דחיבת משום 'לשבת יצרה'.⁵
ומיהו לכולי עלמא יש לה חלק במצות הבעל

א) קיום המצוה. מי שיש לו זכר ונקבה
ומתו ויש להם בנים, אפילו זכר מן
הנקבה ונקבה מן הזכר קיים המצוה, לא היה
להם אלא זכר ונקבה מאחד מהם, ומשני אין
לו, וכל שכן אם לא היה להם אלא נקבות או
רק זכרים אפילו מהשניים, לא קיים המצוה.⁶
ומדרבנן אפילו יש לו כמה בנים צריך לישא
אשה בת בנים ולא יבטל מפריה ורביה,⁷ אם
לא שמכיר בעצמו שאינו ראוי להוליד, או
שחייש משום קטטה.⁸ ומצוה לפרסם דבר זה,
כי מלבד המצוה דרבנן שבו, יש בו כמה
איסורים משום ז"ל ועוד, וכל מי שיראת ה'
נוגע בלבו יבין זה. מוכרין ספר תורה לישא

א) א. רמב"ם הל' אישות פט"ו ה"ד-ה. אבן העזר סי' א' ס"ו. **ב.** רמב"ם שם הט"ז. אבן העזר שם ס"ח. **ג.** אבן
העזר שם בהג"ה. **ד.** שם. **ה.** שם ס"ג. ועיין רמב"ם שם ה"ב. וע"ע קידושין כ"ט: **ו.** עיין קידושין ל. **ז.** רמב"ם
שם ה"ג. אבן העזר שם ס"ד. **ח.** מגן אברהם סי' קנ"ג סק"ט. ועיין עצי ארזים סי' ה' ס"ב, וב"מ ר"ס א. ועיין
בית שמואל כאן ס"ק ב.

גַּם שְׁיִשְׂאִיר אַחֲרָיו מִי שְׂיָקִים הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּמִקּוֹמוֹ וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, וְנַעֲשֶׂה שְׂתַּף לְיֹצֵר כָּל, כְּמוֹ שְׂאָמְרוּ הַזֹּ"ל (גדה לא.) 'שְׁלֹשָׁה שְׂתַּפִּין בְּאָדָם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָבִיו וְאִמּוֹ' (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה א), וְאָמְרוּ הַזֹּ"ל (יבמות סג:) 'כָּל מִי שְׂאִינוֹ עוֹסֵק בַּפְּרִיָּה וּבִרְבִּיָּה כְּאֵלוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים' וְכֵאלֹ מִמַּעַט הַדְּמוֹת'.

יבמות סא: רמב"ם הל' אישות פט"ו. ספר המצוות רי"ב. סמ"ג עשין מ"ט. סמ"ק סי' רפ"ד.
טור שולחן ערוך אבן העזר סי' א.

פְּרִשְׁת לָךְ לָךְ יֵשׁ בָּהּ מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת

מִצְוָה ב

מִצְוֹת מִלְּחָה (מִצְוֹת עֲשֵׂה ב')

צְוֹת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹל כָּל זָכָר בְּיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי לְלִדְתוֹ, שְׂנַאֲמַר (בראשית יז, י) 'זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֵךְ אַחֲרָיֶךָ

משנה הלכות

כיון דאי אפשר לו לקיים המצוה בלעדה, אלא שאינה מצווה^ט. טריפה אי מוליד חייב בפריה ורביה^י. גר שנתגייר ובניו נתגיירו עמו, יצא עמהן ידי חובת מצוה זו, עבד שנשתחרר ובניו עמו, לא יצא בהן ידי חובת המצוה^{יב}. וכלל גדול בכל התורה האומר שיבטל מצות עשה כופין אותו בין דין אם יש כח בידם עד שיקיימו^{יג}. אשה שנתעברה באמבטי או בהזרעה מלאכותית, וכן יש לו זרע פסול,

נחלקו הפוסקים אי קיים בהם המצוה^י (ועיין מה שכתבתי בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' כ)^{יז}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ולא בנקבות.

(ב) המצוה על האב. מצות עשה על האב למול את בנו ביום השמיני ואם עבר ולא מל ביטל מצות עשה^{יח}. ואם רצה לעשות שליח נחלקו הפוסקים אי מועיל^{יט}, לא

ט. ר"ן קידושין פרק ב דף מ"א [דף ט"ז ע"ב מדפי הרי"ף] ד"ה איכא דאמרי. י. שער המלך הל' שחיטה פי"א ה"א, מנחת חינוך. יא. רמב"ם שם ה"ו. אבן העזר שם ס"ז. יב. רמב"ם שם ה"ז. אבן העזר שם ס"ג. חינוך מצוה ו. ועיין מנחת חינוך שם וכאן. ועיין משנה הלכות ח"ד סי' קנ"ט. יג. חלקת מחוקק שם ס"ק ח, ובית שמואל שם סק"י. ועיין במנחת חינוך ד"ה והנה לענין זרע פסול. יד. וע"ע שם בח"ד סי' ק"ס. **(ב)** א. רמב"ם הל' מילה פ"א ה"א. שו"ע יו"ד סי' ר"ס. ב. ש"ך חושן משפט סי' שפ"ב ס"ק ד. כרתי ופלתי סי' כ"ח תב"ש שם. ועיין פתחי תשובה בטור יו"ד סי' רס"ד ס"ק א.

הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר, וְכֵן כָּתִיב (בפר' תזריע, ויקרא יב, ג) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמַיִי יִמּוֹל בְּשָׂרְ עַרְלָתוֹ', וְגִדּוּלָה מִצְוָה זוֹ שֶׁנִּכְבְּרָתוֹ עָלֶיהָ שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת (שבת קלג:).

מְשַׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׂרָצָה הַקְּדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא לִקְבֹּעַ בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִבְדִּילָם לְהִיּוֹתָם נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ אוֹת קְבוּעַ בְּגוּפָם, לְהִבְדִּילָם מִשְׂאֵר הָעַמִּים בְּצִוְרַת גּוּפָם, כְּמוֹ שֶׁהֵם מְבַדְּלִים מֵהֶם בְּצִוְרַת נַפְשוֹתָם אֲשֶׁר מוֹצְאָם וּמוֹכָאָם אֵינוֹ שָׁוָה, וְנִקְבֵּעַ הַהִבְדָּל בְּגִלַּת הַזָּהָב לְפִי שֶׁהוּא

משנה הלכות

על מי חל החיוב. לא מלו אותו כשיגדיל חייב למול את עצמו^א. לא מל את עצמו משהגיע לכלל עונשין חייב כרת^ב (ויש אומרים דוקא כשמת ערל במזיד)^ג. אבל אין לאב חיוב כרת במילת בנו אלא שעובר על עשה^ד. ואין בכל התורה מצות עשה שחייבין על ביטולה כרת אלא זו ושחיתת פסח^ה. אשה אינה מצוה למול את בנה^ו, ועל האדון למול את עבדיו ילידי ביתו ומקנת כספו, לילד ביתו לשמונה, וקנין כספו ביום שנלקח^ז. מילת גרים עיין ברמב"ם הל' איסורי ביאה (פי"ג), ובטור שולחן ערוך ביוורה דעה (סי' רס"ח). ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ולא בנקבות.

אופן קיום המצוה. קיום המצוה לחתוך הערלה המכסה ראש הגויה, וכבר נהגו כל ישראל באיזמל, ולפרוע קרום דק שלמטה ממנה כדי שתתגלה ראש העטרה שבאבר.

רצה האב או שאין כאן האב למול מצוה על הבית דין ועל כל ישראל למולו^א. וכתב בעל הדברות מנהג שאבי התינוק עומד אצל המוהל להודיעו שהוא שלוחו, וכדאמרינן בתענית (כו:): 'אפשר קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, לפיכך התקינו הנביאים הראשונים שיהא מעמד בירושלים', והמל את בנו כאילו הקריב קרבן^ב, וצריך לעמוד ליד המוהל^ג.

זמנה. המצוה למול ביום, ומשעה עמוד השחר יצא^א. מל בלילה או בתוך שמונה אינו כלום. ועיין באחרונים אי צריך הטפת דם ברית^ב. מילה בזמנה דוחה שבת^ג. ושלא בזמנה, או ספק, או בגולד בין השמשות, ויוצא דופן נימול לשמונה אבל אינו דוחה שבת^ד. נולד מהול צריך להטיף דם ברית, ואינו דוחה שבת^ה. ויש להזהיר המון עם ביוצא דופן שהוא שכוח מאוד בזמנו.

ג. רמב"ם שם ה"ב. שו"ע סי' רס"א. ד. עיין זוה"ק ח"א צה. וע"ע שם ח"ב סו: ה. שבלי הלקט, הובא בשו"ע יו"ד סי' רס"ה ס"ט. ועיין ביאור הגר"א אות מ. ו. רמב"ם שם ה"ח. שו"ע ורמ"א שם סי' רס"ב ס"א. ז. עיין רמ"א שם. וט"ז שם סק"ב ושי"ך שם סק"ב. ח. רמב"ם שם ה"ט. שו"ע שם סי' רס"ו ס"ב. ט. רמב"ם שם, ובה"א-יב. שו"ע שם ס"ח וס"י. ואו"ח סי' של"א. י. רמב"ם שם ה"ז וה"א. שו"ע שם סי' רס"ג ס"ד, וסי' רס"ו ס"י. יא. רמב"ם שם ה"ב. שו"ע שם סי' רס"א. יב. ראב"ד שם ורמ"א שם. יג. רמב"ם שם. יד. רמב"ם שם ה"א. טו. מכות יג: טז. רמ"א שם. יז. רמב"ם שם ה"א וה"ג. שו"ע שם סי' רס"ז ס"א.

סָבָה לְקִיּוּם הַמִּין, מְלַבֵּד שְׂיֵישׁ בּוֹ תְשֻׁלוֹם צִוְרַת הַגּוֹף. וְהָעַם הַנִּבְחָר חָפֵץ
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהַשְׁלִים תְּכוּנָתוֹ וְרָצָה לְהִיּוֹת הַהִשְׁלָמָה עַל יְדֵי הָאָדָם, וְלֹא
בְּרָאוֹ שָׁלֵם מִבְּטוֹן¹¹, לְרַמֵּז עָלָיו כִּי כְּאֲשֶׁר תְּשֻׁלוֹם צִוְרַת גּוּפוֹ עַל יָדוֹ, כֵּן בְּיָדוֹ
לְהַשְׁלִים צִוְרַת נַפְשׁוֹ בְּהַכְשֵׁר פְּעֻלוֹתָיו וְשִׁפּוֹר מַעֲשָׂיו (חינוך).

שבת פרק י"ט. יבמות פרקים ד-ה. קידושין כט. רמב"ם הל' מילה, ספר המצוות מצות עשה
רמ"ו. סמ"ג עשין כ"ח. סמ"ק סי' קנ"ז-קנ"ח-קנ"ט. יראים מצות עשה י"ט. יורה דעה סי' ר"ס.

פְּרִשְׁת וַיִּשְׁלַח יֵשׁ בָּהּ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אַחַת

מִצְוָה ג

מִצְוֹת גֵּיד הַנְּשָׂה (לֹא תַעֲשֶׂה א')

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לֵאכֹל גֵּיד הַנְּשָׂה, שֶׁנֶּאֱמַר
(בראשית לב, לג) 'עַל כֵּן לֹא יֵאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גֵּיד הַנְּשָׂה', וְלֹא

משנה הלכות

לִנּוּ הַשְּׂמִימָה ר"ת 'מילה' וס"ת הוי"ה, מכאן
אמרו רז"ל שמגעת עד כסא הכבוד הנקרא
שמים¹².

עכו"ם או מומר שמל. עכו"ם שמל לדעת
השאלות ועוד גדולי הפוסקים
פסול אפילו בדיעבד, ויש לזהר ברופא עכו"ם,
ואפילו ישראל מחלל שבת בפרהסיא¹³.

ג) איזה גיד אסור מן התורה. גיד הנשה
הם שני גידים, הפנימי סמוך לעצם

ומן המצוה למצוץ אח"כ את המילה שיצא
הדם ממקומות הרחוקים ולא יבוא לידי
סכנה¹⁴. 'מילה' גימ' 'פה' ולכן מוצצין בפה,
ועם הכולל גימ' אלה"ם, ועל כן מוצצים בפה
להחליש כח הדינים הקשים¹⁵, ובמילת הערלה
יש ב' דברים, ערלה ופריעה, וברית הלשון
מכוון כנגד ברית המעורב¹⁶, ולכן בברית
הלשון ב' חומות, שפתים והשניים¹⁷. זורקין
הערלה בעפר¹⁸, ובבבל זורקין במים¹⁹. 'מזבח'
נוטריקון מילה ז'מנה ב'יום ח'²⁰. מ' יעלה

יח. ע"ע בר"ר יא, ו. יט. רמב"ם שם פ"ב ה"ב. שו"ע סי' רס"ד ס"ב-ג. ג. עיין בר"ר לג, ג: 'בכל מקום שנאמר
'אלהים' הוא מידת הדין'. וע"ע זוה"ק פ"ג יא. כא. ספר יצירה פ"א מ"ג: 'וברית יחיד מכוונת באמצע כמילת הלשון
וכמילת מעור'. ועיין שם פ"ו מ"ד. כב. ספר הליקוטס להאריז"ל פר' לך ד"ה סוד המילה. וטעמי המצוות שם.
כג. פרקי דר' אליעזר פכ"ט. ושו"ע סי' רס"ה ס"י. כד. טור שם בשם דברים שבין בני מזרח לבני מערב. כה. פי'
הרי"מ בוטריל לספר יצירה פ"ג. ועיין בניצוצי הזוהר (בוזה"ק ח"א צה). בשם אור הלבנה. כו. ילקוט ראובני פר'
לך לך אות קע"ה בשם ספר הבהיר. ובעל הטורים דברים ל, יב. כז. שו"ע שם סי' רס"ד ס"א.

נֹאמֵר ד' לֹא יֹאכְלוּ הוּא עַל דְּרֶךְ סְפוּר, כְּלוּמַר מִפְּנֵי שְׂאֲרַע דְּכָר זֶה עִם הָאֵב לְכֹן נִמְנָעִים הַפְּנִים, אֶלָּא הוּא אֲזַהֲרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׂלֵא יֹאכְלוּהוּ.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּדִי שְׁתֵּהֵא רְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל שְׂאֵף עַל פִּי שְׂיַעֲבְרוּ צְרוֹת רַבּוֹת בְּגִלוֹת מִיַּד הָעַמִּים וּמִיַּד בְּנֵי עֵשׂוֹ שְׂיִהְיוּ בְּטוּחִים שְׂלֵא יֹאכְדוּ, אֶלָּא לְעוֹלָם יַעֲמֵד זֶרַעַם וְשָׁמַם וַיָּבֵא לָהֶם גּוֹאֵל וַיִּגְאֹלֵם מִיַּד צָר, וּבְזַכָּרָם תְּמִיד עֲנִין זֶה עַל יְדֵי הַמִּצְוָה שְׁתֵּהֵא לְזַפְרוֹן יַעֲמְדוּ בְּאַמוּנָתָם וְצִדְקָתָם לְעוֹלָם. וְרְמוֹ זֶה הוּא לְפִי שְׂאוֹתוֹ מִלְּאֻךְ שְׁנִלְחָם עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ שְׂבֵא בְּקַבְלָהּ שְׂהָיָה שָׂרוֹ שְׂל עֵשׂוֹ רְצָה לְעַקְרוֹ לְיַעֲקֹב מִן הָעוֹלָם, וְלֹא יִכַּל לוֹ וּלְזַרְעוֹ וְצַעְרוֹ בְּנִגְיַעַת הַיָּרֵךְ. וְכֵן זֶרַע עֵשׂוֹ יַצַּעַר לְזַרַע יַעֲקֹב וּלְבַסּוּף תֵּהְיָה לָהֶם תְּשׁוּעָה מֵהֶם, וְכִמוֹ שְׂמִצְיָנוּ בְּיַעֲקֹב אָבִינוּ שְׂזַרְחָה לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ לְרַפּוּאָתוֹ וְנוֹשַׁע מִן הַצַּעַר, כֵּן יִזְרַח לָנוּ הַשֶּׁמֶשׁ שְׂל מְשִׁיחַ וַיִּרְפָּאֵנוּ מִצַּעְרָנוּ (עֵיין חִינוּךְ. וְעֵיין מִצְוֹת דּוּר (רַדב"ז) מִצְוָה קצב). גַּם כִּי שָׁם הַיָּדִים בְּאֶדָם כְּנִגְדַּי מוֹת הַחֲמָה, גִּיד נִגְדַּי כָּל יוֹם, וְגִיד הַנְּשָׂה יוֹמוֹ תְּשַׁעָה בְּאָבִי, וְכָל יוֹם יֵשׁ לוֹ

משנה הלכות

במינים שונים. בשליל הרמב"ן סבירא ליה דאינו נוהג, ודעת הרמב"ם והחינוך ותוספות והרשב"א דנוהג. עיין רמב"ם הל' מאכלות אסורות (פ"ח ה"ה). ובבית יוסף ביורה דעה (ס"ו ס"ה), ובכרתי ופלתי ובשולחן ערוך ואחרונים שם^ט. ונוהג בכ"י, ועיין בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' ע"א).

ספיקות בדיניו. גיד הנשה דעת הרמב"ם דמותר בהנאה^א, ותוספות ורבינו יונה סבירא להו דאסור, ועיין בטור שולחן

שעל הכף אסור מהתורה. והחיזון סמוך לבשר אסור ואין חייבין עליו^ב (ועיין מה שכתבתי במשנה הלכות (ח"ג סי' ס"ח) פ"י לרבינו הבעל הלכות גדולות). ונוהג בבהמה וחיה הטהורין, ואפילו בנבילות וטריפות שלהן ומוקדשין, בירך ימין וברך שמאל^ג. ואם עבר ואכל כזית ממנו או אכלו כולו אפילו אין בו כזית לוקה^ד. ישראל קדושים ואסרו עליהם שמנו של גיד, ומדרבנן אסורים גם הקנוקנות פ"י הם גידין הדקים המתפשטים בירך^ה.

א. עיין בר"ר עז, ג. ב. עיין בר"ר עח, ה. ג. עיין מכות כג: ד. זוה"ק ח"א קע: ג. ה. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ח ה"א. ובשו"ע יו"ד סי' ס"ה ס"ח. ו. רמב"ם שם ה"א. שו"ע שם ס"ה. ז. רמב"ם שם ה"ב. ח. רמב"ם שם ה"א. יו"ד סי' ס"ח סעיף ח. ט. יו"ד שם ס"ז. ועיין מנחת חינוך. י. יו"ד שם ס"ו. יא. שם הי"ד.

מִלְאָד אַחַד, וְתִשְׁעָה בָּאֵב הוּא כְּנֶגֶד סְמֵא"ל שָׂרוּ שֶׁל יַעֲשׂוּ, וְלִכְּנֵן נִחְרְבוּ
 ב' מְקַדְּשׁוֹת בּוֹ בַּיּוֹם (עיין שפתי כהן (צפת) כראשית לב, לג). גַּם רָמְזוּ בּוֹ ד' צוֹמוֹת
 הַיָּנוּ 'עַל פֶּן לֹא יֵאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', כְּלוֹמֵר אֱלֹא מִתְעַנִּין, 'אֶת' לְמִפְרַע
 ת' תִּשְׁעָה א'ב, 'גִּיד' רָאשֵׁי תְכוֹת ג' ד' תִּשְׁרִי י' כְּמִבֵּת, 'גִּיד' בְּגִימְטְרִיא י"ז
 בְּתַמּוּז, וְרָמְזוּ לְמָה שְׂאֲמָרוּ: כָּל הָאוֹכֵל בְּתִשְׁעָה בָּאֵב כָּאֵלוֹ אוֹכֵל גִּיד
 הַנְּשָׂה (שפתי כהן שם).

חולין פז. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ח. ספר המצוות לא תעשה קפ"ג. סמ"ג לאווין
 קל"ט. סמ"ק סי' ר"ג. יראים קמ"ז. ריאקנטי לא תעשה א'. מאה שערים (על המצוות)
 שער ע"ד.

פְּרֻשֵׁת בֵּא יֵש בָּה ט' מִצְוֹת עֲשֵׂה וַי"א לֹא תַעֲשֶׂה

מִצְוֵה ד

מִצְוֹת קְדוֹשׁ הַחֲדָשׁ (מִצְוֹת עֲשֵׂה ג')

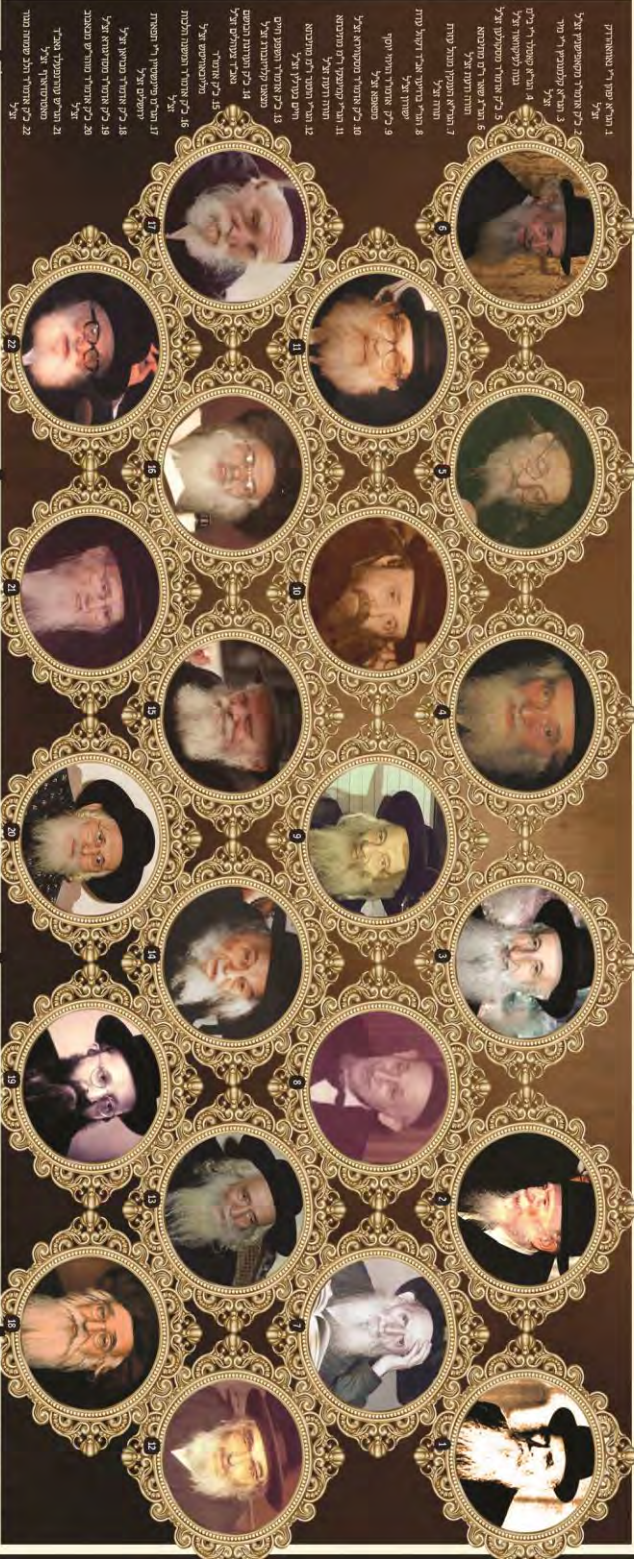
צְנוּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְקַדֵּשׁ חֲדָשִׁים
 וְלַעֲבֹר נְשָׁנִים, שְׁנַאֲמַר (שמות יב, ב) 'הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים,'

משנה הלכות

ד) קידוש החודש בבית דין. קידוש
 החודש הוא על פי שני עדים
 שבאו לפני בית דין סמוכין בארץ ישראל
 ואמרו שראו את הלבנה בחידושה, וחקרו
 ודרשו בעדותן וחישובו הבית דין וראויה
 היתה לראות על פי החשבון^א, מקבלין אותן
 ויאמר האב בית דין מקודש^ב. ואין הקידוש
 אלא למצוה ולא לעכב, דהעיקר העדים
 והחשבון והסכמת הבית דין^ג.

ערוך^ד. עוף שיש לו כף עגול כבהמה גיד
 הנשה שלו אסור, ואין צריך לבדוק
 אחריה^{טו}, ובהמה שיש לה כף ארוך גם כן
 אסור ואין לוקה עליה^{טז}. דעת הרשב"א דגם
 באדם נוהג איסור גיד הנשה, וכן כתב בפרי
 חדש^י, ועיין שער המלך הל' מאכלות
 אסורות (פ"ח), ובמנחת חינוך מצות גיד
 הנשה. ונוהגת המצוה בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ונקבות.

יב. עיין זוה"ק שם. ושם קע. 'שרו של עשו היה, ואיהו סמאל'. יג. ילקוט ראובני פר' וישלח אות ק. יד. יו"ד
 סי' ס"ה סעיף ו. טז. רמב"ם שם ה"ד, יו"ד שם ס"ה. טז. רמב"ם שם ה"ד. יז. יו"ד סי' ע"ט ס"ו. ד) א. רמב"ם
 הל' קידוש החודש פ"א ה"ה-ו. ב. רמב"ם שם פ"ב ה"ח. ג. רמב"ן בספר המצוות מצוה קי"ג, ועיין מנחת חינוך.



1. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

2. רבי צבי הירש מייזנשטיין ז"ל זצ"ל

3. הרב אהרן פאליגור ז"ל, תולין זצ"ל

4. הרב אביש פוקס, קרית יואל, תולין

5. רבי צבי הירש מייזנשטיין ז"ל, תולין

6. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

7. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

8. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

9. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

10. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

11. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

12. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

13. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

14. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

15. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

16. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

17. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

18. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

19. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

20. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

21. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

22. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

23. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

24. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

25. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

26. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

27. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

28. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

29. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

30. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

31. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

32. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

33. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

34. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

35. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

36. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

37. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

38. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

39. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

40. הרב אהרן יעקב גורן ז"ל, סאטמאר

הצטרפו למחזור החדיש של מצוה יומית - ממהיללים כ"ח השון הפעל"ט

למען הזכרו

כפי שהנהיגו רבותינו ז"ל

ללמוד מצוה ליום בסדר מספר מצוות המולך ללמוד ולהיות בקיא בכל מצוות השל"ת ובמספרני התורה"ק

קיימת הודעה מנהלית בדבר תוכן וצורה של קצו"ת

יש לו מהלך מפורט של ארבעה חלקים: חלקים 1-4. חלקים 5-8. חלקים 9-12. חלקים 13-16. חלקים 17-20. חלקים 21-24. חלקים 25-28. חלקים 29-32. חלקים 33-36. חלקים 37-40. חלקים 41-44. חלקים 45-48. חלקים 49-52. חלקים 53-56. חלקים 57-60. חלקים 61-64. חלקים 65-68. חלקים 69-72. חלקים 73-76. חלקים 77-80. חלקים 81-84. חלקים 85-88. חלקים 89-92. חלקים 93-96. חלקים 97-100. חלקים 101-104. חלקים 105-108. חלקים 109-112. חלקים 113-116. חלקים 117-120. חלקים 121-124. חלקים 125-128. חלקים 129-132. חלקים 133-136. חלקים 137-140. חלקים 141-144. חלקים 145-148. חלקים 149-152. חלקים 153-156. חלקים 157-160. חלקים 161-164. חלקים 165-168. חלקים 169-172. חלקים 173-176. חלקים 177-180. חלקים 181-184. חלקים 185-188. חלקים 189-192. חלקים 193-196. חלקים 197-200. חלקים 201-204. חלקים 205-208. חלקים 209-212. חלקים 213-216. חלקים 217-220. חלקים 221-224. חלקים 225-228. חלקים 229-232. חלקים 233-236. חלקים 237-240. חלקים 241-244. חלקים 245-248. חלקים 249-252. חלקים 253-256. חלקים 257-260. חלקים 261-264. חלקים 265-268. חלקים 269-272. חלקים 273-276. חלקים 277-280. חלקים 281-284. חלקים 285-288. חלקים 289-292. חלקים 293-296. חלקים 297-300. חלקים 301-304. חלקים 305-308. חלקים 309-312. חלקים 313-316. חלקים 317-320. חלקים 321-324. חלקים 325-328. חלקים 329-332. חלקים 333-336. חלקים 337-340. חלקים 341-344. חלקים 345-348. חלקים 349-352. חלקים 353-356. חלקים 357-360. חלקים 361-364. חלקים 365-368. חלקים 369-372. חלקים 373-376. חלקים 377-380. חלקים 381-384. חלקים 385-388. חלקים 389-392. חלקים 393-396. חלקים 397-400. חלקים 401-404. חלקים 405-408. חלקים 409-412. חלקים 413-416. חלקים 417-420. חלקים 421-424. חלקים 425-428. חלקים 429-432. חלקים 433-436. חלקים 437-440. חלקים 441-444. חלקים 445-448. חלקים 449-452. חלקים 453-456. חלקים 457-460. חלקים 461-464. חלקים 465-468. חלקים 469-472. חלקים 473-476. חלקים 477-480. חלקים 481-484. חלקים 485-488. חלקים 489-492. חלקים 493-496. חלקים 497-500. חלקים 501-504. חלקים 505-508. חלקים 509-512. חלקים 513-516. חלקים 517-520. חלקים 521-524. חלקים 525-528. חלקים 529-532. חלקים 533-536. חלקים 537-540. חלקים 541-544. חלקים 545-548. חלקים 549-552. חלקים 553-556. חלקים 557-560. חלקים 561-564. חלקים 565-568. חלקים 569-572. חלקים 573-576. חלקים 577-580. חלקים 581-584. חלקים 585-588. חלקים 589-592. חלקים 593-596. חלקים 597-600. חלקים 601-604. חלקים 605-608. חלקים 609-612. חלקים 613-616. חלקים 617-620. חלקים 621-624. חלקים 625-628. חלקים 629-632. חלקים 633-636. חלקים 637-640. חלקים 641-644. חלקים 645-648. חלקים 649-652. חלקים 653-656. חלקים 657-660. חלקים 661-664. חלקים 665-668. חלקים 669-672. חלקים 673-676. חלקים 677-680. חלקים 681-684. חלקים 685-688. חלקים 689-692. חלקים 693-696. חלקים 697-700. חלקים 701-704. חלקים 705-708. חלקים 709-712. חלקים 713-716. חלקים 717-720. חלקים 721-724. חלקים 725-728. חלקים 729-732. חלקים 733-736. חלקים 737-740. חלקים 741-744. חלקים 745-748. חלקים 749-752. חלקים 753-756. חלקים 757-760. חלקים 761-764. חלקים 765-768. חלקים 769-772. חלקים 773-776. חלקים 777-780. חלקים 781-784. חלקים 785-788. חלקים 789-792. חלקים 793-796. חלקים 797-800. חלקים 801-804. חלקים 805-808. חלקים 809-812. חלקים 813-816. חלקים 817-820. חלקים 821-824. חלקים 825-828. חלקים 829-832. חלקים 833-836. חלקים 837-840. חלקים 841-844. חלקים 845-848. חלקים 849-852. חלקים 853-856. חלקים 857-860. חלקים 861-864. חלקים 865-868. חלקים 869-872. חלקים 873-876. חלקים 877-880. חלקים 881-884. חלקים 885-888. חלקים 889-892. חלקים 893-896. חלקים 897-900. חלקים 901-904. חלקים 905-908. חלקים 909-912. חלקים 913-916. חלקים 917-920. חלקים 921-924. חלקים 925-928. חלקים 929-932. חלקים 933-936. חלקים 937-940. חלקים 941-944. חלקים 945-948. חלקים 949-952. חלקים 953-956. חלקים 957-960. חלקים 961-964. חלקים 965-968. חלקים 969-972. חלקים 973-976. חלקים 977-980. חלקים 981-984. חלקים 985-988. חלקים 989-992. חלקים 993-996. חלקים 997-1000.

